

T. C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂMİ İLİMLER ANA BİLİM DALI
TEMEL İSLAMİ İLİMLER BİLİM DALI

UMAN'DA SULTAN KÂBUS DÖNEMİNDE
MEZHEPLER ARASI BİR ARADA YAŞAMA ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hatice Cengiz

İSTANBUL
Temmuz, 2017

T. C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂMÎ İLİMLER ANA BİLİM DALI
TEMEL İSLAMİ İLİMLER BİLİM DALI

UMAN'DA SULTAN KÂBUS DÖNEMİNDE
MEZHEPLER ARASI BİR ARADA YAŞAMA ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hatice Cengiz

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Temimi

İSTANBUL
Temmuz, 2017

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Sosyal Hizmet Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Mustafa TEMİMİ (Danışman)

Üye Doç. Dr. Abdulmuttalip ARPA

Üye Yrd. Doç. Dr. Fevzi RENÇBER

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. İbrahim GÜNEY
Enstitü Müdür V.

ÖZET

Bu tezin amacı, İslâm mezheplerinden Sünnî, Şîf ve İbadîlerin bulunduğu Uman ülkesinde, söz konusu mezheplerin bir arada uyum ve hoşgörü ile yaşama pratiklerinin arka planını oluşturan unsurların incelenmesidir. Konu çerçevesinde mezhepler arasında bir arada yaşama örneklik teşkil eden siyasi, sosyolojik ve kültürel boyutlar araştırılmıştır. Mezheplerin yaşayan haline ve uyum içerisinde bir arada yaşamalarına kaynaklık eden nedenleri araştırarak yapılan bu çalışma ülkede altı ay süre ile kalınarak gerçekleştirilen bir saha çalışmasıdır. Bu çalışmanın, son dönemlerde Arap ülkelerinde ve Ortadoğu'da ortaya çıkan mezhepsel güdümlü çatışmalardan sonra, mezhepsel çeşitliliğin savaş değil barış unsuru bir birleştirici güç olarak algılanabileceği iddiasına bir örnek oluşturması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uman, Kâbus, Etnik, Hoşgörü

ABSTRACT

The aim of this thesis is to evaluate the elements that constitute of the backdrop of practices of harmony and tolerance and living together aforementioned sects in the country of Uman which include Sunnis, Shiites and Ibadis from Islamic sects. Within the scope of the subject, political, sociological and cultural dimensions were researched that exemplify coexistence among sects. This study, which was conducted by investigating the reasons for living the sects and living together in harmony is a field study that carried out in the country staying for a period of six months. This study was aimed to set an example for the claim that sect diversity can be perceived as a unifying power of peace rather than war after sectarian guided conflicts that have recently emerged in Arab countries and the Middle East.

Keywords: Oman, Qabus, Ethnic, Tolerance

ÖNSÖZ

2003’de Irak işgali ile başlayan Ortadoğu kuşatması, onu takip eden yıllarda bütün coğrafyayı saran büyük bir yangına dönüşmüştür. Birbirinden farklı etnik kimliklerin yaşadığı Irak’a yapılan bu işgal, büyük toplumsal parçalanmalara sebep olurken, tahrip edilen sadece bir ülke olmamış, bilakis tahrip edilen şey tüm doğu coğrafyasındaki etnik doku ve insanların geleceğe dair inançları olmuştur. Irak İşgali Ortadoğu halkları arasında etnik ve mezhepsel güdümlü çatışmaların başladığı önemli bir hadisedir. Irak işgalinden sekiz sene sonra 2011’de başlayan Arap Baharı olayları ile de ikinci dalga iç devrimlere şahit olan Ortadoğu’da sular daha da ısınmıştır. Örneklerini Irak’tan sonra Suriye, Mısır, Yemen ve Libya’da gördüğümüz bu olaylarda çıkarılan kaosların türü, ülke ve şartlarına göre farklılık göstermiştir. Dış güçler kendi ekonomik ve siyasi çıkarları için bugünün Ortadoğu’sunda, insanları ırk, dil, renk ve mezhep üzerinden daha da parçalamayı ve zaten güçsüzleşmiş Müslümanları daha da küçük parçalara bölmeyi hedeflemişlerdir.

Başlangıçta çok hissedilemeyen mezhep güdümlü provakatif hareketler DAİŞ gibi yeni bir terör örgütünün ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır. İslâm dinine müntesip birinin, kendisi gibi Müslüman olan başkasını öldürmesi için nasıl kandırılabilceği, öldürmekten başka çaresi kalmadığını düşünen bu insanları, hangi nedenler bu aşırı gruplara iter soruları, yaşayan etnik grup ve mezheplerin daha iyi anlaşılması fikrini gündeme getirdi. Mezheplerin savaş ve çatışmada taraf değil, bir arada barış ve huzur içinde yaşama örneğine şu anda herkesin daha çok ihtiyacı olduğu düşüncesi ise, mezheplerin yaşayan hallerinin anlaşılmasının zaruriyyetini ortaya çıkardı. Bu alanda yapılan çalışmaların azlığının yanı sıra ilahiyat fakültelerinde ve mezhepler tarihi disiplinlerinde okutulan kitapların kahir ekseriyeti, mezheplerin durağan hallerinin anlatıldığı teşekkül dönemi ve mezhepler arasında ortaya çıkan ihtilafli meselelerden oluşmaktadır. Bu nedenle yaşanan olaylarda gerçekleşen büyük dönüşümlerde, mezheplerin olaylara nasıl reaksiyon göstereceği öngörülememektedir.

Bu açıdan Mezhepler Tarihi disiplininde bir saha çalışmasına örneklik teşkil etmesi bakımından, Uman’da mezhepler arası uyuma neden olan faktörler işlenmiştir. Müslümanların içinden geçtiğimiz bu sıkıntılı günlerde birbirlerini tanımaya, anlamaya her zamankinden daha çok ihtiyaçları vardır. İbrahim Kalın’ın da dediği

gibi; “toplumlar farklılıklarını tahripkâr bir ayrılıkçılığa dönüştürmeden bir arada yaşamanın formülleri üzerine anlaşmak zorundadırlar.”¹¹

Sünnî mezhepler olan Malikî, Şafîî, Hanbelî ve Hanefî'nin yanı sıra İbadî ve Şîî'lerin de bulunduğu Uman'da tüm mezhep grupları arasında güven ortamı oluşturulmuş ve insanların mezhepsel özellikleri yerine, Müslüman kimliğini ön plana çıkardıkları gözlemlenmiştir. Bu örnek yapı olarak görülen durum, 2016 senesinde, ülkede altı ay süre ile ikamet ederek de gözlemlenmiştir. Bu kapsamda yazar, akademisyen, şair, gazeteci, iş adamı ve parlamenterler ile mülakatlar gerçekleştirildi.

Tezin giriş bölümünde Uman'ın bir ülke olarak konumu ve tarihi incelendi. Akabinde gelen birinci bölümde, tezin özellikle Sultan Kâbus dönemini temel almasından dolayı, hayatı ve icraatlarını içeren 47 yıllık dönem, tam bir bölüm olarak işlendi. İkinci bölümde ise, çalışmanın asıl amacı olan, ayrıca tezin de başlığını oluşturan, mezhepler arası bir arada yaşama örneğine kaynak teşkil eden saiklere yer verildi. Tezin asıl iddiasının ele alındığı bu bölümde, yapılan mülakatların bazılarında yer verilmiş, daha sonra ilgili mülakatlar ekler kısmına eklenmiştir.

Teze yapmış olduğu önemli katkılardan dolayı çok değerli Yrd. Doç. Dr. Sn. Kadir GÖMBEYAZ hocamız başta olmak üzere, Sabahattin Zaim Üniversitesi'nden, Doç. Dr. Sn. Abdulmuttalip ARPA hocamıza, Sosyoloji kitaplarının tavsiyesi ile tezin kaliteli bir hale gelmesi için verdiği tavsiyeleriyle Sn. Dr. Mehmet KARA hocamıza ve Uman referanslarımdan dolayı kıymetli gazeteci yazar Muhammed Zahid GÜL'e kalbi şükranlarımı arz ediyorum. Uman Evkaf ve Dini İşler Bakanlığı'ndan, Sn. Müftü Şeyh Ahmed el Halili, Müftü Yrd. Dr. Sayın Şeyh Kehlan AL KHARUSÎ Sultan Kâbus'un Kültür Müsteşarı, Sn. Abdulaziz AL RAVVAS'a ve Sultan Kâbus Kültür Merkezi araştırmacısı ve yazar Dr. Sn. Mohamed AL HARİSÎ'ye teşekkürler ediyorum.

Son olarak manevi dua ve destekleri için anneme, yengem Selma'ya, Uman seyahatlerinde ve tez boyunca bana yoldaşlık yapan kız kardeşim Zeynep'e ve yazdığı referans mektuplarıyla şahsıma büyük destek veren danışmanım Yrd. Doç. Dr. Mustafa TEMİMÎ'ye çok teşekkürler.

Gayret bizden, başarı Allah'tandır.

Hatice Cengiz

İstanbul, 2017

---

¹¹ İbrahim Kalın, *İslam ve Batı*, İstanbul: İsam Yayınları, 2017, s. 8.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	9
I. Aratırmanın Amacı.....	9
II. Araştırmanın Yöntemi, Sınırlılıkları ve Zorlukları	10
III. Araştırmanın Kaynakları.....	11
IV. Uman Hakkında Genel Bilgiler	13
IV. 1. İslâmiyet Öncesi Uman	18
IV. 2. İslâm'ın Doğuşu ve Dört Halife Döneminde Uman	21
IV. 3. Emeviler ve Abbasiler Dönemi'nde Uman	23
IV. 4. Nebhaniler 1154-1624.....	27
IV. 5. Yarubiler 1624-1744.....	30
IV. 6. Elbusaidiler 1744'den Günümüze	34
IV. 6. A. Said b. Sultan 1807-1856.....	36
IV. 6. B. Said b. Teymur 1932-1970.....	41

BİRİNCİ BÖLÜM

SULTAN KÂBUS VE YENİ DEVLET İNŞASI.....	47
1. Sultan Kâbus'un Hayatı.....	47
2. Sultan Kâbus ve Modern Devlet İnşası.....	49
2. 1. İlk Dönem İcraatleri (1970-1996).....	51
2. 2. İkinci Dönem İcraatleri	60
2. 2. A. Uman Anayasası	62
2. 2. B. Uman Devlet Yapısı.....	67

2. 2. C. Uman Meclisleri.....	68
2. 3. Son Dönem İcraatları	71
2. 4. Günümüzde Uman ve Uman Dış İlişkileri.....	76
2. 4. A. Uman- İran İlişkileri.....	78
2. 4. C. Uman-Yemen İlişkileri.....	85
2. 4. D. Uman-Türkiye İlişkileri	89

İKİNCİ BÖLÜM

UMANDA MEZHEPLER ARASI BİR ARADA YAŞAMA MODELİ 92

1. İbadîlik ve İbadîliğin Bir Arada Yaşama Üzerindeki Rolü 93

1. 1. İbadîlik	93
1. 1. 1. İsimlendirme	93
1. 1. 2. Doğuşu ve Yükselişi	95
1. 1. 3. İbadîliğin Haricilik ile İlişkisi.....	99
1. 1. 4. İbadîliğin Temel Görüşleri.....	105
1. 1. 4. A. İmamet	105
1. 1. 4. B. Büyük Günah İşleyeninin Durumu.....	107
1. 1. 4. C. Zalim Sultana Karşı İsyân	109
1. 1. 5. İbadîliğin Günümüzdeki Durumu	110
1. 1. 5. A. Makalat Yazarları Nezdinde İbadîlik.....	112
1. 2. İbadîliğin Bir Arada Yaşama Üzerindeki Rolü.....	116

2. Uman Toplumunu, Etnik Yapının Rolü.....132

3. Coğrafi Konum ve Rolü.....142

4. Eğitimin Rolü 150

5. Devlet Eliyle Yürütülen Projelerin Rolü.....157

5. 1. Sultan Kâbus Yüksek İlim ve Kültür Merkezi.....	158
5. 2. Sultan Kâbus İlim Kursüleri	158
5. 3. İnsani Uyum ve Yakınlaşma Haftası	161

5. 4. Evkaf ve Dini İşler Bakanlığı	162
5. 4. A. Barış Sergisi (Marad Selam)	162
5. 4. B. Tefahum Dergisi	163
5. 4. C. Fıkıh İlimlerini Geliştirme Semineri	164
5. 4. D. Uman Müftüsü Ahmed El Halili'nin Rolü	167
5. 5. Uluslararası Uman Dostluk Dernekleri	171
5. 6. Muhtelif Girişimler	172
6. Sultan Kâbus'un Rolü	175
6. 1. İç Politika	175
6. 1. A. Vatandaşlık ve Milliyetçilik Vurgusu	176
6. 1. B. Hoşgörü Siyaseti	181
6. 2. Dış Politika	186
6. 2. A. Uman Baharı	192
SONUÇ	196
EKLER	199
ÖZGEÇMİŞ	240
KAYNAKÇA	241

KISALTMALAR

- A. L: Arap Ligi
b: bin
Bkz: Bakınız
BAE: Birleşik Arap Emirlikleri
bt: bint
Çev: Çeviri
Ed: Editör
EIU: Economist Intelligence Unit
h: Hicri
İİT: İslâm İş birliği Teşkilatı
İKÖ: İslâm Konferansı Örgütü
KİK: Körfez İş birliği Konseyi
m: Miladi
m. ö: Milattan önce
m. s: Milattan sonra
OMR: Uman Riyali
SAR: Suudi Arabistan Riyali
STK: Sivil Toplum Kuruluşu
ts: Tarihsiz
trc: Tercüme
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

GİRİŞ

I-Araştırmanın Amacı

Dünya nüfusunun yaklaşık %25'ini oluşturan 1,5 milyar civarındaki Müslüman, bugün yoğunlukla resmi dini İslâm olan 22'si Arap, 63 ülkede yaşamaktadır. Müslümanlar yaşadıkları ülkelerde diğer din mensuplarını öldürmekten sakındıkları halde, bugünün Müslümanları kendi içlerinde büyük fikir ve siyasi ayrılıklardan dolayı savaşıyorlar. Enerjilerini dünyanın daha huzurlu bir yer olması için ve Müslümanların faydasına olabilecek eylemlerde kullanmak yerine, kimliklerini ırk, dil, din, renk, mezhep gibi etiketler üzerinden radikal düşüncelere sarılarak her grup kendini savunmaktadır.

Dünya petrol kaynaklarının azaldığı bu dönemde, mevcut kaynakların büyük bir bölümünü elinde bulunduran Körfez'de yaratılan kaos ve akabinde yayılarak devam eden dalgalar kasıtlı olarak genişletilerek diğer bölge ülkelere de sıçratılmaktadır. İslâm dünyasının derin toplumsal bölünmeler yaşadığı böylesine zor bir dönemde çoğulcu mezhep yapısına sahip olduğu halde, kendi içindeki etnik gruplar arasında savaşmayan bir ülke seçmek ve incelemek isabetli olacaktır. Bu nedenle Körfez'de, mezhepsel çoğulculuğa sahip Uman ülkesine meselenin arka planını araştırmak üzere ziyaretler gerçekleştirildi. Farklı mezheplerden grupların ülkede azınlık olarak yaşamadığı, her mezhep müntesibinin Uman kimliğinde birleştiği tespit edilirken bu çalışmanın anlaşılması için uygun olan başlık ve tezin içeriği bu süreçte oluşturuldu.

Müslümanların farklı etnik köken ve mezheplere sahip bir ülkede husumet ve çekişme olmadan bir arada nasıl yaşanabileceğini anlamaya, okumaya ve bunun üzerinde düşünmeye ihtiyacın en çok olduğu bu dönemde, bu çalışmanın elbetteki önemi daha iyi anlaşılacaktır. Uman'da mezhepler arasında uyum içerisinde bir yaşamın olup olmadığının teyid edilmesi hususunda ülkede altı ay süre ile ikamet edilmesi, bu noktada önemlidir. Yaşayan mezheplerin toplumsal hayat içerisinde pasif-aktif rollerinin, siyasi kararlarda ne kadar yol gösterici olduğu da ancak ülkelerin bizatihi bu düzlemde incelenmesinden geçmektedir. Nitekim Rousseau "tüm dünyanın sadece isimlerini bildiğimiz toplumlarla dolu olduğunu ve bizim hala insan ırkını

yargılamakla uğraştığımızı”² söyler. Sözlerine “insanların tecrübelerinin çeşitliliğine duyarlı olan korkusuz bir gözlemciler grubunu, var olan fakat haklarında çok az şey bildiğimiz çeşitli toplumları tasvir etmek üzere gönderebildiğimizi bir düşünün” diye devam eder. “Unutulmaz seferlerden dönen bu *herküllerin* acele etmeksizin oturup görmüş oldukları şeylerin doğal, ahlâki ve siyasi tarihini yazdıklarını varsayalım, o zaman bizler, onların kalemlerinden çıkan yeni bir dünyayı görmüş ve böylece kendimizi tanımayı öğrenmiş olurduk.”³

Müslüman ülkeler başta olmak üzere, genelde Körfez ülkelerinde yaşanan toplumsal çözümlerin nedenlerini anlayabilmek için ülkelerin mezhepsel bir kimlik haritasının çıkarılmasının zaruriyetini anlamak için çok geç kalınmış, bu nedenle bu temel gereksinime bir ışık tutması gayesiyle bu çalışma kaleme alınmıştır. “Uman’da mezhepler arası bir arada yaşama örneği var mıdır? Varsa bunun alt nedenleri nelerdir? Uman’da mezhepler sosyal hayat içerisinde ne kadar etkilidir? Ülkede sistem aleyhine gruplaşan cemaatler var mıdır?” soruları, bu çalışmada cevapları aranacak sorulardır.

II. Araştırmanın Yöntemi, Sınırlılıkları ve Zorlukları

Çalışmanın her ne kadar sosyolojik bir yönü olsa da ülkeyi tanımak ve ülke hakkında bilgi edinebilmek için öncelikle ülkenin yerel kaynaklarından Uman’ın tarihi ve devlet yapısını anlamak üzere araştırmalar yapıldı. Kaynakların önemli bir kısmı ülkedeki devlet kütüphanelerinden elde edilen yerel kaynaklardan oluştu. Bunun yanı sıra devlet kurumlarından elde edilen rapor, araştırma ve makalelerde yine tez kapsamında değerlendirildi. Buna ilave olarak mezhepler arasında bir arada yaşama örneğine teşkil edecek seminer ve konferanslarda yapılan analizler de çalışma kapsamında kullanıldı. Şüphesiz tezin bir saha çalışması olmasına ışık tutan en önemli yanı da farklı mezhep müntesipleri ile gerçekleştirilen mülakatlardı.

Bu tezde sadece dokümanter bilgiler üstten alta sıralanarak mesele incelenmemiş, konu mülakatlar ve yapılan gözlemlerle sosyolojik ve antropolojik boyutlarıyla da ele alınmıştır. Araştırmanın konusu, Sünnî, Şîî, İbadî mezheplerinin incelenmesi olmadığından bu mezhepler tanıtılmadı. İbadîliğe, çalışmada bir arada yaşama örneğine neden teşkil eden ve genel olarak Türkiye’de pek bilinmiyor

---

² Anthony Giddens, *Sosyoloji Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş*, Çev: Ülgen Yıldız Battal, 6. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016.s. 27.

³ Giddens, *Sosyoloji*, s.27.

olmasından dolayı yer verildi. Bu açıdan Uman'da mezheplerin kronolojik olarak ülkeye ne zaman geldikleri, mezhepler arası ilk iletişimin ne zaman ve ne şekilde başladığı konusu, araştırmayı daha da derinleştireceğinden ve ayrıca tez, Sultan Kâbus dönemi ile sınırlı olduğundan dolayı bu noktalara değinilmedi.

Araştırmanın zorluklarına değinmek gerekirse, konunun oldukça spesifik bir alan olmasından dolayı ülkemizde bu sahada hemen hemen hiçbir kaynak bulunmamaktadır. Bu açıdan bakıldığında tezin nerdeyse tamamı Arapça kaynaklar kullanılarak yazılmıştır. Bu açıdan çalışmada en büyük zorluk, tezin tamamına yakınının Arapça'dan Türkçe'ye çevrilmesiydi. Araştırmanın bir diğer zor kısmı ise, son dönemlerde Körfez bölgesinde yaşanan tedirgin edici gelişmeler düşünüldüğünde, böyle bir dönemde Uman'da mezhepler hakkında araştırma, mülakat yapmak oldukça zordu. Meselenin bir diğer zor kısmı, Uman'da siyasi ve tarihi kitapların yetersizliğiydi. Bu nedenle kaynak toplama evresi de bir o kadar zor ve meşakkatli bir süreç oldu. Özellikle ülkenin dış politikası hakkında yazılmış neredeyse tek bir kaynağın dahi olmamasından dolayı ilgili bölümün yazılmasında makale ve yabancı kaynaklara müracaat edildi.

III. Araştırmanın Kaynakları

Çalışmanın asıl kısmı olan mezhepler arası bir arada yaşama bölümünü gerektiği şekilde anlatabilmek için, ülke tarihine kısa bir şekilde yer vermek şarttı. Bu nedenle Uman'ın oldukça uzun tarihi geçmişine özet bir şekilde giriş kısmında yer verildi. Uman hakkında genel bilgiler ile ülke hızlı bir şekilde tanıtıldı. Bu bölümde Abdullah Salimi'nin, *Tuhfe 'tul Ayan*, İbn-i Rizzik, *Feth 'ül Mübin*, Abdullah Salimi ve Naci Assaf'ın *Tarih Yetekellem*, el Ezkevi'nin *Keşfü'l Ğumme* gibi eserlerin yanı sıra, Abdullah el Harisi'nin *Uman fi Ahd beni Nebhan*, Salim es Siyabi'nin *Uman abr Tarih*, Salim el Busaidi'nin *Er rai Fi Uman*, Hüseyin Gabbaş'ın *Uman ed Demokratiyye el İslâmiyye* gibi kitaplarından faydalanılarak Uman tarihini oluşturan başlıklar dolduruldu. Bunun yanı sıra Medya Bakanlığı tarafından yakın zamanda telif edilen *Uman abr Tarih* kitabı ile yine Medya Bakanlığı'nın yıllık çıkarılan tanıtım kitapları da bu bölümün yazılmasında istifade edilen kitaplar arasındaydı. Kaynak taraması kapsamında birçok kitaba da ayrıca bu bölümde yer verildi.

Çalışmanın ikinci bölümünde Sultan'ın başta kendisi olmak üzere, döneminde yapılan icraatler işlendi. Bu bölümde yoğunlukla kullanılan eserler, Sergey

Belikhanof'un *Kâbus*, b. Said, Asım Raşvan 'ın *Sultan em Sahib Risale*, Linda Pappas Funch 'ın *Uman Fecr Cedit*, Nasır Ebu Avn'ın *Felsefet'ül Hüküm*, AbdulHamid el Mevafi'nin *Uman bina ed Devle el Hadise*, Ali Hamza es Sufi'nin *Uman fi Ahd Sultan Kâbus* ile Hadi Hasan el Hamudi'nin birden fazla eseri en çok kullanılan kaynaklar arasındaydı. Aynı zamanda Sultan'ın hitaplarının derlendiği *Kalimat Khutab* adlı eser ile Uman Anayasası ve Joseph Kechichan'ın *Power and Succesion in Arab Monarchies* kitabı da en çok yararlanılan kaynaklar arasındaydı. Yine ülke siyasetinin daha iyi anlaşılabilmesi için Uman'ın Yemen, İran, Suudi Arabistan ve ayrıca Türkiye ile ilişkilerine yer verildiği birinci bölümün sonunda kaynak yetersizliğinden dolayı, daha çok internet haberleri, köşe yazıları ve makalelere itimat edildi.

Tezin son bölümünde Mezhepler arası bir arada yaşama modeli konusu, buna neden olan faktörler maddelenerek incelendi. Sosyolojik kavramsallaştırmalarda, Eric Hoffer'ın *Kesin İnançlılar*, Anthony Giddens'in *Sosyoloji*, Zygmunt Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, Bernard Lewis'in *Ortadoğu'da Din ve Siyaset*, İbn Haldun'un *Mukaddime*, Anthony Giddens, *Siyaset, Sosyoloji ve Toplumsal Teori*, John J. Macionis, *Sosyoloji* gibi kitaplarından istifade edildi. İbadiliğin rolünü incelerken Ömer Halife el Nami'nin *Dirasat el İbaddiyye* adlı eseri ile Ali Yahya Muammar'ın *İbadiye fi Mevkiv Tarih* ile *Mezheb İslâmî Mutedil* eserleri İvaz Muhammed Halifat, *el Usul el Tarihiyye li'l-Fırka İbadiyye*, kitapları ana kaynaklar oldu.

Son bölümde bilgiden daha ziyade tahlillere öncelik verildiğinden, bu alanda yazılmış kıymetli akademik çalışmalara yer verildi. Bunların en önemlisi Ahmed İsmaili'nin, Uman'da Etnik ve Mezhepsel Çoğulculuk ile ilgili kaleme aldığı makaleydi. Bunların yanı sıra Tahir b. Ali el Meğbel ile İbrahim Halife er Rabi tarafından yazılan yüksek lisans çalışmaları da bu bölümün arka planını oluştururken yararlanılan en önemli kaynaklardandı. Son olarak Uman tarihine sosyolojik, felsefi ve tarihi bir çok kitap kazandıran Hadi Hasan Hammudi'nin tüm kitaplarından istifade edildi. Ayrıca Uman İstatistik Kurumu da sayısal verilerin güncel olarak aktarılabilmesi için başvurulmuş en önemli bilgi kaynaklarından biriydi.

IV. Uman Hakkında Genel Bilgiler

Uman Sultanlığı dini İslâm, bağımsız, İslâmî Arap ülkesi olup başkenti Maskat'tır.⁴ Günümüz itibari ile nüfusu, 4.558.847 olup bunların %55'i Umanlı iken %45'i ise Asya ülkelerinden gelen yabancılardan oluşmaktadır.⁵ Uman, Arap Yarımadası'nın güneydoğusunda, Basra Körfezi ve Hint Okyanusu ile çevrili stratejik konuma sahip bir ülkedir. Para birimi Uman Riyali (OMR), resmi dili Arapça'dır. En önemli şehirleri Maskat ve Nizva'dır. Uman BM'ye 1971'de katılmış ve yine aynı sene Arap Ligi'ne, 1981'de de KİK üyesi olmuştur. Uman'da az miktarda zirai üretim yapılırken bunun bir kısmı sebze ve baklagillerdir. Ülkede petrol ve gaz çıkartılmasının yanı sıra alüminyum ve gübre üretilmektedir.⁶

Bölgenin tarihi, arkeologların ve tarihçilerin belirttiğine göre en az MÖ. üç binli yıllara uzanmaktadır. Uman o dönemde Sümerce olan *Magan* adıyla bilinir ve yüzölçümü şu anda Uman'ın sahip olduğu yüzölçümünden daha büyüktür. Magan Krallığı (Delmun) bugünkü Bahreyn Krallığı ve Hindistan (Malukha) bölgelerini kapsamaktaydı. Fenikeliler, Suriye ve Filistin topraklarına hicret etmeden önce bu topraklarda yaşamışlar ve o dönemde Magan ve Malukha bölgeleri arasında derin tarihi bağlar kurarken dönemin büyük medeniyetleri Sümer, Akad, Babil, Alamiler ile de ilişkiler kurmuşlardır.⁷

Ülkenin ismi kelime anlamı itibariyle vatan ya da yaşanılan yer anlamına gelir ki⁸ bu ismi alması bölgeye ilk gelen Uman bin Kahtan vesilesiyledir.⁹ Ülkenin tarihteki isimlendirmelerine göz atmak gerekirse, kadim Irak'ta Sümerlilerin bölgenin sahip olduğu bakır madenleri nedeniyle buraya *Magan* adını verdikleri görülür. Yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan çok sayıda bakır ve diğer maden ocakları Sümerlilerin bakır madenini bölgeden temin ettiklerini doğrular niteliktedir¹⁰ İsimlendirme hakkında bir başka iddia ise Sümer dilinde *Magan* sözcüğünün ülkenin

⁴ Medya Bakanlığı, *Uman 2015*, s. 69.

⁵ Uman Milli İstatistik Kurumu, <http://www.data.gov.om/ar/DataAnalysis/>, Erişim tarihi: 21.02.2017.

⁶ Hamud b. Abdullah b. Hamud el Vehibi, *Esr el Mevki el Coğrafi ala el Siyasat el Khariciyye li Sultanate Uman 1970-2011*, Uman: Camiat Şark Avsat, 2012, s. 22.

⁷ Hüseyin Gabbas, *Uman, ed Demokratîyye İslâmîyye Tekalid İmame ve Tarih Siyasi Hadis 1500-1970*, 4. baskı, Beyrut: Dar el Farabi, 2006, s. 34.

⁸ Robert Ciran Londen, *Uman münzü Mesiyra 1856 Mesiyran Masiyran*, Çeviri: Muhammed Emin Abdullah, 6. baskı, Uman: Milli Tarih ve Kültür Bakanlığı, 2016, s. 32.

⁹ Abdullah b. Hamid Essalimi, *Tuhfetül A'yan*, Maskat, s. 6.

¹⁰ Abdullah b. Nasır b. Süleyman el Harisi, *Uman fi ahd beni Nebhan*, Maskat: Sultan Kâbus Üniversitesi Uman Araştırmaları Merkezi, 2004, s. 10-11.

denizcilik ya da gemi inşası konusunda merkez olduğuna işaret ettiği'dir.¹¹ Uman için kullanılan bir diğer isimlendirme de *Mezun* 'dur. Eskiden beri Uman'da bulunan su kaynaklarından dolayı bu şekilde isimlendirilmiştir. *Mezun* fişkıran su anlamına gelmektedir.¹²

Araplar tarafından "Bilâdu Arab" olarak isimlendirilen Arap Yarımadası özellikle İslâm'ın ilk dönemlerinde beş bölgeye ayrılmıştır. Tarihi kaynaklara göre Teheme, Hicaz, Necd, Aruz ve Yemen ile Uman şeklinde tasnif edilen bölgede Yemen ve Uman, Arap Yarımadası'nın güneyini oluşturan bölgedir.¹³ Uman Körfezi ile Arap Denizi'nin birleştiği yerde bulunan Uman, Dubai, Suudi Arabistan ve Yemen ile sınır komşusudur. Hürmüz Boğazı'ndan Yemen sınırına kadar toplamda 3165 km sahil şeridinde sahip¹⁴ olan Uman'ın kuzeydoğusunda İran, güneydoğusunda ise Hindistan ve Hint Okyanusu bulunur.

Uman'ın idari yapısından bahsetmek gerekirse eğer, 2011'de Sultan tarafından yayınlanan kararnameye göre idari olarak 11 bölgeye ayrılmıştır. Bunlar, *Maskat*, *Zufar*, *Musandam*, *Berimi*, *Dâhiliyye*, *Şimâl Batına*, *Cenûb Batına*, *Cenub Şarkıyye*, *Şimâl Şarkıyye*, *Zahira* ve *Vusta*'dır. 11 bölgede toplam 61 vilâyet bulunur. Başkent Maskat idari olarak 6 vilâyete ayrılır. Bunlar Matrah, Seeb, Boşer, Amirat, Kariyyat ve bunların merkezi olan Maskat'tır. Maskat, 2015 Mayıs ayında Milli Sayım Kurulu tarafından yapılan son istatistiki verilere göre 1.441.622 nüfusa sahiptir.¹⁵ Buradan da anlaşılacağı üzere ülke nüfusunun büyük bir bölümü başkentte yaşamaktadır. Bu nedenle başkent Maskat ülkenin en kalabalık şehridir.

Başkent Maskat'tan sonra ülkenin en önemli ve en kalabalık yeri Zufar bölgesinde olan Salalah şehridir. Salalah sahili, mevsimsel bitki örtüsü ve ılıman atmosferinin yanı sıra tarihsel özellikleri itibariyle de ülkenin nadide merkezlerinden biridir. Günümüzde Salalah, Türkiye'deki Antalya şehri gibi turizm ve tatil bölgesi olarak ön plana çıkmıştır. Salalah'da yılın Temmuz ile Eylül ayları arasında yağan Muson yağmurları ile bölge üç-dört ay süre ile yemyeşil bir renge bürünür. Yazın sıcaklık ülke genelinde 40 derecenin üzerine çıkarken burada Muson yağmurlarının

¹¹ el Harisi, *Uman fi ahd beni Nebhan*, s. 11.

¹² *Uman 2015*, s. 37.

¹³ *Uman 2015*, s. 11.

¹⁴ *el-Kitabel ihsa es Senevi 2013* Uman: el Merkez el Vatani lil İhsa ve el Malumat, 2013, s. 33.

¹⁵ *Uman 2015*, s. 50-52.

etkisiyle ılık bir sonbahar mevsimi yaşanır. Bununla ülkede Salala sonbaharı/mevsimi olarak adlandırılan bir kavram gelişmiştir.

Salalah'da kökleri çok eskilere dayanan kabileler yaşamaktadır. Şehrin liban ticaretiyle meşhur tarihi Abar ve Sumahram limanları da tarihi açıdan öneme haizdir. Bunun yanı sıra, Sath bölgesinde Hz. Hud'un, Mıntıka el Cenubiyye'de ise Salih ve Eyüp peygamberlerin kabirleri bulunmaktadır.¹⁶

Ülkenin Basra Körfezi'ndeki topraklarında bulunan ve Hürmüz Boğazı'na doğru uzanan Musandam bölgesi ise mevcut jeopolitik önemini daha da arttırır.¹⁷ Hürmüz Boğazı İran ile Uman arasında yer alsa da Boğaz'ın denizcilik için elverişli olan kesimi Uman açıklarına yakın olan bölgeleridir. Körfez bölgesi petrolünün %90'ının Musandam'dan geçerek dünyaya ihraç edilmesi nedeniyle, bölge ticaret ve denizciliğin doğu kapısı sayılmaktadır.¹⁸ Yüksekliği 1800 m'ye kadar uzanan bölge kıvrımlı ve dar deniz yollarının çokluğu nedeniyle yerel halk tarafından "Tropikal Norveç" olarak adlandırılır. Şehrin en önemli ilçeleri Kasb, Medha, Dabba ve Bakha'dır.¹⁹ Hürmüz Boğazı'nın Uman için önemine değinmek gerekirse, burası dünyanın en önemli geçiş yeri olarak bilinir. En dar noktası yaklaşık 33km'dir. Dev gemilerle her gün buradan 17 milyon ham petrolün geçişi sağlanmaktadır ki bu da dünyadaki deniz petrol ticaretinin %30'una denk gelmektedir. Bu nedenle Uman, dünya ticaretinin başrol oyuncularından sayılmaktadır.²⁰

Petrol Uman'ın en önemli ve başta gelen gelir kaynaklarından biri olmasına rağmen üretimi diğer Körfez ülkelerine kıyasla düşüktür. Uman'da petrolün ticari anlamdaki varlığı ilk olarak 1962 yılında ortaya çıkmış ve ilk petrol ihracatı 1967 yılında gerçekleştirilebilmiştir. Uman'ın en büyük petrol üreticisi, *Petroleum Development Oman* (PDO) şirkettir. Ülkenin petrol rezervleri diğer petrol ihracatçısı ülkelere göre sınırlı olup, 2011 yılı itibariyle keşfedilmiş petrol varlığı 5,5 milyar varildir. Diğer Körfez ülkelerinin aksine Uman'ın petrol rezervleri küçük alanlarda ve karmaşık bir coğrafyada toplanmakta, bu durum küçük bir alan için daha fazla kuyunun açılmasını gerektirmektedir. Bununla birlikte Uman petrolü ağır petrol olarak tabir edilen ve ancak ileri petrol çıkarma teknikleri kullanılarak çıkarılabilen bir petrol

¹⁶ Haşim Osman Muhammed, *el Amal et Tarihiyye lil Sultan Kâbus*, Kahire, 2011, s. 113.

¹⁷ William L. Cleveland, *Modern Ortadoğu Tarihi*, Çeviri: Mehmet Harmancı, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2008, s. 514.

¹⁸ Zehr el Anabi, *Sultan Kâbus*, Ürdün, 2005, s. 178.

¹⁹ Mustafa Bedr, *Sultan ve Arş*, Kahire, 2010, s. 29.

²⁰ Linda Pappas Funsch, *Uman Fecr Cedid*, Uman: Mekteb Müsteşar Celala Sultan İşiun Sekafiye, 2016, s. 37.

türüdür. Bu nedenle, mevcut sahalarda yeni petrol çıkarılması ek maliyetleri beraberinde getirmektedir. Devlet yeni imtiyaz ihaleleriyle on-shore ve henüz fazla kullanılmamış off-shore alanlarını geliştirmeye çalışmaktadır. 2009 yılında toplam petrol üretimi yıllık 289 milyon varil olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında ise üretim EIU'ya (Economist Intelligence Unit) göre yıllık 300 milyon varil seviyesindedir. Uman hükümeti istenilen oranda olmayan petrol üretimini artırmak için yatırım harcamalarının %25'ini söz konusu sektöre ayırmıştır.²¹

Petrolün yanı sıra denizlerle çevrili olan ülkede deniz taşımacılığı, liman işletmeciliği, balıkçılık eskiden beri en önemli gelir kaynakları arasındadır. Maskat'ın kuzeybatısındaki "Ra'sul Hamraa" isimli bölge eski Uman balıkçılık medeniyetini temsil etmektedir. Bölge ile ilgili yapılan çalışmalar, insanların buraya milattan dört bin yıl önce gelip yerleştiğini kanıtlar niteliktedir.²² Diğer yandan dünyadaki en büyük inci resifleri Uman'da bulunmaktadır.²³

Uman'ın yüz ölçümü 309.500 km² olmakla birlikte genel olarak dağlık ve engebeli bir araziye sahiptir.²⁴ Sıradağlar kuzeyden güney yönüne uzanırlar. En önemli dağı, denizden yüksekliği 3500 m olan ve Yeşil Dağ anlamına gelen *Cebel Ahdar*'dir. Ülke diğer Körfez ülkelerinden farklı olarak coğrafi çeşitliliğe ve diğer çöl prensliklerinde olmayan tarım toprağına sahiptir.²⁵ Bunun nedeni Uman'ın, bir körfez ülkesi olmasına rağmen, dağları, vahaları, uçsuz bucaksız sahilleri ve iç bölgelerde sıklıkla yer alan doğal nehirleri ile zengin doğal çeşitliliğe sahip olmasıdır. Ülkedeki bu renkli yapı, çöl kültürü, dağ kültürü, tarım kültürü ve deniz ticareti kültürünün hâlâ devam etmesine sebebiyet vermektedir.

Ülke coğrafi konumu ve çeşitliliği sebebiyle iklimsel olarak da büyük farklılıklar gösterir. Örneğin sahil bölgeleri kavurucu sıcaklıklara tanık olurken, dağlık bölgeler daha serindir. Başkent Maskat dünyanın en sıcak şehirleri arasındadır.²⁶ Buna karşılık güney sahilindeki Salalah, ülkenin kavurucu sıcaklarının yaşadığı temmuz ve ağustos aylarında muson yağmurlarının etkisiyle sonbaharı yaşar. Şehir, hava

---

²¹ T. C. Ekonomi Bakanlığı, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Uman/html>, Erişim tarihi: 05.08.2016.

²² Zehr el Anabi, *Sultan Qâbûs*, Ürdün, 2005, s. 92.

²³ Salim b. Hamud b. Samin es Siyabi, *Uman abr Tarihi*, Uman: Milli Tarih ve Kültür Bakanlığı, 1. Cilt, 1982, s. 49.

²⁴ *Uman 2015*, s. 44.

²⁵ William L. Cleveland, *Modern Orta Doğu Tarihi*, s. 514.

²⁶ Muhammed b. Abdullah es Salimi, Naci Assaf, *Tarih Yetekellem*, Dimaşk, s. 11.

sıcaklığının 20 dereceye kadar düşmesi nedeniyle neredeyse tüm Körfez bölgesinin akımına uğrayan turistik bir beldedir.

Uman'a has bilinmesi gereken yöresel özelliklerden biri de Körfez ülkelerinde de olduğu gibi buhur yakılması âdetidir. Uman'ın yerli tütsüsü olan buhurun adına *Liban* denilmektedir. Yetiştigi bölgeye göre üç ile on bir cm arasında boyu olan Liban ağacı, Uman'da Zufar bölgesindeki sıradağlarda yetişir. Açık krem renginde, yaklaşık beş cm uzunluğunda sert bir cisimdir. Bakıldığında bir madeni yahut taşı andırır. Eskiden beri liban, düğün merasimlerinde, defin esnasında hatta naaşların buhurlanmasında kullanılırken; evlerde de yakılır ve evin mikroplardan temizlenmesine yardımcı olduğu söylenir. Aynı zamanda kaynatılıp suyunun da içildiği, bazı sindirim hastalıklarına iyi geldiği ve antibiyotik özelliği taşıdığı ifade edilmektedir.²⁷ Bazı türleri suya konularak içilirken bazı türleri sakız gibi çiğnenilir. Günümüzde Umanlılar farklı aromalar ile karıştırarak libandan parfüm de üretmektedirler.

Bununla birlikte ülke Körfez bölgesine kıyasla yoğun tarihi dokuya sahiptir. Tarihi doku özellikle ülkenin farklı bölgelerinde karşılaşılan kalelerde kendini hissettirmektedir. Örneğin Bahla kalesi Unesco tarafından Uluslararası Tarihi Eserler listesine alınmıştır.²⁸ Ülkede her sene birçok ziyaretçiyi ağırlayan kale ve müzeler bulunmaktadır. Milli Tarih ve Kültür Bakanlığına bağlı olan bu yerler Uman tarihini anlamak ve görmek isteyenler için yol gösterici mahiyettedir. Liban Müzesi, Silahlı Kuvvetler Müzesi, Beyt Branda, Beyt Zubeyr, Beyt Mezne, Modern Sanatlar Müzesi, Doğal Tarih Müzesi, Çocuk Müzesi, Vatan Müzesi ülkedeki müzelerdir. Bunun yanı sıra, Behle, Nizva, Cibrin, Rustak, Sohar Nakhla, Khasab, Taka, Mirbad kaleleri ise ülkenin en önemli kaleleridir.²⁹

Tarih turizminin yanı sıra ülke Körfez bölgesi için sağlık turizmi alanında da umut vaat etmektedir. Rustak'daki doğal ılıcalar ülkedeki pek çok sıcak su kaynaklarından biridir.³⁰ Uman, yeraltı maden suları bakımından da zengin bir ülkedir. Uman dağlarından doğan vadiler ve diğer tarım toprakları "felec" adlı bir kanal yöntemiyle sulanır. Ülkenin bir diğer zenginliği olan madenleri ise, altın, taş kömürü, bakır, demir, kurşun, kalay, demir oksit ve tuza kadar çeşitlilik gösterir.

²⁷ Uman Ansiklopedisi, *Mevsua Umaniye, Uman*, Tarih ve Kültür Bakanlığı, 8. cilt, 2013, s. 3046.

²⁸ Zehra el Anabi, *Sultan Qâbûs*, s. 175.

²⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Linda Pappas Funsch, *Uman Fecr Cedid*, s. 229-241.

³⁰ Haşim Osman Muhammed, *el Amal et Tarihiyye lil Sultan Qâbûs*. s. 111.

Ülkenin son yıllarda hizmete giren kültür turizmine katkıda bulunan Maskat Opera Binasıda söz etmeye değerdir. 2011 yılında hizmete giren opera binası, Maskat merkezde inşa edilmiş ve bu sayede Uman, Körfez ülkeleri arasında opera binasına sahip olan ilk devlet olmuştur.³¹ Yine yılın belli aylarında gerçekleşen Maskat ve Salalah festivalleri de ülkenin gerek kültürel gerekse sosyal yapısı hakkında faydalı bilgilerin ve farklı izlenimlerin edinileceği etkinliklerdendir.

Uman, KİK ülkeleri başta olmak üzere Arap Dünyası'nın en eski bağımsız ülkesidir. Ülke, komşularından, doğal ve coğrafi konumun yanı sıra mezhepsel ve sosyal yapısıyla da ayrılır. Uman toplumu tarihin erken dönemlerinden beri hatta günümüzde bile kabileci bir toplum olarak değerlendirilmektedir.³² Bununla birlikte Uman, farklı etnik toplulukları bir arada barındırır. Toplumsal yapısında zengin bir çoğulculuk vardır. Halkın çok büyük kısmı Umanlı Araplardır. Diğer kısmı ise Uman asıllı olup ticaret ve göçler yolu ile Doğu Afrika, Hindistan, Belucistan (Pakistan) gibi yerlere göç ettikten sonra ülkelerine dönenlerden oluşmaktadır.³³ Yerli Umanlıların tamamı Müslüman iken ülkede yaşayan yabancılar farklı dini gruplara müntesiptirler.

Çoğulculuk Uman toplumunda en önemli demografik olgudur. Ülkede dilsel çeşitlilik Arapça, Sevahili, Beluşiyeye, Mehriyye, Şehriyye, Cibaliyye, Kimzariyye, Levatiyye şeklindedir. Dinsel çeşitlilik İslâm, Hristiyanlık, Bahailik, Hinduzim iken mezhepsel çeşitlilik İbadîlik, Sünnîlik, Şîlik, ırksal çeşitlilik ise Arap, Zanzibar, Beluş, Levati, Beyasira, Abid, Fars, Züt ırklarından meydana gelmektedir.³⁴

Körfez ülkelerinde mezhepsel, sosyal çatışmalar ileri boyutlarda iken Uman'da bu anlamda mezhepsel ve sosyal bir sorun bulunmamaktadır. Uman'ın sosyal yapısı bulunduğu bölge de emsal olarak değerlendirilirken bu özelliği nedeniyle *Körfezin Barış Vahası* olarak nitelendirilmektedir.³⁵

IV. 1. İslâmiyet Öncesi Uman

Yerel ve yabancı kaynaklardan edinilen bilgilere göre, insanların Uman bölgesine ilk gelişi M. Ö. 3000'li yıllara dayanmaktadır. 1972'de Danimarka'dan

³¹ Asım eş Şeydi, *Dar el Opera Sultaniyye fi Maskat*, Mecelle el Arabi, 707. Sayı, 2017, Nisan ayı, s. 38.

³² Abdulhamid el Mevafi, *Uman bina ed Devle el Hadise*, Mısır: el Ahram Ticariyye, 2002, s. 145.

³³ Linda Pappas Funsch, *Uman Feer Cedid*, s. 50.

³⁴ İSMAILİ Ahmed, "*et taddudiyye el İsniiyye ve el lugaviyye ve diyiniyye fi Uman ve Alakatuhe bilistikrar Siyasi*", Omran İnsani ve Sosyal İlimler Dergisi, 11. sayı, 3. Dergi, s. 85.

³⁵ Linda Pappas Funsch, *Uman Feer Cedid*, s. 33.

gelen arkeoloji heyeti bazı ateş ve mezar kalıntıları üzerinde incelemeler yapmış, bu incelemeler doğrultusunda bölge tarihinin Demir Çağı'na kadar uzandığı belirtilmiştir.³⁶ Yine 1973'de Harvard Üniversitesi tarafından yapılmış arkeolojik kazıda Uman'ın Dâhiliye bölgesinden, Şarkiye bölgesindeki Münterib'e kadar yirmiden fazla farklı yerde, 500 kilometre alan üzerine dağılmış insan izlerine ulaşılmıştır.³⁷

Bir iddiaya görede Fenikeliler M. Ö. 2000'li yıllarda büyük bir imparatorluk kurmuş, Zufar'ı başkent yapmışlardır. Bir sahil kenti olan Sur şehrini kurarak, oradan da Akdeniz'e doğru devletlerini genişletmişlerdir.³⁸ Tarihçiler, Asurluların Fenikelilerden sonra Uman'ı ele geçirdiklerini ve Babillilerin merkezi yaptıklarını belirtmişlerdir. Uman'ın o dönemde şöhreti daha da artmış, Babil İmparatorluğu'nun önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir. M. Ö. 7. yüzyıla gelindiğinde ise Fars Kralı Kuriş, Uman'ı alarak Arap Körfezi'ni ele geçirmiştir. Bununla birlikte Farslıların bölgede yedi asırdan fazla yaşadıkları belirtilmektedir. Daha sonraları bölgeye Araplardan ilk gelen Uman b. Kahtan olduğu bilinmektedir.³⁹

Dönemin ilk nüfus hareketliliği kayıtlarına göre ise Arap Yarımadası'nda kuzeyden güneye doğru iki büyük göçten bahsedilmektedir. Birincisi, M. Ö. 1500'lü yıllarda iken ikincisi ise M. Ö. 1100'de Hz. Musa'nın peygamberliğinden kısa bir süre önceye tekabül etmektedir. Bu göçlerle birlikte muhacirlerin beraberlerinde fikirlerini, adetlerini, geleneklerini ve kullandıkları isimleri de göç ettikleri yerlere taşıdıkları belirtilmektedir. Buna örnek olarak, Babil ve Kenan halklarının Ay'a tapınması Hadramevt bölgesinde de görülmüştür. Bu durum bahsedilen göç istikametine delil gösterilmektedir.⁴⁰ Yine aynı şekilde bölgenin kuzeyinde bulunan Kenan halkının yıldızlara tapınması (Aştar) Arap Yarımadası'nın güney bölgesinde de görülmektedir. Güneşe tapınma konusunda da aynı durum söz konusudur. Tüm bunlar muhacirlerin kuzeyden güneye inerken, bu inanışları beraberinde getirdiklerine delil olarak

³⁶ Amir el Mahrubî, *Uman kable ve ba'de İslâm*, Kahire: Milli Tarih ve Kültür Bakanlığı, 1976, 12. sayı, s. 11.

³⁷ Hüseyin Gabbâş, *Uman, ed Demokratîyye İslâmîyye Tekalid İmame ve Tarih Siyasi Hadis 1500-1970*, 4. baskı, Beyrut: Dar el Farabi, 2006, s. 34.

³⁸ Ahmed b. Suud es-Siyabi, *el Vasid fi Tarih Umani*, 3. baskı, Uman: Mektebe Damiri, 2015, s. 15.

³⁹ Salim b. Hamud b. Şamis es-Siyabi, *Uman Abr Tarih*, 5. baskı, Uman: Milli Tarih ve Kültür Bakanlığı, 2014, s. 65.

⁴⁰ Wendell Phillips, *Tarih Uman*, Çeviri: Muhammed Emin Abdullah, 3. Baskı, Uman: Milli Tarih ve Kültür Bakanlığı, 1989, s. 9.

gösterilmektedir. Buna ek olarak Kenan halkının kullandığı Ebcad harfleri ile güneyde kullanılan harflerin aslı da ortaktır.⁴¹

Diğer taraftan hâlihazırda ülkede yaşayan Umanlıların büyük çoğunluğunun, Yemen'den Melik bin Fehim liderliğinde göç eden Ezd kabilesine mensup olduğu bilinmektedir. Umanlı tarihçilerin belirttiğine göre bu kabileler Uman'a M. S. 3. yüzyılda gelmişlerdir. Bu hicret Merib Barajı'nın yıkılmasından sonradır.⁴²

Yine bölgeye gerçekleştirilen göçlerle ilgili olarak, göçler iki ana kabile olarak vasıflandırılır. Biri Yemen'den gelen, Ezd kabilesinin Kahtaniler koludur ki, Melik b. Fehm liderliğinde buraya hicret etmişlerdir. Diğeri ise Kuzey Yemen'den gelen Adnanilerdir ki, Ezd kabilesinin hicretinden sonra gerçekleştirilen göçtür.⁴³ Bölgeye farklı yerlerden değişik kabile ve halkların göç ettiğine dair rivayetler olsa da kaynaklar Uman'a Araplardan ilk gelen kabilenin Ezd kabilesi olduğu konusunda birleşirler.

Ezd kabilesinin Uman'a gelişi ile alakalı anlatılan hikâye ise şu şekildedir: Merib barajının yıkılmasından sonra Ezd kabilesi lideri Melik b. Fehim Uman'a gelir. Bu miladi 2. veya 3. yüzyıla denk gelmektedir. Melik b. Fehim Uman'a geldiğinde Farisiler Uman'da geniş bir sahayı nüfuzları altında tutmaktadır. Farisiler, Melik b. Fehim ve onun liderliğinde gelenlerin Uman'a yerleşmelerini istememiş, onlara karşı direnmişlerdir. Umanlı tarihçi İsam el Ravvas'a göre Farisiler, Ezd kabilesinin Uman'a yerleşmesine hiçbir şekilde müsaade etmemişlerdir. Savaşmaktan başka çaresi kalmayan Ezd, ancak harp yoluyla Uman'da istikrar kurabilmiş ve ülkeye yerleşmişlerdir. Sonuç olarak Nizva yakınlarında cereyan eden savaştan sonra Ezd kabilesi Farisilere üstün gelmiş onları Uman'dan çıkartmışlardır. Böylece Melik Uman'ın yöneticisi olmuş ve Uman'da bir Arap şehri kurmuştur. Daha sonraki zamanlarda Uman'a gerek Ezd'den gerek diğer Arap kabilelerden göçler devam etmiş fakat tüm gruplar, Farisilerin olası baskı ve nüfuzuna karşı birlikte hareket etmişlerdir.⁴⁴

Görüldüğü üzere Uman'ın bölgede en yakın komşularından biri sayılan İran devleti ile aralarında, aslında İslâmiyet öncesine kadar uzanan bir iktidar mücadelesi

⁴¹ Wendell Phillips, *Tarih Uman*, s. 10.

⁴² Gabbaş, *Uman, ed Demokratiyye İslâmiyye Tekalid İmame ve Tarih Siyasi Hadis 1500-1970*, s. 37.

⁴³ el Mahrubi, *Uman kable ve ba'de İslâm*, s. 19.

⁴⁴ Linda Pappas Funsch, *Uman Feer Cedid*, s. 72.

ve savaşlar söz konusudur. Tarihin erken dönemlerinden beri Umanlılar ülkelerini Fars nüfuzu ve işgalinden korumak için sürekli mücadele etmişlerdir. Bununla birlikte Farşlıların Uman'ı işgali 18. yüzyıla kadar farklı aralıklarla devam etse de ülkede tam egemenlik kuramamışlardır.

IV. 2. İslâm'ın Doğuşu ve Dört Halife Döneminde Uman

İslâm öncesi Körfez'de Hristiyanlar, Yahudiler, Mecusiler, Putperestler gibi farklı dinlere mensup insanlar bulunuyordu. Buna ilave olarak bölge Fars ve Bizans arasında şiddetli çekişmeye de tanık oluyordu.⁴⁵ İslâm dininin Arap Yarımadası'nda doğmasından sonra jeopolitik bir yere sahip olan Uman ülkesinin İslâm'ın yayılmasındaki rolü büyüktür. İslâm, Hz. Peygamber'in Amr b. As ve ona eşlik eden Ebu Zeyd Sabit b. Zeyd el Ensari'yi Uman'a elçi olarak göndermesiyle Uman'da yayılmıştır.⁴⁶

Hz. Peygamber'in iç dünyasında Uman'ın özel bir yeri olduğu, Uman ülkesi ve halkı için dua ettiği belirtilmektedir. Hz. Peygamberin talimatları doğrultusunda, Uman'da kalan Amr b. As İslâm'ı yaymak ve öğretilerini insanlara anlatmakla görevlendirilmiştir. Bu görevini Hz. Peygamberin vefatına kadar orada devam ettirmiştir.⁴⁷ Amr b. As bu görevi aldığında Uman'da o dönemde ülkeyi yöneten, Melik b. Fehm'den sonra ikinci devleti kuran Ceyfer ve Abd Culande kardeşler, Hz. Peygamberin davetini kabul ederek Müslüman olmuşlardır.⁴⁸ Ayrıca Hz. Peygamber'in Uman krallarına gönderdiği mektubun asıl metni yakın bir zamanda bulunmuştur. İran'ın Uman eski büyükelçisi İsmail er Rasasi Arap ülkelerine yaptığı ziyaretlerden birinde el yazması orijinal mektubu Lübnanlı bir antikacının eşyaları içerisinde bulmuştur. Ancak söz konusu şahısın nüshayı satmaması üzerine fotoğrafı çekilerek teyit için Uman müftüsü Ahmed el Halili'ye takdim edilmiştir. Kendisi de el yazmasını inceledikten sonra metnin asıl nüsha olduğunu teyit etmiştir.⁴⁹ İslâm tarihi kaynakları, Umanlıların İslâm davetini hoşgörüle karşıladıkları ve hemen kabul ettikleri konusunda hem fikirdir.⁵⁰ Konu ile alakalı yakın zamanda basılan Hamidullah'ın eserinde de konuya şöyle işaret edilmiştir.

⁴⁵ Taher b. Ali b. Taher Megbel, *Esr el Muhaddedet el Coğrafiyye Tarikhyye İktisadiyye fi Siyase Khariciyye Umaniyye 1970-2008*, Ürdün, 2010, s. 27.

⁴⁶ el Harisi, *Uman fi ahd beni Nebhan*, s. 21.

⁴⁷ Gabbaş, *Uman, ed Demokratiyye İslâmiyye Tekalid İmame ve Tarih Siyasi Hadis 1500-1970*, s. 38.

⁴⁸ Berfeş b. Said Muhammed b. Türki, *Kitab Uman Tarih ve Emcad*, 1. baskı, Uman: Dar el Macan Lilneşr, 2012, 1. cilt s. 168.

⁴⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 350-355.

⁵⁰ el Harisi, *Uman fi ahd beni Nebhan*, s. 21.

Rasulullah döneminde burada Ceyfer ve Abd Culande kardeşlerin hükümdarlığı sürmektedir. Yine Uman o dönemde, Mekkeli tacirler için büyük bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Bölgede bulunan Daba ve Sohar limanlarında yılın belli aylarında panayırlar düzenlenir yerli yabancı birçok tüccar bu merkezlerde ticaret yaparlardı.⁵¹ İslâm'ın bu bölgede yayılmaya başlamasından sonra Ceyfer, sahil bölgelerinde ikamet eden Farşlıları İslâm'a davet etmiş ve onların bunu kabul etmemeleri üzerine Farşlılarla savaşarak ülkeden çıkartmıştır.⁵² Diğer yandan Hz. Peygamber İslâm davetini Uman'a göndermeden önce, kendisinin peygamberliğinden haberdar olarak onu ziyarete giden Mazin b. Gazube'nin, ilk Müslüman olan Umanlı olduğu belirtilir.⁵³ Bu yönü ile Gazube, ilk Umanlı sahabidir.

Amr bin As Uman'da görevliyken Hz. Peygamber'in vefat haberi üzerine Abd bin Culende Ekd kabilesinden bir grupla birlikte Medine'ye gitmiştir. Bu hareket ile aslında Uman kralı, Hz. Peygamberin vefatından sonra göreve gelmiş olan halife Ebubekir'e bağlılığını bildirmiş olmaktadır. Uman halkı Hz. Ebubekir'in isteği üzerine Ridde Savaşları'nda yer almış ve Uman bu dönemde vergi ödemelerinden muaf tutulmuştur. Hz. Ebubekir'den sonra gelen ikinci halife Hz. Ömer, Ala b. Hadrami'yi Bahreyn ve Uman bölge valisi olarak tayin etmiştir. İki kardeş kralın Uman yönetiminde rahat olmalarını sağlamak için Bahreyn'in merkez olarak alınmasını istemiştir.⁵⁴

Hz. Peygamberin ve arkasından göreve gelen her iki halifenin Uman hükümdarlarının yönetim biçimlerine karışmadan sadece İslâm'a girmelerini kabul etmeleri ve onların siyasal otoritelerine saygılı davranarak yönetimi tamamen kendilerine bırakmaları Uman'da İslâm'ın yayıldığı ilk günden bugüne devlet yapılanmasına duyulan saygı belirtisi olarak ifade edilir. Umanlılar dışardan gelecek bir baskı ve yönetim şeklini kabul etmediklerini, ülkelerinin ilk çağlardan bu yana bağımsız bir ülke olduğunu bu hadiseyi emsal göstererek anlatmaktadırlar.

Hz. Ömer'in atadığı Ala b. Hadrami'den sonra, Osman es Sakfi bölgeye vali olarak atanmıştır.⁵⁵ Hz. Ömer, Osman es Sakfi'den Umanlıları da beraberine alarak bir

⁵¹ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, Çeviri: Mehmet Yazgan, İstanbul: Beyan Yayınları, 2000, s. 342, 343.

⁵² Salim el Busaidi, *er Rai fi Tarih Umani, Uman*: Mektebet Enfal, 2009, s. 169.

⁵³ es Salimi, Assaf, *Tarih Yetekellem*, s. 53.

⁵⁴ el Busaidi, *er Rai fi Tarih Umani*, s. 171.

⁵⁵ es Siyabi, *Uman Abr Tarih*, s. 149.

donanma oluşturmasını istemiş ve Farisilere karşı bir fetih hareketine başlamalarını emretmiştir. Es-Sakfi 3000 Umanlıyı da beraberine alarak Farşlıları mağlup etmiştir.⁵⁶ Uman, Hz. Ömer zamanında İşlâm halifesine olan bağlılığını korumuş barış ve huzur içerisinde bölge istikrarına destek olmuşlardır. Bu durum sırtından bıçaklanarak şehit edilen Hz. Ömer'in vefatına kadar sürmüştür.⁵⁷

Hz. Osman döneminde Uman, Basra Valiliği tarafından yönetilmeye başlamıştır. Bu durum Basra'nın Uman'ın askeri tecrübesine ihtiyaç duyacağı anlamına gelmektedir. Halifeler döneminde Körfez bölgesi fetihlerinde Umanlıların oynadığı en büyük rollerden biri İbn Kavan adasının fethedilerek Farisilerden alınmasıdır. Hz. Ali dönemine gelindiğinde ise Hz. Ali, Uman'a el Halv bin Avf al Ezdi'yi vali olarak atamıştır. Bölgede baş gösteren tüm çatışma ve gerilimler bu dönemde başlamıştır.⁵⁸

IV. 3. Emeviler ve Abbasiler Dönemi'nde Uman

Hz. Ali ve Muaviye arasında geçen kanlı çekişmeden sonra Hz. Ali'nin halifeliği sarsılmıştır. Beraberinde yaşanan gelişmelerle Hz. Ali'nin bir suikast sonucu şehit edilmesi üzerine devlet yönetimi Muaviye bin Ebu Sufyan'ın eline geçmiştir. O dönemde Uman bölgesinde, devlet idaresinde Culende kardeşlerden Abd Culende, Muaviye'nin yönetimini İşlâmî şura dışında kalan diktatör bir yönetim olarak ifade etmiş, Muaviye'nin bulunduğu makamı gasp ederek elde ettiğini belirtmiştir. Devlet idaresinin Hz. Peygamber'in devlet idare örneğinden ve halifeliğin idari yönetiminden uzak olduğunu düşünen Culende "Halktan yoksun bir yönetim varlığının geçerliliğinden söz edilemez ve böyle bir yönetime Uman tabi olamaz." diyerek Muaviye ve oğlu Yezid'e tabi olmadıklarını belirtmiştir. Bu nedenle de Muaviye ve Yezid'in oğlu tarafından zulme uğramış ve hapsedilmişlerdir.⁵⁹

Muaviye'den sonra göreve gelen Abdümelik bin Mervan, el-Haccac b. Yusuf es-Sakfi'yi Irak'a vali olarak atar. Haccac, Uman'ı işgal eder. Bu işgalle Uman nispeten egemenliğini kaybeder ve bu durum Haccac'ın vefatına kadar sürer.⁶⁰ Günümüz İbadî âlimlerinden ve halen Uman müftüsü olan el Halili o dönemde yaşanan bu hadiseleri şu şekilde tahlil etmektedir.

⁵⁶ es Siyabi, *Uman Abr Tarih*, s. 37.

⁵⁷ es Siyabi, *Uman Abr Tarih*, s. 149.

⁵⁸ el Busaidi, *er Rai fi Tarih Umani*, s. 173-174.

⁵⁹ el Busaidi, *er Rai fi Tarih Umani*, s. 185-186.

⁶⁰ el Busaidi, *er Rai fi Tarih Umani*, s. 189.

“Hakikatte yaşanmış bu zulümlerin temel kaynağı olan mesele, imamın hesaba çekilmemesi meselesidir. Emevi imamlarının kahir ekseriyeti bu düşünce üzere hüküm sürmüşlerdir. Bunun bir örneği Mekke kuşatmasında görülmektedir. Emevi halifelerinden Abdülmelik, Mekke’yi aylarca kuşatmış daha sonra da yakıp yıkmıştır. Halifeler hesaba çekilmedikleri için sınırsız bir güç kullanmışlardır. Emevi halifeleri din adamlarından, istedikleri fetvaları alıp dini siyasete alet etmişler, yaptıkları haksızlıkları bu yollarla temize çıkarmışlardır. Emeviler döneminde bu tuğyana katılmayan tek kişi, Halife Ömer b. Abdülazizdir. Ömer, “Kim Allah’a itaat ederse ona itaat vaciptir. Kim Allah’a itaat etmezse ona itaat edilmez.” diyerek kendisine ancak Allah’ın istediği gibi bir halife olduğunda itaat edilmesinin gerektiğini bildirmiştir.”⁶¹

Halife Ömer b. Abdülaziz döneminde ise bölgeye vali olarak Abdullah el-Ensari gönderilmiştir. Abdülaziz’in ölümünden sonra el-Ensâri, Uman’da devlet yönetiminden daha önce azledilmiş olan Ziyad b. el-Mühelleb’e giderek kendisinden ülkenin yönetimini devralmasını istemiştir. Mühelleb devlet yönetimini teslim aldıktan sonra Irak’tan gelen mezhep liderleri ve âlimler aracılığıyla İbadî mezhebinin bölgede yayılmasına hizmet etmiştir. Bu durum Emevi Devleti’nin yıkılmasına kadar sürmüştür.⁶² Abbasiler, yönetimi Emevilerden devraldıktan sonra Uman, Abbasilerin nüfuzu altına girmiştir.⁶³

Abbasi Devleti’nin Ebu’l-Abbâs es-Seffâh tarafından kurulmasıyla Umanlılar Abbasilerden fikri olarak İbadî mezhebiyle, siyasi olarak da imamın bağımsız olarak seçilmesi ilkesiyle ayrılırlar. Umanlılar bununla bağımsızlıklarına kavuşmayı planlarken, bu süreçte İbadî mezhebinin fikirleri Basra’dan gelen ilim hamleleriyle bölgede yayılmıştır.⁶⁴

İbadîlerin ilk muhalif görüş olarak ortaya çıkmaları Muaviye ve Hz. Ali arasında vuku bulan hilafet nedeniyle. Daha sonraları Emevilerin halifesi olacak Muaviye o dönemde Şam valisidir ve Hz. Ali’nin halifeliğini tanımamıştır. Gelişen süreçte iki taraf Sıffin’de savaşmıştır. Bu olay aslında İbadîlerin bir mezhep olarak değil her iki tarafta da yer almayan muhalifler olarak ortaya çıkmalarına neden olmuştur. İlk zamanlarda Muhakkime yahut Havariç olarak anılan bu muhalif hareket, zaman içerisinde Muhakkime’nin de kendi içinde ayrılmasıyla İbadîlik olarak anılmaya

⁶¹ Ahmed b. Hamed el Halili, *İstibded*, Birinci baskı, Beyrut: şeriket fuad el ba’yu litecedid, 2013, s. 68-98.

⁶² el Busaidi, *er Rai fi Tarih Umani*, s. 189.

⁶³ es Siyabi, *Uman Abr Tarih*, s. 45.

⁶⁴ el Busaidi, *er Rai fi Tarih Umani*, s. 190.

başlanmıştır. Erken dönemde İbadîlik, kaynaklarda bir mezhep olarak değil hareket olarak geçmektedir.

Neticede İbadîler Emevi hilafetini kabul etmemişlerdir. Zira Emeviler Kerbela'da çok büyük katliamlar yapmış, sahabiden ve ensardan birçok büyüğü öldürmüşlerdir. Abbasilerin iktidarını da istememişlerdir çünkü onların kuruluşlarının da aynı temellere dayandığını düşünmüşlerdir. Bu nedenle Umanlılar Abbasi hilafetini benimsemeyip, kendi içlerinde İbadî mezhebinin usul ve yöntemlerini gizlice sistemleştirmeye çalışmışlar; daha sonra da Culende b. Mesud önderliğinde İbadîliğin resmi bir mezhep olduğunu belirterek bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir.⁶⁵ İbadî kaynaklara göre Birinci İmamlık Dönemi (h. 132-134) yılları arasında İmam Culende b. Mesud dönemidir.⁶⁶ İmam Culende, Abbasiler tarafından gönderilen Hazım b. Huzeyme el Horasani tarafından öldürülmüştür. Bundan sonra Abbasilerin ülkede h. 134-177 arasında kırk seneden fazla süren hâkimiyeti söz konusudur.⁶⁷

Hicri 2. miladi 8. yüzyıla dayanan İbadîlik, azınlık bir mezhep olarak 1000 yıldan uzun bir tarihe sahiptir. Bu mezhebin aslında esas çıkış noktası imamet/hilafetle ilgilidir. Öyle ki İbadîliğe göre imam, şura esaslarına dayalı özgür bir seçimle seçilmelidir. İmamın liyakat şartlarında adil, başarılı ve takva ehli olması zaruridir. Bu açıdan bakıldığında İbadîler, Hz. Peygamberin vefatıyla 632-661 yılları arasında Raşid Halifeler dönemi olarak görürken, kendilerini Raşid halifeler döneminden sonra o dönemin gerçek takipçileri olarak görmektedirler.⁶⁸ El Halili'ye göre İbadî hareketi, halife seçiminin Hz. Peygamber'in bıraktığı şekilde olması gerektiğini savunmaktadır.⁶⁹

Uman yerel kaynaklarında Abbasilerin, bölgeyi ele geçirebilmek için mezhepsel, ırksal ve kabilesel argümanları kullandığından bahsedilmektedir. Bu dönemden sonra Umanlı ulema tarafından yeni bir imamın ilan edilmesiyle uzun sürecek olan istikrarlı İkinci İmamlar Dönemi başlayacaktır.

Nizva'da Ebi Cabir el Ezkevi liderliğinde toplanan ulema heyeti Muhammed b. Affan'ı ikinci imam olarak seçmiştir.⁷⁰ O dönemde başkent olan Sohar, Nizva'ya

⁶⁵ el Busaidi, *er Rai fi Tarih Umani*, s. 191.

⁶⁶ el Busaidi, *er Rai fi Tarih Umani*, s. 192.

⁶⁷ el Busaidi, *er Rai fi Tarih Umani*, s. 193.

⁶⁸ el Busaidi, *er Rai fi Tarih Umani*, s. 224.

⁶⁹ Ahmed b. Hamed el Halili, *İstibded*, Birinci baskı, Beyrut: şeriket fuad el ba'yu litecedid, 2013, s. 236.

⁷⁰ Hamid b. Muhammed b. Rizzik, *Fethul Mubin* Tahkik: Abdulmenam Asır, Muhammed Mursi Abdullah, Uman: Milli Tarih ve Kültür Bakanlığı, 1983, s. 224.

taşınmıştır. Zira Sohar içten ve dıştan tehlike altındadır. Bu yüzden Nizva, başkent olarak daha uygun görülmüştür. Fakat Affan, imamlığa seçildikten sonra hızlı hüküm verme ve liyakat eksikliği gibi sebeplerle, imamların ortak kararıyla azledilir. Yerine Varis b. Kaab el Harusi seçilir.⁷¹ Varis b. Kaab döneminde, ülkedeki fitne ve ayrılıklar söndürülmüş, güven ortamı tesis edilmiştir.⁷²

İmam Varis adaleti ve insanlara iyi muamelesiyle emsal gösterilen imamlardandır. İmamlık yaptığı dönemde şiddetli bir sel meydana gelir. Selin olduğu yerde hapisane bulunmaktadır. Mahkumların sele kapılmasından endişe eden imam, serbest bırakılmalarını emreder. Bunun üzerine olay yerine gidip durumdan haberdar olmak ister ve kendisine bir grup eşlik eder. Mahkumlar selden kurtulur ama İmam Varis b. Kaab el Harusi ve beraberindeki grup sele kapılarak vefat eder.⁷³

Varis'ten sonra sırasıyla Gassan b. Abdullah Yahmedi, Abdulmelik b. Humeyd imam olarak seçilmiştir. O dönemlerde ülke içinde ve dışında istikrar ortamı devam etmiş, Abdulmelik on sekiz sene imamlık yaptıktan sonra vefat etmiştir.⁷⁴ İmam Abdulmelik'in vefatından sonra yerine el Mühenne b. Ceyfer imam olarak seçilmiştir. Heybetli bir imam olan Ceyfer, disiplin ve kararlılık sahibi olarak tanınmış, 10 sene imamlık yaptıktan sonra vefat etmiştir.⁷⁵ İmam Mühenne'nin vefatından sonra Salt b. Malik el Harusi imam seçilmiştir. İmam Salt zamanında bölgede büyük ve köklü değişiklikler yaşanmış, kendisi ülkenin sınırlarını *Sokatra Adası**, Hadramevt ve Mehre bölgesini de içine alarak genişletmiştir. Otuz beş sene hüküm sürmüş, döneminde Uman refahın zirvesine yükselmiştir.⁷⁶ İmam Salt'ın, insan haklarına, diğer millet ve dinlerin mensuplarına karşı son derece adaletli davrandığı ve onların haklarını gözettiği, Uman vesikalarında bulunmaktadır.

İmam Salt döneminde Sokatra adasında İbadî, Sünnî ve az bir sayıda da Hristiyan, İslâm adaleti gölgesinde bir arada huzur ve barış içinde yaşamaktaydı. Habeş Hristiyanlarının Sokatra'daki Hristiyanları kışkırtmasıyla bölgede Müslümanların aleyhine bir savaş başlatmışlardır. Bunun üzerine Salt b. Malik Sokatra adasına bir harekât düzenler. Bu askerî harekât başlamadan önce Salt, savaşa katılacak

⁷¹ el Busaidi, *er Rai fi Tarih Umani*, s. 276.

⁷² İbn Rızzik, *Fethul Mubin*, s. 225-226.

⁷³ Ahmed b. Hamed el Halili, *İstibded*, Birinci baskı, Beyrut: şirket fuad el ba'yu liteccid, 2013, s. 245.

⁷⁴ İbn Rızzik, *Fethul Mubin*, s. 227-229.

⁷⁵ İbn Rızzik, *Fethul Mubin*, s. 229-232.

* Sokatra Adası bugün Yemen sınırları içerisinde bir adadır. Güney Yemen sahillerine 193 mil uzaklıktadır.

⁷⁶ el Busaidi, *er Rai fi Tarih Umani*, s. 285.

birliklere savaş hukuku ve insanlara nasıl davranmaları gerektiğini dikkatli bir şekilde anlatır. Nitekim adaya düzenlenen harekât sonunda Umanlılar zaferle dönerler. Kadın, çocuk ve yaşlılara zarar vermeden, Hristiyanların mallarına dokunmadan, sivil halk arasında masum insanların hakları çiğnenmeden gerçekleşen bu olay hem adil idareciliğe hem de erken dönemlerden beri Umanlıların diğer din ve cemaatlerdeki insanlara nasıl davrandığını göstermesi bakımından önemli bir kanıttır.⁷⁷ İmam Salt b. Malik vefat ettikten sonra Uman topraklarında fikirsel anlamda büyük ayrışmalar, uzaklaşmalar ve karışıklıklar baş göstermiştir.⁷⁸

Sonuç olarak, Uman'da Hz. Peygamber'in vefatıyla başlayan halifeler dönemi ve akabinde yaşanan talihsiz gelişmeler ile Müslümanlar, ülke idaresinden sorumlu olacak halife/lider/başkanın seçilmesi konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu farklı fikir ve ekollerden biri de İbadîlerdir. Bu açıdan kendi usul ve yöntemlerine göre seçtikleri imamları ve imamet sistemini, Hz. Ali döneminden başlayarak önce Emeviler sonra Abbasiler dönemi olmak üzere, yakın bir zamana kadar devam ettirmişlerdir. Uman'da imamet, tarih boyunca kimi zaman aktif, kimi zaman pasif olarak devam etmiş ve ülke idari yapısında önemli bir yer teşkil etmiştir. Bununla birlikte Uman'ı, *İmamlar Dönemi* diye özel bir dönemle sınırlamak da mümkün gözükmemektedir. Zira imamet sistemi, ülke tarihinde kurulan devletlerin idari yapılarına, zamanın şart ve durumlarına bağlı olarak kimi zaman çok güçlenerek kimi zaman ise sembolik bir şekilde devam etmiştir.

IV. 4. Nebhaniler 1154-1624

Nebhaniler, Arap Ezd soyunun Atik kabilesindedir. Umanlı tarihçiler, Nebhanilerin beş asır hüküm sürdükleri konusunda birleşirken bu süreci ikiye ayırırlar. İlk dönem, 1154'de İmam ebi Cabir'in vefatıyla başlar ve Süleyman b. Süleyman'ın imamlıktan indirilmesiyle 1500'de biter. İkinci dönem ise, geç dönem Nebhanileri olarak isimlendirilir ve 1500'den 1624'e kadar devam eder. Bu dönemde imamlık seçimlerinde ihtilaflar ve Nebhanilerin kendi içlerindeki iktidar çekişmeleri gibi birçok olay yaşanmıştır. Bu dönemin şüphesiz en önemli hadisesi Portekiz'in Uman sahil bölgelerini işgalidir. Aynı süre içerisinde Nebhaniler, iç bölgelerde belli aralıklarla

⁷⁷ Bkz. National Human Rights Commission, Vesika İmam Salt b. Malik, İsmail el Ağberi, Ahd İmam Salt b. Malik ve Umguhu el Hadari ve Ebaduhu el Hakikiyye, 2012, Uman.

⁷⁸ Serhan b. Said el Ezkevi, *Keşfü'l Ğumme el Camii liAhbar el Umme*, Tahkik: Muhammed Ali Salih, Muhammed es Salimi, Uman: Vizaret Turas ve Sekafe, 2013, s. 176-177.

imamlık ya da sultanlık ile iktidarlarını ellerinde tutmaya çalışmışlardır. Uzun süren iktidar dönemi -beş asır- nedeniyle kendilerine (meşhur, tanınmış, soylu) anlamlarına gelen *nebhan* ismi verilmiştir. Fakat verilen bu lakaba rağmen, birçok Umanlı tarihçi bu dönemi zulüm ve zorbalık dönemi olarak ifade etmiştir.⁷⁹ Öyle anlaşılmaktadır ki Nebhaniler döneminde ülkede yaşanan en önemli hadise Portekiz İşgali ve ülke içinde yaşanan iç karışıklıklar ile bölünmüş idari yapıdır.

Nebhanliler döneminde Uman'da kabileler arasında ayrılıkların asıl nedeni, Nizva ve Rustak medreseleri arasındaki ihtilaflardır. Her iki medrese taraftarları, farklı görüşleri savunmaktadırlar. Bu ayrılığın siyasi ve kabilevi yönleri de vardır. Ülke içindeki bu parçalanma dış güçlerin ülkeyi işgal etmesini kolaylaştırmış üstelik bazı kabileler, işgalci ülke yöneticileriyle yakın dostluklar kurmuşlardır. Dış ülkelerden destek gören iktidarın izlediği siyaset nedeniyle, imamlığın seçimle devam etmesi sona ermiştir.⁸⁰

1508'de Portekiz işgali başladığında işgalle birlikte on günden az bir sürede dört Uman şehri yakılıp yıkılmıştır. 1514 yılında yeni bir Portekiz saldırısı daha başlamış önce Aden Körfezi gasp edilerek akabinde Kızıldeniz, Mısır gemilerinin geçişine kapatılmıştır. 1515'de ikinci büyük işgal gerçekleşirken, bununla Körfez'in tamamı ile Doğu Afrika sahillerinden Batı Hint sahilleri ve Uman'ın güneyindeki adalara kadar tüm kıyı şeridi ele geçirilmiştir.⁸¹

Nebhaniler dönemiyle ilgili imamlık sisteminden uzak, daha çok saltanat yapısına uygun bir yönetim şeklinden bahsedilebilir. Bazı Nebhan Kralları halkın mallarına şeri olmayan yollarla el koymuştur. Yüksek vergiler getirilmiş ve zekât toplanırken gerekli hususlara dikkat edilmemiştir. Kısaca bu dönemde, merkezi otoritenin tamamen kaybolduğu söylenebilir.⁸²

Genel olarak Nebhanilerin iktidara tam olarak hangi tarihle ve hangi imamla geldikleri bilinmemektedir. Bununla birlikte o dönemde yaşamış Umanlı fukaha ve âlimler bu dönem için zulüm ve zorbalıktan bahsetmezler, bilakis onları zühd ve takva ehli olarak vassfederler. Bu bağlamda İbn Batuta da Uman'ı Beni Nebhan döneminde

⁷⁹ Medya Bakanlığı, *Uman fi Tarih*, Londra: Dar Emil lil Neşr el Mahdude, 1995, s. 165.

⁸⁰ el Harisi, *Uman Fi Asr Beni Nebhan*, s. 45.

⁸¹ Gabbaş, *Uman, ed Demokratiyye İslâmiyye Tekalid İmame ve Tarih Siyasi Hadis 1500-1970*, s. 93-94

⁸² Medya Bakanlığı, *Uman fi Tarih*, s. 177-178.

ziyaret etmiş, imamların sade davranışları çok dikkatini çekmiştir. Sultanların yanlarında koruma olmadan gezdikleri, halkla iç içe oldukları, ikramı sevdikleri ve misafirperver olduklarını ifade etmiştir.⁸³ İbn Batuta'nın ziyaretinde karşılaştığı bu tablodan aktardığı bilgiye rağmen kadim Uman tarih kitaplarında, dönem hiç de öyle tasvir edilmemektedir. Beni Nebhan olarak zulüm ve zorbalık üzerine tesis edilmiş olarak vasedilip, hükümdarlıklarının tarihini yazmış olan ya da krallarından bahseden biri bulunmaz.⁸⁴

15. ve 17. yüzyıllar arası -Portekiz İşgali Dönemi- özelde Uman ve genelde Arap Yarımadası'nın inişe geçtiği hatta haritadan kaybolduğu dönemdir denilebilir. Nedeni Avrupalı kaşiflerin iştahını kabartan deniz ticaretidir. 1154 yılında Beni Nebhan idaresine geçen Uman'da gücünü kaybeden imamet, süreç içerisinde iyice zayıflamıştır. Nitekim Uman, Portekiz işgali altında kaldığı süreçte imamet, sadece birkaç bölgede varlığını devam ettirmeye çalışan bir haldedir. Behle Nebhani Kralları yönetiminde iken, sahil bölgeleri ise Hürmüz Kralı'nın kontrolündedir. Hürmüz şahının vekillerinden biri Kalhat'ta, diğeri ise Maskat'tadır. Görüldüğü gibi imametın yokluğunda Portekiz İşgaline karşı koyacak siyasi ve dini bir otorite bulunmadığı için, saldırılara karşı konulamamıştır. Bu nedenle Uman Avrupalıların sömürmesine 150 sene şahit olmuş, bu dönemi sömürgeci Avrupalılarla çekişme ve çatışmalar ile geçirmişlerdir.⁸⁵ Nebhaniler döneminde Uman 1261, 1276, 1462 yıllarında Fars ülkelerinden de işgale uğramıştır.⁸⁶

Umanlılar uzun bir aradan sonra Nasır b. Mürşid'i imam seçerken, milli duygularla hareket etmiş, onu âlim ve zühd olduğu için değil, milliyetçi yönüyle değerlendirmişlerdir. Geleneksel İbadî adet ve geleneklerinden daha ziyade milli ve vicdani duygular Nasır b. Mürşid'in seçilmesinde ciddi rol oynamıştır.⁸⁷

Neticede Nebhaniler dönemi, Uman'ın tarihsel seyrinde uzun süren karanlık bir dönem olarak kabul edilir. Beş asır devam eden bu süre zarfında ülke hem Portekiz işgali hem de Fars işgali altında kalmıştır. Kabileler arasındaki fikir ayrılıklarının Rustak ve Nizva Medreseleri üzerinden şekillendiği ifade edilmektedir. Milli duyguların yerini kabile asabiyeti ve aile içi iktidar mücadeleleri almıştır. Vatan ve

⁸³ Medya Bakanlığı, *Uman fi Tarih*, s. 166-167.

⁸⁴ Abdullah b. Salimi, *Tuhfetul Ayan*, Uman, 1995, Tahkik: Ebu İshak Itfayş, s. 352-353.

⁸⁵ Gabbaş, *Uman, ed Demokratiyye İslâmiyye Tekalid İmame ve Tarih Siyasi Hadis 1500-1970*, s. 87, 90.

⁸⁶ Medya Bakanlığı, *Uman fi Tarih*, s. 169, 172-174.

⁸⁷ Muhammed Sabr el Arab, *ed Devle Fi Fikr İbadî*, İkinci baskı, Mısır: Dar el Şuruk, 2013. s. 242.

millet duygularının yeniden hissedildiği dönemde bir araya gelen Umanlılar, milliyetçi bir eğilim göstererek imamlarını yeniden seçmişlerdir. İşte Nasır b. Mürşid bu nedenle Uman'ın hem imamı hem de kurtarıcısı olmuştur. Onun seçilmesiyle Uman'da Yarubiler dönemi başlamıştır.

IV. 5. Yarubiler 1624-1744

Uman'ı Nebhanilerden sonra Yarubiler yönetmiştir. Bu dönem Portekizlilerin ülkeden çıkartılmasıyla meşgul olunan bir milli mücadele dönemidir. 15. ve 16. yüzyıllarda Batı'nın Doğu'ya inmeye karar vermesiyle İslâm ve Arap dünyası büyük dalgalanmalara sahne olmuştur.

Öyle ki, 1492'de Endülüs'ten Arapların çıkarılmasıyla başlayan süreci Portekizliler, bir dalga haline dönüştürmüş ve Arapları yurtlarından etmek gayesiyle ellerindeki ticareti de almayı hedeflemişlerdir. Portekiz işgali sadece bir sömürü faaliyeti değil aynı zamanda haçlı ruhu da taşımaktadır. Portekizlilerin bu dönemi fırsata çevirmelerinde bir başka önemli husus da Osmanlı Devleti'nin 16. yüzyılın ilk başlarında yükselen bir güç olması ve Portekizlilerle savaşılabilecek durumda olmasıdır. Fakat Osmanlı Batı Avrupa fetihleri ile meşguldür ve arka arkaya zaferler kazanmaktadır. Yine aynı dönemde Arap-İslâm ülkeleri de iç meseleleriyle meşgul ve siyasi bunalım içindedir. Portekizliler bu durumu hem siyasi hem de dini anlamda fırsata çevirerek Körfez'e inmiştir.⁸⁸

15. yüzyıl Uman'ı belirsizlik ve karışıklıklar içinde kaynarken, Vasco De Gama'nın 1498'de yaptığı keşif gezisiyle bölgede Portekiz rüzgârı esmeye başlamıştır. Bununla ilk on sene içinde, Zanzibar ve civarındaki Mavi ile Pembe adalar Portekizlilerin eline geçer. Daha sonra Alfonso önderliğinde 1507'de Sohar, Sur, Karyat şehirleri işgal edilirken, tüm Uman gemileri yakılır. Bunu 1509'da Doğu Hint sahillerinde Goa adasında ticari bir merkez kurmaları takip eder. Portekizlilerinana hedefleri Endonezya, Malaya ve Baharat Adaları'nı ele geçirmektir.⁸⁹ Bu gelişmeler yaşanırken Uman'da kendi içinde birleşmiş ve ülkede düşman işgaline karşı seferberlik başlamıştır.

⁸⁸ Medya Bakanlığı, *Uman fi Tarih*, s. 372.

⁸⁹ Medya Bakanlığı, *Uman fi Tarih*, s. 373.

Uzun süren fikir ayrılıklarından sonra, Rustak Medresesi içindeki *ehli istikame* olarak adlandırılan bir grup âlim, Uman'ı yönetebilecek adil bir imamın seçilmesi hususunda biraraya gelmiş ve İmam Nasır b. Mürşid'i imam olarak seçmişlerdir.⁹⁰ Nasır b. Mürşid imam olarak seçildiğinde ülkenin her şehri ayrı bir ailenin yönetiminde olup ülkede bir iç savaş vardır.⁹¹

Göreve başladıktan sonra Nasır, sırasıyla Nizva, Behle ve Nahl şehirlerine tek tek seferler düzenleyerek ülkenin parçalanmış tüm bölgelerini tek çatı altında toplamıştır. Fethettiği şehirlerde kaleler yaptırıp ülkede yeniden birliği tesis etmiştir. 26 sene imamlık yapmış olduğu Uman, onun döneminde yeniden birlik ve beraberliğine kavuşmuştur. Mürşid daha sonra Portekizlilerle savaşmış iki şehir hariç tüm şehirleri ellerinden almıştır.⁹²

Nasır b. Mürşid zamanında yeniden diriliş yaşayan Uman'da, o dönem için en çok gelişen sektör gemi ve denizciliktir. Umanlılar denizcilikte sahip oldukları tüm mahareti bu dönemde ortaya koymuşlardır. Nitekim Uman donanmasının bu kadar güçlenmesi üzerine Doğu Hindistan İngiliz Şirketi müdürü Branguini “Cezayirlilerin Avrupa'da başımıza bela olduğu gibi Umanlılarda burada başımıza bela olacaklar” demiştir. Umanlılar, deniz güçleri ile İngilizleri bu kadar korkutmuş olmalarına rağmen, İngilizler'in Umanlılarla savaşmamasının nedeni ise İngilizlerin kendilerini Hint adalarında ispat etmeleri ve Umanlılarla savaşmaya gerek duymamalarıdır. Nasır b. Mürşid'den sonra yerine gelen II. Sultan b. Seyf zamanına geldiğinde de Doğu Afrika'da Portekizlilerin ele geçirdiği adalar geri alınır.⁹³ İmam Nasır b. Mürşid'in vefatıyla Sultan b. Seyf imam olarak seçilir. Seyf, üzerinden çok geçmeden Maskat ve Matrah'ı ellerinde bulunduran Hristiyan Portekizlilerle savaşarak onları ülkeden tamamen çıkarır.⁹⁴ Sultan b. Seyf döneminde ülke kalkınmış, o dönemde halk huzur ve refah içinde yaşamıştır. Mütevazı kişiliğiyle bilinen Sultan b. Seyf'in vefatıyla BilArab b. Sultan imam olarak seçilmiştir.⁹⁵

Şüphesiz Yarubi iktidarında Uman, büyük bir kalkınma yaşamış dünya haritasında önemli bir konuma edinmiştir. Ulusal ve yerel düzeyde başarılar

⁹⁰ ibn Rızzik, *Fethul Mubin*, s. 262.

⁹¹ ibn Rızzik, *Fethul Mubin*, s. 263.

⁹² ibn Rızzik, *Fethul Mubin*, s. 268-280.

⁹³ Medya Bakanlığı, *Uman fi Tarih*, s. 382.

⁹⁴ ibn Rızzik, *Fethul Mubin*, s. 285.

⁹⁵ ibn Rızzik, *Fethul Mubin*, s. 291-293.

kaydedilmiş, Portekizliler bu dönemde ülkeden atılmış ve büyük bir deniz donanması kurulmuştur. Yine aynı dönemde bilime önem verilmiş, ziraat, iktisat ve mimarlık alanlarında önemli gelişmeler kaydedilmiştir.⁹⁶

Bu dönemde imamlık seçimlerinde şura esasına bağlı kalınmıştır. Seçimler, *ehli hal ve akd* ulemalarının kontrolündedir. Denilebilir ki, ilk üç imam Yarubilerde ilk imamlık dönemi olarak bilinen dönemi temsil eder ki bunlar kurucu İmam Nasr b. Mürşid, Sultan b. Seyf ve bil Arab b. Sultan'dır.⁹⁷ Yarubi Devleti'nin ilk beş imamından sonra sarsılmasında siyasi, askeri ve fikri (Rustak ve Nizva medreseleri arasındaki görüş ayrılıkları) nedenler bulunmaktadır. Yine aynı şekilde ilk üç imamdan sonra imamlar şura esaslarına bağlı kalınarak seçilmeye çalışılsa da iktidar aynı aile üyelerinden tevarüs etmeye başlamış bu durum iç çatışmalara neden olmuştur.⁹⁸ Yarubi Devleti'nin sonlarına gelindiğinde, ülkedeki bu karışıklıkların sebebiyet verdiği siyasal bölünme sonucu, Gafiriyye ve Heneviyye tarafları oluşmuştur.

Gafiriyye ismi, Muhammed b. Nasr Gafiri'ye tabi olanlara verilirken, diğer taraftan karşısında Halef b. Mübarek el Henei'ye tabi olanlar da Heneviyye ismi verilmiştir. Bazı araştırmacılar bu bölünmenin, Kuzey ve Güney Arapları arasında geleneksel asabiyyet üzerine oluşmuş bir portre olabileceğini söylemektedirler. Bu durum ırksal taksime dayalı, kabileler arası çatışmalara sebep olmuştur.⁹⁹ Bazıları kabile taksiminin mezhepsel ve ırksal bir boyut taşıdığını yani Gafiriyye'nin büyük çoğunluğunu Sünnî çevreden ve Heneviyye'nin ise İbadîlerden oluştuğunu iddia etmişlerdir. Bu iki grubun geçmişine dönüp bakıldığında bu iddianın asılsız olduğu görülmektedir. Zira bu iki taraf her iki mezhepten kişilerden de müteşekkildir. Hatta bazen bir kabile içerisinde mezhepsel çoğulculuk bile söz konusudur.¹⁰⁰

Yarubi Devleti genel olarak iki ana çerçevede incelenebilir. Birincisi geleneksel şuraya dayalı seçimlerle iktidara gelmiş, ilk üç imamdan oluşmaktadır. İkincisi ise, üçüncü imamın, kardeşi tarafından azledilmeye çalışılması sonucu çatırdayan imamlık otoritesinin zayıfladığı dönemdir. Daha sonra imamlık veraset yoluyla devam etmiştir. Nasır b. Mürşid Yarubi ile başlayan Yarubi Hanedanlığı, 100

⁹⁶ Seyf b. Addiy b. Sultan el Meskeriy, *El İmame ve eş Şura ala Sultan fi Uman Evahir Devle Yarubiyye 1162-1749*, Uman, 2012, s. 41.

⁹⁷ el Meskeriy, *el İmame ve eş Şura*, s. 42.

⁹⁸ el Meskeriy, *el İmame ve eş Şura*, s. 51-56.

⁹⁹ el Meskeriy, *el İmame ve eş Şura*, s. 90.

¹⁰⁰ el Meskeriy, *el İmame ve eş Şura*, s. 91-92.

seneden fazla sürmüş, İmam II. Seyf b. Sultan ile sona ermiştir. Yarubi devletini toplamda on iki imam yönetmiştir.¹⁰¹

Diğer taraftan Portekizli kâşifler, coğrafi keşiflerin başından beri Hristiyanlığı İslâm ülkelerinde yaymayı hedeflemişlerdir. Fakat bu amaçlarını iktisadi ve yeni coğrafi keşifler bahanesiyle gizlemişlerdir. Portekizliler Uman'a ilk ulaştıklarında, camiileri ve insanların evlerini yakıp yıkmışlar, İslâm'a ve Müslümanlara düşmanlıklarından dolayı insanları vahşice öldürmüşlerdir. Portekizliler 1507- 1650 yılları arasında yaptıkları işgal süresince Umanlıları Hristiyanlaştıramamışlardır. Batı'dan Uman'a gelen ilk oryantalist İtalyan Lodvica Diver Tehama dır. Bu kişinin Uman'a gelişi de dini hedefledir. 1632'de Cambirdge Üniversitesi'nde Arap Dili ve Edebiyatı kürsüsü kurmaya çalışmıştır ki bununla hedeflediği Müslümanları Hristiyanlaştırmaktır. Kaynakların işaret ettiğine göre 19. yüzyılda Körfez'de 12 tane İngiliz, 42 tane de Amerikan misyonerlik şebekesi olduğu bilinmektedir.¹⁰²

Portekizlilerin genelde Hint Okyanusu sahillerini, özelde ise Uman'ı işgali şüphesiz Uman tarihinde yıkıcı bir hasara neden olurken, bu işgal Uman'ın Doğu Afrika ve Arap yarımadasından kopmasına, uzlete çekilmesine sebep olmuş ve bu durum 19. yüzyıla kadar devam etmiştir. Daha sonra Said b. Sultan döneminde ilişkiler yeniden doğal mecrasına dönmüştür.¹⁰³ Portekiz işgalinde altı çizilmesi gereken en önemli nokta Portekizlilerin sıcak sularda coğrafi keşifler ile başladıkları korsancılık faaliyetlerinde asıl hedefin siyasi değil dini olmasıdır.

Sonuç olarak 17. yüzyılda Uman, iç karışıklıklara boğulmuş bir haldedir. Portekizliler sahil bölgelerine hakimiyet kurmaya çalışırken iç bölgelerde de bölünmeler vardır. Ülke içi iktidar savaşı Rustak, Behle, Samed, İbra, Semail bölgelerinde sürerken Umanlıların yeniden İbadî fikriyle imamlık sistemine sarıldıkları görülmektedir. Sonuçta Umanlılar birleşerek, Rustak'tan, Nasır bin Mürşidi imam olarak seçmiş ve yeniden İbadî imamiyetini ihya etmişlerdir. Nasır b. Mürşid el Yarubi, 1624- 1649 yılları arasında 25 sene imam olarak ülkeyi yönetmiştir. Nasır b. Mürşid ülke genelinde bir istiklal mücadelesi başlatmış ve Portekizlileri ülkeden atmıştır. Uzun bir dönemden sonra ülkede yeniden birliği sağladığı için

¹⁰¹ es Salimi, Assaf, *Tarih Yetekellem*, s. 154.

¹⁰² Emel b. Seyf b. Said el Khansuri, *Uman fi kitabat er Rahhale el Urubbiyyin*, Uman: Dar el Verrak, 2017, s. 30-31

¹⁰³ Linda Pappas Funsch, *Uman Fecr Cedid*, s. 74.

kendisine ve ondan sonra gelen aile yöneticilerine imam denilmiştir.¹⁰⁴ Portekiz işgaline karşı kazanılan bu başarıyla, ülkede vatan, millet duyguları yeniden ön plana çıkmış, kabilecilik duyguları bir kenara bırakılmıştır. Yüz seneye yakın süren bu dönemden sonra, günümüze kadar varlığını devam ettiren ElBusaidiler iktidara geleceklerdir.

IV. 6. Elbusaidiler 1744'den Günümüze

Ahmed bin Said, Yarubi İmamlarından 2. Seyf b. Sultan döneminde Sohar'a vali olarak atanır. O sırada ülke Fars işgali altındadır. Millî mücadelenin yoğun olarak yaşandığı o dönemde Ahmed b. Said, 1739'da başlayan Fars işgalini 1741 yılında büyük bir direniş mücadelesi vererek bitirmiştir.¹⁰⁵

Bu mücadelenin ardından ismini milliyetçi bir devlet adamı olarak duyuran Ahmed b. ElBusaidi'nin ülkenin başına geçmesi geleneksel İbadî icma müeyyidelerine göre olmamıştır. Bu nedenle devlet başkanı olarak seçilmesi istisnai bir durum oluşturmuştur. Zira kendisinin devlet yönetiminde taşıdığı misyon, ruhi ve dini lider olmasından çok siyasi yöneticiliği olmuştur.¹⁰⁶ Bu dönem ve sonrasında imamlık kurumunun devlet yapısında sembolik kaldığı, dini kurumların devlet idaresinden kısmen uzaklaştırıldığı laikleşme dönemi olarak kabul edilir. Uman bu dönemle artık modern devlet yoluna girmiştir.

Ahmed b. Said ve akabinde gelen idareciler ile kurulan modern devlet yapısında İbadîlik, ElBusaidi devletinin kültürel ve fikri temeli olmuştur. Nizva ve Rustak medreseleri arasında genişleyerek büyüyen hilaflardan sonra, ElBusaidiler başkenti Maskat yapmışlardır. Bu da Maskat'ın jeostratejik ve jeopolitik önemi farkedildiği ve bunun üzerinden bir devlet yapılanmasına gidildiği anlamına gelmektedir. Ahmed b. Said, ülkeyi artık tam anlamıyla devlet konumuna getirip, onu Orta Çağ'da bir devlet yapılanması için ileri sayılabilecek bir örnek haline getirmiş vesiyasetini vatan, millet değerleri üzerine inşa etmiştir.¹⁰⁷

Ahmed b. Said donanma ve orduya önem vermiştir. O dönemde Osmanlı Devleti'nin idaresinde bulunan Basra, Fars baskısı altındadır. Bu sebeple Osmanlı

¹⁰⁴ Linda Pappas Funsch, *Uman Fecr Cedid*, s. 75.

¹⁰⁵ Gabbaş, *Uman, ed Demokratiyye İslâmiyye Tekalid İmame ve Tarih Siyasi Hadis 1500-1970*, s. 111-135.

¹⁰⁶ Gabbaş, *Uman, ed Demokratiyye İslâmiyye Tekalid İmame ve Tarih Siyasi Hadis 1500-1970*, s. 130.

¹⁰⁷ Muhammed Sabr el Arab, *Fi Fikr İbadî*, s. 261.

Devleti Ahmed b. Said'den Basra'ya bir donanma göndermesini ister. Ahmed b. Said bu istek üzerine oğlu Hilal'i Basra'ya gönderip bölgeyi Fars işgalinden kurtarır. Bunun karşılığında Osmanlı Devleti, Uman'a yıllık mükâfat ödemesi yapmıştır.¹⁰⁸

Yine aynı dönemde Uman için dış siyasette iki büyük tehditten söz edilebilir. Bunlardan biri bölgede hissedilen Vahhabi baskısı, diğeri de İngiltere ve Fransa'nın Körfez sularındaki çatışmalarıdır.¹⁰⁹ Ahmed ElBusaidi, ülkede yeni düzenin oluşumunda geleneksel yöntemden uzaklaşmış, âlimlere bağlı kalmamış meşveret ve imamet idaresine karşın, akraba ve çocuklarına ağırlık vermeyi tercih etmiştir. Hatta yargı organlarının belirlenmesinde ulemaya danışmamış onların onayını almadan hareket etmiştir. Böylelikle hâkim mezhep olan İbadî fikri ve uygulamaları devlet yönetiminden uzaklaşmış fakat bu yapı ülke genelinde tercih edilen görüş ve uygulamalar olarak varlığını devam ettirmiştir.¹¹⁰

Ahmed b. Said Uman'ın idaresine geçtiğinde devletini birleştirmiş Uman'a yeniden devlet heybeti kazandırmıştır. Hollanda ve İngiltere, Uman'ın egemenliklerini kabul etmek zorunda kalmışlardır. Ahmed b. Said ülkesinde vatandaşlarına ve yabancılara hoşgörüyle muamelede bulunmuş Doğu Afrika'ya kadar nüfuzunu genişletmiştir. Ahmed b. Said, ülkesinin çıkarlarını korurken bölgede hesapları olan ulusal güçlerin çıkarlarına ters düşmeden bu politikayı yönetmiştir.¹¹¹

Sonuç olarak, Ahmed b. Said ElBusaidi 1744- 1775 yılları arasında her anlamda Umanı yöneten liderdir. Umanlıların çoğunluğu tarafından seçilmiştir. Zira kendisi ile birlikte ülkede imamlık vasfının kalktığı ve Uman'ın artık modern bir devlet olarak sadece devlet adamı kimliği ile yönetildiği belirtilir. Kendisi dokuz ay süren bir çatışmadan sonra Farslılar'ı ülkeden atmayı başarmış ve akabinde Farslılarla barış anlaşması imzalamıştır. Ülkeyi Yarubilerden kalma dağınık ve karanlık günlerden sonra yeniden birleştirmiştir. Üstün çabasıyla adını Uman tarihine yazdırmıştır. Yarubilerden sonra ülkeyi yeniden tek bütün haline getiren bu liderle Uman'da yeni bir hanedanlık başlayacaktır. ElBusaidiler, İmam Ahmed'den günümüze Uman'ı yöneten ailedir. Ahmed b. Said döneminin güçlü ülkeleri ile iletişim içinde olmuş, ülke

¹⁰⁸ Medya Bakanlığı, *Uman fi Tarih*, Londra: Dar Emil lil Neşr el Mahdude, 1995, s. 443-446.

¹⁰⁹ ibn Rızzik, *Siyra el Celiyye*, Maskat: Milli Kültür ve Tarih Bakanlığı, 2007, s. 111-176.

¹¹⁰ Gabbaş, *Uman, ed Demokratiyye İslâmiyye Tekalid İmame ve Tarih Siyasi Hadis 1500-1970*, s. 134.

¹¹¹ Taher b. Ali b. Taher Megbel, *Esr el Muhaddedet el Coğrafiyye Tarikhyye İktisadiyye fi Siyase Khariciyye Umaniyye 1970-2008*, Ürdün, 2010, s. 54.

çıkarlarını gözeterek büyük ekonomi projeleri yürürlüğe koymuştur. Onun zamanında Uman, Körfez sahillerinde söz sahibi olmuş, BAE, Uman sınırlarına eklenmiştir.¹¹² 1783'de Ahmed b. Said'in vefat etmesiyle yerine imam olarak oğlu Said b. Ahmet seçilmiştir. Said'in döneminde Rustak başkent yapılmış daha sonra ülke yönetimi Said tarafından oğlu Hamed'e bırakılmıştır.¹¹³ Hamed iktidara geldiğinde başkenti Maskat'a taşımıştır. Maskat o zamandan günümüze kadar başkent olma vasfını devam ettirmiştir.¹¹⁴

Hamed'in ölümünden sonra Sultan b. Ahmed döneminde Uman sınırları kuzeyde Bender Abbas'dan (İran) güneyde Cevadir (Pakistan)'e kadar genişlemiş ve Bahreyn de bu dönemde Uman topraklarına katılmıştır.¹¹⁵

17. yüzyılda jeopolitik dengelerde de değişimler yaşanırken, İngiliz ve Fransızlar arasında Körfez sularında Umanla iyi ilişkiler kurabilmek için çatışmalar başlamıştır. 1797'de Fransızların Mısır'dan atılması, İngiltere'nin Körfez'de güçlenmesiyle sonuçlanmıştır.¹¹⁶

Sultan b. Ahmed, İngiltere ve Fransa arasında denge politikası izlemeye çalışsa da bu son gelişmeyle İngiltere'nin yanında yer alırken, bir başka önemli gelişme de Suudi Arabistan'ın bu dönemde Bureymi'yi işgal etmesidir. Görünen o ki, Sultan b. Ahmed döneminde Uman dış siyasette güçlenirken, iç siyasette zayıflamıştır.¹¹⁷ Kendisinden sonra yerine Uman'ı imparatorluk seviyesine çıkaracak ve Uman'ın dünya siyasetinde aktif rol almasını sağlayacak Said b. Sultan ile ElBusaidiler, tarihlerindeki en ileri seviyeye ulaşacaklardır.

IV. 6. A. Said b. Sultan 1807-1856

Sultan b. Ahmed'in ölümü üzerine yerine oğlu Said b. Sultan gelmiştir. Onun zamanında Uman, Asya ve Afrika İmparatorluğu haline gelmiştir. Babası zamanında alınmış tüm toprakları korurken, Zanzibar'da alarak ikinci başkent yapmıştır. Zanzibar'a karanfil ticaretini başlatarak ülkenin ticari bir merkez haline gelmesini sağlamış, Uman ve diğer ülkeler arasında yeni ticari yollar oluşturmuştur.¹¹⁸ Said b.

¹¹² Linda Pappas Funsch, *Uman Fecr Cedid*, s. 83.

¹¹³ İbn Rızzik, *Fethul Mubin*, Maskat: Milli Kültür ve Tarih Bakanlığı, 2001, Tahkik: Abdul Munim Amir ve Muhammed Mursi, s. 341-342.

¹¹⁴ Medya Bakanlığı, *Uman Fi Tarih*, s. 446.

¹¹⁵ Medya Bakanlığı, *Uman Fi Tarih*, s. 448.

¹¹⁶ Gabbaş, *Uman, ed Demokratiyye İslâmiyye Tekalid İmame ve Tarih Siyasi Hadis 1500-1970*, s. 145-146.

¹¹⁷ Abdullah b. Hamid Essalimi, *Tuhfetül A'yan*, Maskat: Mektebe el İstikame, 1997, s. 205.

¹¹⁸ Londen, *Uman munzü 1806 Mesiyan ve Masiyan*, s. 32.

Sultan, Uman tarihine damgasını vuran sayılı liderlerden biridir. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethi gibi Doğu Afrika adalarını fetheden komutan olarak bilinir. Uman'ı 50 seneye yakın yönetmiştir.

Said b. Sultan göreve geldiğinde henüz yirmi yaşında bile değildir. Büyüyüp sultan olduğunda Farsça, Sevahili, Arapça, Hintçe gibi birçok dile hâkim olduğu söylenir. Uman kaynaklarında, Said'in bir deha ve diplomasi maharetlerini en iyi kullanan lider olduğu ifade edilmektedir. Onun döneminde Uman imparatorluk seviyesine yükselmiştir. Cevadır'den Belucistan'a kadar tüm sahil şeridini topraklarına katmıştır. Zanzibar bu dönemde Umanlılar'ın temelli olarak kaldıkları yurt olmuştur.¹¹⁹

Said b. Sultan mezhepsel çoğulculuğun çok yoğun olduğu Afrika'da çıkardığı kararname ile her mezhebin kendi inanışlarına göre yargılanmalarını emretmiş ve bu kararname o dönemdeki tüm kadınlara yazılı bir metin şeklinde gönderilmiştir. Said b. Sultan'ın izlediği hoşgörü siyasetiyle Uganda, Gana, Kongo, Ruanda, Melavi, Zambia, Mozambik gibi ülkelerde birçok kabile İslâm'ı kabul etmiş ve bu şekilde İslâm bu ülkelerde yayılmıştır. Aynı zamanda Doğu Afrika'da İslâm Arapça olarak anlatılmış, böylece Arap dili de bölgede yaygın olarak bilinen dillerden olmuştur. Nitekim Sevahili ve Arapça, iki dil üzerinden yapılan eğitimler vesilesiyle Sevahili diline sayısız kelime Arapçadan geçmiştir.¹²⁰

Bu dönemde İran, Hindistan, ABD ve Fransa ile ilişkiler en ileri seviyeye yükselirken, Said b. Sultan 1840 yılında Uman elçisi Ahmed b. en-Numan el-Kabi'yi kendi gemisiyle ABD'ye göndermiştir. Bununla el-Kabi, ABD'ye gönderilen ilk Arap elçi olmuştur.¹²¹

19. yüzyılda Said, ABD'de en tanınmış Arap lider olarak bilinmektedir. O dönemde Uman, Doğu Afrika'da nüfuz sahibi ve bölgenin ticari merkezlerini elinde tutan bir devlet olarak biliniyordu. 1828'de tüccar ve diplomat bir Amerikalı olan Edmund Roberts, Said bin Sultan'ı Zanzibar'da ziyaret etmiş ve onunla dostluk ilişkileri kurmuştur. Aynı şekilde 7. ABD Başkanı Andrew Jackson ile Said b. Sultan

---

¹¹⁹ Linda Pappas Funsch, *Uman Fecr Cedid* s. 86-88.

¹²⁰ Bedriyye bint Ali b. Cum'a Eşşabiyye, *Tesamuh Dini ve Esarihi fi Hukume Said b. Sultan*, 1. baskı, Uman: Beyt Şaşşam, 2015, s. 80-82.

¹²¹ Medya Bakanlığı, *Uman Fi Tarih*, s. 454- 457.

arasında 1833’de karşılıklı dostluk ve ticari iş birliği antlaşması imzalanmıştır. Bu, ABD’nin Körfez’de imzaladığı ilk antlaşma olmuştur.¹²²

Said b. Sultan, ElBusaidi ailesinden gelen sultanlar arasında Doğu Afrika’yı başkent yaparak Maskat ve Afrika arasında deniz ticaretini hareketlendiren ve Uman tarihinde şu ana kadar en uzun sultanlık yapan kişidir. Onun döneminde Uman’dan bölgeye sayısız ilim adamı ve hoca gitmiş Afrika’nın İslâmlaşmasında Said b. Sultan’ın ve Umanlıların büyük rolü olmuştur. Bu sayede bugün Zanzibar başta olmak üzere Doğu Afrika’ya gidildiğinde şehrin yollarından, binalarına kadar Arap mimarisi görmek mümkündür.¹²³

Doğu Afrika’da Said b. Sultan döneminde İbadîler, Hanefîler, Malikîler, Şafîîler, Hanbelîler ve Şiiler olmak üzere hemen hemen tüm mezhepler bulunuyordu. İbadîlerin Doğu Afrika’da bulunmaları İmam Ahmed b. Said döneminden başlayarak bölgeye gelen İbadî âlimlerledir. Yine aynı dönemde Afrika’da putperestlik en yaygın inanışlardandır. Doğu Afrika’nın dinsel ve mezhepsel çeşitliliğine örnek olması açısından bu tablo son derece önemlidir. Zira Said b. Sultan bu kadar farklı gruplar içinde bir devlet olmayı ve bu insanlar arasında bir düzen kurmayı başarmıştır. Bugün bile dünya liderlerinin farklı gruplar arasında idareyi başaramadığı göz önüne alındığında Uman tarihinde hoşgörü siyasetine örneklik teşkil etmesi bakımından bu durum çok önemlidir.¹²⁴

Said’in vefatından sonra İngiltere’nin müdahalesiyle Uman İmparatorluğu, Uman ve Zanzibar olarak ikiye ayrılmıştır. Bununla Uman iktisadi olarak zayıflamış ve Uman yönetimi İngiltere’ye daha da bağımlı hale gelirken, İngilizler Uman’ın iç işlerine daha fazla müdahale etmeye başlamışlardır. İngiltere bu siyasetle bölgedeki ticari nüfuzunu kullanarak, diğer güçleri oradan uzaklaştırmayı hedeflemiştir. Nitekim Said’den sonra, 1861 yılında Sultan Suveyni imzaladığı anlaşma ile “İngiltere bizim vefalı müttefikimizdir.” diyerek duruşunu beyan etmiştir. Suveyni’den sonra kısa süreli iş başına gelen sultanlar bir istikrar tutturamamış, 1871’de ülke içindeki iç karışıklıklar zirve noktasına ulaşmıştır. Ülkenin ikiye bölünmesinden sonra Uman’ı

¹²² Linda Babas Fauç, *Uman Fecr Cedid*, s. 259.

¹²³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Nasır b. Abdullah er Riyami, *ZencibarŞahsiyat ve Ahdas 1828- 1972*, Uman: Beyt el Ğaşşam, 2016, s. 74-81.

¹²⁴ Bedriyye bint Ali b. Cum’a Eşşaiyye, *Tesamuh Dini ve Esarihi fi Hukume Said b. Sultan*, 1. baskı, Uman: Beyt Ğaşşam, 2015, s. 41-43.

Said'in oğlu Suveyni yönetirken, Said'in diğer oğlu Macid, Zanzibar'ı yönetmekteydi.¹²⁵

1861'de Uman İmparatorluğunun ikiye bölünmesinden sonra Uman'dan Doğu Afrika'ya büyük göçler meydana gelmiştir. Doğu Afrika'nın Uman'ın elinden çıkmasıyla çok önemli gelir kaynaklarını kaybedilmesi bu göçlerin önemli nedenlerindedir. Yine Said b. Sultan'ın vefatının ardından ülkede yaşanan kıtlık ve susuzluk nedeniyle Maskat'ta yönetim ve kabileler arasında çekişmeler ve bölünmeler meydana gelmiştir. İç bölgelerde kabilelerin hakimiyeti ve aynı zamanda Elbusaidi ailesinin boğazına yapışan İngiltere baskısı nedeni ile daha müreffeh bir hayat yaşamak isteyen Umanlılar Doğu Afrika'ya büyük göçler gerçekleştirmişlerdir.¹²⁶

Suveyni, Uman İmparatorluğu'nu yeniden ihya etmeye çalışmış fakat başarısız olmuştur. Bu dönemde Türki b. Ahmed Sudeyri önderliğinde bölgede Vahhabi baskısıyla uğraşan Suveyni, oğlu Salim tarafından Sohar'da öldürülür. Babasının ölümünden sonra ülkenin başına geçen Salim, başa geçme yöntemi nedeniyle halkın nefretini kazanır, resmi olarak İngiltere tarafından bile tanınmaz.¹²⁷ Bu karışıklık içinde İbadîler bu durumu fırsat bilerek Azzan b. Kays ElBusaidi'yi 1870'de imam olarak ilan eder. İmam Azzan, Vahhabileri Bureymi'den çıkarır.¹²⁸ Ancak Said b. Sultan'ın diğer oğlu Türki, İngiltere ve bazı Uman kabileleri ile anlaşarak imamı devirir ve ardından 1872'de Azzan'ı öldürür. Türki görevde olduğu dönemde bazı Umanlı kabilelerin saldırılarıyla uğraşmak zorunda kalmıştır.¹²⁹ 1890'da vefat eden Türki'nin ardından yerine oğlu Faysal geçer. Faysal yönetime geldiğinde ülke içindeki en büyük tehlike, ülkesindeki Hristiyanlaştırma faaliyetleridir. Üstelik onun döneminde imamlık müessesesinin yeniden ihya edilmesi ile birlikte ülkede aynı anda iki otorite ortaya çıkmıştır. Maskat'ı Faysal, diğer bölgeleri de İmam Salim yönetmeye başlar. Faysal öldükten sonra oğlu Teymur yerine geçmiştir. Teymur b. Faysal

¹²⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz, Sultan b. Muhammed el Kasimi, *Taksim İmparatoriyye el Umaniyye 1856-1862*, 5. Baskı, B.A.E, 2012, Hilal el Hicri, *Uman fi uyun er Rahhale el Biritanıyye*, Uman: el İntişar el Arabi, 2013, s. 107, 110.

¹²⁶ Bedriyye bint Ali b. Cum'a Eşşaiyye, *Tesamuh Dini ve Esarihi fi Hukume Said b. Sultan*, 1. baskı, Uman: Beyt Çaşşam, 2015, s

¹²⁷ es Salimi, *Tuhfetul Ayan*, s. 249-252.

¹²⁸ Gabbaş, *Uman, ed Demokratiyye İslâmiyye Tekalid İmame ve Tarih Siyasi Hadis 1500-1970*, s. 216, 223, 224.

¹²⁹ Londen, *Uman munzü 1806 Mesiyran ve Masiyran*, s. 348-388.

zamanında İmam Salim ile anlaşma yapılmaya çalışılmış ama başarılı olunamamıştır. 1913 yılına kadar Salim iç bölgelerde imamlığı devam ettirmiştir.¹³⁰

İngiltere, Teymur b. Faysal'la anlaşma yaparak iç bölgelerdeki imameti zayıflatmak için bölgeleri abluka altına alır. 1919'da İmam Salim'in ölümünden sonra Muhammed b. Abdullah el Halili imam olarak seçilir. el Halili ise Teymur b. Faysal ile ülkenin mevcut iki otorite arasında resmi olarak ikiye ayrıldığı Seeb Anlaşması'nı yapar.¹³¹ Bu tarihlerde Teymur görevini bırakıp Hindistan'a gider yerine oğlu Said gelir. El Halili'nin imamlığı 1954'e kadar devam etmiştir. Daha sonra Galip b. Ali el-Henei imam olarak seçilir. Galip'in imamlığı zamanında Uman Sultan'ı Said b. Teymur'dur. İngiltere'nin Said b. Teymur'a, imamlıkla mücadele konusunda yardım etmesiyle İmam Galip Uman'dan çıkarılır. Ülkeyi terketmek zorunda kalan İmam Galip, Suudi Arabistan'a sığınır.¹³²

Sonuç olarak 1744'de Ahmed b. Said ile başlayan ElBusaidi hanedanlığı bir devlet yapısına kavuşmuştur. Bu dönemde Uman'ın imamlıkla yönetilen dini devlet görüntüsü yerini, devlet adamları ile idare edilen bir ülkeye bırakır. Kendisinden sonra zaman zaman iktidar mücadeleleri ile bazı zayıf dönemler yaşansa da Said b. Sultan dönemi ile Uman, tarihindeki en parlak, başarılı, ihtişamlı dönemini yaşamış ve imparatorluk seviyesine yükselmiştir. Doğu Afrika sahillerini ikinci başkent olarak kullanarak Afrika'yı ekonomik ve ticari merkez haline getiren Said, Uman'ın kısıtlı ekonomik gelirlerini Afrika'dan getirdiği karanfil ticareti ile zirveye taşımıştır.

Bununla birlikte kendisinden sonra gelen Uman sultanları aynı istikrarı yakalayamamıştır. ElBusaidilerin son dönemlerinde Doğu Afrika'nın da kaybedilmesiyle derin bir ekonomik krize giren Uman'da o dönemde başlayan yoğun bir İngiliz müdahalesi hissedilmiştir. Şüphesiz İngiliz müdahalesinin ulusal güç dengeleri ve bölgesel çıkarılara dayanan uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Birçok krizin üst üste geldiği ve ülkenin tam bir parçalanma içine girdiği Said b. Teymur dönemi Uman'ın son yüz senelik tarihinin anlaşılabilirliği için oldukça önemlidir.

¹³⁰ Gabbaş, *Uman, ed Demokratiyye İslâmiyye Tekalid İmame ve Tarih Siyasi Hadis 1500-1970*, s. 251-269, 277-291.

¹³¹ Gabbaş, *Uman, ed Demokratiyye İslâmiyye Tekalid İmame ve Tarih Siyasi Hadis 1500-1970* s. 292-298.

¹³² el Busaidi, *er Rai fi Tarih Umani*, s. 265-270.

IV. 6. B. Said b. Teymur 1932-1970

1910'da doğan Said, 1922- 1927 yılları arasında tahsilini Hindistan'da babasının da eğitim aldığı Kralların Okulu olarak bilinen medresede tamamladıktan sonra Bağdat'a geçerek orada Arap Dili Edebiyatı ve Tarih eğitimi alır. Said, sakin ve mütevazı, giyimine çok dikkat eden şık bir insan olarak bilinir. Arapçanın yanı sıra İngilizce, Urduca, Hint dillerini de bilen Said'in göreve gelişi babası Teymur b. Faysal'ın tahttan feragat etmesiyle gerçekleşmiştir.¹³³ Teymur b. Faysal, ElBusaidi ailesinin gücünü iyice yitirdiği, ülkenin ekonomik olarak İngiltere'nin yardımlarıyla ayakta durduğu 1920'lerin başında, ülke içerisinde iç bölgelerde imamet taraftarlarının baskı ve çekişmeleriyle uğraşmaktadır. Ülkenin içinde bulunduğu bu karanlık tablo karşısında Salalah ve Hindistan arasında gidip gelerek ülkesi ve kendi üzerindeki İngiliz baskısını hafifletmeye çalışmış ancak yine de kendisini devlet idaresinden çekilme kararından kurtaramamıştır. 1930 yılında Maskat'tan ayrılarak Hindistan'a yerleşen Teymur 1965'de vefat edinceye kadar orada yaşamıştır.¹³⁴

İç bölgelerde devam eden imamet sistemi doğrultusunda, Muhammed el Halili 1919-1954 yılları arasında iç bölgelerin seçilmiş imamıdır ve onun döneminde ciddi bir istikrardan bahsedilir. Daha sonra Said b. Teymur'un İngilizlere petrol aramak için imtiyaz vermesiyle Muhammed el Halili bu duruma tepki gösterir ve ayaklanmalar başlar.¹³⁵ Said b. Teymur ve Muhammed b. Abdullah el Halili arasındaki güç çekişmesi Halili'nin 1954'de vefatıyla sona erer. Onun vefatıyla Said, imametin yaygın olduğu bölgeler üzerinde siyasi gücünü artırmaya çalışır. Petrolün çıktığı bölgelerde imamet sisteminin devam ediyor olması, siyasi çekişmeye bir de ekonomik boyut katmıştır.¹³⁶

Ülkesini tek bir merkezi yönetim altında toplamak için uğraşan Said b. Teymur, âlim Süleyman el Baruni'yi iç bölgelerdeki imamlarla uzlaşmak için görevlendirir. Sultan'ın müsteşarı olan el Baruni, Kuzey Afrika İbadî âlimlerindedir. İbadîlik üzerine çokça eseri olan müellifin, o dönem için dini ve siyasi anlamda Uman'daki rolü büyük olmuştur.¹³⁷

¹³³ Linda Pappas Funsch, *Uman Fecr Cedid*, s. 92.

¹³⁴ İbrahim Şehdad, *es Sıra ed Dakhili fi Uman*, Beyrut: Dar el Evzai, 1989, s. 120.

¹³⁵ es Sufi, *Uman fi Ahd Sultan Kâbus b. Said*, s. 30-32.

¹³⁶ Joseph A. Kechichian, *Power and Succession in Arab Monarchies*, Çeviri: Muhammed b. Hamed. Abdullah el Harisi, 1. cilt, Libnan: Riad El Rayes Books, 2013, s. 251.

¹³⁷ Muhammed Sabr el Arab, *ed Devle Fi Fikr İbadî* s. 280.

Said b. Teymur 1932’de ülke idaresine geldiğinde karşılaştığı sosyal ve siyasi problemlerin yanı sıra bir sürü ticari ittifakın da kısılacı altındadır. Uman’ın İngiltere ile ilişkileri 1891 yılında imzalanan anlaşmaya uygun olarak ilerlemektedir. Bu anlaşma gereğince Uman, İngiltere ile istişare etmeden bölgede herhangi bir siyasi duruş belirleyemeyecek ve Uman’nın ticari sahada imtiyazlı ülkesi İngiltere olacaktır.¹³⁸

Said, ülke içindeki dağınık yapıyı toplamaya çalışırken, uluslararası düzlemde dünya dengelerinde de değişimler yaşanmaktadır. Nizva, Cebel Ahdar’da ki imamlık iddiaları ile iki başlı yapıya neden olan bu gelişme üzerine bir de Zufar’da ayaklanma başlayınca Said b. Teymur hem iç hem de dış tehditlerle mücadele etmek zorunda kalmıştır.

1971’de İngiltere’nin Körfez’den çekilmeye başlamasıyla hem Körfez ülkelerini hem de ABD’yi çekilmenin ardından oluşacak boşluktan dolayı endişe ve korku sarmıştır. Dönemin ABD başkanı Lyndon Johnson duruma dair endişelerini İngiltere’ye bildirir ve çekildikten sonra da bölgede askeri bir üs bırakmasını ister. Aynı zamanda İngiltere’nin bölgeden çekilme kararı Suudi Arabistan’ı da İran olası yükselişinden dolayı endişelendirmektedir. Aynı durum Bahreyn, BAE özellikle Ebu Dabi içinde geçerlidir. Zira Sovyetlerin gözü Körfez’dedir. O dönemde ABD ve Sovyetler arasında soğuk savaş rüzgârları eserken Sovyetler bölgede kendisini açık bir biçimde hissettirmeye başlar. Körfezi yakın markaja alan Sovyetler, Irak ve Güney Yemen ile ilişkilerini kuvvetlendirmeye başlamıştır. Bu nedenle Yemen’e çok yakın bir yerde başlayan Zufar direnişindeki sol akıma da destek verir. Çünkü Kızıldeniz’in iki önemli girişi olan Mendeb Boğazı ve Arap Körfezi’ndeki Hürmüz geçidi Yemen ve Uman’ın elindedir. Sovyetler buradan Körfez’e ulaşmayı ve buradaki petrol ihracatına el koymayı hedeflemektedir. Böylesine karışık bir durumda çıkış yolu arayan Said b. Teymur, ülke içindeki parçalanmış grupları toplamak için çeşitli yollara başvurmuş, Zufar meselesini Arap Ligi’ne ve Avrupa Birliği’ne taşımış ama mesele çözülememiştir.¹³⁹

Bütün bu dış tehditlerin haricinde ülkenin içinde de karışıklıklar devam etmektedir. Uman’da petrol çıkan bölge olan Berimi Vahası, 1958-1970 arası dönemde mutlak manada Sultan Said’in yönetiminde olmamış, Sultan Said, kabile liderleri

¹³⁸ İbrahim Şehdad, *es Sıra ed Dakhili fi Uman*, Beyrut: Dar el Evzai, 1989, s. 151.

¹³⁹ Muhammed Sabr el Arab, *ed Devle Fi Fikr İbadî*, s. 287-288.

arasındaki çekişme nedeni ile o bölgedeki nüfuzunu kaybederken dönemin imamı Galib b. Ali, Suudi Arabistan'dan askeri ve maddi destek almıştır. Said 1958 ve sonrasında isyancı kabilelere karşı sert bir politika uygulamış, halkın her gün devam eden direniş ve protestolarından dolayı Maskat'tan ayrılarak Salalah'ya gitmiştir.¹⁴⁰

Said b. Teymur'un tahttan inmesine kadar devam edecek olan Zufar ayaklanması Said'in ülkeyi yönettiği Salalah'da gerçekleşmiştir. Uman tarihinin bir döneminde çok yoğun bir şekilde ticaret limanı olarak kullanılan bu bölgede şimdi devrim ayak sesleri duyulmaya başlar. 1964 yılında hareket kendisini Zufar Kurtuluş Cephesi olarak isimlendirir. Aslında Zufar devrimi olarak ortaya çıkan bu başkaldırı, Arap Yarımadası'nda Batı ve Sovyetler Birliği arasında ortaya çıkan *ilk vekalet savaşıdır*. Aynı şekilde Güney Yemen de Zufar'daki bu devrime destek verir. 1966 yılında İngiltere'nin desteğiyle devrime karşı hamle yapabilmek için Sultanlık Silahlı Kuvvetleri kurulur.¹⁴¹ Ülke içindeki kaotik yapıyla baş edemeyen Said b. Teymur'un bu dönemde inzivaya çekildiği ve ülke yönetimini büyük oranda İngilizler'e bıraktığından bahsedilir. Sultan Said'in kendisini Salalah'da uzlet hayatına vermesinin nedeni, mevcut duruma müdahalede yetersiz kalmasıdır. İşte bu süreçte daha iyi bir hayat ve iş imkânı bulmak için, Uman'dan büyük göçler başlamış, çok sayıda insan farklı bölgelere göç etmiştir.¹⁴²

Said b. Teymur o dönemde ülkesinin Hindistan haricindeki dış temsilciliklerini İngilizlere bırakır. Dolayısıyla Uman, uluslararası diplomaside adeta unutulmaya başlar. Aynı zamanda ülkenin iç meselesi olan imamet konusunu AB'ye taşıdığı içinde Arap ülkelerinin öfkelerini üzerine çekmiştir. Bu dönemde ülke hiç olmadığı kadar tehlike altındadır.¹⁴³ Said b. Teymur'un aslında vatansever biri olduğu ülkesini İngilizlerden kurtarmak için çok uğraştığı ama bunun için hem ülkedeki iç karışıklıklar hem de yaşanan ekonomik krizlerden dolayı İngilizlerin ülkesindeki varlığına zorunlu olarak tahammül gösterdiği ifade edilir.

Said'e göre ülkesinin İngiltere'ye bağımlılığının nedeni ekonomik sebeplere bağlıdır. Tam bir egemenlik için bu bağımlılığın ortadan kalkması gereklidir. Buna rağmen Sultan Said, İngiliz müsteşarları ile görev süresince çalışmaya devam etmek zorunda kalmıştır. Ülkede II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan bir durgunluk

¹⁴⁰ Kechichian, *Power and Succession in Arab Monarchies*, s. 254.

¹⁴¹ Linda Pappas Funsch, *Uman Fecr Cedid*, s. 92-101.

¹⁴² Linda Pappas Funsch, *Uman Fecr Cedid*, s. 103.

¹⁴³ Muhammed Sabr el Arab, *ed Devle Fi Fikr İbadî*, s. 289.

vardır. Diğer yandan Körfez'deki bağımsızlık savaşları, aralıksız devam eden darbeler, siyasi suikastler de ülkesini kuşatan diğer olumsuzluklardır. Ayrıca 1805'te Mısır'da Cemal Abdunnasır'ın iktidara gelmesi Arapları milliyetçilik konusunda cesaretlendirirken, Körfez'in küçük ülkelerinde petrolünde bulunmasıyla iktidar aileler hazinelerini hızla doldurmaya başlar. Diğer yandan Uman fakirliğin pençesinde ve Sultan Said bu duruma çok üzülmemektedir. Belki de bu nedenlerden dolayı ülkesini dış dünyaya kapatmış olabileceği söylenir.¹⁴⁴ Zira diğer Körfez ülkelerinde petrol 1900'lü senelerin başında bulunmasına rağmen, Uman'da petrol ancak 1970'lerin başında çıkarılmaya başlanmıştır.

Uman'da petrol aramalarının diğer ülkelere nispeten daha geç olmasının nedeni, Suudi Arabistan, BAE ve Uman arasında net olarak çizilemeyen sınırlardır. Bu durum petrol aramalarının rahatça gerçekleştirilemesine engel olmuştur. Bununla birlikte Sultan Said imamların kontrolündeki bölgelerde bulunan petrol kuyularının arama imtiyazlarını yabancı şirketlere vermeden önce bölge imamı ile konuyu istişare etmemiştir. Bu durum, ister istemez Sultan Said ile imamlar arasındaki gerginliği daha da arttırmıştır.¹⁴⁵

Said b. Teymur döneminde (38 yıl) Uman, tarihte yaşadığı en zor dönemlerinden birini yaşamıştır. Ülke içinde bulunduğu maddi krizlerden başını kaldıramamış ve buna ek olarak ülkede parçalanmış yapı iç bölgeler ve sahil bölgeleri şeklinde zirveye ulaşmıştır. İngiliz baskısı, ekonomik kriz ve iç ayaklanmalar altında konumunu korumaya çalışan Said b. Teymur ülkedeki bu iki farklı yönetim şeklini sonlandırmak için, 1954'te Abri'ye, 1955'te Nizva'ya, girerek bu bölgeleri nüfuzu altına almaya çalışmış, fakat bu uğraşlar ülkenin parçalanmasıyla sonuçlanmıştır. İngilizlerden aldığı maddi yardımlar nedeni ile de siyasi nüfuzunu kaybeden Said için ülkedeki dağınık yapıyı toparlamak mümkün olmamıştır.¹⁴⁶

Bununla birlikte, 1954'te İmam Muhammed b. Abdullah el Halili'nin vefatından sonra gelişen bir kısım olaylar, Uman'da imametin zayıflamasına neden olmuştur. Kimilerine göre el Halili'nin vefatı ile Uman'da imamet sona erer. Zira el Halili'nin vefatından sonra Said b. Teymur seçilen İmam Galip el Henei'ye karşı çıkmış akabinde geleneksel imametin merkezi sayılan yerlere girmiştir. Bu hareket

¹⁴⁴ Linda Pappas Funsch, *Uman Fecr Cedid*, s. 92-100.

¹⁴⁵ Kechichian, *Power and Succession in Arab Monarchies*, s. 252.

¹⁴⁶ Abdulhamid el Mevafi, *Uman bina ed Devle el Hadise, Mısır: el Ahram Ticariyye*, 2002, s. 152, 154.

imametinin bitmesi anlamına gelmektedir. Bu olayların ardından Kuveyt, Bahreyn, Lübnan, Suudi Arabistan, Mısır'dan siyasi, ekonomik ve medya desteği alsalar da bu yeterli olmamış ülkede imameti destekleyen insanlar arasında bir azalma meydana gelmiştir.¹⁴⁷

1970 öncesi tarihi kaynaklar, genelde Arap yarımadasını özelde Uman'ı yalnız, içe dönük ve dışa kapalı bir dönem olarak vasfederler. 1932 yılında başlayan Said b. Teymur dönemiyle ilgili bu uzlet ve inziva sürecini dört sebeple açıklamak mümkündür. Birincisi, Umanlıların büyük çoğunluğunun bağlı olduğu İbadî mezhebini, batıda Vehhabi-Selefi akımlarından, güneyde de İran Şia'sından ve diğer mezheplerden korumak içindir. İkincisi, Uman uzun sahil şeridinde sahip bir ülke olarak tarih boyunca denizden sürekli tehditler almıştır. Üçüncüsü, Uman için en önemli zorluklardan biri ülkenin aynı zamanda iç kısımlarda çöl coğrafyasına sahip olmasıdır. Dolayısıyla sahillerin çöl bölgelerinden, kuzey bölgelerinin güney bölgelerinden coğrafi şartlar nedeniyle ayrılması ülkenin önemli dezavantajlarından biridir. Son olarak dördüncü sebep, petrolün Arap Yarımadası'nda ilk olarak Uman'a yakın bölgelerde bulunmuş olması ve kendilerini denizlerin efendileri, medeniyetlerin sahibi olarak addeden Umanlıların birdenbire kendilerini Yemen'le birlikte Arap Körfezi'nde en fakir halkı olarak bulmalarınıdır. 1970'li yılların başlarına kadar devam eden Arap ülkelerine ve dünyaya karşı uzletin temel ve ana nedeni bunlardır.¹⁴⁸

Neticede kaynaklar bu dönemi karanlık ve fakirliğin en uç noktasına gelinek dönem olarak tasvir etse de Said b. Teymur'un süreci yönetmede yetersiz kalmasının dönemin siyasi gelişmeleri ve ekonomik şartların olumsuzluğundan kaynaklandığı görülebilir. Ülke içinde birlik kurulamaması, insanların asgari yaşam standartlarına yetecek maddi olanaklardan yoksun olmaları bir de İngiltere'nin fırsatçı politikaları Said b. Teymur'un başarılı olamamasında neden sayılabilir. Bununla birlikte iç bölgelerdeki imamet sisteminin devam etmesi ülkede siyasi ve merkezi olarak güçlü bir yapının varolmasını engellemiştir. Kimi zaman ekonomik kaynakları (petrol) kimi zaman siyasi egemenliği ele geçirmek için ülke içinde yaşanan çekişmeler İngiltere'nin ülkedeki elini güçlendirmiştir. İngiltere, sömürgeci politikaları ile ülke içinde yaşanan kargaşalardan istifade etmiştir.

¹⁴⁷ Abdulhamid el Mevafî, *Uman bina ed Devle el Hadise*, s. 186-187.

¹⁴⁸ es Sufî, *Uman fi Ahd Sultan Kâbus b. Said*, s. 43-44.

ElBusaidi Ailesi Sultanları

Ahmed b. Said. ElBusaidi (1744- 1775)

Said b. Ahmed (1775- 1779)

Hamed b. Said (1779- 1792)

Sultan b. Ahmed (1792- 1804)

Bedr b. Seyf (1804- 1807)

Said b. Sultan (1807 – 1856) 49 sene

Suveyni b. Said (1856- 1866)

Salim b. Suveyni (1866- 1868)

Azzan b. Kays (1868 – 1871)

Turki b. Said (1871- 1888)

Faysal b. Türki (1888 – 1913)

Teymur b. Faysal (1913- 1932)

Said b. Teymur (1932 – 1970) 38 sene

Kâbus b. Said (1970 - .....)¹⁴⁹

---

¹⁴⁹ Linda Pappas Funsch, *Uman Fecr Cedid*, s. 105.

BİRİNCİ BÖLÜM

SULTAN KÂBUS VE YENİ DEVLET İNŞASI

Bu kısımda Sultan Kâbus'un sultan olmadan önceki hayatına kısa bir şekilde yer verildikten sonra iktidar dönemi; ilk dönem, ikinci dönem ve son dönem icraatleri başlıklarıyla işlenecektir.

1. Sultan Kâbus'un Hayatı

Sultan Kâbus b. Said 18 Ekim 1940'da Uman'nın Zufar bölgesinin Salalah şehrinde dünyaya gelmiştir.¹⁵⁰ Annesi Meyzun bt. Ahmet b. Ali el Mağşeni'dir.¹⁵¹ Kâbus'un annesi Zufar'ın en büyük Sünnî kabilelerinden el-Mağşeni kabilesine mensuptur, babası ise İbadî olan büyük Uman kabilesi ElBusaidilerdendir.¹⁵²

Kâbus adının nasıl koyulduğu ve ne anlama geldiği ile alakalı farklı iddialar mevcuttur. Zira Kâbus ismi Araplar arasında nadir rastlanan bir isimdir. Kâbus isminin ilk zamanlardan beri Araplara, lider veya yönetici olsun diye verildiğine dair bir inanış vardır.¹⁵³ Diğer bir ihtimale göre, Baba Said'in döneminin yaygın okunan kitaplarından, Cürcan Kralı Keykavus b. İskender b. Kâbus'a isnat edilen ve kralların terbiyesi ve sultanların öğütleri ile alakalı olan *Kabusname*¹⁵⁴ adlı kitabın o sıralarda babası Said b. Teymur'un da okuduğu ve bu kraldan etkilenerek bu ismi koyduğu tahmin edilmektedir.¹⁵⁵ Kelimenin etimolojik kökenine bakıldığında ise, Kâbus isminin Arapça *-kabese-* (قبس) kökünden geldiği ve ateşten bir köz anlamına geldiği görülür. Arap inanışına göre ateş şöhreti ve gücü ifade eder.¹⁵⁶ Bu nedenle de konulmuş olabilir denmektedir.

Babası Said b. Teymur'un tek çocuğu olan Kâbus, ilkokul eğitimini Salalah şehrinde tamamlamış, daha sonra babası tarafından seçilen hocası Hafız b. Salim el

¹⁵⁰ Berfeş b. Said Muhammed b. Türki, *Kitab Uman Tarih ve Emcad*, 1. baskı, Uman: Dar el Macan Lilneşr, 2012, 6. cilt s. 16.

¹⁵¹ Sergi Belikhanof, *Kâbus b. Said Sultan Uman*, Kahire, 2004, s. 13.

¹⁵² es Sufi, *Uman fi Ahd Sultan Kâbus b. Said*, s. 75.

¹⁵³ Hilal b. Mesut b. Ali es Senidi, *Celale Sultan Kâbus*, 1. Baskı, Uman: Medya Bakanlığı, 2008, s. 24.

¹⁵⁴ Bkz; Keykavus, *Kabusname*, Haz: Orhan Şaik Gökyay, İstanbul: Kabcacı Yayınrıvi, 2007.

¹⁵⁵ Belikhanof, *Kâbus b. Said Sultan*, s. 13.

¹⁵⁶ es Senidi, *Celale Sultan Kâbus*, s. 26.

Gassani tarafından 1949-1958 yılları arasında yetiştirilmiştir.¹⁵⁷ Daha sonra babası tarafından 1958’de İngiltere’ye gönderilmiş ve *Sefuk* adında özel bir eğitim kurumunda okumuştur.¹⁵⁸ Daha sonra Kraliyet Askeri Akademisi Sandhurst’dan¹⁵⁹ teğmen olarak mezun olmuştur.¹⁶⁰ Mezun olduktan sonra Kâbus, o dönemde Batı Almanya’da eğitim gören İngiliz birliklerine katılarak altı ay süre ile askeri liderlik eğitimi almıştır.¹⁶¹

Altı senelik bir eğitim döneminden sonra, 1964’de Uman’a dönerek Salalah’ya yerleşen Kâbus, babasının isteği üzerine dini ilimlerde derin okumalar yaparak din adamlarından İslâm Tarihi üzerine dersler alır.¹⁶² Altı sene devam eden bu eğitim sürecinin bazı yerel kaynaklarda bir inziva dönemi olduğu belirtilirken, bazı kaynaklarda da Kâbus’un babası tarafından göz hapsinde tutulduğu ifade edilir. Buna sebep olarak da Kâbus’un yurt dışında kaldığı süre içerisinde farklı görüşlerden etkilendiğini farkedene baba Said tarafından bu sürecin uygulandığı belirtilir. Bu zorunlu ikamet dönemi ile ilgili bir başka bilgiye göre, Uman’da o dönemde ülkede yol olmadığı için ülke içinde emniyet de yoktur. Babasının bu nedenle oğlunu korumak adına zorunlu bir ikamet süreci tercih etmiş olabileceği söylenmektedir.¹⁶³

İngiltere’den döndükten sonra herhangi bir devlet kademesinde görev almayan Kâbus, babası tarafından uygulanan bu sert politikaya dair kendisinin yaklaşımının yapıcı olduğu ve o dönemi bir eğitim ve olgunlaşma süreci olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Nitekim kendisine o süreçte neler okuduğuna ve süreci nasıl değerlendirdiğine dair soruyu şu şekilde yanıtlamıştır:

“Gençliğimde beni en çok etkileyen şey, babamın bana ülkemin dini ve tarihi kültürü ile ilgili dersler ve eğitim aldırmasıdır. Bu benim zihin dünyamı çok genişletti. İdrakimi, bilincimi açtı, insanlığa ve halkıma karşı sorumluluk sahibi olmamı sağladı. Aynı şekilde Batı’da aldığım eğitimden de istifade ettim. Hayatımı askeri disiplin altında yaşamaya başladım. Bu durum bende ikisi arasında bir denge oluşturdu. Aynı şekilde dünyanın önemli müfekkirlere

¹⁵⁷ Asım Raşvan, *Sultan em Sahib Risale*, Beyrut: Riad el Rayyes Books, 2016, s. 17.

¹⁵⁸ es Sufi, *Uman fi Ahd Sultan Kâbus b. Said*, s. 76.

¹⁵⁹ Askeri subay eğitim merkezi Sandhurst, 1948 yılında kurulmuş bir İngiliz Askeri okuludur. İngiliz ordusuna asker yetiştiren en önemli okul olarak bilinir. Başta Körfez kralları, prensleri olmak üzere çok sayıda Arap yönetici bu okulda eğitim almıştır. Bkz. İmad el Belik, “*Emel Mütehakkik*”, Dar el Enşar el Arabi, 2011, s. 50; <http://tr.educationcollege.info/college-higher-education/college/1017029760.html>

¹⁶⁰ Sultan Haşim el Hitab, *Saltana ve Sultan*, Ürdün: Dar el Urube, 2014, s. 63.

¹⁶¹ el Bahrani, *Muvahhid Uman Sultan Kâbus b. Said*, s. 57.

¹⁶² İbrahim A. Zehran, Cemal A. İbrahim, Mustafa el Havalid, Sayıl el Cebbur, *Zuaama Sanau Tarih*, Uman: el Mektebe el Vataniyye, 2003, s. 38.

¹⁶³ Linda Pappas Funsch, *Uman Fecr Cedid*, s. 112.

kitaplarını da okudum. Her ne kadar içlerinde katılmadığım birçok düşünce olsa da bu siyasi, felsefi fikir okumalarımın da istifade ettim.”¹⁶⁴

Kâbus’un dini ilimlerin yanı sıra dil, edebiyat, tarih, astronomi, coğrafya gibi alanlara ilgisinin olduğu, küçüklüğünden beri ata binmeyi, tenis sporunu ve yürüyüş yapmayı sevdiğini dile getirmiştir.¹⁶⁵ Kâbus’un sakin mizaçlı bir yapıya sahip olduğu, kendini çok iyi ifade ettiği ve İngilizce’ye tam hâkim olduğu bilinmektedir.¹⁶⁶ Kâbus İngiltere’de okurken evlerinde kaldığı ailenin erkek çocuğu olan John Romans, Kâbus için hem kendine hem de başkalarına karşı son derece dürüst biri olduğunu, içinde bulunduğu ortamda diğer insanlara örnek teşkil edecek kişilik özelliklerine sahip olduğunu söylemiştir.¹⁶⁷ Kâbus, 1970 Haziran ayında Şeyh Ahmed Muhammed el Harisi’nin kızı ile evlenir. Bu kabile, babası Said’in iç bölgelerde itimat ettiği en büyük kabiledir.¹⁶⁸ Bu evliliğini babasının isteği üzerine yaptığı, daha sonra boşandığı ifade edilmektedir.

2. Sultan Kâbus ve Modern Devlet İnşası

Said b. Teymur döneminden sonra her anlamda çöküşün eşğine gelen Uman’da artık herkes bir kurtarıcı umuduyla beklemektedir. 21. yüzyılda Uman’ı geçmişteki güçlü günlerine geri döndürecek bir lider gereklidir. Gelen lider kendisini kurtarıcı olarak tanımlamasa bile halkın kalbinde ve zihninde bir kurtarıcı beklenmektedir.

Zira bir lider ortaya çıkmadan önce toplumun itaat etme, takip etme hevesi ve mevcut düzene karşı şiddetli bir hoşnutsuzluk bulunması gereklidir. Şartlar olgunlaşmadığı sürece, potansiyel bir lider ne kadar yetenekli olursa olsun, peşinden kimseyi sürükleyemez.¹⁶⁹ Bu açıdan değerlendirildiğinde Sultan Kâbus’un geldiği dönemde atmosfer, onun güçlü bir lider olarak öne çıkmasına oldukça müsaittir. Bu nedenle Kâbus’un tahta çıktığı dönem olan 1970 Uman’ına bakarken o dönemdeki toplumsal yapıyı bilmek gerekmektedir. Zira Sultan Kâbus’un babası Said b. Teymur döneminde Uman 38 sene süren uzun bir inziva süreci yaşamıştır. Geçmişinde sahip olduğu geleneksel devlet yapısını ve modern dönem siyasetini ülke çıkarları

¹⁶⁴ Nasır Ebu Avn, *Sahafıyyun Balad Sahib Celale 1971-2011*, 1. Baskı, Ürdün: Dar el Kunuz, 2015, s. 414.

¹⁶⁵ es Sufi, *Uman fi Ahd Sultan Kâbus b. Said*, s. 73.

¹⁶⁶ es Sufi, *Uman fi Ahd Sultan Kâbus b. Said*, s. 79.

¹⁶⁷ el Hitab, *Saltana ve Sultan*, s. 74-79.

¹⁶⁸ es Sufi, *Uman fi Ahd Sultan Kâbus b. Said*, s. 84.

¹⁶⁹ Eric Hoffer, *Kesin İnançlılar*, Tur Yayınları, 1978, s. 84.

doğrultusunda kullanmayı hedefleyen Kâbus için artık doğru vakit gelmiştir. Süreci hızlandıran olay şu şekilde gerçekleşir.

1965 yılında Sovyetler Birliği ve Marksist-Komünist eğilim içinde olan Arap ülkelerinin de kışkırtmasıyla, Zufar bölgesinde Sultan Said karşıtı ayaklanmalar meydana gelir. 23 Temmuz 1970’de Zufar valisinin oğlu Salalah’daki saraya giderek Sultan Said’den görevini bırakmasını ister. Çıkan silahlı çatışma sonucu baba Said yaralanır. Bu olay üzerine görevini bırakmaya karar veren Said b. Teymur’un yerine oğlu Kâbus geçer.¹⁷⁰ Kâbus’un babasının yerine geçmesi bir darbeyle olsa da olay kansız gerçekleşmiştir. Bu girişimde kendisine, İngiliz müsteşarlar da yardım etmiştir.¹⁷¹ Sultan Kâbus b. Said, ElBusaidilerin sekizinci sultanı olarak 1970 Temmuz ayında göreve başlamış, günümüz itibarıyla halen bu görevini sürdürmektedir. Bu yönüyle yaşayan Arap liderler arasında en uzun süre iktidarda kalan lider özelliği taşımaktadır.¹⁷² ElBusaidilerin ilki İmam Ahmed’den Sultan Kâbus’a kadar tam 260 sene geçmiştir.¹⁷³

Sultan Kâbus, Uman ülkesinin hem sultanı hem de Genel Kurmay Başkanı olmakla birlikte resmi sıfatı, “Celala Sultan Muazzam”dır.¹⁷⁴ Kâbus ülke yönetimini devraldığı anda Uman, fakirliğin pençesindedir. Ülkede üç okul dışında hiçbir sosyal hizmetin bulunmadığı belirtilmektedir.¹⁷⁵ Ayrıca uzun bir devlet geçmişi olmasına rağmen, Sultan Kâbus ilk görev günlerinde adeta memursuz bir devlet teslim almıştır. Çünkü o dönemde ülkede hiçbir siyasi ve resmi kurum bulunmamaktadır. Said b. Teymur’un ülkeyi tek elden yönetmesi nedeniyle ülkede siyaset ve devlet idaresinde tecrübeli birileri de yoktur.¹⁷⁶

Babası Said zamanında ülkenin hem dışarıda hem de içeride İngiliz askerleri tarafından idare ediliyor olması, Uman diplomasisi ve geleneksel devlet siyasetinin ülke gündeminden neredeyse kaybolduğu bu dönemde Kâbus ülkesini içinde bulunduğu İngiliz baskısından kurtarmak için yavaş ve sağlam adımlar atacaktır. Ülke idaresinde İngiliz varlığını görmezden gelmemiş, babasının aksine yakın akraba ve

¹⁷⁰ Türki, *Kitab Uman Tarih ve Emcad*, s. 17-18.

¹⁷¹ Linda Pappas Funsch *Uman Fecr Cedid*, s. 112.

¹⁷² el Hitab, *Saltana ve Sultan*, s. 62.

¹⁷³ Haşim Osman Muhammed, *el A'mal et Tarihiyye lil Sultan Kâbus*, Kahire, 2011, s. 8.

¹⁷⁴ Bedr, *Sultan ve Arş*, s. 117.

¹⁷⁵ A. Zehran, A. İbrahim el Havalid, el Cebbur, *Zuaama Sanau Tarih*, s. 39.

¹⁷⁶ Kechichian, *Power and Succesion in Arab Monarchies*, s. 259.

çevresini belli pozisyonlarda görevlendirmiş, Alsaiddi ailesinin konumunu da böylelikle yükseltmiştir. Bununla aslında yavaş yavaş İngiliz hegemonyası da ülkeden kaybolmaya başlamıştır. Kâbus'un akıllıca attığı siyasi adımların en önemlisi şüphesiz budur.¹⁷⁷ İçinde bulunduğu dönem ve şartlar çerçevesinde kendinden ve ailesinden sonra da halkından güç alarak öncelikli olarak manevi otoritesini güçlendiren Sultan Kâbus, zamanla devlet yapısını da oluşturarak kendisini net bir biçimde güçlü göstermeye başlamıştır.

Güç, yetkin kılma kapasitesidir. İnsan ne kadar fazla güç sahibi olursa, seçim ufku o kadar geniş, gerçekçi olarak verilebileceği karar miktarı o kadar fazla, makul olarak halkın istediklerini yerine getireceğinden emin olurken gözetebileceği sonuçların alanı da o kadar geniş olur.¹⁷⁸ Sultan Kâbus göreve ilk geldiğinde kendisini ülkenin, devletin ilk ve tek hâkimi ve idarecisi olarak sunmuştur. Bu siyasetinin bir uzantısı olarak ailesinin kilit isimlerinden Tarık b. Teymur, Fehr b. Teymur ve Faysal b. Ali'yi ülke idaresine dahil etmiş, Tarık b. Teymur'u hükümetine başbakan olarak atamıştır. Bunun yanı sıra diğer aile üyelerinde desteğini almıştır.¹⁷⁹

Uman'da 1913'den 1970'e kadar 57 senelik imamet merkezi-otorite arasındaki çatışmayı Sultan Kâbus'un nasıl sona erdirdiği, ülkesini nasıl birleştirdiği, Uman üzerinde birçok araştırmacının ve ülkeyi izleyen siyasi gözlemcilerin merak konusudur. Aslında 1970 yılı itibari ile ülkede sadece bir isim değişikliği yaşanmış zaten veraset yolu ile değişen sultanlık, Kâbus'a geçmiştir. Fakat Sultan Kâbus ülkesini dışarıda ve içeride maddi yetersizlikler ve manevi iç karışıklıklar içerisinde iken nasıl güçlü bir devlet haline getirmeyi başardığı, bundan sonraki iki bölümde anlatılmaya çalışılacaktır.

2. 1. İlk Dönem İcraatleri (1970-1996)

Bir ülke lideri için vatan birliği şüphesiz en önemli olgudur. Kalkınma ancak birliğin olduğu ortamda gerçekleşebilir. Birlik duygularını harekete geçiren milliyetçilik geçiş dönemlerinde bazen itici bir güç olarak kullanılır. Kâbus, görevi devraldığı ilk yıllardan itibaren milliyetçi duyguları harekete geçirerek ülke dışında yaşayan Umanlıların ülkeye dönmeleri için onlara davetiyeler göndermeye başlar.

---

¹⁷⁷ Kechichian, *Power and Succession in Arab Monarchies*, s. 260.

¹⁷⁸ Zygmunt Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2017, s. 128.

¹⁷⁹ Abdulhamid el Mevafi, *Uman bina ed Devle el Hadise*, Mısır: el Ahram Ticariyye, 2002, s. 163.

Milliyetçilik kitle heyecanının en yoğun ve sürekli kaynağıdır.¹⁸⁰ Vatan, vatandaşlık kavramları ile hareket eden Sultan, yine bu süreçte devletin kurulmasında ve ilerlemesinde vatandaşlarının desteğine ihtiyaç duyacağını bildirir. Kabilecilik yapısının hala güçlü olduğu o dönemde bu açık davet, insanların asabiyet ve kabilecilik duygularını da baştan engellemeye çalışmış, milliyetçi duyguların ön plana çıkmasını sağlamıştır. Çünkü devletin meşruiyeti için milliyetçiliğe ihtiyaç duyulduğu kadar, milliyetçilik başarısı için devlete ihtiyaç duyar. *Milli devlet* bu karşılıklı çekimin ürünüdür.¹⁸¹

1970’de Kâbus ülke dışında yaşayan vatandaşlarını ülkeye davet ettiğinde, yurt dışında yaşayan Umanlılar’ın büyük çoğunluğu bu davete olumlu yanıt vermiş, Suudi Arabistan, Bahreyn ve Kuveyt’ten ülkeye geri dönen vatandaşların sayısı 50 bini bulmuştur. Kuveyt gibi Umanlıların yoğunlukla buldukları yerlerde Uman’a geri dönecek vatandaşlar için bu işlemlerin yürütülmesi adına komisyon ve ofisler oluşturulmuştur. Farklı kabile ve ırklardan ülkelerine geri dönen bu insanların ülkenin geleceğinde güç unsuru olmaları doğal olacaktır. Davetin herkese açık olması yani grup ve kabileler arasında herhangi bir ayırım söz konusu olmamasından, kabilecilik yapısının izlenen bu siyasetle ciddi bir şekilde kırıldığı söylenebilir.¹⁸²

Sultan Kâbus eski dönemden kalan tüm kadroyu emekliye ayırdıktan sonra yeni bir çalışma ekibi kurmaya karar verir. Ülkenin tümünde tanınan, kabile ve şeyhlerle sağlam irtibatları olan, uluslararası konuma sahip amcası Tarık b. Teymur’u başbakanlığa getirir.¹⁸³ Savunma Bakanlığını diğer amcası Seyyid Fehr’e verir, amcasının oğlu Suveyni b. Şihebi Maskat Valisi ve kendisinin özel temsilcisi yapar ve diğer amcasının oğlu Seyyid Fehd b. Mahmud’u kendi özel işlerinde görevlendirir.¹⁸⁴

Ülkenin ilk başbakanı Tarık b. Teymur döneminde Uman, 29 Eylül 1971’de Arap Ligi’ne, 7 Ekim 1971 de BM’ye girmiştir.¹⁸⁵ Tarık b. Teymur daha sonra görevinden istifa etmiş kısa bir süre geçtikten sonra Uman Merkez Bankası Müdürlüğüne getirilmiş daha sonra da sultanın müsteşarı olarak atanmıştır. Sultan Kâbus, amcası Tarık’tan sonra bir daha başbakan tayin etmemiştir.¹⁸⁶

¹⁸⁰ Eric Hoffer, *Kesin İnançlılar*, Tur Yayınları, 1978, s. 10.

¹⁸¹ Zygmunt Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2017, s. 192.

¹⁸² el Mevafî, *Uman bina ed Devle el Hadise*, s. 165-166.

¹⁸³ Belikhanof, *Kâbus b. Said Sultan*, s. 211.

¹⁸⁴ Kechichian, *Power and Succession in Arab Monarchies*, s. 283.

¹⁸⁵ el Bahrani, *Muvahhid Uman Sultan Kâbus b. Said*, s. 66-67.

¹⁸⁶ el Mevafî, *Uman bina ed Devle el Hadise*, s. 163.

Yaptığı atamalardan sonraki icraati ülkenin adını değiştirmek olur ki bu da Sultan'ın, ülkesini kısa sürede birleştirmeyi arzuladığını göstermektedir. Zira o dönemlerde ülkenin resmi adı “Maskat ve Uman Sultanlığı”dır. Bu durum iki başlılığa sebebiyet vermektedir. Görevinde henüz bir ayı bir doldurmadan 1970 Ağustos ayında “Sultanate of Oman” (Uman Sultanlığı) olarak ülkenin adı değiştirilir¹⁸⁷ akabinde ülkenin kırmızı ve beyazdan oluşan eski bayrağı yerine; kırmızı, beyaz ve yeşil renklerden müteşekkil, sağ üst tarafına iki kılıcı bölen bir Uman hançeri yerleştirilmiş yeni bayrağı, aynı günlerde ilan eder.¹⁸⁸ İcraatler devam ederken vurgulanması gereken nokta, Kâbus'un ilk zamanlarda ülkeyi yönetebilmek için gerekli kurum ve oluşumlara sahip olmadığı için ülkenin acil ihtiyacı olan devlet kurumlarını inşa etmekle uğraşmasıdır.

1971'de Uman Sultanlığı Muhafızları, 1973'te ise Sultan'ı korumakla görevli Sultanlık Muhafızları Birliği kurulmuştur.¹⁸⁹ 1972-1974 yılları arasında İçişleri, Medya, Sosyal İşler, Adalet, Savunma, Ticaret ve Sanayi, Sağlık, Ziraat ve Balık, Petrol ve Maden, Ulaşım, Eğitim, Evkaf, Kalkınma Bakanlıkları kurulmuştur.¹⁹⁰

1971 yılından başlayarak hızlı bir şekilde 15 okul 6 hastane açan Kâbus, sadece resmi uçakların iniş ve kalkışı için kullanılan Beyt Felec yerine 1973'te şu anda kullanılan Maskat Uluslararası Havaalanını açar. Yine 1974'te Uman Limanı'nın açılışını yapan Kâbus, yeniden denizcilik ve ticaret faaliyetlerini başlatır.¹⁹¹

Uman 1983'te Belediye, Bölge ve Çevrecilik Bakanlığı kurarak çevreyi korumaya yönelik bakanlık kuran ilk Arap ülkesi olmuştur.¹⁹² Maskat Belediye Binası, 1995 yılında “Arap Şehirleri Kuruluşları Ödülü”nü en başarılı Arap mimari projesi olarak almıştır. Belediye binası, eski Maskat sarayları ile modern mimari çizgisinde bir yapıdır. Çevreye ve Uman atmosferine uygun olarak yapılmıştır.¹⁹³

Uman, 1972'de İKÖ, 1973'de ise Bağlantısızlar Hareketi'ne üye olmuştur.¹⁹⁴ Sultan yeni dönemde ulusal kuruluşların üyelikleri aracılığıyla dış politikada nasıl bir yöntem uygulayacağına dair son derece önemli ipuçları vermektedir.

Kâbus'un izlediği güvenlik politikaları, İç Güvenlik, Milli Güvenlik, Bölgesel Güvenlik ve Ulusal Güvenlik olmak üzere dört ana başlık altında gruplandırılır. İç

¹⁸⁷ Raşvan, *Sultan em Sahib Risale*, s. 31.

¹⁸⁸ el Bahrani, *Muvahhid Uman Sultan Kâbus b. Said*, s. 64.

¹⁸⁹ es Sufi, *Uman fi Ahd Sultan Kâbus b. Said*, s. 159.

¹⁹⁰ A. Zehran, A. İ. brahim, el Havalid, el Cebbur, *Zuaama Sanau Tarih*, s. 167.

¹⁹¹ Medya Bakanlığı, *Uman 2015*, s. 15-25.

¹⁹² Belikhanof, *Kâbus b. Said Sultan*, s. 342.

¹⁹³ el Anabi, *Sultan Kâbus*, s. 167.

¹⁹⁴ el Bahrani, *Muvahhid Uman Sultan Kâbus b. Said*, s. 73.

Güvenlik politikası vatandaşın güvenliğini temsil eder. Milli Güvenlik, ülkenin devlet kurallarına göre, güven, istikrar, barış ve selamet içinde yaşamasıdır. Bölgesel Güvenlik, içinde bulunulan coğrafyada dost ve kardeş ülkelerle birlikte paylaşılan bölgenin emniyetidir. KİK buna örnektir. Bu teşkilatla Hürmüz Boğazı'nın korunması ve ortak çıkarların muhafazası söz konusudur. Ulusal Güvenlik ise, ülkenin ulusal sahada bağlı bulunduğu teşkilatlardır ki BM üyeliği bunlardan biridir.¹⁹⁵

Sultan Kâbus, Zufar'da babası zamanında başlayan ve kendi döneminde de devam eden Zufar Ayaklanması'na karşılık ilk etapta askeri güç kullanmamıştır. Henüz yeni göreve gelen bir lider olarak halkın güven ve sevgisini kazanmak için sorunu uzun vadeye yayarak barışçıl bir yolla çözmeyi hedeflemiş, mesele Kâbus'un gündemini ilk senelerde epey meşgul etmiştir. Öncelikle 1970 yılını af yılı ilan ederek Zufar isyanına katılan herkesi affettiğini duyurmuş ve ayaklanmaya son vermelerini söylemiştir.¹⁹⁶ Fakat olumlu yanıt alamamıştır. Öyle görünüyor ki Sultan Kâbus, Zufar isyanını bir iç savaş olarak değerlendirmemiş, tüm Umanlıları ülkenin bütünlüğünü korumaya çağırarak, bunun kutsal bir görev olduğunu söyleyerek halkının uzun vadede manevi desteğini almaya çalışmıştır.

İktidara geldikten sonra İngiltere elçisine mektup yazarak babası zamanında yapılan anlaşmaların aynen devam edeceğini belirtmiş. Bununla İngiltere, Uman Sultanlığı'nı tanıyan ilk ülkelerden olmuştur.¹⁹⁷ İngiltere'nin bu dönemde modern Uman Devleti'nin kurulmasında aktif rolü olan ülke olduğunu söylemek yanlış olmaz. Zira o dönemde tüm Körfez yöneticileri ve iktidar aileleri ile bağlantılı olan belki de tek ülke İngiltere'dir.¹⁹⁸ İngiltere'yi müteakiben Riyad ve Kuveyt de hemen sultanı tanımışlardır. Aynı sene içinde Abu Dabi Emiri Şeyh Zaid b. Sultan Nehyan, Maskat'ı ziyaret eden ilk Arap başkan olarak tarihe geçmiştir.¹⁹⁹

Sultan, dış siyasetini düzenlerken, belli başlı esaslara göre bir dış politika izlemiştir. Bunlar komşularla iyi ilişkiler içinde olmak, başka ülkelerin egemenliklerine saygı göstermek, diğer ülkelerin iç meselelerine karışmamaktır.²⁰⁰ Arap ülkelerine diplomatik heyetler göndermiş hemen arkasından da 1971'de, Suudi

¹⁹⁵ Nasır Ebu Avn, *Felsefetül Hükm ve Devletül Müesseset fi Uman*, Ürdün: Darul Kunuz el Marife, 2014, s. 38-39.

¹⁹⁶ el Bahrani, *Muvahhid Uman Sultan Kâbus b. Said*, s. 85.

¹⁹⁷ es Sufi, *Uman fi Ahd Sultan Kâbus b. Said*, s. 86.

¹⁹⁸ Linda Pappas Funsch, *Uman Fecr Cedid*, s. 121.

¹⁹⁹ Belikhanof, *Kâbus b. Said Sultan*, s. 212.

²⁰⁰ Raşvan, *Sultan em Sahib Risale*, s. 26.

Arabistan'dan başlayarak Kuveyt, Ürdün, Irak, Yemen, Lübnan, Mağrip, Cezayir ve Mısır'a ziyaretler gerçekleştirmiştir.²⁰¹

Dönemin Suudi Arabistan Kralı Faysal'ın Kâbus'a kutlama mesajı göndermesinin hemen arkasından 1971'de Suudi Arabistan'ı ziyaret eden Kâbus, orada son İbadî imamı Galip ile görüşür, Galip'i ülkeye davet eder ve kendisine dini işlerden sorumlu makamın idaresini verme teklifinde bulunur. Bu imametın resmi olarak bitmiş olduğu anlamına gelmektedir. Her ne kadar görüşme sonucunda İmam Galip ülkeye geri dönmese de Sultan Kâbus geçmişi silmeye ve devletini yeniden kurmaya çalıştığını göstermiştir.²⁰² Diğer taraftan ziyaretin akabinde İmam Galip'den desteğini çeken Suudi Arabistan, 1972'de Uman'a büyük ekonomik yardımlarda bulunmuştur.²⁰³ Bunun arkasından Sultan Kâbus'un yaptığı en önemli reformlardan biri İbadî imametinin fiilen ortadan kalkmasının ardından oluşan dini boşluğu 1972-74 yılları arasında Evkaf Bakanlığı kurarak doldurmasıdır.

İlişkilerini sadece Körfez Bölgeleri ile sınırlı tutmayan Sultan, 1972'de Mısır'a ilk ziyaretini gerçekleştirmiş aynı sene dönemin başkanı Enver Sedat Uman'a iade ziyaretinde bulunmuştur. Bu ziyareti takip eden yıllarda Enver Sedat, İsrail ile Camp David anlaşması imzalayarak İsrail'i resmen tanımış, buna karşılık tüm Arap ülkeleri Mısır ile ilişkilerini keserek kararı protesto ederken, o dönemde Mısır ile ilişkisini kesmeyen tek Arap ülkesi Uman olmuştur.²⁰⁴

Ulusal komünist çevrelerin desteklediği bir başkaldırı olan Zufar'daki ayaklanmaya aynı dönemde bölgede Cemal Abdunnasır önderliğinde hareketlenen milliyetçiler de katılmışlardır. Arap milliyetçilerinin savunduğu, İngiltere sömürgesinin bitirilmesidir. Aynı şekilde bu karışık durum bölgeye farklı gruplarla bağlantılı olan istihbarat örgütlerinin de sızmasına sebebiyet vermiştir.²⁰⁵ 1970'de ilk göreve geldiği günden itibaren Zufar ayaklanmasına aceleyle yaklaşmayan Kâbus, birden fazla af çıkarmış, katılanları affetmiştir. Direnişe katılanların bir kısmı silah bırakıp dönse de problem tam olarak çözüme kavuşmamıştır. Kâbus sorunun halledilemeyeceğini anlayınca, sonu askeri harekatla bitecek bir süreç başlamıştır.

1971 yılında İran'a giden Sultan, Şah Rıza Pehlevi'yi ziyaret ederek ondan Zufar ayaklanması için destek istemiştir. Şah'ın Uman'a verdiği bu desteğin

²⁰¹ Belikhanof, *Kâbus b. Said Sultan*, s. 213.

²⁰² el Mevafi, *Uman bina ed Devle el Hadise*, s. 171.

²⁰³ es Sufi, *Uman fi Ahd Sultan Kâbus b. Said*, s. 114.

²⁰⁴ Belikhanof, *Kâbus b. Said Sultan*, s. 275.

²⁰⁵ el Bahrani, *Muvahhid Uman Sultan Kâbus b. Said*, s. 77-78.

nedenlerinden ilki İngiltere'nin bölgeden çekilmesiyle, oluşacak boşluğu kendi doldurmak istemesidir. Diğeri ise, bu ayaklanmanın başarılı olması halinde Hürmüz Boğazı'nın ve petrol ticaretinin tehlikeye girecek olmasıdır. Diğeryandan, Güney Yemen'deki Yemen Kurtuluş Cephesi de Zufar ayaklanmasına siyasal olarak destek vermiştir. 1973'de üç bin İran askeri Uman'a giriş yapar. 1975 yılına gelindiğinde ise Zufar Kurtuluş Cephesi olarak bilinen isyan, Uman ve İran birliklerine karşı duramaz, hükümet güçleri tarafından bölgedeki sıradağlarda hâkimiyet kurularak isyan çökertilir. Akabinde Suudi Arabistan'ın aracılığıyla Güney Yemen ve Uman arasında 1976 yılında imzalanan antlaşmayla Güney Yemen, Zufar ayaklanmasına verdiği desteği geri çeker.²⁰⁶

İlk seneler yoğun bir diplomasi faaliyeti içine giren Kâbus'un en önemli hedefi bölge ülkeleri ile yeniden güçlü ilişkiler kurmak ve Arap liderlerinin sempatisini kazanmaktır. Bu hedefle ilk seneler yurt dışı gezilerine oldukça önem vermiş, sonuçta yarımadaadaki tüm ülkeler kısa sürede Uman'la dost ilişkileri kurmaya başlamışlardır.

Bölgesel siyaset için gerekli adımlar atılırken Kâbus'un önem verdiği en önemli konulardan biri de ülkede uzun yıllar boyunca ihmal edilen eğitim konusudur. İlk yıllarda eğitim sahasında yapılan çalışmalar şu şekildedir.

1970-1971'de eğitim bütçesi bir milyon OMR iken 1974'de dokuz milyon OMR'ye ulaşır. Uman 1975'de 59 öğrencisini ABD'ye gönderir. 1975 öncesi okullarda Katar eğitim modeli kullanılırken 1975'de UNESCO ve Arap uzmanlarla yeni bir eğitim modeli oluşturulmuştur.²⁰⁷

1970-1975 yılları arasında bütçesi yetmiş milyon doları aşan Uman'da 1975'de Kalkınma Komisyonu kurulmuş, ülke ekonomisi için Beş Yıllık Kalkınma Planları yürürlüğe konulmuştur.²⁰⁸ Kalkınma planları kapsamında yurtdışından kalifiye öğretmenleri ülkesine davet eden Sultan, Umanlı öğrencilerin Suud'da okuması için iki ülke arasında eğitim anlaşması imzalanmıştır.²⁰⁹

1973-1976 yılları arasında 650 öğrencisiyle ilk kız okulu açılmıştır. 1974 yılına gelindiğinde Zufar'daki okul sayısı 14'e yükselirken, öğrenci sayısı 3095 olmuştur.²¹⁰ Ülkede üniversite bulunmadığı için 1980'de Uman, Körfez ülkeleriyle eğitim

²⁰⁶ el Bahrani, *Muvahhid Uman Sultan Kâbus b. Said*, s. 88-90.

²⁰⁷ es Sufi, *Uman fi Ahd Sultan Kâbus b. Said*, s. 276-279.

²⁰⁸ es Sufi, *Uman fi Ahd Sultan Kâbus b. Said*, s. 123.

²⁰⁹ Belikhanof, *Kâbus b. Said Sultan*, s. 272.

²¹⁰ es Sufi, *Uman fi Ahd Sultan Kâbus b. Said*, s. 106.

anlaşması yapmış, böylece Umanlılar Körfez ülkelerindeki üniversitelerde okuma imkânı elde etmişlerdir.²¹¹

1982’de Sultan’ın emriyle, ülkede ilk üniversitenin inşasına başlanmıştır. Başkente 50 km uzaklıkta bir alanda son modern tekniklere göre inşa edilen üniversitenin yapımını bir İngiliz firması üstlenmiştir. Yapımı için 500 milyon dolar harcanan üniversitede derslikler, kütüphaneler ve öğrenci yurtları bulunmaktadır.²¹² Üniversite 1986’da resmi olarak faaliyete geçmiştir.

Ekonomik kalkınmaya öncelik verilen ülkede eğitim çok geç gelişmeye başlamış, bu nedenle Uman bölgesel, ulusal anlaşmalar ile eğitim ve öğretim alanındaki mevcut boşluğu tamamlamaya çalışmıştır.

1983’de Uman, ABD ve İngiltere ile eğitim anlaşması imzalamış ve Maskat’ta meslek ve sanat okulları açılmıştır. Bununla birlikte Uman Dünya Bankası’ndan ilkokul ve diğer merhalelerde eğitim kalitesini yükseltmek için on beş milyon dolar eğitim kredisi almıştır.²¹³ Ayrıca 1973-1983 yılları arasında ABD’li gönüllü çalışanlar Uman’da sağlık ve eğitim sektöründe gönüllü hizmetlerde bulunmuşlardır. Diğer yandan iki ülke arasında ortak projeler 1970’den 1990’lı yıllara kadar devam etmiştir.²¹⁴ 1985 yılına gelindiğinde, Klasik Batı müziğine karşı hayranlığı olan Kâbus 120 kişiden oluşan Sultanlık Senfoni Orkestrası kurdu muştur. O tarih itibariyle Senfoni Orkestrası Körfez’de bir ilk olmuştur.²¹⁵

Sultan’ın izlediği dış politikaya yakından bakmak gerekirse Zufar’da yaşanan olayların üzerinden daha beş sene geçmeden, 1980’de başlayan Irak-İran savaşı önemlidir. Yarımadanın en büyük ve güçlü ülkeleri arasındaki bu savaşta da Uman, taraflardan birini özel olarak desteklemez ve sürekli barış çağrısında bulunur. Savaş süresince her iki ülke ile de ilişkilerini iyi tutan Uman, 1987’de Rafsancani ve Saddam arasında arabuluculuk yapmış ve bu sayede 1988’de ateşkes ilan edilmiştir.²¹⁶

Uman, İsrail ve Filistin arasındaki barış görüşmelerini de ilk günden beri daimî olarak desteklemiş aynı şekilde Ürdün ve Filistin arasında 1994’te imzalanan barış anlaşmasına da destek vermiştir. Daha sonra dönemin Filistin Başkanı Arafat 1996’da Uman’ı ziyaret etmiş, bu ziyaretin akabinde Gazze ve Maskat’ta ilişkilerin yürütülmesi

²¹¹ es Sufi, *Uman fi Ahd Sultan Kâbus b. Said*, s. 281.

²¹² Belikhanof, *Kâbus b. Said Sultan*, s. 315.

²¹³ es Sufi, *Uman fi Ahd Sultan Kâbus b. Said*, s. 289.

²¹⁴ Linda Pappas Funsch, *Uman Fecr Cedid*, s. 266.

²¹⁵ Linda Pappas Funsch, *Uman Fecr Cedid*, s. 130-131.

²¹⁶ Belikhanof, *Kâbus b. Said Sultan*, s. 287.

ve Filistin halkına desteğin bildirilmesine somut adımı olarak çalışma ofislerinin açılması kararlaştırılmıştır.²¹⁷ Görüldüğü üzere Uman hemen her konuda ülkeler arasında çıkan anlaşmazlık, çekişme ve savaşlarda taraf olmayı değil tarafsızlığı seçmektedir. Bu, Uman'ın dış politikası olarak Sultan Kâbus'la birlikte iyice kökleştirilmiştir.

Uman'ın tarafsızlık politikası iddialara göre Sultan Kâbus ile başlamamıştır. Uman'ın tarihinde diğer ülkeler ile arasındaki ilişkilerde de tarafsızlık üzerine bir politika izlediği görülmektedir. Buna örnek olarak, Fransa ve İngiltere arasında Hint Okyanusu'nda 1769'da başlayan çatışmalarda Uman, ülkeler arası tarafsız kalmayı esas almıştır.²¹⁸

Komşular ile sorunsuz siyaset kapsamında 1992'de Uman-Yemen arasındaki sınırların belirlenmesi hakkındaki ihtilaf çözülmüş, iki devlet arasında yapılan anlaşmayla resmi olarak sınırlar çizilmiştir. 1995'te Yemen'in o dönemdeki başkanı Ali Abdullah Salih, Salalah'a gelerek Sultan Kâbus'la görüşmüştür.²¹⁹

Yine 1994'te İshak Rubin, Maskat'ı ziyaret etmiş; daha sonra 1996'da İsrail Başbakanı Şimon Perez, Uman'ı ziyaret ederek Sultan Kâbus'la görüşmüştür. Bu ziyaret sonrasında Maskat ve Tel Aviv'de ticari bürolar açılmıştır. Aynı şekilde Uman, 1994 ve 1995 yıllarında Orta Doğu ve Kuzey Afrika ekonomi zirvelerine Fas ve Amman'da katılım gerçekleştirmiştir. Uman 1996'da Komor Adalarının Arap Birliği'ne katılması için destek vermiş; aynı sene Komor Adaları Devlet Başkanı Yardımcısı, Uman'a ziyarette bulunmuştur.²²⁰

1970'lerin başından 80'lerin sonuna kadar geçen sürede güçlü bir siyasi yönetim kuran Sultan Kâbus, 1990'da uzun yıllardır çözülemeyen Suudi Arabistan ile sınır sorununu çözmüş, fakat nihai sınırlar, 1995'te kesin olarak çizilip belirlenmiştir.²²¹

1994'de Yemen'de çıkan iç savaşta Yemen'in güney bölgesi bağımsızlığını ilan etmek istemiştir. Söz konusu tarafların hepsine aynı mesafede yaklaşan Kâbus taraflar arasında tarafsız kalmayı tercih etmiştir. Aynı süreçte Yemen Sosyalist Partisi

²¹⁷ Taher b. Ali b. Taher Megbel, *Esr el Muhaddedet el Coğrafiyye Tarikhiyye İktisadiyye fi Siyase Khariciyye Umaniyye 1970-2008*, Ürdün, 2010, s. 114.

²¹⁸ es Senidi, *Celale Sultan Kâbus*, s. 23.

²¹⁹ Taher b. Ali b. Taher Megbel, *Esr el Muhaddedet el Coğrafiyye Tarikhiyye İktisadiyye fi Siyase Khariciyye Umaniyye 1970-2008*, Ürdün, 2010, s. 113.

²²⁰ Taher b. Ali b. Taher Megbel, *Esr el Muhaddedet el Coğrafiyye Tarikhiyye İktisadiyye fi Siyase Khariciyye Umaniyye 1970-2008*, Ürdün, 2010, s. 114-115.

²²¹ Abdulhamid el Mevafî, *Uman bina ed Devle el Hadise*, Mısır: el Ahram Ticariyye, 2002, s. 175.

lideri, Ali Salim el Bayd'ın siyasi faaliyetlerde bulunmamak şartı ile siyasi mülteci olarak Uman'a sığınmasına müsaade edilmiştir. Daha sonra San'a yönetiminden, Ali Salim'in teslim edilmesi talep edilse de muhalif herhangi bir siyasi faaliyette bulunmadığı için talebi geri çevrilmiştir.²²² 2000'de Dış İşlerinden Sorumlu Bakan Yusuf b. Alevi ve dönemin Pakistan Dış İşleri Bakanı Abdulsettar arasında sınır anlaşması imzalanmış ve bu anlaşma Uman'ın uluslararası sularda bir ülke ile yaptığı ilk anlaşma olmuştur.²²³

Umanlı politikacılara göre Sultan Kâbus uluslararası ilişkilerde yeni bir metod inşa etmiştir. Bu metoda göre yeni dünyada herkes ancak dayanışma düzleminde birleşecektir. Zira bölgesel ve coğrafi sınırlar yakın gelecekte kaybolacaktır. 1995'de Middle East Policy dergisine röportaj veren Sultan Kâbus: "Dünya yakın gelecekte daralıp küçülmeye gidecek. Ben tüm ülkelerin bu teori üzerine hareket etmelerinin gerekliliğine inanıyorum. Toplumlar birbirlerini anlamaya çalışmalı, aralarında anlaşmalı ve bir arada çalışmaları gerekmektedir." demiştir.²²⁴

Uman Sultanlığı günümüz itibari ile dünyada az sayıda kalan sultanlıklardan biridir. Bu yönetim şeklinde moderniteyi yakalamak için atılan adımlar birden fazla iken bazıları reform niteliğindedir. Sultan Kâbus'un devlet başkanı olduğu 1970 yılı, Uman tarihinde bir devrim yılı kabul edilmektedir. Nitekim Sultan ülkesinde yeni bir dönemin başladığını ilk halka sesleniş konuşmasında etkili bir dille beyan etmiştir:

"Halkım;

Bugün sizinle babamdan sonra Uman ve Maskat Sultan'ı olarak konuşuyorum. Günden güne artan bir korku ve şiddetli bir hoşnutsuzluk içinde babamın ülke idaresindeki acizliğini izliyordum. Ailem ve silahlı kuvvetlerim bugün benim yanımda olacaklarına dair söz verdiler. Eski sultan ülkeden ayrıldı. Kendime ilk olarak en kısa sürede modern bir devlet kuracağıma dair söz veriyorum. İlk hedefim altında ezildiğiniz gereksiz tüm emir ve yasakları kaldırmaktır.

Halkım;

Gelecekte daha mutlu yaşamanız için çalışacağım. Sizden her biriniz bana bu görevde yardımcı olacaksınız. Ülkemiz, tarihinde güçlü ve şöhretliydi. Birlik ve beraberlik içinde yeniden maziye canlandırabiliriz. Böylelikle Arap dünyasında yeniden seçkin bir yer elde edeceğiz.

Ben dışarıdaki dost ülkelerin resmi olarak ülkemi ve beni tanımaları için gerekli tüm kanuni adımları atıyorum. Tüm halkımdan dayanışma ve destek bekliyorum. Özellikle komşularımdan bölgemizin geleceği açısından uzun vadeli beraberlik arzusundayım.

²²² el Mevafî, *Uman bina ed Devle el Hadise*, s. 180.

²²³ el Mevafî, *Uman bina ed Devle el Hadise*, s. 174.

²²⁴ Belikhanof, *Kâbus b. Said Sultan*, s. 305.

Dostlarım;

Sizden olağan yaşamlarınıza devam etmenizi rica ediyorum. Kısa bir süre içinde Maskat'a geleceğim ve ilk hedefimin ne olduğunu size bildireceğim.

Halkım;

Ben ve yeni hükümetim genel bir başarı hedefliyoruz. Kardeşlerim, dün karanlıktı. Allah hepimize işlerimizde başarı ve tevfik ihsan etsin.”²²⁵ (23 Temmuz 1970)

Nasır Ebu Avn'a²²⁶ göre, “Sultan'ın hitaplarında kullandığı dilde insanları olumlu yönde harekete geçiren bir sığa bulunmaktadır ve hitaplar bu nedenle etkilidir. İçeriğinde adalet, devlet, kardeşlik, vatan, inanç ve iyilik gibi kavramların ön plana çıkarılmasından dolayı bu etki kalıcı ve sürekli.”²²⁷ Ayrıca hitapların bir diğer önemi ise ülkede ilan edilen yazılı anayasanın neredeyse tüm iskeletinin bu hitaplardan oluşmasıdır. Sultan Kâbus izlediği siyaseti, anayasanın ilanına kadar geçen 26 yıl boyunca yazılı ve sözlü açıklamalarla halkı ile paylaşmıştır. Sultanın 1970-2015 yılları arasındaki halka sesleniş konuşmaları derlenip kitap haline getirilmiştir.²²⁸

1970-1996 yılları arasında ülkesini hem siyasi hem ekonomik hem de sosyal sahalarda kalkındırmaya çalışan Sultan Kâbus bunun için ilk etapta ülkenin birliği ve beraberliğini amaçlamıştır. İlk günlerden itibaren tek millet tek devlet kavramlarını ön plana çıkaran Kâbus, orta ve uzun vadede “Ulus Devlet” oluşturmayı hedeflemiştir. İlk senelerini, devlet kurumlarını oluşturmakla geçirmenin yanı sıra özellikle eğitim ve ekonomik kalkınma alanlarına önem vermekle, Kâbus bu süreçte ülkesinde büyük icraatler gerçekleştirmiştir. Yakın komşuları başta olmak üzere hemen herkesle dost ve kardeş ilişkiler kurma hedefi ile Uman diplomasisini hayata geçirmek için uğraşan Kâbus, ikinci dönemde de ülkesinin büyümesine yönelik kalkınma planları ile meşgul olacaktır. Denilebilir ki Uman, Sultan Kâbus ile birlikte bir kalkınma dönemine girmiş ve bu süreç ikinci dönemde de devam edecektir.

2. 2. İkinci Dönem İcraatleri

Tarihine bakıldığında dini yönetim (İbadî imameti) geçmişî olan Uman, Sultan Kâbus ile yepyeni bir döneme tanıklık etmektedir. Kendisi seçimle gelmemiştir fakat kendi döneminde devlet kurumlarından, idari yapılanmaya kadar birçok düzenleme yapmıştır. Sultan Kâbus, Körfez krallıkları arasında kendisinden sonra veliahtı

²²⁵ *Kelimet ve Khutab*, Uman: Medya Bakanlığı, 2010, s. 7.

²²⁶ Uman uzmanı Ürdünlü yazar. Uman üzerine yazılmış birçok eseri bulunmaktadır.

²²⁷ Nasır Ebu Avn, *Felsefetül Hükm ve Devletül Müesseset fi Uman*, s. 15.

²²⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: *Kelimet ve Khutab*, Uman: Medya Bakanlığı, 2016.

olmayan tek sultandır. Yeni sultan kendisinin vefatından sonra aile meclisi tarafından seçilecektir. Geçmişte usulüne uygun yapılan imamet seçimlerine, kısmen de İslâm'daki halife seçimlerine benzetilmeye çalışılan bu sisteme göre mutlak irade ve idare sultanın elinde toplanmaktadır.

Zira Uman'da 1970 sonrası dini bir argüman olarak kullanılan İbadîlik, üstünlük ya da hegomanya kurmak için kullanılmamıştır. İmamet yaklaşımı da dini ve siyasi bir gelenek olarak ideolojik, kültürel, mezhepsel bir projeye dönüşmemiştir. Burada asıl olan şey toplumda şeri hükümlerle adaletin sağlanmasıdır.²²⁹ Nitekim İslâm geleneğinde, Orta Doğu tarihinde demokrasiye düşman olmayan, hatta uygun koşullarda gelişimine yardımcı bile olabilen daha eski unsurlar ve etmenler de vardır. İslâm'da halifelik, kutsal yasayla tanımlandığı ve düzenlediği şekliyle, bir otokrasi olabilir; fakat hiçbir biçimde despotizm değildir.²³⁰

Buradan hareketle, Uman sultanlıkla yönetilmesine rağmen Sultan, halkının istekleri doğrultusunda ülkesini yönetmiş ilk seneler açık halk buluşmalarıyla insanlarla sürekli istişarelerde bulunarak onların fikirlerini almıştır. Daha sonra 1991'de bir halk meclisi kurmuştur. Kurulan bu meclisin üyelerini ilk etapta halkıyla birlikte seçen sultan zaman içerisinde meclis üyelerini seçme hakkını tamamen millete bırakmıştır. Zira kabileci bir yapıya sahip olan Uman'da birdenbire getirilecek seçme ve seçilme hakkı yeniden kabilecelik duygularını ön plana çıkartmaması için Sultan tarafından bu yöntem uygulanmıştır.

Bugün Uman'da siyasi katılım oldukça yüksektir. Hiçbir hak, hukuk tanımayan III. Dünya Ülkeleri'ne bakıldığında Uman diktatörlükle yönetilen bir ülke değildir. Ekonomik İstihbarat Birliği'nin 2007 yılı raporuna göre Uman, dünyanın 22. Körfez'in ise 1. Barış ve Selam ülkesi seçilmiştir.²³¹ 1970-1996 yılları arasında yirmi altı senelik süre içinde Uman, yazılı bir anayasa olmadan Sultan Kâbus tarafından yönetilmiştir. Sultanın halka sesleniş konuşmaları devlet ve halk arasında iletişimi sağlarken halk, devlet tarafından belirlenmiş sözlü kurallara uygun olarak hareket etmiştir. Uman iç ve dış politikası üzerine birçok çalışması olan Hamudi, Uman Anayasası'nın oluşum sürecini şöyle değerlendirir.

²²⁹ İSMAİLİ Ahmed, *et taddudiyye el İsnıyye ve el lugaviyye ve ed Diyniyye fi Uman ve Alakatuhe bilistikrar Siyasi*, Omran İnsani ve Sosyal İlimler Dergisi, 11. Sayı, 3. Dergi, s. 101.

²³⁰ Bernard Lewis, *İnanç ve İktidar-Ortadoğu'da Din ve Siyaset*, Ankara: Akılçelen Kitaplar, 2017, s. 77-78.

²³¹ Kechichian, *Power and Succession in Arab Monarchies*, s. 271.

“Bir yönetim askeri darbeye iş başına geldiğinde, kendi yeni düzenini yahut anayasasını ilan eder ve genelde buna geçici anayasa denir ki daimî anayasa belirlenene kadar bu anayasa kullanılır. Fakat böylesi durumlarda toplumlarda belirsizlikten kaynaklanan büyük sosyal patlamalar ve çelişkiler ortaya çıkar. Bu tarz bir yönetimi benimseyen hükümetler genelde halkın yaşadığı sosyal ve ekonomik bunalımları atlatamaz ve toplumda oluşan şoku gideremezler. İkincisi ise kanunlar, bir anayasa ilan edilmeden uygulanır. Ülkenin gelişimi doğrultusunda zaman içerisinde anayasa oluşturulur. Bu toplumun zaman içinde verdiği reaksiyonlar ile birlikte modern asrın getirileri ile eş zamanlı toplumun adet, gelenek ve göreneklerine göre anayasanın oluşması gerekir. Böylelikle kanunlar yürürlüğe girdiğinde kriz ortamı oluşmaz. Uman’da yaşanan durum ikincisidir. Bu açıdan bakıldığında Uman’da 1970-1996 arasında geçen yirmi altı senelik süre zarfında uygulanan yöntem ve üslup 1996’da resmi hale gelmiştir. Bir diğer ifade ile Sultan, Uman halkı için uygulayacağı kanun ve yaptırımları kamuoyu ile paylaşmış akabinde uygun olan şartlarda da bunları yazılı ve resmi hale getirerek yasalaştırmıştır.”²³²

İkinci dönem icraatleri arasında Uman Anayasası, Uman Meclisleri ile ülkede son dönemlerde yapılan yeniliklerden bahsedilecektir.

2. 2. A. Uman Anayasası

1996’da Sultan Kâbus yazılı bir anayasa ilan eder. Şüphesiz bu durum Uman ve Körfez ülkeleri için önemli bir adımdır. Anayasada hürriyet, insan hakları, düşünce özgürlüğü ve seçim hürriyeti gibi bir takım maddeler bulunmaktadır. Aynı şekilde Uman Anayasası’nda en önemli noktalardan biri dinler arası hoşgörü vurgusudur. Bu yönü ile anayasa tüm mezhepler, ırklar ve dinler arasında hoşgörü ve eşitlik esasına dayalı bir bakış açısı ortaya koymuş, yargıya bağımsızlık verilmiştir.²³³

Uman Anayasası (Kanuni Esasi) 7 ana başlık ve 81 maddeden oluşan bir kurallar sistemidir. Birinci bölüm devlet sistemini, ikinci bölüm devletin politika esaslarını, üçüncü bölüm kanunları ve genel uygulamaları, dördüncü bölüm devlet başkanını, Bakanlar Kurulu’nu ve özel komisyonları, beşinci bölüm Uman Meclislerini, altıncı bölüm yargıyı ve yedinci bölüm ise genel hükümleri kapsar.²³⁴

Anayasanın 2. maddesinde belirtildiği şekliyle, ülkenin dini İslâm, yasama yetkisi İslâm Şeriatı’dır.²³⁵ Kanunların büyük çoğunluğu şer’i hukuk çerçevesinde

²³² Hadi Hasan Hamudi, *Sultan Uman min Nutk Sami ile Nizam Esasi*, Uman: Medya Bakanlığı, 1998, s. 176.

²³³ Kechichian, *Power and Succession in Arab Monarchies*, s. 273.

²³⁴ Raşvan, *Sultan em Sahib Risale*, s. 41.

²³⁵ *en Nizam el Esasi Liddevle*, 2. madde, Uman, 1996, s. 5.

düzenlenmiştir. Anayasanın 5. maddesinde sultanda bulunması zorunlu olan özellikler belirtilmiştir. Buna göre Sultan, Seyyid b. Türki Said b. Sultan soyundan gelen, Müslüman, reşit, akıllı, anne babası Umanlı olan bir erkek çocuğu olacaktır.²³⁶ Takip eden altıncı maddede ise yeni sultanın nasıl bir yöntemle göreve geleceği belirtilir. İktidar ailesinin fertlerinden oluşan meclis yeni sultan tayini için toplanır. Bu toplantıda aile fertleri yeni sultanın kim olacağı konusunda istişarede bulunur, sultan özelliklerine sahip olan en uygun kişi için bir isim belirlenir. Eğer aile meclisi üç gün içinde yeni sultanını belirleyemezse, Savunma Bakanlığı sultan tarafından aile meclisine bırakılan tavsiye mektubunu açar ve mektupta Sultan'ın işaret ettiği kişi yeni sultan olur.²³⁷

Kendisinden önce yazılı bir kural olmadığı için Uman Sultanlığı'ndaki yönetici tayini meselesi ilk defa, Sultan Kâbus'un vefatıyla gerçekleşecektir. Uman, tarihinde önce imamlar tarafından yönetilmiş daha sonra babadan oğula geçen bir sistemle yönetilerek günümüze gelmiştir. Fakat Sultan Kâbus'un kendisinden sonra yerine geçecek bir oğlu ya da kardeşi yoktur. Kendisinden sonra bir oğul yahut kardeşi veliaht olarak bırakma şansı olmadığı için yeni sultan seçimi anayasa maddesinde belirtilmiş, bununla sultan seçimi aile meclisine bırakılmıştır. Ülke çoğunluğunun İbadî mezhebine müntesip olması nedeniyle ve İbadîler'de imam seçimi *ehl hal ve akd* meclisi ya da istişare esasına bağlı olarak yürütüldüğü için bu yöntem kullanılmıştır. Neticede Uman Anayasası'nda belirtilen metne göre yapılacak sultan tayini Uman'da ilk defa gerçekleşeceği için herkes tarafından merak konusudur.

Seçim tamamlandıktan sonra anayasanın 7. maddesinde belirlenen yemin edilerek yeni Sultan göreve başlar.²³⁸ Devlet yapısının anlatıldığı ilk bölümde yer alan ilk sekiz madde ile ülkenin, dili, dini, bayrağı ve sultanın nasıl seçileceği belirtildikten sonra aynı bölümün dokuzuncu maddesinde ülkenin hangi esaslar üzerine kurulduğu ifade edilmiştir. Buna göre Uman'da devlet; adalet, şura, eşitlik ve vatandaşlık kavramları esas alınarak kurulmuştur.²³⁹

Devlet siyasetinin ana esaslarının belirtildiği ikinci bölümde, bu esaslar detaylandırılmıştır. Buna göre Uman'ın iç ve dış siyasetinde aktif rol oynayan

---

²³⁶ *en Nizam el Esasi Liddevle*, 5. madde, s. 5.

²³⁷ *en Nizam el Esasi Liddevle*, 6. madde, s. 5-6.

²³⁸ *en Nizam el Esasi Liddevle*, 7. madde, s. 6.

²³⁹ *en Nizam el Esasi Liddevle*, 9. madde, s. 6.

dayanışma ve uzlaşa üzerine inşa edilmiş paradigması, anayasada 10. madde ile belirtilmiştir.

“Devlet istiklalinin, egemenliğinin, güvenlik ve istikrarının korunması esastır. Bu doğrultuda bütün halk toplulukları ve ülkeler ile karşılıklı saygı çerçevesinde, bölgesel ve ulusal anlaşmalara bağlı kalarak dayanışma ve iş birliği kurulması elzemdir. Ülkeler ve halklar arasında barış ve güvenliğin yayılması için bu gereklidir.”²⁴⁰ Görüldüğü üzere, Uman Sultanlığı’nda benimsenen iç ve dış politika sınırları anayasada da belirtilerek bu siyaset yasalarla güvence altına alınmıştır. Bununla Kâbus’la başlayan barış, uzlaşa ve dayanışma siyaseti sadece Sultan Kâbus dönemine has bir uygulama olarak kalmayıp sultandan sonra da bu siyaset devam ettirilecek gibi gözükmektedir. Üçüncü bölümde tezin konusu ile birebir bağlantılı olan din ve mezhep çoğulculuğu ile ilgili maddesi şu şekildedir:

“Vatandaşlık hakları kanunlar tarafından düzenlenir. Dolayısıyla vatandaşlık hakkının geri alınması yahut düşürülmesi kanunlar dışında uygun değildir. Buna göre tüm vatandaşlar kanunlar önünde eşit haklara sahiptir. Cinsiyet, köken, ırk, renk, dil, din, mezhep, sosyal çevre gibi nedenlerle ayrımcılık söz konusu değildir. İlaveten, kişisel özgürlük kanunlar ile güvence altındadır. Bir insanı kanunsuz bir şekilde gözaltına almak, takip etmek, tutuklamak, zorunlu olarak bir yerde ikamet ettirmek ve özgürlüğünü kısıtlamak uygun değildir.”²⁴¹ Bununla, Uman’da tüm dinler, mezhepler, ırklar ve hatta kabileler arasında bir ayrımcılık yahut kayırmanın söz konusu olmadığı belirtilmektedir. Anayasanın bir diğer maddesinde hapisane ve tutukluluklarla ilgili şu ifadeler yer verilmiştir:

“İnsanları hapisane ortamı dışında bir yerde hapsedmek uygun olmadığı gibi, mahkûmlar için tahsis edilen yerlerde sağlık ve sosyal bakımla ilgili tüm hizmetlerin verilmesi zorunludur. Maddi ve manevi işkence, zorlama yahut insanlık onuruna uygun olmayan bir muamele söz konusu olamaz. Böyle bir fiilin yapılması halinde bu kişilere kanuni yaptırım uygulanır. İşkencenin yapıldığı tespit edilirse, mahkûmdan alınan bilgi ve itirafların geçerliliği yoktur.”²⁴²

---

²⁴⁰ *en Nizam el Esasi Liddevle*, 10. madde, s. 7.

²⁴¹ *en Nizam el Esasi Liddevle*, 15. 16. 17. 18. madde, s. 14.

²⁴² *en Nizam el Esasi Liddevle*, 19. , 20. madde, s. 15.

Herhangi bir mezhep yahut topluluğa mensup kişiler dinlerinin yahut mezheplerinin kutsal saydığı şekilde dini farizalarını yerine getirebilir fakat bu davranış ve yaptırımların genel kanunlara ve edep kurallarına uygun olması gereklidir.²⁴³ “Düşünce özgürlüğü, (sözlü, yazılı veya herhangi bir yolla ifade edilen fikir) kanunlar kontrolündedir. Aynı şekilde basın ve yayın özgürlüğü de kanunlar çerçevesinde belirlenmiştir. İnsan onuruna ters düşen fitne sebebi olabilecek eylemlerden yahut devlet aleyhine yönelik söylemlerden uzak durulması zorunludur.”²⁴⁴

Dördüncü bölümde devlet başkanı, Bakanlar Kurulu ve genel olarak devlet düzeni hakkında bilgi verilmektedir. “Sultan, ülkenin hem devlet başkanı hem Genel Kurmay Başkanı olup, dokunulmazdır. Saygı duyulması zorunludur. Emirlerine itaat gereklidir. Varlığı vatan birliğinin sembolüdür.”²⁴⁵

Sultan, vatan birliği ve devletin egemenliğini muhafazadan, ülkenin iç ve dış emniyetinden, vatandaşların haklarını gözetmekten ve özgürlüklerinin kanunlar ışığında teminatından sorumludur. Ülke güvenliğini korumak için halkın selametini tehdit edecek durumlarda ani kararlar alma ve uygulama hakkına sahiptir. Ülkesini içerde ve uluslararası düzlemde temsil hakkı bulunmaktadır. Bakanlar kuruluna ve özel komisyonlara başkanlık eder yahut kimin başkanlık edeceğini tayin eder. Başbakan vekilini ve kabinedeki bakanları tayin etme ve görevden alma hakkına sahiptir. Bakan vekillerini ve genel sekreterlerini, ayrıca yargı mensuplarını ve yurtdışı elçilerini atama ve görevden alma hakkı sultana mahsustur. Ayrıca ülkede olağanüstü hâl ilan edebilir ve ülkesi adına uluslararası anlaşmalar imzalayabilir.²⁴⁶

Bakanlar Kurulu’na gelince, devletin genel siyasetinin uygulandığı ve hayata geçirildiği bir kabine olarak; ekonomik, siyasi, sosyal ve idari konularda öneri ve kanun taslaklarını hazırlayıp Sultan’a sunar. Vatandaşların çıkarları doğrultusunda ve onların ekonomik olarak hayat standartlarının yükselmesi konusunda kültürel, sosyal ve sıhhi hizmetler için projeler hazırlar, büyüme hedefleri koyarlar. Bakanlıkların uygulamalarında oluşan sorunları tartışıp önerileri değerlendirirler. Devlet idaresinin genel gidişatından sorumlu olan Bakanlar Kurulu’nu başbakan sıfatı ile Sultan kontrol

²⁴³ *en Nizam el Esasi Liddevle*, 27. , 28. madde, s. 17.

²⁴⁴ *en Nizam el Esasi Liddevle*, 29, 31. madde, s. 17-18.

²⁴⁵ *en Nizam el Esasi Liddevle*, 41. madde, s. 20.

²⁴⁶ *en Nizam el Esasi Liddevle*, 42. madde, s. 20-21.

eder. Sultanın olmaması halinde onun emriyle atanan başbakan vekili bu toplantıları ve kurulları yönetir. Toplantılarda gizlilik hakkı vardır. Bir kararın çıkması için bakanların oy çokluğu gereklidir.²⁴⁷

Uman Anayasası'nın beşinci bölümü, 2011 Mart ayı itibariyle değişikliğe uğramıştır. Buna göre Millet Meclisi (Şura) ve Devlet Meclisi ile ilgili yapılan düzenlemeler yeni bir maddeyle anayasaya eklenmiştir.²⁴⁸ Uman Meclisi, Devlet Meclisi ve Millet Meclisi olarak ikiye ayrılır. Devlet Meclisi üyeleri Sultan tarafından, Millet Meclisi üyeleri halk tarafından seçilir. Bu meclisler, kanun taslağı hazırlayıp, kanun değişikliklerini takip edip gerekli düzenlemeleri yapmakla birlikte büyüme planları kapsamında bütçe çalışmaları hazırlayıp sultana sunarlar.²⁴⁹

Kâbus'un dış siyasette benimsediği açılım, genelde tüm dünya ülkeleriyle özelde de Arap ve komşu ülkelerle iyi ilişkiler kurmak olarak vasıflandırılırken, iç siyasetteki açılım ise kabile yapısının hâkim olduğu ülkede tüm farklı kabile ve toplulukları milliyetçilik paydası altında birleştirmeye yöneliktir. Körfez Arapları, Portekizliler ve İngilizler başta olmak üzere sömürge ülkelerinin sömürülerine uzun yıllar boyu direnmişler; nihayetinde Uman, Körfez ülkeleri arasında dini devlet yapılanmasından (İbadî imameti) çıkarak modern devlet yapılanmasına geçen ilk ülke olmuştur. Uman geçtiğimiz son 40 sene içinde sadece insani altyapı standartlarının geliştirmemiş, devlet kurumları ve idari yapılanmalarıyla da büyük mesafeler kaydetmiştir. Bu bağlamda özellikle 2003 yılından itibaren halk, Millet Meclisi üyelerini seçme hakkına kavuşurken, 1994 yılında kadınlara seçilme hakkı verilmiş ve ilk kadın parlamenter Millet Meclisi'ne girmiştir. Uman, Körfez ülkeleri arasında ilk kadın parlamenterleri olan ülke olmuştur.²⁵⁰

Kanunların egemenliği devlet yapısının esasını oluşturur. Yargı onuru ve yargı mensuplarının dürüstlüğü ile adaletli olmaları kanunların ve hürriyetin teminatıdır. Yargı bağımsızdır. Çeşitlerine ve derecelerine göre mahkemeler bulunur. Bu mahkemelerden çıkan kararlar kanunlara uygun olmak zorundadır.²⁵¹ Bu anlamda 2015 yılında 5 yıllık kalkınma planları kapsamında üç farklı mahkeme kurulmuştur.

²⁴⁷ *en Nizam el Esasi Liddevle*, 44. , 45. , 46. madde, s. 22-24.

²⁴⁸ Raşvan, *Sultan em Sahib Risale*, s. 50.

²⁴⁹ *ez-Zeydi, eş-Şeyzavi, Uman 2015*, s. 108-109.

²⁵⁰ Abdülkerim b. Hamud ed Dakhil, *Uman ed Devlet v Et Tahdis Es Siyasi ve Mucabeha el Ekhtura el Ecnebi*, Riyad: Matabi er Recca, 2010, s. 7.

²⁵¹ *en Nizam el Esasi Liddevle*, 59. , 60. madde, s. 29.

Birincisi Yüksek Mahkeme, Uman'ın en yüksek mahkemesidir. Bir başkan, başkan yardımcıları ve hâkimlerden oluşur. Merkezi Maskat'tadır. İkincisi Yargıtay'dır (Temyiz Mahkemesi). Bunlar altı tanedir; Maskat, Sohar, İbri, Nizva, Salalah ve İbra 'da bulunur. Üçüncüsü ise Yerel Mahkemeler olup 40 adettir. Farklı vilâyetlere dağıtılmıştır. Kişisel (kira, işçilik, vergi), ticari ve sosyal davalarla ilgilenir.²⁵²

Türlerine göre davaları bu üç mahkemeden birisi üstlenir. Dava ilgili mahkemeye devredilir ve davalar bu şekilde takip edilir. Yargının bağımsızlığı ile ilgili olarak, kısmi oranda bir dokunulmazlık oluşturulmaya çalışılmıştır. Kanunların ve yargının üzerinde hiçbir güç yoktur. Herhangi bir kurum yargıya müdahale etme hakkına sahip değildir. Böyle bir müdahale olması halinde bu, suç kabul edilir ve cezai müeyyidesi vardır. İlgili davanın hâkimi kim ise, kararı o verir ve karar ona ait olur. Mahkemelerde özel bir neden bulunmadıkça duruşmalar halka açık yapılır, aksi durumda bazı oturumlar kapalı gerçekleştirilir.²⁵³

Yine başsavcılarının sorumlulukları başta olmak üzere ve diğer yargı kademeleri ile ilgili bilgiler altıncı bölümün maddelerinde bulunmaktadır. Yedinci bölüm son bölümdür umumi meselelerle ilgili hükümleri kapsar. Devletin genel yapısı 1996 yılında ilan edilen ve 81 maddeden oluşan sabit bir anayasa ile sınırlı değildir. Zaman içerisinde ihtiyaca göre kanun değişiklikleri yapılır.

2. 2. B. Uman Devlet Yapısı

Uman'da devlet idari düzeni sıralaması şu şekildedir. İlk olarak Sahib el Celala Sultan Kâbus b. Said el Muazzam'dır. İkinci sırada Bakanlar Kurulu gelir. Uman'da başbakanlık makamını özel olarak temsil eden bir kişi yoktur. Bakanlar Kurulu'na Sultan başkanlık eder. Sultanın olmadığı durumlarda, Sultan tarafından atanan başbakan vekili oturuma başkanlık eder.²⁵⁴

Bakanlar Kurulu; Başbakan Vekili, Saray Bakanı, Saray Ofisi Bakanı, Savunma Bakanı, Kültür ve Tarih Bakanı, İçişleri Bakanı, Dışişleri Bakanı, Adalet Bakanı, Maliye Bakanı, Evkaf ve Dini İşler Bakanı, Petrol ve Gaz Bakanı, Yüksek Öğretim Bakanı, Sanayi ve Ticaret Bakanı, İskan Bakanı, İş Gücü Bakanı, Sağlık

²⁵² Salim b. Abdullah b. Nasır Abdüsselam, *Ahd ve Vefa*, Uman: Mektebet Maarif, 2011, s. 51.

²⁵³ *en Nizam el Esasi Liddevle*, 61. , 63. madde, s. 30.

²⁵⁴ Medya Bakanlığı, *Uman 2014-2015*, s. 75.

Bakanı, Eğitim ve Öğretim Bakanı, Bakanlar Kurulu Genel Sekreteri, Belediye ve Su Kaynakları Bakanı, Sosyal Hizmetler Bakanı, Ulaşım Bakanı, Spor Bakanı, Ziraat ve Balık Bakanı, Medya Bakanı, Turizm Bakanı, Sosyal Kalkınma Bakanı, Çevre Bakanı, Kanuni İşler Bakanı, Zufar Valisi, Maskat Valisi'dir.²⁵⁵

Uman'da iki büyük bölge olan Maskat ve Zufar'ın yönetiminden sorumlu valilerde bakan statüsünde olup bakanlar kuruluna katılırlar. Bunun yanı sıra saray işlerinden sorumlu iki bakanlık ile meclis genel sekreteri de bakan statüsündedir. Uman'da Bakanlar Kurulu'na toplam 30 bakan katılırken bunların 25 tanesi hizmet bakanlıklarıdır. Sultan ve Bakanlar Kurulu'ndan sonra devleti temsil eden 7 konsey bulunmaktadır. Bu konseyler farklı tarihlerde ülkenin gereksinim ve şartlarına göre kurulmuş olup bunlara Sultan başkanlık etmektedir.

Bu konseyler Savunma Konseyi, Milli Güvenlik Konseyi, Mali İşler ve Doğal Enerji Konseyi, Uman Merkez Bankası Konseyi, Yüksek Yargı Konseyi, Yüksek Planlama Konseyi, Yüksek Komisyonlar ve Genel Müdürlükler Konseyi'dir. Burada bakanlıklardan vekiller ve komisyon bünyesinde çalışan kişiler yer alır.²⁵⁶

Yüksek Komisyonlar ve Genel Müdürlükler Konseyi; Yüksek Planlama Teşkilatı, Mali ve İdari İşleri Denetleme Teşkilatı, İlmî Araştırmalar Komisyonu, El Sanatları Üretimi Komisyonu, Yazma Eserler Komisyonu, Dukum İktisadi Bölge Teşkilatı, Teknik Bilimler Teşkilatı gibi otuzun üzerinde komisyondan sorumludur.²⁵⁷

2. 2. C. Uman Meclisleri

Uman Meclisleri Sultan Kâbus göreve geldiği günden bugüne kadar farklı merhalelerden geçerek oluşmuştur. Yetmişli yılların sonlarına doğru meydan gezilerine başlayan Kâbus bu halka açık meclislerde insanlarla buluşup onların sıkıntılarını dinleyerek acil ihtiyaçların neler olduğunu doğrudan halkın kendisinden öğrenmeye çalışmıştır. İlk günlerde beraberinde birkaç kişiden oluşan çalışma komisyonu kurmuş, bu komisyonda ülkenin farklı bölgelerinden temsilciler yer almıştır. Sultan Kâbus'un en yakın çalışma arkadaşları olan bu kişilerin sayısı, zaman ve şartlara göre değişiklik göstermiştir.

²⁵⁵ Medya Bakanlığı, *Uman 2016*, s. 71. 72.

²⁵⁶ Medya Bakanlığı, *Uman 2014-2015*, s. 73, 76, 77.

²⁵⁷ Medya Bakanlığı, *Uman 2014-2015*, s. 78-87.

1981'de Sultan'ın emriyle kurulan İstişare Meclisi'nin 44 üyesi vardır. Bunların 17 tanesi hükümeti, 28 tanesi de halkı temsilen bu mecliste bulunurdu. Fakat meclis üyeleri parlamenter değil sadece üyeydi ve yasama yetkileri yoktu. Meclis üyelerinden 9 tanesi de Bakanlar Kurulu'nu temsil ediyordu. Bununla birlikte meclis üyeleri, tüm ülke bölgelerinden, ırklarından, kabilelerinden ve hatta dinlerinden eşit olarak alınmıştı. 1981-1983 yıllarında ilk dönemini tamamlayan istişare meclisi 1991'de Şura (Millet) Meclisi kurulana kadar devam etmiştir.²⁵⁸

1980'de henüz ülkede bir nüfus sayımı olmadığından, meclis üyelerinin hangi bölgeleri temsil ettikleri dahi belirlenemezken her üye Uman'ı temsil ederdi. Bu meclisin yasama yetkisi yoktu fakat devletin kalkınması için çalışırdı. Sultan Kâbus'un vizyonuna göre, ülkede bazı dengeler aşamalı olarak hayata geçmeliydi. Zaman içerisinde neye ihtiyaç duyulursa ona göre yenilikler yapılmalıydı. Bu nedenle 1970-1980'ler arasında Uman'da yapılan hizmetler temel ihtiyaçların karşılanmasına, okuma yazma oranının yükselmesine yöneliktir. Okuma yazma oranında yükselme sağlandıktan sonra Sultan'ın ilk adımı Şura Meclisini 1991'de kurmak olmuştur. Abdullah b. Ali el Kutbi'yi ilk Meclis Şura Başkanı olarak atamıştır.²⁵⁹

Şura Meclisi ilk kurulduğunda her bölge üçtane üye seçip isimleri Sultan'a gönderirdi. Sultan bu isimlerden birini seçer ve o kişi meclis üyesi olurdu. Görev süresi üç sene idi. Kurulduğu günden sonra 1997, 2000, 2003 yıllarında birçok köklü değişikliklere uğrayan meclisin 2000 yılı itibariyle üye sayısı 83'e yükselmiştir, Meclis üyeleri arasında iki Umanlı kadın da meclise girmiştir. Bu durum o dönem Körfez'de bir ilki temsil etmektedir.²⁶⁰

Tüm üyelerinin halk tarafından seçilmesi 2011 yılı ile başlamış olan Şura Meclisi üyelerine aynı dönemde başkanlarını da seçme, meclis tüzüğü hazırlama yetkisi verilmiştir. Parlamenter sistem Uman için yenidir, gelişmesi ve ilerlemesi yasama ve takip rolünü üstlenebilmesi için zamana ihtiyacı vardır.²⁶¹ İddia edilenin aksine Şura Meclisi pasif bir meclis değildir. Özellikle parlamenterler arası temsilde ve ülke ziyaretlerinde gerçek bir meclis olarak çalışmalara katılmaktadırlar.

²⁵⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: *Mesiyrat Şura fi Saltanate Uman Khilal rub Garn 1981-2006*, Uman, 2011, s. 41-53.

²⁵⁹ Kechichian, *Power and Succession in Arab Monarchies*, s. 262, 263, 264.

²⁶⁰ Kechichian, *Power and Succession in Arab Monarchies*, s. 266.

²⁶¹ *İncizat Maclis Şura el Fetre es Sabia 2011- 2015*, Uman, 2015, s. 20-25.

2013'de dönemin TBMM Başkanı Cemil Çiçek, Şura Meclisi Başkanı Khalid el Ma'veli 'yi Türkiye'ye davet etmiştir. el Maveli beraberindeki bir heyetle Ankara'yı ziyaret etmiş ve iki ülke arasında tarihi ve ticari ilişkiler görüşülerek ortak önemi olan konular ele alınmıştır. Yine el Maveli 2015'de 10. Uluslararası Parlamentolar Birliği toplantısına katılmak üzere Türkiye'ye gelmiştir. Khaled el Ma'veli 2011- 2015 yılları arasında Kuveyt Emiri Şeyh Sabah, Katar Emiri Hamad Khalifa, İran Devlet Başkanı Ahmedinejad, Tayyip Erdoğan, Abdullah Gül, İspanya Kralı, Tanzanya Devlet Başkanı ve Körfez ülkelerinin Parlamento başkanlarıyla görüşmüştür. Aynı zamanda KİK üyelerinden Katar ve Kuveyt'in Meclis başkanlarını da Uman'da ağırlamıştır.²⁶²

Millet Meclisi'ne kanun yapma yetkisi ve bazı salâhiyetler verilse de kanunlar ilan edilmeden kararlar bu meclise ait değildir. Diğer bir ifade ile Millet Meclisi'nin (Şura Meclisi) tek başına kanun yapma yetkisi yoktur. Bilakis bu görevleri Sultan'ın emrine bağlıdır, giriftir. Bu yönüyle eleştirilir.²⁶³

2011'de yapılan bazı değişikliklerden sonra yasama yetkisi Uman'da Şura Meclisi, Devlet Meclisi ve Bakanlar Kurulu'na verilmiştir. Kanun taslağı veya önerisi ülkede şu şekilde hazırlanır. Bakanlar Kurulu'ndan kanun ya da tasarı ile ilgili talep Şura Meclisi'ne gönderilir. Şura Meclisi'nin kanunu hazırlama ve sunmak için üç ay süresi vardır. Kanun tasarısı hazırlandıktan sonra ilgili tasarı Devlet Meclisi'ne gönderilir. Burada da 45 gün süre ile kanun görüşülür ve incelenir. Eğer varsa üzerinde bir ilave ve değişiklik yapılır. İhtilaf olması halinde her iki meclis toplanır ve ortak bir kurul yapılır. Orada ihtilafli meseleler oylanır. Daha sonra Bakanlar Kurulu'na çıkar. Oradan da Sultan'a arz edilir. Kanunlar bu şekilde hazırlanır. Burada her iki meclis arasında bir hak eşitliği söz konusudur. Hiçbir meclisin tek başına bir kanun yetkisi yoktur. Nihai karar Sultanla birlikte tüm meclislerden geçerek alınır.²⁶⁴

Devlet Meclisi, ilk kez Sultan tarafından 1997'de 40 üye ile kurulur. Bu meclis Şura Meclisi'nin bir nevi yüksek komisyonu olarak düşünülmüştür. Daha çok manevi olarak varlığının sürdürülmesi beklenen bu meclisin Uman'ın genel olarak tüm sorun ve çalışmaları üzerinde konuşan, üreten ve çözüm için destek olan bir meclis olarak tasarlanmıştır. Şura Meclisi'ne seçimle gelen üyelerin gerek mesleki gerekse tecrübe bakımından gerekli yeterliliklerin olmadığını farkederek Sultan tarafından bu meclisin

²⁶² *İncizat Maclis Şura el Fetre es Sabia 2011- 2015*, Uman, 2015, s. 120-125.

²⁶³ es Sufi, *Uman fi Ahd Sultan Qâbûs b. Said*, s. 143-144.

²⁶⁴ *Takrir Meclis ed Devle lilfetre el Hamise*, 2011-2015, Uman, 2015. s. 22-23.

açılması düşünülmüştür. Genellikle emekli asker, diplomat, akademisyen ve elçiler Devlet Meclisi'nin üyelerini oluşturur. 40 üye ile başlayan Devlet Meclisi 2006 yılında 57'ye yükselmiş ve bunların 9 tanesi de kadından oluşmuştur.²⁶⁵ Devlet Meclisi günümüzde, Şura Meclisi gibi 83 üyeye sahiptir.

Özetle 1970 yılından itibaren farklı merhale ve deneyimlerden geçen Uman Meclisleri'nin ilki Sultan'ın yakın çalışma arkadaşlarından oluşan Balık ve Ziraat Komisyonu'dur. 1981'de İstişare Meclisi kurulana kadar bu küçük komisyonlarla çalışmalara devam edilmiştir. İstişare Meclisi kendisinden önceki komisyonlardan daha resmi ve düzenli bir statüdedir. Daha sonra 1991'de Kâbus Şura Meclisi'ni ilan eder. Bu halka kısmen seçme ve seçilme hakkı verilen ilk meclistir. Kurulduğu günden itibaren birçok merhaleden geçen Şura Meclisi üyeleri en son 2011 Arap Baharı hadiselerinden sonra tam olarak halk tarafından seçilmeye başlanmıştır. 1996'da anayasa ilanından sonra 1997'de Devlet Meclisi kurulur. Şu anda Devlet Meclisi üyelerinin tamamını Sultan, Şura Meclisi üyelerinin tamamını halk seçmektedir. Fakat hem Şura Meclisi'nin hem de Devlet Meclisi'nin Sultan'ın onayı olmadan yapabileceği herhangi bir yasama rolü yoktur. Devlet Meclisi üyelerinin atanması Şura Meclisi seçimlerinden bir hafta sonra Sultan tarafından açıklanır. Devlet Meclisi'nde genelde toplumda itibarı olan kişiler, akademisyenler, emekli askerler, iş adamı ve ulemeden kişiler yer alır. Meclislerin içerisinde parlamenterler arası dostluk grupları, eğitim iktisat vb. çalışma komisyonları vardır. Bu komisyonlar Devlet Meclisi ve Şura Meclisi arasında dağıtılmıştır. Şura seçiminde her üyenin seçimi için 30 bin oy gereklidir. Her iki meclisin üye sayısı 83 olup bir dönem süresi 4 yıldır. Ülkede seçmen yaşı 21, Meclis-i Şura üyeliği için seçilme yaşı ise 30'dur.

2. 3. Son Dönem İcraatları

Uman kalkınmasının dört temel üzerine kurulduğunu söylemek mümkündür. Bunlar İnsan kaynaklarının geliştirilmesi, doğal kaynakların genişletilmesi, altyapı mekanizmalarının kurulması, devlet kurumlarının inşa edilmesidir. Bu açıdan bakıldığında yedinci beş yıllık plan kapsamında 2006- 2010 yılları arasında Uman ekonomik kalkınma açısından en büyük ve önemli atılımlarını gerçekleştirmiştir. Öncesinde geçen 36 yıllık sürede yapılan tüm hazırlık ve çalışmalar bu sürecin

---

²⁶⁵ Joseph A. Kechichian, *Power and Succession in Arab Monarchies*, s. 268.

oluşmasında kaynaklık teşkil etmiştir.²⁶⁶ Nitekim 2010 BM raporuna göre Uman, 1970-2010 arasında en hızlı insani büyüme gösteren ülke olmuştur.²⁶⁷ Yine BM'in 2008 raporuna göre Uman, Körfez ülkeleri arasında kadın hakları bakımından en gelişmiş ve ileride olan ülkedir.²⁶⁸ Bugün Uman'da kamu çalışanlarının %40'ı kadındır. Aynı zamanda 2005'de Sultan tarafından ABD'ye gönderilen ilk kadın Umanlı elçi Hanine bt. Sultan Muğeyriyye'dir. Bu sayede ilk kadın Arap elçi Umanlı olmuştur.²⁶⁹ Ülkesini ekonomiden turizme, eğitimden sanata birçok alanda 5 yıllık kalkınma planları çerçevesinde geliştiren Uman Devleti, halen kalkınma projelerine devam etmektedir.

Uman'da bir adet devlet üniversitesi ile 30'a yakın özel fakülte vardır. Fakülteler üniversite gibi büyük olmayan belli alanlarda eğitim veren üniversite dengi kurumlardır.²⁷⁰ Uman hükümeti her yıl yedi bin öğrenciye ülke içi eğitim bursu sağlamaktadır. Bu sayıya bin adet yüksek lisans bursu da son zamanlarda ülke ihtiyaçları doğrultusunda eklenmiştir. Yine senelik olarak 3200 yurt dışı bursu Umanlı gençler için sağlanmaktadır.²⁷¹

Uman ve Sultan Kâbus uluslararası kamuoyunda dünyada barış ve selamet için yaptığı çalışmalardan, hikmet ve arabuluculuk üzerine inşa ettiği devlet siyasetinden dolayı takdir toplamıştır. 1998'de Amerika'da 33 üniversite, araştırma merkezi ve örgütün katılımıyla Kâbus'a ulusal barışa katkılarından dolayı barış ödülü verilmiştir. Bunun arkasından İngiltere *Independent* gazetesi 1999'da Sultan Kâbus'u ayın lideri seçmiş bunu 2000'de İtalya takip etmiştir. İtalya Hükümeti Ulusal barış için çabalarından dolayı Kâbus'a madalya takdim etmiştir.²⁷² Uluslararası siyaset ve dış ilişkilerin geliştirilmesi bunun yanı sıra dünya barışı ve eğitime destek kapsamında Sultan'ın emriyle Uman Sultanlığı bazı ülke üniversitelerinde kürsüler açmıştır.

ABD'de George Town'da, Arapça İlimler Kürsüsü (1993), Harvard Üniversitesi'nde, Arap ve Uluslararası İlişkiler Kürsüsü (1999), Avustralya Melborn Üniversitesi'nde Arapça ve İslâmî İlimler Kürsüsü (2003), Çin Pekin Üniversitesi'nde

²⁶⁶ Taher b. Ali b. Taher Megbel, *Esr el Muhaddedet el Coğrafiyye Tarikhyye İktisadiyye fi Siyase Khariciyye Umaniyye 1970-2008*, Ürdün, 2010, s. 82.

²⁶⁷ Linda Pappas Funsch, *Uman Fecr Cedid*, s. 152.

²⁶⁸ Linda Pappas Funsch, *Uman Fecr Cedid*, s. 175.

²⁶⁹ Linda Pappas Funsch, *Uman Fecr Cedid*, s. 172-173.

²⁷⁰ *Univesity Profile Statistical Overview 2015*, Sultan Kâbus University Press, Maskat, 2016. s. 7.

²⁷¹ Linda Pappas Funsch, *Uman Fecr Cedid*, s. 147.

²⁷² Abdüsselam, *Ahd ve Vefa*, s. 53.

Arap Dili ve Edebiyatı Kürsüsü (2004), İngiltere Cambridge Üniversitesi'nde Modern Arap Çalışmaları Kürsüsü bunlardan bazılarıdır.²⁷³

Uman uzun vadeli gelecek vizyonuna erken başlamış ve 2040 stratejik planlaması çerçevesinde çeşitli proje ve çalışmalarla vatandaşının ekonomik refahının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için ülke ekonomik gelirlerinin çeşitlendirilmesine yönelik girişimler başlatmıştır. 2040 vizyon komisyonu 2013 yılında kurulmuş, 2016-2020 beş yıllık planlar kapsamında bazı projeleri hayata geçirmeye başlamıştır.²⁷⁴ Dukum Serbest Yatırım Bölgesi bu projelerden biridir.

Dukum Serbest Yatırım Bölgesi 2011'de başlanmış bir proje olup, ülkenin önemli iki şehri Maskat ve Salalah'ya eşit uzaklıkta ülkenin tam ortasında bir sahil bölgesidir. 2000 km² lik bir alan üzerine yapılan bölge turizm, sanayi, eğitim, liman işletmeciliği, uluslararası havaalanı, balıkçılık gibi alanlarda hizmet verecek şekilde planlanmıştır. Aynı zamanda bölgedeki doğal madenlerin çıkarılıp, işletilmesi hedeflenmektedir. Dukum'un bulunduğu sahil şeridi, ülkede balığın en zengin olduğu yerdir. Özellikle yabancı yatırımcıyı çekmek için hazırlanan bu proje kapsamında ilk seneler için vergi muafiyeti, gümrük indirimi gibi birçok kolaylık yapılmaktadır. Dukum Uluslararası Havaalanı'yla, Uman transit geçişlerin merkezi olmayı hedeflemektedir. Projenin bitirilip hayata geçirilmesiyle ülke ekonomisine %5 kaynak sağlayacağı öngörülmektedir.²⁷⁵

Bugün Uman, ekonomik planlamasını uluslararası pazarlara açılmak üzerine inşa etmektedir. Ulusal birçok örgüte üye olan Uman, yerel ve yabancı yatırımcının dikkatini çekmek için kanuni düzenlemeler yapmakta ve ülke içi istikrarını bu anlamda pozitif bir güç olarak kullanmak istemektedir. Uman'da yabancı yatırımcı %100 lere varan alım hakkıyla kendi işinin tamamen sahibi olabilmektedir. Taşınmazlarda, gayri menkul alımlarında, para havalelerinde herhangi bir zorluk yahut engel bulunmazken kişi gelirleri üzerinden vergi de almamaktadır. Vergi uygulaması ise yerel ve yabancı şirketler de için yıllık %12'dir. Yaşı on sene ve üzerinde olan şirketlere de cüzi oranlarda vergi muafiyeti ve kolaylıklar yapılmaktadır.²⁷⁶ Yahya Abdullah el Cabiri'nin başkanlığında yürütülen Dukum İktisadi Kalkınma Projesi ilerleyen dönemde Körfez

²⁷³ Abdüsselam, *Ahd ve Vefa*, s. 54-55.

²⁷⁴ Medya Bakanlığı, *Uman 2015*, s. 264.

²⁷⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. *A Quarterly Magazine Issued by the Special Economic Zone Authority at Duqm*, 6. sayı, Ekim 2016.

²⁷⁶ Medya Bakanlığı, *Uman 2015*, s. 264.

başta olmak üzere bölgenin ticari ve turizm merkezi olmayı hedeflemektedir. Bu proje ile Uman uluslararası ticarete büyük bir atılım gerçekleştirmeyi planlamaktadır. El Cabiri aynı zamanda Türkiye-Uman Dostluk Komisyonu başkanlığını yürütmektedir.

Ticaret ve Üretim Bakanlığı tarafından yürütülen proje kapsamında şirket açmak, yatırım yapmak isteyen yabancıların ilgisini çekmek ve işlemleri de hızlandırmak için 2015 yılı itibari ile tek bir kanaldan “İstesmir bi Suhule”-Kolay Yatırım- başlığı ile bir proje geliştirilmiştir. Bu kapsamda yapılması planlanan işin en önemli kısımları internet üzerinden ilgili bakanlıkla iletişime geçilerek halledilebilmektedir.²⁷⁷

Uman ekonomisi diğer Körfez ülkelerinde olduğu gibi hidrokarbona yani petrole dayanmaktadır. Ülkenin keşfedilmiş petrol varlığı 5, 5 milyar varil olarak belirtilse de açıklanan üretim ve ihracat rakamları bunun daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Ülke sürekli olarak petrol üretimini artırabilmek için yeni yatırımları teşvik etmektedir. Petrol endüstrisi Uman’ın görece yüksek hayat standardı ve iyi bir alt yapıya sahip olmasının temel aktörü olmuştur. Petrol öncesi ise Uman ekonomisi balıkçılık, küçük çaplı tarım ve madencilğe dayanmıştır. Uman ekonomisi gerek petrol fiyatlarındaki artışa bağlı olarak petrol gelirlerinin artması, gerekse doğal gaz ve petrol dışı diğer sektörlerdeki olumlu gelişmeler nedeniyle büyümesine devam etmektedir.

EIU verilerine göre de 2014’de Uman ekonomisinin %2,5 oranında büyüdüğü belirtilmiştir. 2015 yılında da %5,9 büyümüştür. EIU tahminlerine göre 2016’da Uman’ın %1,5 büyüyeceği öngörülmektedir. Alım Gücü Paritesine göre hesaplandığında 2014’de kişi başına düşen gelir 41, 097, 2015’de de 41, 360 dolar olarak gerçekleşmiştir. EIU tahminlerine göre Uman’ın 2016 yılı kişi başına düşen geliri 39, 992 dolar olarak öngörülmektedir. Dünya Bankası verilerine göre dünyada iş yapma kolaylığı açısından 189 ülke arasında 70. sıradadır. Dünya Ekonomik Forumunda Uman küresel rekabetçilik endeksinde 148 ülke arasında Türkiye’nin hemen ardından 50. sırada yer almaktadır. Uman’da hükümet 1976’dan beri 5 yıllık planlarla ekonomiye yön vermektedir. Son olarak hazırlanan ve 2011-2015 dönemini kapsayan 8’inci 5 yıllık Kalkınma Planı’nda hükümet temel olarak petrol dışı

---

²⁷⁷ Medya Bakanlığı, *Uman 2015*, s. 265.

sektörlerin ve özel sektörün güçlendirilmesi, kamu harcamalarının disipline edilmesi, devlet gelirlerinin artırılması ve dengeli bir bütçe yapısının oluşturulmasını hedeflemektedir.²⁷⁸

Turizm Bakanlığı'nın turizm sektörüne yoğunluk vermesi ve söz konusu sektöre daha fazla yatırım yapılmaya başlanmasıyla 2015 yılı içerisinde Uman'ı 2 milyon 618. 000 turist ziyaret etmiştir. Meşhur internet sitesi Lonely Blent internet sitesinde, Uman 2012'de on ülke içerisinde turizmde Londra'dan sonra en iyi başkent seçilmiştir.²⁷⁹

Uman tarihinin erken dönemlerinden beri barış ve selam yurdu olma özelliğini korumak için tarihi tecrübelerinden yola çıkarak medeniyet ve kültürleri birleştiren bir ülke olmak için uğraşmaktadır. Genelde Uman siyasi tarihinde özelde Sultan Kâbus döneminde bu çalışmaların özellikle sürdürüldüğü ve bu alanda faaliyetlerin yapıldığı ülkede birarada yaşama kavramı kökleştirilmeye çalışılırken hoşgörü ve barış mefhumları ülkede hem iç hem de dış siyasette belirleyici ana unsurlar olmuştur. ABD Dış İşleri Bakanlığı'nın bu durumu teyit eden raporunda, Uman'da dini kıyafetlerin giyilmesi ve yahut azınlıklar tarafından belli dini sembollerin kullanılmasının herhangi bir tehlike bulunmadığı belirtilmiştir. Bu Uman'ın dini hoşgörü siyasetini gösteren önemli bir noktadır.²⁸⁰

Uman'ı modern dönemde uyguladığı bu siyasetle hem içeride hem de dışarıda kalkındıran ve ülkesinin ekonomik olarak ilerlemesinin yanı sıra diğer ülkeler nezdinde saygın bir konuma yükselmesinde büyük katkıları olan Sultan Kâbus'dan sonra oluşacak boşluğun kimin tarafından doldurulacağı dünya kamuoyunun merak ettiği konulardan biridir. Mesele Uman'da bu kadar hararetle konuşulmamaktadır. Anayasa'da belirtilen şartlar doğrultusunda kendisinden sonra sultan olabilecek birkaç isimden bahsedilmektedir. Bunlar;

Fehd b. Mahmud, 1871-1888 yıllarında Uman Sultan'ı olan Türki b. Said'in torunudur. 1944 Maskat doğumlu Fehd, Bahreyn ve Mısır'da okumuştur. Dış İşleri Bakanlığı, Devlet Bakanlığı, Medya Bakanlığı görevlerinde bulunmuş halen Bakanlar Kurulu Başkan Vekili'dir. **Esad, b. Tarık**, Sultan Kâbus'un amcasının oğludur. 1954 Maskat doğumlu Esad, uzun yıllar Sultanlık Askeri Kuvvetleri'nde çalışmış, Sultanlık

²⁷⁸ <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/dislliskiler/ulkeler/ulke-detay/Uman/>Erişim tarihi: 27. 10. 2016.

²⁷⁹ Linda Pappas Funsch, *Uman Fecr Cedid*, s. 223.

²⁸⁰ Medya Bakanlığı, *Uman 2014-2015*, s. 98-99

Zırhlı Birlik Komutanlığı'na kadar yükselmiştir. Suveyni'den sonra kendisi Sultan'ın özel temsilciliğini yapmıştır. **Heysem b. Tarık**, 1954 Maskat doğumludur. Dış İşlerinde farklı görevlerde çalıştıktan sonra 1996'da Dış İşleri Bakanlığı Genel Sekterliğine kadar yükselmiştir. 2002 yılı itibariyle Milli Tarih ve Kültür Bakanı olarak halen bu görevini sürdürmektedir. **Şiheb b. Tarık**, 1956 Maskat doğumludur. Sultanlık Deniz Kuvvetleri'nde aşamalı olarak birçok görevde çalıştıktan sonra 2004'de Sultan'ın müsteşarı olarak atanmıştır. ElBusaidi ailesinden bu makam için başka isimler de zikredilmekle birlikte, ihtimalleri düşüktür.²⁸¹

Uman Körfez ülkesi olarak ülke gelirlerinin büyük bir çoğunluğu petrol ve gaza dayanmaktadır. Ülke gelirleri ülkenin halen temel hizmetleri olan okul, hastane, sağlık, eğitim, yol çalışmaları, elektrik, su, iletişim ve alt yapı projelerine harcanmaktadır. Fakat orta ve uzun vadede ülke gelirlerinin çeşitlendirilmesi üzerine planlara ağırlık veren Uman, 1976'dan beri beş yıllık planlarla devlet gelirlerinin ülke geneline eşit dağıtılması için dönemlere ayrılarak sürdürülen projeleri hayata geçirmektedir. 2011 yılının sonu itibari ile petrolün varil fiyatının 100 dolardan hızla inmesi Uman ekonomisini çok ciddi etkilemiş ve ülke ihtiyati tedbirler almıştır. Bu hızlı düşüşe rağmen Uman ekonomisi 2014 yılında, 2013 yılı ile aynı rakamda, yani %4 büyümüştür.²⁸²

2. 4. Günümüzde Uman ve Uman Dış İlişkileri

Ülkenin resmi dış politikasına göre Uman, diğer ülkeler ile ancak barış ve selamın yayılması için bir araya gelerek ortak hareket edebilir. Bu kapsamda Uman barışa yönelik olmayan bir hareket içinde yer almayacağını resmi kanalları aracılığıyla daimî surette belirtmektedir. Bu yüzden Uman'ın dış politikasını anlayabilmek için komşu ülkelerle olan ilişkilerini ve bölgesel dinamiklerin bu ilişkilere nasıl yön verdiğini bilmek gerekmektedir. Uman, dış politikasını uzun yıllardır devam eden devlet geleneği ve 1996'da yazılı hale getirdiği anayasa maddesi ile sabitlemiştir. Söz konusu madde şu şekildedir:

“Devletin varlığı ve bağımsızlığı, egemenliği, güvenliği, istikrarının düşmanlara karşı korunması ve savunulması. Tüm ülke ve halklarla karşılıklı saygı çerçevesinde karşılıklı çıkarların gözetilmesi ile dostluk bağları kurulması ve ülkeler

²⁸¹ Joseph A. Kechichian, *Power and Succession in Arab Monarchies*, Çeviri: Muhammed b. Hamed. Abdullah el Harisi, 1. cilt, Libnan: Riad El Rayes Books, 2013, s. 286-287

²⁸² Medya Bakanlığı, *Uman 2015*, s. 258-259.

arasında ilişkilerin güçlendirilmesi. Ülkeler arası iç meselelere müdahale edilmemesi. Bölgesel ve ulusal anlaşmalara bağlı kalınarak ülkeler ve halklar arasında barışın yayılması için bir araya gelinmesi. İslâm şeriatinden ve milli tarihin köklerinden gelen değerlerin kökleştirilmesi, sahih şura ruhunun desteklenmesi ile çağın yöntem ve araçlarından istifade edilerek faydalı olanların alınmasıyla sağlam temellerin oluşturulması.”²⁸³ Görüldüğü üzere Uman’ın dış siyasetine yön veren anayasanın 10. maddesi açık ve nettir.

Ayrıca Uman’ın bölgesel pozisyonundan dolayı ayrıcalıklı bir konumu vardır. Meselenin coğrafi konumundan daha da öte siyasi ve tarihi açımları da dikkate alındığında bu, ülkenin uluslararası sahada çok aktif bir siyaset yapmasını engellemektedir. Zira Uman; İran, Pakistan ve Hindistan’a bakan yönü ile Asya ülkelerine komşu iken, aynı zamanda Arap yarımadasının en önemli ülkesi olan Suudi Arabistan ve Mendep Boğazı’na ev sahipliği yapan Yemen’le Orta Doğu’ya bağlanır. Bir yanda bölgesel anlamda siyasi ve en büyük ekonomik gücü elinde bulunduran Suudi Arabistan’la sınır komşusu iken, diğer yanda hem nüfus hem tarih hem de medeniyet olarak bölgenin en güçlü ülkesi İran ile komşudur. Diğer yandan dünyanın önemli su geçişlerinden birini elinde bulunduran fakat ülkesinde petrol olmadığı ve tarihinin erken dönemlerinden beri güçlü devlet yönetiminden yoksun kaldığı için diğer Körfez ülkelerine kıyasla en fakir ülke olan Yemen’le komşudur. Yemen ile Uman ortak medeniyetin ülkeleri olarak kadim ilişkilere sahiptir.

Bu bölgesel etkenler nedeni ile Uman büyük güçlerin arasında denge siyaseti izlemiş ve çoğu zaman arabuluculuk rolünü üstlenmiştir. Uman’ın arabuluculuk rolününün bir diğer nedeni ise ülkesinin çok kültürlü, dilli, mezhepli, çoğulcu bir toplum yapısına sahip olmasıdır. Bu durum Uman’ı zaruri olarak ülkesinde vatan birliğini korumak, dışarıda da bölge istikrarını sağlamak için birleştirici davranmaya itmektedir. Zira çok sayıda kabile çeşit çeşit cemaatlerin bulunduğu topraklarda, sağlıklı bir devletin kurulması az vakidir.²⁸⁴ Nitekim bu bölümde Uman’ın İran, Suudi Arabistan ve Yemen’le ayrıca kısa bir şekilde de Türkiye ile olan ilişkilerinden bahsedilecektir.

---

²⁸³ Nizam Esasi ildevle, 10. Madde.

²⁸⁴ İbn Haldun, *Mukaddime*, Hazırlayan: Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016, s. 386.

2. 4. A. Uman- İnan İlişkileri

Uman KİK üyesi bir Körfez ülkesi olarak, bu teşkilat içerisindeki ülkelerle ilişkileri iyi olmasına rağmen, zaman zaman bölgesel gelişmelerde İnan'la alakalı farklı duruşları nedeni ile tansiyonun yükselmesine neden olur. Bunun sebebi konsey içindeki diğer ülkelerin aksine İnan'la iyi ilişkiler kurması ve her halükârda İnan'la ilişkilerini sürdürmesidir. Zira Uman, dar bölgesel sınırlarda olsa dahi dış politika kuralları çerçevesinde denge siyaseti kurmaktadır. İzlenen denge politikası ile diğer Körfez ülkelerine kıyasla iki ülke arasında stratejik olumlu neticeler alınmıştır.²⁸⁵ Körfez'in sevilmeyen ülkesi İnan'la olumlu ilişkiler kuran Uman'ın bu politikası uzun siyasi nedenler manzumesine dayanmaktadır. Arap yarımadası son yarım asırda önemli olay ve gelişmelere tanıklık etmiştir. 1979 İnan Devrimi, 1980 İnan- Irak Savaşı, 1990 Irak'ın Kuveyt'i işgali, bu tehlikeli gelişmeler ile birlikte modern dönemde bölgeye giren yabancı müdahaleler de 90'ların başından beri devam etmektedir. Arkasından ABD'nin Afganistan'ı işgali, 2003'de de Irak'ı işgali doğrudan Körfez'in istikrarına ve ekonomik çıkarlarına etki eden gelişmelerdi. Zira ABD'nin Irak'ı işgali yeni bir atmosfer oluşturmuş, bu durum bölge ülkelerini endişeli ve dikkatli olmaya itmiştir. Özellikle ABD'nin Irak'tan çekilmesinin ardından 150 bin ABD askerinin Irak'ta kalmasıyla bölgede denge kuvvetlerinin değişmesi, Körfez'i güvenlik açısından gerçek bir meydan okumayla karşı karşıya bırakmıştır. Bu endişe Körfez ülkelerini milyarlarca dolar silah anlaşmalarıyla bütçelerini boşaltmalarıyla sonuçlanmıştır. Zira Körfez ülkeleri kendilerini bölgede dengelerin değişmesinden kaynaklanan ciddi bir güvenlik probleminin ortasında bulmuştur.²⁸⁶

Bununla birlikte bölgenin siyasi, coğrafi haritasında 2011'de Arap ülkelerinde yaşanan olaylardan sonra değişiklikler de yaşanmıştır. İlk kıvılcımı Tunus'ta başlayan, daha sonra Mısır'a sıçrayan olaylar ile özellikle Mısır devrimi bölgenin kalan ülkeleri Libya, Yemen, Suriye'de geniş bir itici güç yaratarak devrim atmosferi doğurmuştur. KİK ülkeleri de bu değişikliklerden etkilenirken, uzlet ve sakinliği ile bilinen Bahreyn ve Uman en hızlı etkilenen ülkelerden olmuştur. Olaylar kısa süreli bir etki yaratsa da bu ülkelerde anayasal, siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel alanlarda köklü değişikliklere neden olmuştur. Yaşanan devrimlerin olumsuz sonuçlanmasıyla bölgede silahlı terör

²⁸⁵ Ebu Avn, *Felsefetül Hükm ve Devletül Müesseset fi Uman*, s. 31.

²⁸⁶ AL BALUSHI Maryam, "esr el Alakat el Umaniyye el İraniyye fi emn Duvel Meclis et Teavun ba'd er Rabi el Arabiy", Uman, s. 52.

örgütleri ve din adına savaşan gruplar ortaya çıkmıştır. Bu dönüşümler KİK ülkeleri arasında da köklü görüş ayrılıkları ve ihtilaflar meydana getirmiştir.²⁸⁷ Bu nedenle Uman yaşanan bu gelişmelerde bölgenin farklı dönemlerde sürekli tehdit altında olmasından dolayı İran'la ılımlı ve çözüm odaklı ilişkiler kurmaya devam etmektedir.

Sultan Kâbus, 1971 yılında ilk kez İran'ı ziyaret etmiş ve iki ülke arasındaki çok eskiye dayanan ilişkiler Kâbus'la beraber yeni bir döneme girmiştir. Daha sonra Zufar ayaklanmasında İran'dan destek alan Uman'ın İran'la ilişkileri 1979'da ki rejim değişikliğinden de etkilenmemiştir. İlişkiler gelişerek devam etmiş ve Sultan Kâbus, 2009'da tekrar İran'ı ziyaret etmiştir. Bu ziyaretle Kâbus, Arap ülkeleri arasında İran'ı devrimden sonra ziyaret eden ilk lider olmuştur. Diğer yandan 2013'de (Sultan Kâbus'un son ziyareti) Hasan Ruhani başkan olduktan sonra İran'ı ilk ziyaret eden ülke de yine Uman olmuştur.²⁸⁸

Uman'ın İran ile ilişkilerini Umanlı çevreler, stratejik çerçevede iş birliğine dayalı bir siyaset olarak nitelendirmektedirler ki bu, Körfez'de İran'a yönelik gergin duruştan kaçınarak Uman'ın izlediği bir politikadır. Belirtilmesi gereken bir diğer önemli nokta ise Uman-İran İlişkileri gerçekten güçlüdür ve bir yönü ile de endişeli olan tarafları sakinleştirmeye yöneliktir.²⁸⁹

Diğer taraftan Uman ve İran bölgede yaşanan sorunların çözümü ve istikrarı için önemli rol oynayan iki ülkedir. Örneğin İran, Nükleer Enerji Dosyası'nın Uman'ın aracı olmasıyla halledilebileceğini düşünmüştür. Nitekim İran bu süreçte dini bir hutbe yayınlamış ve hutbede Nükleer Enerji kullanımının haram olduğunu belirtmiştir. Bununla Uman ve Körfez ülkelerini bir nevi rahatlatmayı amaçlamıştır.²⁹⁰ Bununla birlikte Körfez devletlerinin aksine, Uman, İran'ın nükleer faaliyetlerini tehdit olarak algılamamış, İran-ABD arasında aracılık yapmıştır. Oysa diğer devletler anlaşmanın İran'ın Ortadoğu'da bölgede fazla soruna yol açmasına sebep olacağına dair endişeler taşımaktadır. Aynı zamanda Yemen'deki iç savaşın ülkesine yayılmasından çekinen Uman, Suudi Arabistan öncülüğünde Yemen'de Husilere karşı yürütülen koalisyonda yer almayı reddetmiştir.²⁹¹

---

²⁸⁷ AL BALUSHI Maryam, “*esr el Alakat el Umaniyye el İraniyye fi emn Duvel Meclis et Teavun ba'd er Rabi el Arabiy*”, Uman, s. 53.

²⁸⁸ el Hitab, *Saltana ve Sultan*, s. 244-245.

²⁸⁹ el Hitab, *Saltana ve Sultan*, s. 234.

²⁹⁰ el Hitab, *Saltana ve Sultan*, s. 235.

²⁹¹ UYSAL Ahmet, “*İran-Uman İlişkileri Neden Farklı*”, www.iramcenter.org/iran-Uman-iliskileri-neden-farkli/ Erişim tarihi: 27. 10. 2016.

Uman-İran ilişkilerinin tarihsel sürece bakıldığında her zaman dostça olmadığı fakat Sultan Kâbus'un 1970'de iktidara gelmesinden sonra ciddi bir ivme kazandığı da gerçektir. 1970'de İran, ABD ve İngiltere'den sonra Uman'ı tanıyan üçüncü ülke olmuş böylece diğer Arap ülkelerinin önüne geçmiştir. 1970'lere bakıldığında Uman bir uzlet döneminden yeni çıkmıştır. O dönemde Körfez'de yaşanan bazı gelişmeler özellikle Suudi-Vahhabi baskısı Uman için doğrudan bir tehdittir. Uman o dönemde kendisini destekleyen stratejik bir güç aramak istemiştir. Dışardan Vahhabi tehdidi, içerden Zufar ayaklanması ve dini imamet de diğer Arap ülkelerinden destek görmektedir. Tüm bu bölgesel tehditler ve iç karışıklıklar içinde Uman güç dengesini, kendine has stratejik siyasetiyle Uman diplomasisini oluşturmuştur.²⁹²

İki ülke arasındaki ekonomik ilişkilere gelince, Uman'ın İran'a gerçekleştirdiği ihracat 80 milyon dolara ulaşırken, İran'ın Uman'a ihracatı 170 milyon dolar civarındadır. Karşılıklı ticaretin 250 milyon dolara ulaştığı iki ülke arasında, gaz ticaretini kolaylaştırmak için tüp hattının devreye sokulması ile alakalı bir anlaşma da yakınlarda imzalanmıştır. Buna ilave olarak, Uman, 2015 yılı itibariyle başlayan anlaşma doğrultusunda 25 yıl süre ile İran'dan gaz ithal edecek olup, iki ülke arasında haftalık sefer sayısı on dörtten otuza çıkarılmıştır.²⁹³

Uman-İran İlişkileri bir günde oluşmuş ilişkiler değildir. Bilakis iki ülke arasında çok uzun yıllar öncesine dayanan tarihi bağlar söz konusudur. Buna ilave olarak Uman, İran'dan Şah Rıza Pehlevi zamanında askeri yardım almış ve Zufar bölgesindeki ayaklanmayı İran desteği ile bastırmıştır. Bu anlamda Uman'ın siyasi çıkarlarının yanı sıra vefa borcu olduğu da söylenmektedir. Uman, 2012'de Londra'da 2006 yılından beri tutuklu bulunan İranlı bir diplomatın serbest bırakılmasını sağlamış, yine aynı şekilde iki ABD'li gazetecinin 2010'da Irak'ta tutuklanmasının ardından Uman aracı olmuş 2011'de gazeteciler serbest bırakılmıştır.²⁹⁴

Yine Körfez savaşında Körfez ülkelerinin Saddam'ı desteklemesine rağmen Uman İran'ı tehdit olarak algılamamış ve İran-İrak savaşında tarafsız politika izlemiştir. Ayrıca Uman, İran-İrak savaşını bitirilmesi için düzenlenen barış

---

²⁹² AL BALUSHI Maryam, "esr el Alakat el Umaniyye el İraniyye fi emn Duvel Meclis et Teavun ba'd er Rabi el Arabiy", Uman, s. 58.

²⁹³ el Hitab, *Saltana ve Sultan*, s. 236, 237.

²⁹⁴ el Hitab, *Saltana ve Sultan*, s. 233-234.

müzakerelerinde yer almıştır. Uman ve İran bölgedeki yüksek gerilime rağmen ilişkilerini daimî olarak sürdürmüştür.²⁹⁵

Sonuç olarak Uman, komşuları ile iyi geçinmek ve diğer ülkelerin işlerine karışmamak üzerine kurduğu dış siyasetini, tarafsızlık siyaseti ile de birleştirdiği görülmektedir. Zira Uman, Suriye savaşında, savaşa destek veren İran'la ilişkilerine devam etmiş, diğer yandan ABD ile İran arasında İran'ın Nükleer Enerji Projesinin tanıtılması için arabuluculuk yapmıştır. Uman aynı denize bakan iki komşu ülke olarak İran'la sürtüşme yahut gerginlik üzerine bir siyaset izleyemeyeceğinin bilincindedir. Diğer yandan İran ise Körfez'deki diğer ülkeler ile çok yakın ilişkiler içinde değildir. İran Uman'ın Hürmüz Boğazı'nın emniyeti ve aynı zamanda kendi ülkesinin pozisyonu gereği, Arap yarımadasında zaten hassas dengeler üzerinde giden ilişkilerde daima yatıştırıcı rol üstelenen bir ülke olması gerektiğini savunmaktadır. Bu nedenle Uman'ın dış politikasını stratejik dengeler üzerine kurduğunu ve bölgede proaktif bir siyaset izlediğini söylemek mümkündür.

2. 4. B. Uman-Suudi Arabistan İlişkileri

En yakın ve en önemli komşularından biri olan Suudi Arabistan ile Uman arasındaki ilişkilerin tarihi eskiye dayansa da Sultan Kâbus ülke idaresini ele aldıktan sonra daha da ilerleyerek iki ülke arasında mesafeli ama samimi bir ilişki kurulmuştur. Nitekim Kâbus, ilk ziyaretlerinden birini Suudi Arabistan'a gerçekleştirmiştir. 1932'de kurulan Suudi Arabistan Devleti'nin son kırk altı senesine şahit olan Sultan Kâbus, ilk görev yılından bu yana Suudi Arabistan'da beş kral değişikliğine tanıklık etmiştir. Göreve geldiğinde Faysal b. Abdülaziz Suudi Arabistan Kralı'dır ki daha sonra sırasıyla Halid b. Abdülaziz, Fehd b. Abdülaziz, Abdullah b. Abdülaziz ve son olarak Kral Selman b. Abdülaziz ile bölgedeki en güçlü ve yakın komşusu Suudi Arabistan ile ilişkilerini dengede ve sıcak tutmaya çalışmaktadır.

Aslında Suudi Arabistan ve Uman arasındaki ilişkiler Birinci Suudi Arabistan Devleti'nin ilan edilmesi ve nüfuzunu Arap Yarımadasının güneydoğusuna ve Uman sahillerinde hissettirmesiyle başlarken, Suudi Arabistan tarafından uygulanan genişleme siyaseti ile Abdülaziz b. Muhammed el Suud, Mutlak Matiri'yi 1793 yılında Uman sahillerine gönderir. Matiri ve beraberindeki güçler, sahil bölgelerindeki bazı

---

²⁹⁵ UYSAL Ahmet, "İran -Uman İlişkileri Neden Farklı" www.iramcenter.org/iran-Uman-iliskileri-neden-farkli/ son çevirimiçi: 27. 10. 2016.

kabileleri etkisi altına alsa da bölgenin tamamında etkili olamamıştır. Daha sonra İbrahim b. Ufaysan 1795 yılında bölgede görevlendirilmiş ve Berimi vahasını Suudi Arabistan askeri üssü yapmıştır. Bu sayede bölgedeki bazı kabileler Suudi Arabistan ile birlikte hareket etmişlerdir. Suudi Arabistan'ın Uman sahillerindeki baskısı 1818'de Birinci Suudi Arabistan Devleti'nin yıkılmasına kadar devam etmiştir.²⁹⁶

Birinci Suudi Arabistan Devleti'nin yıkılmasından sonra aynı sene İmam Türki b. Abdullah tarafından İkinci Suudi Arabistan Devleti kurulmuştur ki, bir önceki dönem Suudi devletinin bölgedeki varlığından etkilenen bazı Umanlı kabileler, İkinci Suudi Devleti'nden ilim adamı talebinde bulunmuşlardır. İmam Türki bölgeye yönetici olarak, Ömer b. Ufaysan'ı, kadı olarak ise Şeyh Muhammed b. Abdülaziz el Avseci'yi göndermiştir. (1828). Fakat aynı dönemde Suudi Arabistan'ın bölgede genişlemesi üzerine İngiltere'nin endişesi başlamıştır. İşte tam da bu sırada sınır sorunu olarak da ifade edilen Bureymi vakası başlar.²⁹⁷

Körfez'de Bureymi sorunu uzun yıllar boyunca askıda kalmıştır. 1968'de İşçi Partisi İngiltere'de iktidara gelince 1971'de Körfez'den çekilme kararı alınmıştır. Böylece Körfez ülkeleri tek tek bağımsızlıklarını ilan etmeye başlamış, aralarında sorun olan ülkelerde bölgenin istikrarı ve güvenliği açısından problemlerini çözmeye odaklı adımlar atmışlardır. Özellikle o dönemde İran'ın üç adayı işgal edip kendi sularına katmasıyla Körfez'de İran baskısı gündeme gelmiştir.²⁹⁸

İran Büyük Tunb, Küçük Tunb ve Ebu Musa adalarını 1971'de fiilen işgal etmiştir. Bu işgal, BAE'nin İngiliz idaresinden ayrılıp bağımsız bir devlet kurmasından 48 saat önce gerçekleşmiştir. Yaklaşık 47 senedir İran bu fiili işgalini sürdürmekte ve adaların kendi hakkı olduğunu ileri sürmektedir. BAE ise işgalin haksız olduğunu, tarihsel olayların adalar üzerindeki egemenliğinin kendilerine ait olduğunu gösterdiğini iddia etmektedir.²⁹⁹

Öyle anlaşılmaktadır ki, Sultan Kâbus'un iktidara geldiği yıllarda Körfez Bölgesi büyük değişikliklere tanık olmaktadır. El değiştiren ülkeler ve topraklar, yeni yöneticilere geçerken bu ortama ancak yeni bir siyasi yaklaşımla uyum sağlanabileceği

²⁹⁶ Mesud b. Said bin Nasır *el Hadrami, Alakat Umaniyye Arabiyye*, Kahire, 2014, s. 107.

²⁹⁷ *el Hadrami, Alakat Umaniyye Arabiyye*, s. 108-109.

²⁹⁸ *el Hadrami, Alakat Umaniyye Arabiyye*, s. 111.

²⁹⁹ İnternet Haberi, <http://www.kureselcatismalar.com/birlesik-arap-emirlikleri-iran-arasinda-tunb-ve-ebu-musa-adalari-sorunu/> Erişim tarihi: 01.11.2016.

Kâbus'un dikkatinden kaçmamıştır. Siyasi ve coğrafi tablonun bulanık olduğu 1970'li yılların başları Uman-Suudi Arabistan ilişkisi açısından da oldukça önem arz eder.

Zira Suudi Arabistan'ı 1971'de ziyaret eden Kâbus, bu ziyarete ayrıca önem vermiştir. Çünkü Uman'ın en son imamı Galip b. Ali el Henei Suud'da bulunmaktadır ve Suudi Devleti imam Galip'i desteklemektedir. Bu ziyaretin akabinde Arabistan'ın Sultan Kâbus'u resmi olarak tanımasıyla Suud, İmam Galip'den desteğini çeker ve akabinde Suudi Arabistan 1972'de Uman'a büyük ekonomik yardımlar yapar.³⁰⁰ Suudi Arabistan'ın Uman'a ilk senelerde verdiği ekonomik desteğin yanı sıra, Zufar'daki isyana destek veren Yemen'i de bu desteği çekmesi yönünde ikna etmiştir.³⁰¹ Sultan Kâbus döneminde karşılıklı dayanışma içerisinde başlayan Suudi Arabistan-Uman ilişkileri arada gerilse de hiçbir zaman kopma noktasına gelmemiştir. Nitekim Suudi Arabistan ve Uman arasında en önemli sorunlardan biri o dönem için sınır sorunudur ki, Kâbus'un komşuları ile sıfır sorun politikası çerçevesinde bu sorun karşılıklı anlaşarak aşılmıştır.

1981'de KİK kurulduğunda, Uman komşu ülkeler ile sorunlarını bu konsey aracılığıyla da çözmeye çalışmıştır. Bunlardan biri de Suudi Arabistan ile arasında soruna neden olan Bureymi bölgesidir. Bölge uzun seneler boyunca iki ülke arasında sorun teşkil etmiştir. Bureymi'nin hangi ülkenin sınırları içerisinde kalacağı nihai olarak 1995'de Suud-Uman arasında yapılan anlaşma sonucu Bureymi Uman Sultanlığı sınırlarına geçmiş ve Suudi Arabistan ile 676 km'lik bir sınır anlaşması imzalanmıştır.³⁰²

Yakın dönemde Körfez ülkelerinin, Körfez Birliği kurulması teklifinden sonra Suudi Arabistan- Uman ilişkileri endişeli bir hal almıştır. Bu durum birliğin kurulmasına sıcak bakmayan Uman'ı İran'a yaklaştırmıştır. Suudi Arabistan KİK ülkeleri arasında kilit bir ülkedir. Aynı zamanda Suudi Arabistan bugün mahalli düzlemde selefi fikirleri ile alt yapı dönüşümleri, KİK üyeleri arasında Katar'la, bölgesel düzlemde Arap Baharı'ndan sonra Suriye, Tunus, Libya, Mısır, Irak, Yemen'le, ulusal düzlemde ise ABD- İran yakınlaşmasından sonra ve özellikle Yemen'de olan siyasi dönüşümlerden dolayı kendini büyük bir açmazın içinde

³⁰⁰ Ali Hamza Abbas Osman es-Sufi, *Uman fi Ahd Sultan Qâbûs b. Said*, İskendriye: el cami el Hadis, 2014, s. 114.

³⁰¹ *el Hadrami, Alakat Umaniyye Arabiyye*, s. 114.

³⁰² Sultan Haşim el Hitab, *Sultan ve Saltana*, s. 191.

bulmuştur. Bu karışık ortamda Uman, Körfez Birliği fikrinden uzak bağımsız hareket etmek istemektedir.³⁰³

Suudi Arabistan Vahhabi ekolü olarak isimlendirilen bir dini inanış şeklini takip etmektedir. Bilinenin aksine Vahhabilik bir mezhep değil bir düşünce şekli ve yaklaşım, sonradan fetvalarla güçlendirilmeye çalışılmış dinsel tabanlı bir duruştur. Bu açıdan Suudi Arabistan Sünnî dünyada büyük bir otoriteyi temsil ederken, attığı bazı adımlar Uman ile ters düşmesine neden olmaktadır. Bunlardan birisi yakın zamanda yaşanan Yemen krizidir.

Uman- Suudi Arabistan İlişkileri 18 Eylül 2015’de Suudi Arabistan liderliğinde başlatılan Kararlılık Operasyonu nedeniyle gerilmiştir. Arap Müttefik Ülkeleri uçağının Sana’da Uman Büyükelçisi’nin evini hedef almasından sonra Uman durumu protesto etmiş ve Maskat’taki Suudi elçisini çağırıp, yaşanan durumun kabul edilemez olduğunu ve konu ile ilgili Suudi Arabistan’ın bir açıklama yapmasının gerektiğini bildirmiştir. Daha sonra Suudi Arabistan’dan operasyonda herhangi bir elçinin evi hedef alınmamıştır açıklaması üzerine Uman Dış İşlerinden Sorumlu Devlet Bakanı Yusuf b. Alevi, “*Uman herhangi bir ülkenin hedefi olacak bir ülke değildir. Uman’ın duruşu uluslararası kanunlara uymasındır. Yaşanan bu hadise Suudi Arabistan ve Uman ve diğer Arap Müttefik Ülkeleri’yle olan ilişkilerine zarar vermeyecektir*” demiştir.³⁰⁴

Yemen krizinde Uman, Husiler’e karşı kurulan koalisyonunda yer almayı reddetmiştir. Bunun muhtemel nedeni, İran ile geliştirdiği ilişkilerin derin olmasıdır. Dahası, Uman’ın bu savaşa katılmamasının nedeni, coğrafi olarak Yemen’e olan yakınlığı ve kültürel olarak iki ülke arasında kabile bağlarına dayanan ilişkilerden ötürü savaşın kendi topraklarına yayılıp istikrarsızlık tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktan çekinmesiyle ilgilidir. Aynı zamanda, Uman, Yemen Savaşı’nda iki taraf arasında barışa (uzlaşmada) aracılık etmeye çalışmaktadır. Ocak 2016’da Tahran’da Suudi Arabistan Büyükelçiliği’ne yapılan saldırı sonrasında, Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkeleri İran’a tepki olarak elçiliklerine kapatmış, Uman ise yapılan saldırıyı

---

³⁰³ AL BALUSHI Maryam, “*esr el Alakat el Umaniyye el İraniyye fi emn Duvel Meclis et Teavun ba’d er Rabi el Arabiy*”, Uman, s. 61.

³⁰⁴ AL SHAMMARI Abdullah, “*el Mevkif es Siyasi el Umani tucahu Asufat el Hezm*”, *Yemen min el İmame ile Asifatul Hezm*, Dubai: el Mesbar Studies and Research Centre, 2016, s. 198-200.

kınayarak bu saldırının uluslararası anlaşmalara aykırı olduğunu vurgulamış, ancak diğer ülkelerin aksine İran'dan elçisini çekmemiştir.³⁰⁵

Suudi Arabistan'ın KİK teşkilatını Körfez Birliğine dönüştürme fikrini Uman'ın reddetmesi Suudi Arabistan'ı rahatsız etmiştir. Kısa bir süre önce de Uman Sultanı Kâbus Bin Said'in Suudileri öfkelen diren Cenevre mutabakatına giden süreçte ABD ile İran arasındaki gizli görüşmeleri kolaylaştırdığı da ortaya çıkmıştır. Uman, Suudi Arabistan'ın İran ve Suriye gibi tehdit olarak gördüğü ülkelere karşı izlediği çatışmacı tutumu desteklememektedir. Uman'ın komşu ülkelerin içişlerine açıkça karışıp muhalifleri desteklediği veya ideoloji ihraç etmeye çalıştığı görülmemiştir. Zira Uman Batılı güçlerin kriz zamanlarında güvenebileceği sağlam bir müttefikdir. Uman'ın sergilediği tarafsızlık tarihine, kültürüne ve dış dünyayla geliştirdiği ilişkiye dayanır.³⁰⁶

Neticede Körfez'in birbirinden önemli bu üç ülkesinin arasındaki ilişkileri anlamak biraz zor görünse de bu girift gibi görünen yapıyı çözebilmek için biraz eskiye gitmek gereklidir. Zira Uman, Yemen ve Suudi Arabistan arasındaki ilişkilerin üç yönü bulunmaktadır ki bunlar coğrafi, tarihi ve siyasidir. Uman Suud İlişkileri ya da Uman Yemen ilişkileri hala bu esaslar üzerinde sürmektedir. Bazen atmosfer çok yükselse de özellikle Sultan Kâbus dönemine baktığımızda ilişkilerin daha kontrollü, eskiye dair yaşanan olaylardan etkilenmeden devam ettiğini görülür.³⁰⁷ 2013 yılında iki ülke arasında karşılıklı ticaret hacmi 12, 3 milyar SAR'a ulaşmıştır. Bunun 6, 4 milyar riyali Suudi tarafına aitken, 5, 9 milyar riyali ise Uman'a aittir. Ekonomik ilişkiler siyasi ilişkilere nazaran daha esnek görünmektedir.³⁰⁸

2. 4. C. Uman-Yemen İlişkileri

Uman'ın batısında bulunan bir diğer kabile ülkesi olan Yemen, aynı Uman gibi Arap yarımadasının en eski medeniyet tarihine sahip ülkesidir. Yemen'in insanlık tarihi açısından bakıldığında Uman'dan daha eski olduğu bilinmektedir. Zira Uman'a gelip yerleşen ilk insanlar Yemen'den gelen Kahtani kabilesine bağlı Yemenlilerdir.

³⁰⁵ UYSAL Ahmet, "İran -Uman İlişkileri Neden Farklı", www.iramcenter.org/iran-Uman-iliskileri-neden-farkli/ Erişim tarihi: 27.10.2016.

³⁰⁶ AL RASHED Madawi, "Uman'dan Suudi Arabistan'a Körfez Birliği Vetosu", <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2013/12/oman-rejects-gcc-union-insults-saudi-arabia.html>, son çevirimiçi: 27.10.2016

³⁰⁷ Mesud b. Said bin Nasır el Hadrami, "Alakat Umانيyye Arabiyye", Kahire, 2014. s. 106.

³⁰⁸ el Hitab, *Sultan ve Saltana*, s. 193.

Uman-Yemen ilişkileri uzun tarihi geçmişe dayanmaktadır. Hâlihazırda Uman'da yaşayan Umanlıların büyük çoğunluğunun, Yemen'den Melik bin Fehim liderliğinde göç eden Ezd kabilesine mensup olduğu bilinmektedir. Umanlı tarihçilerin belirttiğine göre, bu kabileler Uman'a M. S. III. yy. 'da gelmişlerdir. Bu hicret Merib barajının yıkılmasından sonradır.³⁰⁹

Yemen ile Uman arasındaki ilişkiler siyasi ve ekonomik yönünden çok insani ve sosyal ilişkilerdir. Körfez'in ucundaki bu iki Arap ülkesi, günümüzde hala kabile yapısına sahip ülkeler arasındadır. Tarihi kökleri ve derin komşuluk ilişkileri, ortak kabile yapıları vb. birçok sebeple Yemen ile Uman arasında tarihi, kültürel, sosyal, etnik çok derin ilişkiler mevcuttur.

İki ülke arasında en son yaşanan sorun 1965'te Uman'ın güneyinde başlayan Zufar ayaklanması ile ilgilidir. Güney Yemen'deki Yemen Kurtuluş Cephesi, Zufar Ayaklanmasına siyasi olarak destek vermiştir. Daha sonra İran askerinin desteğiyle ayaklanma bastırılmış ve akabinde Suudi Arabistan'ın aracılık etmesi ile Güney Yemen ve Uman arasında 1976'da imzalanan anlaşmayla Yemen Zufar Ayaklanmasına verdiği desteği geri çekmiştir.³¹⁰

1975'te sona eren Zufar ayaklanmasından sonra iki ülke arasında gergin ilişkiler bir süre daha devam etmiştir. Daha sonra Kuveyt'in arabuluculuk yapmasıyla 1982'de Kuveyt'te, resmi diplomatik ilişkiler, belli şartlar esas alınarak imzalanan anlaşmayla yeniden başlamıştır. Buna göre her iki taraf anlaşma gereği ülke içi meselelere müdahil olmayacaktır. Kuveyt'in girişimi ile başlayan bu Körfez dayanışması daha sonra, Körfez'in altı ülkesi arasında, Körfez İş Birliği Konseyi ismiyle aynı sene teşkilatlanmıştır. Daha sonra 1987'de Uman, Aden'e büyükelçi atama kararı almıştır. 1992'de imzalanan son anlaşma ile de resmi sınırlar çizilmiş ve Sultan Kâbus'un iktidarında iki ülke arasında inişli çıkışlı geçen 22 senenin sonunda iki komşu ülke sınır sorununu da çözmüştür. Yemen'le ilişkilerini zaman içerisinde tek tek çözen Uman, KİK üyesi olarak Yemen'in de Körfez Konseyi'ne katılmasını hararetle savunmuştur. Körfez'in güney kapısı olarak görülen Yemen'in birliğe katılması için yapılan oylamalarda Uman hariç tüm Körfez ülkeleri red oyu kullanmıştır. Uman'ın sürdürdüğü bu girişimlerle 2001 yılında Maskat'ta yapılan

³⁰⁹ Gabbaş, *Uman, ed Demokratiyye İslâmiyye Tekalid İmame ve Tarih Siyasi Hadis 1500-1970*. s. 37.

³¹⁰ el Bahrani, *Muvahhid Uman Sultan Qâbûs b. Said*, s. 88-90.

Körfez zirvesinde Yemen'den dört müessesesinin Konsey'e katılmasına karar verilmiştir. Bu daimî üyelikte ilk adım olarak telakki edilse de daha sonraki seneler Yemen'in lehine olumlu bir gelişme olmamıştır.³¹¹

Uzun yıllar boyunca sakin ve sessiz bir hava içerisinde komşuluklarını sürdüren iki ülke arasında, son yıllarda yeniden patlak veren Yemen'deki iç karışıklıklar ve bölge ülkelerinin de Yemen'e müdahalesiyle birlikte ilişkiler farklı bir hal almıştır. İki ülke arasındaki ilişkiler bölgesel aktörlerin Yemen'deki gelişmeler üzerine izledikleri siyasetten dolayı zor bir dönemden geçmektedir. Zira sınır komşusunda yaşanan çatışmalardan kendi ülkesini korumaya çalışan Sultan Kâbus sorunun barışçıl yollarla çözülmesini istemektedir. Bu açıdan Suudi öncülüğündeki Kararlılık Fırtınası Harekâtı'nda yer almayan tek Arap ülkesi Uman olmuştur. Meselenin gidişatını özetlemek gerekirse, 2014 Eylül ayının sonlarında Husilerin, Yemen'in başkenti Sana'yı ele geçirmelerinden sonra Uman hariç KİK ülkeleri elçiliklerini Sana'dan Aden'e taşımışlar Uman ise bu meselede tarafsız kalmayı tercih etmiştir.³¹² Suudi Arabistan ve müttefikleri 26 Mart'tan bu yana Husileri mağlup edip Sana'a da yeniden Suudi destekli Cumhurbaşkanı Abdu Rabbu Mansur Hadi'yi iktidara taşımaya çalışmaktadırlar ama henüz başaramamışlardır. Uman ise Riyad'ın Yemen stratejisini hatalı ve tüm bölge için tehlikeli bulmaktadır. Maskat, bomba yağdırmak yerine hızla tırmanan çatışmaya diplomatik çözüm bulunması için uluslararası topluma baskı yapmayı seçmiştir. Ayrıca müzakerelere dayalı çözümün yabancı devletlerden değil, Yemen halkından gelmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Yusuf Bin Alevi bu konuda: "Uman bir barış ülkesidir. Bir yandan askerî harekâtın parçası olup bir yandan barış için çalışamayız" demiştir. Bu göreceli tarafsızlık stratejisi, Sultan Kâbus'un geleneksel dış politikasıyla örtüşmektedir.³¹³

Nitekim Yusuf b. Alevi, İran'ın Yemen'e müdahalesiyle alakalı olarak ise, "İran bizim komşumuz. Çıkarları ve çıkarlarımız iç içe geçmiştir. Yemen ya da başka bir ülkeden dolayı Arap ülkelerini rahatsız edecek bir durumun olmasını

³¹¹ el Hadrami, *Alakat Umaniyye Arabiyye*, s. 128, 132, 133, 135.

³¹² AL SHAMMARI Abdullah, "el Mevkıfes Siyasi el Umani tucahu Asufat el Hezm", *Yemen min el İmame ile Asıfatul Hezm*, Dubai: el Mesbar Studies and Research Centre, 2016, s. 191.

³¹³ CAFIORO Giorgio, "Oman breaks from GCC on Yemen conflict" <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2015/05/oman-response-yemen-conflict.html>, Erişim Tarihi: 28.10.2016.

beklemiyoruz. Zira biz herhangi bir Arap ülkesinin rahatsız edilmesinde bir çıkar görmüyoruz” demiştir.³¹⁴

Uman, KİK üyesi olarak dünyanın en büyük petrol üreticisi ülkeleri ile aynı birliğin üyesidir. Aynı zamanda bu ülkeler Uman ile komşu ülkelerdir. Arap Emirlikleri ve Krallıkları ile etnik ve dini olarak da ortak tarihe sahip olan Uman, bu kadar güçlü ülkelerin bölge ve dünya siyasetinde savaşan taraflar olmasından dolayı rahatsız olmaktadır. Bu güçlü siyasi ve ekonomik baskı altında, Uman yine kendi dış politika çizgisini ve diplomasi siyasetini muhafaza etmeye çalışmaktadır. Arap ülkelerine teslim olmaması bir yönüyle direniştir.

Uman’ı bekleyen risklere gelince, Uman Yemenli mültecileri kabul ederek insani yardım alanında da rolünü yerine getirmektedir. Sadece Nisan’ın ilk yarısında Yemen’den 48 farklı milletten yaklaşık 2 bin 700 kişinin Uman’a geçtiği bildirilmiştir. Daha büyük akınlar zaten bütçe zorluklarıyla uğraşan Uman hükümeti üzerindeki baskıyı artıracaktır. Diğer yandan Suudi Arabistan başta olmak 1920’lerde İngiltere’nin oluşturduğu Sünnî monarşiler ne Yemen’in petrolü ne de coğrafi konumuyla ilgilenmektedirler. Onların en büyük kaygılarını, her ülkedeki Şîî grupların İran’ın destek ve cesaretlendirmesi ile kendi iktidarlarını zayıflatma ve ele geçirmeleri oluşturmaktadır.³¹⁵

Yemen dosyası şiddetli ihtilaflarda tarafsızlık politikası seçen bir devlet için stratejik bir meydan okumadır. Bu dosyanın Uman için hassas olmasının nedeni ise, öncelikle iki ülkenin aynı coğrafyada iletişim içinde olan komşu ülkeler olmaları, ayrıca da Yemen’in güneydoğu bölgeleri ile Uman’ın sınır bölgeleri arasında mezhepsel, dilsel ve kimliksel nüfus karışımı olmasıdır. Tarihin erken dönemlerinden beri yüzbinlerce Yemenli Uman’a göç etmiş ve Uman’ın etnik yapısını değiştirmişlerdir. Bununla birlikte Uman’a Yemen’den göçlerin devam etmesi halinde, Uman göçmenlerin bakımı için gerekli olan maddi güce diğer Körfez ülkeleri gibi sahip değildir. Uman’ın endişesi, Yemen de olan devrimler, sıkıntılar ve siyasi istikrarsızlıklardır. Bu açıdan Uman yönetimi Arap Baharı devrimlerine iç istikrarı tehdit edeceğinden hevesle bakmamış ve bu yüzden Uman’da 2012’de Arap Baharı

³¹⁴ AL SHAMMARI Abdullah, ”*el Mevkif es Siyasi el Umani tucahu Asıfat el Hezm*”, *Yemen min el İmame ile Asıfatul Hezm*, Dubai: el Mesbar Studies and Research Centre, 2016, s. 192.

³¹⁵ TARAĞÇI Nejat, “*Yemen Yeni Bir Afganistan Olabilir Mi?*”, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/17483/yemen_yeni_bir_afganistan_olabilir_mi, Erişim tarihi: 28.10.2016.

sonrası bazı değişiklik ve icraatları de hızlı gerçekleştirilmiştir.³¹⁶ Yazılı medyada çok fazla yazılmayan fakat ifade edilmesi gereken bir diğer husus, Uman gerek komşu ülkelere gerekse ulusal krizlerde diğer halklara yaptığı yardımları ulusal medyaya yansıtılmamasıdır. İddiaların aksine, Uman kendi içinde dünyadan habersiz kimseye faydası olmadan yaşamını devam ettiren bir ülke değildir. Örneğin, yanı başındaki savaşa sessiz kalmakla suçlanan Uman, Yemen'e en çok yardım gönderen ülkeler arasındadır. Son dönemlerde sadece Yemen için toplanan yardım 70.454,00 OMR'dir.³¹⁷

2. 4. D. Uman-Türkiye İlişkileri

Uman-Türkiye arasında ekonomik ilişkiler siyasi ilişkilere nazaran daha çok gelişmiştir. Zira Türkiye'den Uman'a Cumhuriyet tarihi içerisinde sadece iki resmi ziyaret yapılmış buna karşılık Uman Sultanı Kâbus b. Said Türkiye'ye henüz resmi ziyarette bulunmamıştır. Uman ile Türkiye arasında yoğun siyasi ilişkiler olmasa da iki ülke arasında Osmanlı dönemine dayanan bir dostluk ilişkisi vardır.

Osmanlı Devleti Basra Körfez'inin Fars işgali altında olduğu 1775'de Uman'dan kendisine yardım etmesini istemiştir. Dönemin Uman Sultanı Ahmed b. Said talebe olumlu yanıt vermiş ve oğlu Hilal önderliğinde denizden yardım filosu göndermiştir. Bölgedeki Fars baskısının kırılmasından sonra dönemin Osmanlı Sultan'ı, bu yardımına karşılık olarak Uman'a mükâfat ödemesi yapmıştır.³¹⁸

Yakın dönemde Sultan Kâbus b. Said'in özel davetiyle 14 Nisan 2010'da ülkeye resmi ziyarette bulunan dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'dr. Gl, Sultan Kâbus ile el Alam Sarayı'nda görüşmüş daha sonra sarayda onuruna verilen yemeğe katılmıştır. Bu ziyaret ile iki ülke arasındaki ilişkiler ekonomik açıdan daha ileri bir seviyeye taşınmıştır.³¹⁹

Eski Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'n beraberinde resmi kişiler ve iş adamlarından oluşan bir heyetle, 12-14 Nisan 2010 tarihlerinde Uman'ı ziyareti, ikili ilişkilere büyük ivme kazandırmış ve Türk iş adamlarının Uman'a olan ilgisini önemli lde artırmıştır. Cumhurbaşkanı Gl'n ziyareti, 9. Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman

³¹⁶ AL SHAMMARI Abdullah, "el Mevkıfes Siyasi el Umani tucahu Asufat el Hezm", Yemen min el İmame ile Asıfatul Hezm, Dubai: el Mesbar Studies and Research Centre, 2016, s. 190.

³¹⁷ www.donate.om.om.

³¹⁸ Sultan Haşim el Hitab, *Saltana ve Sultan*, Ürdün: Dar el Urube, 2014, s. 255.

³¹⁹ Hürriyet Gazetesi, <http://www.hurriyet.com.tr/umman-a-acildi-14413184>

Demirel'in 1997'de Uman'a gidişlerinden bu yana Uman'a devlet başkanı düzeyinde yapılan ilk ziyaret olmuştur. Ziyaret sırasında, iki ülke ilişkilerinin her alanda daha da geliştirilmesine imkân verecek çok yararlı görüşmeler gerçekleştirilmiş, uzun süredir müzakereleri devam eden "Türkiye-Uman Gümrük İş birliği ve Karşılıklı İdari Yardım Anlaşması" ile "Türkiye-Uman Arşivler Alanında Mutabakat Zaptı" imzalanmıştır. Bu ziyaret vesilesiyle Türk- Uman İş Forumu düzenlenmiştir. Bu çerçevede, Türk iş adamları, Umanlı muhataplarıyla yararlı görüşmeler gerçekleştirmişler ve önümüzdeki döneme yönelik iş birliği ve ortaklık imkânlarını ele almışlardır. 2000'li yılların başından bu yana 20'den fazla Türk inşaat firması Uman'da faaliyette bulunmaktadır. Türk firmalarının Uman'daki toplam iş hacmi 2010 yılı sonu itibariyle 6, 5 milyar dolar'ın üzerindedir. 2010'da Türkiye'den Uman'a yaklaşık 85 milyon dolar civarında ihracat gerçekleştirilmiştir.³²⁰

Türkiye'de Arapçanın öğretilmesine yönelik çaba ve ilgiden dolayı Marmara Üniversitesi ile Uman'daki bazı kurumlar arasında anlaşmalar yapılmıştır. Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi ile Sultan Kâbus Dil Enstitüsü arasında yapılan karşılıklı anlaşma kapsamında Marmara'dan her sene belli aralıklarla giden Türk öğrenciler Uman'da dil eğitimi almaktadırlar.³²¹ Ayrıca Marmara Üniversitesi ile Sultan Kâbus Üniversitesi arasında karşılıklı öğrenci değişimi programı anlaşması da yapılmıştır.

Özetle, Uman dış siyasetini pasif/aktif bir seyirde sürdürebilmesini pragmatik siyasetine borçlu gözükmektedir. İş birliği, dayanışma kavramlarıyla diğer ülkelerle arasında daima açık bir kapı bırakmaktadır ki bu kapı, diplomasi dilinde yumuşak güç olarak telakki edilmektedir. İlişkilerini sessiz ve sakin bir şekilde sürdürmesi Uman'ın bazen pasif bir görünümde olmasına sebebiyet verse de bu Uman'ın kendi dış siyasetidir.

Uman'ın dış politikası daima barış, diyalog ve diğer ülkelerin iç meselelerine karışmamak üzerine kuruludur ve Uman her zaman barıştan yanadır. Meselelere yaklaşımı ideolojik değil, duygusallıktan uzak ve pragmatiktir. Oluşturduğu bu dokunun diğer Körfez ülkelerinin dış politikada izledikleri siyasetle uyumu kolay değildir. Bu yüzden Uman'ın Körfez Birliği'ne katılarak herhangi bir tarafın bölgesel

---

³²⁰ T. C. Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye Uman Siyasi İlişkileri* <http://www.mfa.gov.tr/oman-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, Erişim tarihi: 27.10.2016.

³²¹ el Watan Gazetesi, <http://alwatan.com/details/60438>, Erişim Tarihi: 27.10.2016.

çatışma bataklığına çekilmesine ya da vekalet savaşına izin vermesi mümkün değildir. Örneğin Uman; Mısır ve Suriye dosyalarına da çok dikkatli yaklaşmış buna mukabil Suudi Arabistan, Katar, BAE, bu ülkelerde çekişen taraflara baskı yapmak için medya ve ekonomik güç kullanarak müdahalelerde bulunmuşlardır. Uman'a göre bu gibi çatışmalara girmek Uman'ın iç güvenliği için kumardır. Uman'ın şu anki siyasetine zıt bir siyaset yürütmesi, yıllardan beri sabır ve yoğun çalışmalarla oluşturduğu sosyal doku ve bölgesel kazanımlarına terstir. Bu nedenle Uman, Körfez Birliği teklifini de masum görmemektedir.³²²

---

³²² AL BALUSHI Maryam, “ *esr el Alakat el Umaniyye el İraniyye fi emn Duvel Meclis et Teavun ba'd er Rabi el Arabiy*”, Uman, s. 55-56.

İKİNCİ BÖLÜM

UMANDA MEZHEPLER ARASI BİR ARADA YAŞAMA MODELİ

Bu kısım tezin iddiası olan Uman'da mezheplerin uzun yıllardan beri savaş ve çekişme olmadan, bir arada huzur ve barış içinde yaşadıklarının ispat edilmeye çalışıldığı tezin asıl bölümüdür.

Körfez'in ucunda, yarımadanın bir parçası olarak gerek siyasi gerekse dini politikaları ile diğer Körfez ülkelerine nazaran son derece farklı bir politika takip eden Uman'ın bölgede mezhepsel anlamda izlediği siyaset inceleme konusu olmaya değerdir. Zira Uman içinde çok farklı mezhep, ırk ve diller barındırmasına rağmen, tüm farklı sosyal topluluklar ve mezhepler bir arada yaşama becerisi göstermektedir. Ülkede yaygın mezhep İbadî mezhebi iken, bilinenin aksine ne diğer mezhepler ne de İbadîlik Uman'da resmi bir statüye sahip değildir. Buna rağmen bilinen bir gerçektir ki İbadîlik, ülkenin dününe, bugününe, tarihi arka planına ve dini hayatına damgasını vurmuştur. İbadîlerin yanı sıra İslâm'ın ilk günlerinden itibaren buraya gelip yerleşen diğer İslâm mezhepleri müntesipleri de bu topraklarda huzur ve barış içerisinde yaşama imkânı bulmuştur. Uman'da İbadî, Şîî ve dört Sünnî mezhepten topluluklar bulunmaktadır. İbadîliğin dışında diğer mezheplerin Uman'a ne zaman gelip yerleştikleri ile alakalı çok net bilgiler kaynaklarda bulunmamakla birlikte söz konusu mezheplerin de ülkede çok eski zamanlara dayandığı ifade edilmektedir.

Uman az sayıdaki nüfusu ve çok büyük olmayan ekonomisine rağmen, kendisine has sosyo-politik yapısı ve kültürel özellikleri ile yıllardan beri bu örneklik teşkil eden tabloyu korumayı başarmaktadır. Zira en yakın iki komşusu İran ve Suudi Arabistan, Arap yarımadasında uzun yıllardan beri devam eden siyasi iktidar mücadelesinin taraflarıdır. Suudi Arabistan ile İran arasındaki mevcut siyasal kriz, 1979'da Ayetullah Humeyni'nin İran Şah'ı Muhammed Rıza Pehlevi'ye karşı başlattığı devrim hareketiyle, ülkenin artık İslâm şeriatı ve Şîî mezhebi esaslarına göre yönetileceğini ilan etmesiyle daha da alevlenmiştir. Bu gelişmeyle İran ve Suudi Arabistan arasında ki mevcut siyasi gerginliğe bir de mezhepsel arka plan eklenmiş ve iki ülke arasındaki gerilim daha da tırmanmıştır. Suudi Arabistan'ın Sünnî tarafı Vahhabilik argümanıya, İran ise Şîîlik üzerinden siyasal güç kurmaya çalışmaktadır.

İşte tam bu noktada karadan Suudi Arabistan'a denizden de İran'a komşu olan Uman, yıllardan beri süregelen mezhepsel arka planlı meydan okumalarda taraf olmadan kendi ülke sınırlarında tüm mezhepleri saygın bir şekilde barış ortamı içerisinde yaşatmayı başarmış gözükmektedir.

Bu bölümde bölgesel dengeler ve mezhepsel aşırılıklara rağmen Uman'da emsal olarak gösterilen mezhepler arası bir arada yaşama örneğinin arkasında yatan dinamikler/roller, sırasıyla İbadîlik, Etnik Yapı, Coğrafi Konum, Eğitim, Devlet Projeleri ve Sultan Kâbus başlıkları altında sırayla ele alınacaktır.

1. İbadîlik ve İbadîliğin Bir Arada Yaşama Üzerindeki Rolü

1. 1. İbadîlik

Bu kısımda, Uman'da mezhepler arası diyalogun anlaşılması, ülkede yaygın olan mezhep ve diğer mezheplerle ilişkilerin hoşgörü temelinde kurulmasında etkin unsur olan İbadî mezhebi ve rolü ele alınacaktır. İbadîliğin doğuşundan, günümüze kadar gelinen süreçte hangi evrelerden geçtiğine, önemli fikirleri ile diğer mezhepler arasında ihtilafli olan meselelerine derin detaylara girilmeden yer verilecektir. Söz konusu mezhep Uman dışındaki bölgelerde genellikle olumsuz yanlı bir perspektiften sunulduğu için mesele ağırlıklı olarak İbadî kaynaklarından verildikten sonra kısa bir bölümle makalat kitapları nezdinde yazılan yorumlara da yer verilecektir.

1. 1. 1. İsimlendirme

İbadîlik, ismini Abdullah b. İbad el Meri et Temimi'den alır. İbadîliğin, Abdullah'ın babasının adıyla isimlendirilmesinin nedeni, babasının oğlundan daha şöhretli ve tanınan biri olmasındandır.³²³

Abdullah b. İbâd'ın ismine nispetle bu fırkaya İbadiyye isminin verildiği konusunda özellikle Makâlât yazarları arasında genel bir kanaat mevcuttur. İbadiyye ismi bu fırka mensuplarınca h. III. / IV. asrın son çeyreğinden itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Abdullah b. İbâd'ın şahsında yürütülen münakaşa onun fırkanın tesisindeki rolü ile ilgilidir. İbadî müelliflerin çoğuna göre fırkanın kurucusu ve görüşlerini sistematize eden kişi olan Ebu Şa'şa Cabir b. Zeyd arka planda kalırken,

³²³ Ömer Halife En Nami, *Dirasat an el İbadiyye*, 1. Baskı, Beyrut: Dar el Ğarb İslâmi, 2001, s. 43.

Abdullah b. İbâd fırkanın propagandasından sorumlu kişi olarak ön plana çıkmıştır. Bu mezhebe İbadiyye dışında; Ehl-i Da've, Ehl-i İstikame, el-Kaade, Vehbiyye gibi isimler de verilmiştir.³²⁴

İbadiyye mensupları, Abdullah b. İbad'a nisbetle yapılan adlandırma konusunda, nispeti doğru ve onur verici bulmakla beraber, İbadiyye şeklindeki bir adlandırmanın kendi tercihleri olmadığını ifade ederler. Zira İbadîler, fırkaların kişilere nispetini anlamlı bulmazlar. Onlar fırka denildiği zaman, sağlam delillere dayanan hükümlerle inşa edilmiş dini yapıların anlaşılması gerektiğini savunur ve bu görüşlerini “*biz ehli taklid değil, ehli takyidiz*” şeklinde formüle ederler.³²⁵

Fırkanın tesisinde çalışan önemli kişilerden biri olduğu vurgulanan Abdullah b. İbad'ın Necid'den Basra'ya geldiği kısa bir dönem sahabe olduğu da iddia edilir. Fakat İbadîler, onun tabiinden olduğunu ve hicri II. yüzyılın ilk yarısında yaşadığını ifade ederler.³²⁶ Abdullah b. İbad, İbadî hareketinin görüşlerini kılıçla değil, diyalog, tartışma ve münazaralarla sürdürmüş ve dönemin Emevi Halifesi Abdülmelik b. Mervan'a hareketin görüşlerini, İslâm toplumundaki yeri ve önemini mektup yazarak iletmiştir.³²⁷ Bu da göstermektedir ki Abdullah b. İbad, Muaviye zamanını görmüş ve Abdülmelik b. Mervan dönemine kadar hareket içinde aktif olarak çalışmıştır.³²⁸

İbadîler ilk etapta kendilerini bir mezhep ismi ya da sıfatla nitelemezken ilk dönemlerde kendilerinin kullandığı İhvan-ı Müslimin ya da ehl-i Da've gibi isimler İslâm ve Müslümanlar ile uyumlu isimlendirmelerdir. Onları ilk kez İbadî olarak isimlendiren Emevi devletidir. Bu isimlendirme daha sonra hicri III. asrın sonlarına doğru geç bir dönemde, İbadîlerce de kabul edilerek kullanılmıştır. Bu durum 20. yy'a kadar yazılan İbadî müelliflerin eserleri incelenerek ortaya konulmuştur.³²⁹ Özetle, İbadî veya İbadîlik isminin, Abdullah b. İbad'dan geldiği hususunda görüş birliği bulunsa da mezhebin fıkhi bir ekol halini almasında rol alan Cabir b. Zeyd'tir. Erken dönemlerde daha ziyade İhvan-ı Müslimin ve ehl-i Da've gibi kapsayıcı isimlerle anılan ekol, daha geç dönemlerde İbadîlik olarak anılmaya başlanmıştır.

³²⁴ Hasan Onat, Sönmez Kutlu, “İslâm Mezhepleri Tarihi El Kitabı”, 4. baskı, Ankara: Grafiker Yay, s. 73-74.

³²⁵ Orhan Ateş, *Günümüz Umman İbadiyesi*, Bursa, 2007, s. 215.

³²⁶ Ömer Halife En Nami, *Dirasat an el İbadiyye*, s. 44.

³²⁷ Abdurrahman Osman Hicazi, *Tatavvur el Fikr et Terbevi el İbadî fi Şemal Afriki*, 1. baskı, Beyrut: Mektebe Asriyye, 2000, s. 24.

³²⁸ Mehdi Talib Haşim, *el Hareke el İbadiyye fi el Meşrik Arabi*, 1. baskı, Londra: Dar el Hikme, 2001, s. 45.

³²⁹ Uman Ansiklopedisi, *Mevsua Umaniye, Uman: Tarih ve Kültür Bakanlığı*, 1. Cilt, 2013, s. 202.

1. 1. 2. Doğuşu ve Yükselişi

İbadîlik, ilk Harici fırka olan Muhakkime'nin günümüze ulaşan ilk koludur ve diğer Muhakkime fırkalarına nazaran daha ılımlı görüşleri ile bilinmektedir. Mezhep sırasıyla Ebu Bilal ile Basra'da gerçekleşen hizipleşme, Cabir b. Zeyd ile firkalaşma ve Ebu Ubeyde ile yerelden İslâm dünyasının geneline açılarak devletleşme evrelerini birer dönüm noktası olarak yaşamıştır. Muhakkime'nin Kerbelası sayılan Nehrevan savaşından sağ kurtulanlar Ebu Bilal'in önderliğinde Basra'ya yerleşmişlerdir. Ebu Bilal'in "İsti'raz" ve "tekfiri" reddeden ılımlı görüşleriyle ana bünye içerisinde aşırı Muhakkime'ye karşı bir hizip oluşturmuştur. Barışçıl davet yöntemini benimseyen bu grubun görüşleri Cabir b. Zeyd tarafından sistematize edilerek firkalaşmıştır.³³⁰

İbadî mezhebinin ilk imamı ve ilk kurucusu Ebu Şaşa Cabir b. Zeyd el Yahmedi el Ezdi'dir. Dolayısıyla İbadiye bilinen anlamda ilk mezheptir ve İbadîlik isminin bu mezhep için kullanılmaya başlanması Cabir'in vefatından sonra olduğu söylenmektedir.³³¹ Mezhebin ilk hocası Cabir b. Zeyd, hicri 21-96 yılları arasında yaşamış ve tabiinin ileri gelenlerinden olarak hicri I. asırda İslâm kültürünü yayanlardandır.³³² Öyle anlaşılıyor ki Cabir b. Zeyd İbadî hareketinin müftüsü, fakihi ve ruhi lideri iken Abdullah b. İbad ise fikirlerin farklı bölgelerde yayılmasında daha aktif görev almıştır.³³³ İbadîliğin ilk siyasi, fikirsel fraksiyon olduğu düşünüldüğünde diğer bütün mezhepler İbadîlikten sonra oluştuğunu söylemek mümkündür.³³⁴

Cabir b. Zeyd'den sonra İbadîlerin ikinci büyük âlimi, Ebu Ubeyde Muslim b. Ebi Kerime'dir. Cabir ve döneminde yaşayan diğer âlimlerden eğitim almış, mezhebin diğer İslâm beldelerine yayılmasında önemli rol oynamış, kendisi ve beraberindeki ilim talebeleri Şam ve Mağrib ülkelerinde İbadîlik hareketini yaymışlardır.³³⁵ İlim talebelerinin yetişmesinde kilit rol oynayan Ebu Ubeyde ilim meclisleriyle harekete büyük ivme katmıştır. Nitekim ilk dönem İbadîleri'nin, ilmi çalışmalarında meclisler, önemli bir yere sahiptir.

Bu meclisler kendi içlerinde üç farklı türe ayrılmaktadır. Birincisi *Genel Meclistir*; Bu meclise İbadî ilim talebeleri katılır, burada İslâm akaidi ve fıkhnın ana

³³⁰ Hasan Onat, Sönmez Kutlu *İslâm Mezhepleri Tarihi El Kitabı*, s. 74-75.

³³¹ Berfeş b. Said Muhammed b. Türki, *Kitab Uman Tarih ve Emcad*, 1. Baskı, Uman: Dar el Mecan, II. Cilt, 2012, s. 91.

³³² Ali Yahya Muammar, *İbadîyye fı Mevkeb Tarih*, 3. Baskı, Uman: Mekteb Zamiri, 2008, s. 53.

³³³ İvaz Muhammed Halifat, *el Usul et tarihiyye, lil Fırka İbadîyye*, 3. Baskı, Uman, 1988, s. 9.

³³⁴ Tarık Sasi Şeybani, *el İbadîyye, usuluhe ve A'lamuhe*, Fas: Isesco 2013, s. 13.

³³⁵ Ali Yahya Muammar, *Mezheb İslâmî Muteditil*, 1. Baskı, Londra: Dar el Hikme, 2013, s. 18.

esasları öğretilir. İkincisi; *Meclis Hamletül İlim* 'dir, bu meclislere Basra'ya diğer şehir ve bölgelerden gelen davetçiler katılır. Bu ilim halkalarında talebelerin ilmi yeterlilikleri sağlanır ve yetiştirilirlerdi. Üçüncüsü ise; *Meclis Şeyh* 'tir. Bu meclis, İbadî âlim ve yöneticilerden oluşur. Toplantılarda acil meseleler ele alınır, çözüm üretilir, davet için yol haritası çizilirdi.³³⁶ Ebu Ubeyde'nin bu meclislerde yetiştirdiği talebelerinden Talib b. Hak Abdullah b. Yahya el Kindi Hadramevt ve Yemen'e, Culande b. Mesud Uman'a, Ebi Khattab Abdul Ala el Maafiri Afrika'ya imam olarak gönderilmişlerdir.³³⁷

İbadî hareketinin ilk dönem yazılı kaynakları ise Cabir b. Zeyd ile başlamıştır. Kendisinin Hz. Aişe'den ve Abdullah b. Abbas'dan aldığı rivayetlere yer verdiği *Divan-ı Cabir*, adlı eser maalesef günümüze ulaşmamıştır. Aynı şekilde ilk dönem müelliflerinden Rabi b. Habib, Abdurrahman b. Rüstem, Hud b. Muhkem el Heveri, Ebu Yakzan Muhammed b. Eflah, Ebu Ğanım beşer b. Ğanım el Horasani hicri I. ve II. yy 'daki bazı İbadî müelliflerdir. Dönemin siyasi olaylarından dolayı eserlerin çoğu yakılmış günümüze ulaşmamıştır.³³⁸

Cabir'in ilim meclislerine, kendisinden istifade eden bazı talebeleri; Ka'tade, Eyup, İbn Dinar, Hayyan el Ahrec, Ebi Münzer Temim b. Haviys, Ebu Ubeyde Muslim, Zimam, Ebu Nuh ed Dıhhan, Rabi b. Habib, Abdullah b. İbad'dır.³³⁹ İbadîliğin doğuşunu objektif olarak anlayabilmek için onu içinden geçtiği siyasi şartlardan bağımsız olarak düşünmek imkânsızdır. Üçüncü halife Hz. Osman'ın öldürülmesinden sonra çıkan sorunlarla oluşan siyasi taraflar, o dönemde daha da belirgin hale gelmiş, bu durum Müslümanlar arasında tehlikeli ayrışmalara sebebiyet vermiştir.

Araştırmacıların da mutabık olduğu üzere, İbadîliğin doğuşu birinci derecede imamın seçilmesi ile ilgili olarak gün yüzüne çıkmıştır. "İmamlığın şartları nedir, kim hak etmiştir?" gibi sorular herkesin kendini haklı çıkarmaya çalıştığı bir ortamda tartışılmış, bu tartışmalar zaman zaman kılıçlı mücadeleye kadar varmıştır.³⁴⁰ Aslında İbadîler kendilerini Hz. Osman'ın öldürülmesine neden olan, muhalefetin devamı

³³⁶ Uman Ansiklopedisi, *Mevsua Umaniye*, Uman: Tarih ve Kültür Bakanlığı, 1. Cilt, 2013, s. 202.

³³⁷ Tarık Sasi Şeybani, *el İbadîyye, usuluhe ve A'lamu*he. s. 16.

³³⁸ Berfeş b. Said Muhammed b. Türki, *Kitab Uman Tarih ve Emcad*, s. 92.

³³⁹ Ali Yahya Muammar, *Mezheb İslâmî Mutedil*, 1. Baskı, Londra: Dar el Hikme, 2013, s. 76.

³⁴⁰ Muhammed Salih Nasır, *Menhec Da've endel İbadîye*, Cezayir: Dar Nasır, 4. Baskı, 2015. s. 30.

olarak görmektedirler. Bu durum Abdullah b. İbad ve Salim b. Nekvan'dan kalan eserlerden anlaşılmaktadır. Fakat İbadîlerin Hz. Osman ile yüz yüze kaldıkları herhangi bir pozisyon kaynaklarda geçmemektedir.³⁴¹

Halifelik/imamlık konusunda karşıt iki tarafın oluşmasına neden olan Siffin savaşı, birçok farklı düşünce ekolünün doğmasına neden olurken, Müslümanlar arasında kutuplaşmayı da beraberinde getirmiştir. Müslümanların ilk defa kendi içlerinde bölündüğü Siffin savaşı akabinde gelişen durum, genel olarak üç farklı grubun doğmasıyla sonuçlanmıştır.

İlk gruba göre hilafet Kureyş'in hakkıdır dolayısıyla Kureyş'ten olan Muaviye halifelik yapmalıdır fikrini savunmuşlardır. Bunlar daha sonra Sünnîler olarak isimlendirilmişlerdir. İkinci grup, hilafet Hz. Ali'nindir, onun hakkıdır ve başından beri hilafete en layık olan O'dur diyerek hilafeti ehli beyte intisap ettirmişlerdir ki bunlar da daha sonra Şîî mezhebinin arka planını oluşturmuştur. Son olarak ise, hilafetin ne Kureyş'e ne de ehli beyt'e ait özel bir makam olmadığını, şura ile seçildiği sürece hak eden herkesin halife olabileceği görüşünü savunanlardır. Muhakkime olarak adlandırılan bu grup tahkimi reddetmiştir.³⁴²

İşte İbadîler'in muhalif bir düşünce olarak zuhur etmesi Siffin'de, Halife Ali hakem tayinini kabul ettiğinde, ona karşı muhalif tutum göstermeleriyle başlar. Daha sonra ehli Nehrevan ya da muhakkime-i ula olarak anılacak Muhakkime, şeri imam olan Hz. Ali'nin imam iken tahkim kararının kabulünü yanlış bulmuştur. Akabinde Hz. Ali'den ayrılarak bunu fiili olarak da göstermişlerdir.³⁴³

Bir rivayete göre tahkimden sonra Muhakkime tarafından imam seçilen Abdullah b. Vehb er Rasibi, Nehrevan savaşını yönetmiştir. Er Rasibi'nin Nehrevan'da öldürülmesinden sonra Ebu Bilal Mirdas imam seçilir. Ebu Bilal'in vefatından sonra ise Abdullah b. İbad, İbn Ezrak'ın aşırı radikal fikirlerinin zuhur etmesiyle ilerleyen zamanlarda onlardan ayrılacaktır.³⁴⁴

Gelişen süreçte Nehrevan'dan sağ kurtulanlar farklı bölgelere hicret ederler. Bir grup Basra'ya gelerek buraya yerleşir. Bir müddet sonra, dönemin hilafetini ellerinde bulunduran Emevîler'in, farklı düşünen gruplara karşı baskı ve zorbalıkları

³⁴¹ Ömer Halife En Nami, *Dirasat an el İbadîyye*, s. 52.

³⁴² Ahmed b. Suud es Siyabi, *Dave inde İbadîyye beyne el Mazi ve Hadır*, Uman: Mekteb Damiri, 2010, s. 37.

³⁴³ İsmail b. Salih elâğberi, *el İbadîyye beyne Hirasat Din ve Siyaset Dünya*, Uman, 2013, s. 29.

³⁴⁴ Munsef Kovca, *Tarih İbadîyye Dini ve Siyasi*, 1. Baskı, Tunus, 2014, s. 12.

artar. Bu süreç içerisinde Muhakkime'den birçok kişi Emeviler tarafından hapsedilir. O dönemde İhvan-ı Müslimin olarak bilinen hareket, içinde buldukları ortamın davet için uygun olmadığını düşünerek, artan baskılarla birlikte hicretin gerekli olduğuna karar verir. Ebu Bilal Mirdas ve beraberinde bir grup Basra'dan ayrılarak Uman'a gelir. İşte Muhakkimenin bölünmesi burada gerçekleşir. Nafi b. Ezrak öncülüğündeki Ezarika, kendileriyle savaşan zalimlere karşı, aynı şekilde savaşı şiddeti savunmaktaydı. Bunun üzerine Muhakkime-i Ula Ezarika'dan ayrılırken, Ezarika Muhakkime-i ulayı *ka'de* yani oturup sessiz kalmakla suçlamıştır.³⁴⁵ Bu esnada Uman'a yapılan bu hicret şüphesiz Muhakkime-i ula yani İbadîler için devlet kurma ve yapılanma anlamında önemli bir merhale sayılmaktadır. Basra'dan Uman'a intikal eden ilk İbadî âlimler Cabir b. Zeyd ve Rabi b. Habib'tir.

Nitekim İbadîler, Uman'da dönemin siyasi olaylarıyla alakalı olarak uygun şartların oluşmasının ardından 132/748 yılında İmam Culende b. Mesud'u imam seçerek resmi olarak imamlıklarını ilan ederler. İbadî terimlerine göre bu *İmam-ı Zuhur* yani imamın aleni olarak ilanıdır.³⁴⁶ Uman İbadîleri imamlarının ilanından sonra, diğer bölgelerdeki davet çalışmalarını da sürdürmüşlerdir. Fakat genel olarak, aktif faaliyetleri imamlıklarının ilanından sonra, Uman'da yoğunlaşmıştır. Zira Basra'da yetişen İbadî âlim ve fakihlerin bir kısmı, Uman'da bu fiki ekolün yerleşmesi için ciddi çaba harcamışlar ve Uman İbadîler için yeni bir yurt olmuştur. İlim halkaları şeklinde başlayarak genişleyen mezhebin önemli fakihlerinden bazılarını burada zikretmek yerinde olacaktır: Cabir b. Zeyd, Rabi b. Habib el Ferahidi, Muhammed b. Mahbub er Rahli, Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed ibn Bereke el Pehlevi, Ebu Said Muhammed b. Said el Kedmi, Seleme Muslim b. el Avtebi, Muhammed b. İbrahim el Kindi, Ebu Bekir Ahmed b. Abdullah el Kindi, Muhammed b. Ali b. Abdülbaki el Nizvi, Aişe b. Raşid el Riyamiyye, Hamis b. Said eş Şaksi, Ebu Nebhan Caid, b. Hamis el Harusi, Said b. Halfan el Halili, Abdullah b. Hamid es Salimi, Salim b. Hamud es Siyabi, Muhammed b. Şamis el Battaşi önde gelen fakih ve âlimlerindendir.³⁴⁷

Sonuç olarak, İbadîlik İslâmî fırkalar içerisinde mutedil fırkaların ilkidir.³⁴⁸ Hareket, hicri I. yy'da Basra'da doğmuştur. Hareketin tesisinde tabiinden Cabir b.

³⁴⁵ Ömer Halife En Nami, *Dirasat an el İbadîyye*, s. 54, 56.

³⁴⁶ Mehdi Talib Haşim, *el Hareke el İbadîyye fi el Meşrik Arabi*, s. 160-162.

³⁴⁷ Uman Ansiklopedisi, *Mevsua Umaniye, Uman*: Tarih ve Kültür Bakanlığı, 2013, s. 203.

³⁴⁸ Ali Yahya Muammer, *Mezheb İslâmî Mutedil*, 1. Baskı, Londra: Dar el Hikme, 2013, s. 17.

Zeyd, Abdullah b. İbad gibi kişiler yer almıştır. Bu isimler, ilk yıllarda hareketi gizli tutmuşlardır, nitekim Culende'nin öldürülmesiyle sona eren ilk imamlık dönemi ile hicri 177 yılında başlayan ikinci imamlık dönemine kadar geçen zaman İbadîler'in tabiri ile *kitman* yani gizlilik dönemidir. Mezhebin olgunlaşması da aslında bu dönemde gerçekleşmiştir. Ebu Ubeyde Muslim b. Ebi Kerime'nin *kitman* dedikleri bu merhalede çok önemli hizmetleri olmuştur. İbadîler, aşırı radikal harici gruplardan, daha ılımlı olma yönleri ile ayrılırlar. Zira İbadîler, Hariciler gibi kendilerinden olmayan Müslümanları tekfir etmemişlerdir. Muhtemelen bu nedenle aşırı radikalleşen gruplar ortadan kalkarken ilk Muhakkimeden olan İbadîler günümüzde halen varlıklarını sürdürmektedirler. 177'de Abdullah Muhammed b. Ebi Affan ile başlayan ikinci imamlık döneminin öne çıkan imamı Varis b. Ka'b, Mehne b. Ceyfer el Yahmedi, Salt b. Malik'dir. 280/893 yılında ikinci imamlık dönemi de sona erer.³⁴⁹

1. 1. 3. İbadîliğin Haricilik ile İlişkisi

Tahkim hadisesinden sonra, ayrılan grupla alakalı farklı isimlendirmeler yapılmış, fakat genel olarak Haricileri Muhakkime ile isimlendirmişlerdir. Tahkimden sonra "*la hükme illa Lillah*"³⁵⁰ yani, *-Allah'tan başka hüküm koyucu yoktur-* demelerinden dolayı kendilerine bu isim yakıştırılmıştır. İsim ilk defa Nehrevan'dan kurtulan Ebu Bilal'in kardeşi Urve b. Ediyye'ye ile kullanılmıştır.³⁵¹ Bununla birlikte Haricilik kelimesi ilk olarak, h. 37 de Sıffin savaşı sonrası, tahkim hadisesi akabinde Hz. Ali ve ondan ayrılan grup arasındaki yazışmalarda geçer. Daha sonra bu grup, Muhakkime, Haruriyyin, Marika, Ehli Nehrevan gibi isimlerle anılmış olmasına rağmen, onlar için daha çok Harici ya da Havaric isimlendirmesi kullanılmıştır. Haricilik ile, imamdan ayrılmak, gruptan çıkmak gibi bir devrim anlamı kastedilirken, zamanla fırak yazarları ve özellikle Emevi tarihçiler ile kavram dini bir boyut kazanmış, sözcüğe dinden çıkmak anlamı da verilmiştir.³⁵² Zamanla Haricilerin dinden çıkan grup olduğu iddası, Hz. Peygamber'in sahih olduğu kabul edilen Marika hadisiyle güçlendirilmeye çalışılmıştır. Hadis şu şekildedir:

"Benden sonra ümmetim 73 fırkaya ayrılacak hepsi cehenneme, sadece bir fırka cennete gidecektir." Hadis farklı varyantlarıyla birçok hadis kitabında

³⁴⁹ Mehdi Talib Haşim, *el Hareke el İbadîyye fi el Meşrik Arabi*, s. 284-288.

³⁵⁰ Hükümün sadece Allah'a ait olduğu sloganıyla Hz. Ali'ye karşı çıkan ilk Hâriciler'e verilen ad. bkz: A. Azmi Bilgin, "Muhakkime-i Ula", *Ankara: TDV İslam Ansiklopedisi*, 1997, c.30, s. 398.

³⁵¹ Seyyid Abdulhafız Abdrabbu, *el İbadîyye Mezheb ve Suluk*, 2. Baskı Kahire, 1987. s. 210.

³⁵² Muhammed Salih Nasır, *Menhec Da've endel İbadîye*, s. 46.

bulunmaktadır. Hadisten, sadece bir fırkanın kurtuluşa ereceği anlamı çıkmaktadır. Fakat kurtuluşa erecek bu fırkayı, bir topluluğa hasretmek doğru olmasa gerektir. Hz. Peygamberin fiillerine bağlı olan Allah'ın emir ve yasaklarını vazife edinen insanlar tüm fırkaların içinden olabilir.³⁵³

Meselenin başladığı yer de işte tam bu noktadır. İbadî olmayan kaynaklar, İbadîlere Haricilerden bir fırka olarak bakarlar.³⁵⁴ Bir İbadî âlim olan Ali Yahya Muammar, isimlendirme ve yapılan bu toptancı yorum hakkındaki görüşlerini belirterek, kendilerine yapılan bu isimlendirmenin yanlışlığına şu şekilde işaret eder:

“Eğer biz bugün İslâm'da devrimleri, huruç hareketlerini konuşuyorsak buna erken dönemlerden başlamalıyız. Bu açıdan, Hz. Ebubekir döneminde gerçekleşen Ridde olayları İslâm'da ilk devrimdir. Ebubekir'den sonra halife Ömer döneminde Müslümanların kendi içlerinde bir sıkıntı yaşanmazken, kendisinden sonra gelen, halife Hz. Osman'ın öldürülmesi, ikinci devrimdir. Hz. Ali'nin halife olmasını takiben, Hz. Aişe, Zübeyr ve Talha ile mücadelesi, -Cemel Vakası- üçüncü devrimdir. Hz. Ali'nin hilafetini kabul etmeyen Muaviye'nin, savaş ilanı dördüncü devrimdir. Harura'da Hz. Ali'den ayrılanlarla Hz. Ali arasında geçen Nehrevan savaşı ise beşinci devrimdir. Eğer bu devrimlerin sebeplerini irdelenecek olursak; birinci devrimin -Ridde olayları- bir değerlendirmesi de sebebi de yoktur. Hadiseye bakınca, insanların doğru ve sağlam bir inançla, iman etmedikleri anlaşılmaktadır. Üçüncü devrim, Cemel Vakası ve dördüncü devrim Muaviye'nin Hz. Ali'yle savaşı; sebepleri çok net olmayan ama iktidar mücadelesinden kaynaklanan girişimlerdir. Fakat Hz. Osman'ın öldürülmesi ve Hz. Ali'den ayrılan Muhakkime'nin Ali'ye başkaldırması ise açık ve net olan devrim hareketleri iken, Hariciler ile ilgili olarak söz edilen bu huruç siyasidir. Nitekim bu huruç hareketini gerçekleştirenler, İslâm'ı ve kutsallarını bırakıp bir yere gitmiş değillerdir. Bunlar sadece onlara sunulan şartları ve yönetim tarzını bırakmışlardır. Kaldı ki bu huruç hareketinde bulunanlar arasında, sahabeden büyük insanlar da vardır. Eğer birine Harici denecekse, o Hz. Ebubekir döneminde İslâm'dan dönenler Ridde faaliyetlerine katılanlardır. Bu grup için hem siyasi hem de dini olarak rahat bir şekilde harici denilebilir. Fakat diğer hiçbir grup kastedilen manada haricilerden sayılamaz, harici denmesi doğru da değildir.”³⁵⁵

İbadî olmayan kaynaklar, İbadîler için, Abdullah b. İbad önderliğinde mutedil bir hareket kurmak için Haricilerden ayrılmış bir fırka olarak bahseder. İbadîlerle alakası olmayan isnadları ise kitaplarında sürekli olarak tekrarlamışlardır. Aslında

³⁵³ Ali Yahya Muammar, *İbadîyye fi Mevkeb Tarih*, 3. Baskı, Uman: Mekteb Zamiri, 2008, s. 42.

³⁵⁴ Ömer Halife En Nami, *Dirasat an el İbadîyye*, s. 49.

³⁵⁵ Ali Yahya Muammar, *İbadîyye fi Mevkeb Tarih*, 3. Baskı, Uman: Mektebet İstikame, 2012, s. 21-29.

bunun sebebi, İbadîlerin diğer fırkaların zulmüne uğramaktan korkmaları ve kitaplarını onlardan gizlemeleridir.³⁵⁶

İslâm'dan çıkmak iddia edildiği kadar kolay bir mesele değildir. Nitekim İbadîler, Harici denilerek dinden çıkarılmayı kabul etmezler. Kendilerinin harici bir fırka olarak anılmasını kati suretle reddederler. İbadîler bu anlamda kendileri ile diğer harici gruplar arasındaki çizgiyi çok açık ve net çizmektedirler. Nitekim İbadîler'e göre, İslâm'dan çıkmak, ya onu kati suretle inkarla olur yahut İslâm'ın hükümlerine muhalif etmekle gerçekleşir. Bu anlama en yakın fırka Ezarika'dır. Zira onlar, Müslüman kanını helal sayarlar, kadınlara ve çocuklara eziyeti mübah görür, âyetleri tevil ederler. *و إن أطمعتموهم إنكم لمشركون* şayet onlara itaat ederseniz (uyarsanız) mutlaka siz müşriklerden olursunuz"³⁵⁷ Bu âyetle Hariciler; Tevhid ehlini, küçük günah işlese bile, şirkle itham eder. Yahut Marika hadisi olarak bilinen hadisi delil getirirler. Hadisteki Marika ile kastedilen Haricilerdir. Hariciler davranışları ve inanışları itibariyle şaşırıctılardır, putperestmiş gibi davranırlar. Sanki Allah onlara başka bir Rasul indirmiştir. Görüldüğü üzere İbadîler'in fikri Hariciler konusunda nettir. Ezarika Hariciliktir. Çünkü Allah'ın âyetlerini tevilde hata yaparak Allah'ın hükümlerini batıla çevirmeye çalışmışlardır. Burada belirtilmesi gereken önemli nokta İbadîler'e göre Ezarika, Tahkim'den sonra Hz. Ali'ye ya da Emeviler'e karşı geldikleri için Harici olmuş değillerdir. Bilakis onlar dinden tamamen uzaklaşmış oldukları için harici olmuşlardır.³⁵⁸

Bununla birlikte İbadîler, İslâmı anlatırken davet ve ikna yollarına itimat ederler. Savunma durumları hariç şiddete başvurmazlar. Bu sebeptendir ki Emevilere karşı muhalif olmalarına rağmen, Hariciler, Şifler, Tevvabun, ibn Zübeyr, ibn Eşat ve diğerleri gibi şiddet uygulamamışlardır.³⁵⁹

Bir başka İbadî yorumuna göre de İbadîler'in haricilik ile bir bağlantısı yoktur. İbadîliğin, İslâm'ın ruhu ve özü ile örtüşmeyen bir kavli, fiili ve inanışı yoktur. Eğer illa ki birilerine Harici denecekse bunlar Ehli Nehrevan'dan (Muhakkime Ula) çıkan Ezarika, Sufriyye, Necdat fırkalarıdır. Nitekim bu isimleri zikredilen fırkalar günümüzde mevcut bile değildir.³⁶⁰

³⁵⁶ Ömer Halife En Nami, *Dirasat an el İbadîyye*, s. 49.

³⁵⁷ Enam, 6/121.

³⁵⁸ Ali Yahya Muammar, *İbadîyye fi Mevkeb Tarih*, 3. Baskı, Uman: Mekteb Zamiri, 2008, s. 35.

³⁵⁹ Ali Yahya Muammar, *Mezheb İslâmî Mutedil*, 1. Baskı, Londra: Dar el Hikme, 2013, s. 38.

³⁶⁰ Berfeş b. Said Muhammed b. Türki, *Kitab Uman Tarih ve Emcad*, s. 125.

Burada zikredilmesi gereken bir diğerk husus, Makalat yazarlarının, İbadîler hakkında tarafgir bir bakış açısıyla yazarak, yanlış isnadlarda bulunmalarındır. Onları, Haricilerden bir fırka olarak addetmiş aynı zamanda, İbadîlerle alakası olmayan bir sürü iftira ve yanlış bilgiler isnat etmişlerdir. Aynı şekilde, İbadîler’i birçok fırkaya ayırmış, her fırkaya bir imam tayin ederek, tayin ettikleri her imama, İslâm’dan çıkaracak bir söz atfetmişlerdir. Hakikatte ne bu fırkalar vardır ne de sözü edilen imamlar mevcuttur.³⁶¹

İbadîler, tahkimi kabul etmez, eleştirirler. Hz. Ali’nin tavrını yanlış bulurlar. Nitekim halife Ali, hakkı olan halifeliği bırakıp mevzuyu Muaviye ile arasında çekişme konusu haline getirmiş ve tahkime razı olmuştur. Sonrasında da tahkim heyeti Hz. Ali’yi azletmiştir. Ali, Nehrevan’da insanları ve Abdullah b. Vehb’i öldürmekle hata yapmıştır. Oysa bu görüşler sadece İbadîlerin ve Haricilerin fikri değil, o dönemdeki birçok sahabenin de fikridir. Nitekim Hariciler ile aynı şeyi savunuyor olmak İbadîleri Harici yapmaz.³⁶²

Haricilerin günümüzde yaşayan kolunun Selefilik mi yoksa İbadîlik mi olduğu sorusunu ve hali hazırda hangi grubun Haricilere yakın olduğunu/durduğunu araştıran, Mezhepler Tarihi ve özellikle İbadîlik araştırmacısı Gömbeyaz, İbadîliğin, meselenin neresinde yer aldığını şöyle açıklamaktadır.

“İbadîlerin, Hariciliğin organik yapı olarak devamı, Selefilerin ise zihniyet veya dini anlayış ve pratikler bakımından devamı olduğu söylenebilir. Ezarika ile İbadiyye bu ayrışmanın iki ucunu ifade etmektedir. Hariciler arasında adlandırılan grup içerisinden çıkmış olsalar da onlar artık birbirinden çok farklı ve muhalif oluşumlardır. Her iki grubun harici olarak nitelendirilmesi kategorik olarak mümkün olsa da gerçekte yetersiz ve yanıltıcıdır. Artık karşımızda Ezarika ve İbadiyye şeklinde ayrı gruplar mevcuttur. Zira fırkaların pasif çevreler olup, zamansal ve mekânsal bağlamların değişmesine paralel olarak içerikleri veya kabullerinin değişebildiğini sürekli göz önünde tutmak gerekmektedir.”³⁶³

Ayrıca şunu ifade etmek gerekir ki Muhakkime-i Ula’nın, Ezarika ve Necedat fırkalarından hem dini hem de siyasi olarak ayrıldıkları birçok nokta bulunmaktadır. Daha sonra İbadîler olarak isimlendirilecek bu fırkanın ana gayesi ise Muhakkime-i

³⁶¹ Ali Yahya Muammar, *Mezheb İslâmî Mutedil*, s. 31.

³⁶² Ali Yahya Muammar, *İbadiyye fi Mevkeb Tarih*, s. 38.

³⁶³ bkz, GÖMBEYAZ Kadir, *Haricilerin Günümüzdeki Devamı İbadîler mi? Selefililer mi?* – Metodik bir Tartışma, <http://www.emakalat.com/issue/24603/260452>

ula'nın ruhuna bağlı kalmaktır. Nitekim Abdullah b. İbad, Halife Mervan'a gönderdiği mektuplarda, Hz. Peygamber ve ondan sonra gelen Ebubekir ve Ömer'in yolunu takip ettiklerini ifade etmiştir.³⁶⁴ Bununla birlikte İbadîliğin, diğer fıkıh ekolleri arasındaki yeri ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır.

Dini ekollerin zaman içerisinde oluşması, İslâm'ın hoşgörüsünü, genişliğini, İslâm'ın donuk bir yapısı olmadığını, müçtehitlerin geniş idrakinin kapsayıcılığını, fikir ve düşünce hürriyetini gösterir. Fakat mezhepsel çekişmeler üzerinden Müslümanların taraf olması, bu hürriyetin yaşattığı sıkıntıdır. İslâm ruhunu zayıflatan şey, Müslümanların Allah'ın hak olarak çizdiği helal- haram sınırlarında birleşmemeleri, kendilerini Allah'ın dininde bir kul mesabesinde görmemeleridir.³⁶⁵

İbadîliğin Ehli Sünnet ile arasındaki bağına gelindiğinde ise; İbadîlik, Ehli Sünnete en yakın fırkadır. Doğal bir şekilde bakıldığında, bir mezhebin diğer bir mezheple yakınlığı-uzaklığı, o mezhebin doğruluğu ve yanlışlığında kıtas ya da ölçü olamaz. Hz. Peygamber'in "*Ben size kendimden sonra Allah'ın kitabını ve sünnetini bırakıyorum. Kim ona sarılırsa, sapmaz*" hadisi burada ölçüdür.³⁶⁶

İbadîlik ehli sünnetle karşılaştırıldığında sadece akide ve fıkıh açısından küçük bazı farklılıklar görülmektedir. İbadîler'de imanın üç ayağı vardır bunlar; İman, ikrar, ameldir. İbadîler, Allah'ın görülmesi ve Kur'an'ın yaratılması konusunda Mutezile gibi, kader, meşiet kulun fiileri konusunda Eşariler gibi düşünürler. Şefa'at ve kabir azabını kabul ederler. Usul-i fıkıh ve fıkıh konusunda Hanefîlik ile Temel kaynaklar ve İstidlal yöntemleri Ehl-i Sünnet mezhepleriyle fazlasıyla örtüşmektedir. Bu nedenle kaynaklarımızda İbadîlerin, sünneti ve icmayı kabul etmedikleri bilgisi doğru değildir. Diğer yandan şekilsel olarak İbadîlerin namazda ellerini bağlamadıkları, Fatıha'dan sonra yüksek sesle âmin dememeleri, kunut dualarını okumamaları ve sabah namazında *essalatu hayrun min en-nevm* ibaresi kullanmadıkları bilinmektedir.³⁶⁷ İlahi Sıfatlar konusuna gelince ise, Taaddüd-i kudema (kadîmlerin çoğalması) düşüncesiyle Allah'ın zatının aslî sıfatının kudem olduğunu düşünürler. Bu düşünce neticesiyle de ilahi kelamı mahlûk sayarlar. Günahkâr kimse için şefaati kabul etmeyen İbadiyye Allah'ın görülmesi meselesini her iki dünya için mümkün saymazlar.³⁶⁸

³⁶⁴ Munsef Kovca, *Tarih İbadiyye diyni ve siyasi*, s. 12.

³⁶⁵ Ali Yahya Muammar, *İbadiyye fi Mevkeb Tarih*, s. 49.

³⁶⁶ Ali Yahya Muammar, *İbadiyye fi Mevkeb Tarih*, s. 40.

³⁶⁷ ALBAYRAK İsmail, "İbadî Tefsir Usulüne Genel Bir Bakış, Ekev Akademi Dergisi, sayı, 61, 2015, s. 34-35.

³⁶⁸ Muztafa Öz, *Başlangıçtan Günümüze İslâm Mezhepleri Tarihi*, İstanbul: Ensar Yayınları. 2011 s. 104-107.

İbadîlik Muviye b. ebi Sufyan dönemini gören Abdullah b. İbad'dan önce herhangi bir fakih ya da kişiye intisap etmiş bir fırka değildir. Bu bağlamda İbadîlik Kur'anı-ı Kerim ve Sünneti menhec edinen ilk İslâmî fırkadır. Bunun yanı sıra İbadî fikri, Uman'da İslâm kadar eskidir. Bu nedenle Uman, İslâm âleminde İbadîliğin vatanı sayılmaktadır.³⁶⁹

Mezhepleri Hz. Peygamber zamanına götürüp, ona dayandırmaya çalışanlara gelince Müslümanların o dönemde hüküm çıkarmak, ya da fikirlerini yarıştırmak gibi bir ihtiyaçları yokken bu meselelerle ilgilenmiyorlardı. Çünkü Hz. Peygamber'e inen daimî bir vahiy vardı ve peygamber sürekli bu vahiyleri açıklıyordu.³⁷⁰

Günümüzde Hariciliğin yaşayan en önemli kolu olan İbadîlik, Ortadoğu coğrafyasında bugün yaşayan dini grup ve mezhepler arasında tarihsel boyutuyla da en önemlilerinden biridir. İbadîler kendisini Harici bir fırka olarak kabul etmezler. Böyle bir tanımlama üzerinden kendilerini ifade etmezler. Hicri I. Yüzyılda yaşayan Abdullah b. İbad ile bu fırkanın görüşlerini sistematik hale getiren Cabir b. Zeyd (93/712) fırkanın tarihindeki iki önemli isimdir. Çıkışları İslâm'ın çok erken dönemlerine denk gelir. Diğer Harici gruplara göre daha mutedil görüşlere sahiptirler. Diğer dini gruplara ve mezheplere karşı uzlaşma, diyalog, hoşgörü bağlı buldukları düşünce sisteminden ileri gelmektedir. Basra kenti merkez olmak üzere Irak coğrafyasında ortaya çıkan İbadîlik, Libya, Fas, Cezayir, Tunus; Afrika bölgesinden Madagaskar, Tanzania, Sudan, Mali, Zanzibar ve bugün de hala güncelliğini koruyan Arap yarımadasının güneyinde bulunan Uman gibi diğer bölge ve ülkelere de yayılmıştır.³⁷¹

Özetle İbadîler, Hariciler ile ontolojik olarak aynı grupta iken, zaman içerisinde onlardan tamamen ayrılmışlardır. Sıffin savaşından, muhalif olarak ayrılan Muhakkime'nin kendi içinde şiddet taraftarı olan Ezarika'dan da ayrılmasıyla, bağımsız bir kol olan İbadîliğin, üslup ve yöntem açısından Haricilik ile ortak bir paydası bulunmamaktadır. Buna göre İbadîlik, Haricilik ile aynı gruptan gelmesi yönüyle onların devamı iken, günümüzde kullanılan Haricilik tanımı ve provakatif anlamı yönüyle Haricilikle bir alakası yoktur.

³⁶⁹ Seyyid AbdulHafız Abdrabbu, *el İbadîyye Mezheb ve Suluk*, s. 240.

³⁷⁰ Ali Yahya Muammar, *İbadîyye fi Mevkeb Tarih*, 3. Baskı, Uman: Mekteb Zamiri, 2008, s. 51.

³⁷¹ YILDIZ Harun, *İbadîlik Araştırmalarında Önemli Bir İsim: TADEUSZ LEWICK*, İslâmî İlimler Dergisi, Cilt 10, 1, sayı, 2015, sf. 58

1. 1. 4. İbadîliğin Temel Görüşleri

1. 1. 4. A. İmamet

Bilindiği üzere Hz. Ali döneminde yaşanan tahkim vakası ve akabinde yaşanan gelişmelerle ortaya çıkan adil imam kavramı, birçok farklı düşünce ekolünün doğmasına neden olmuştur. İnsanlar adil imam fikri üzerinden meydana gelen bu ekoller ile siyasi duruşlarını belirlemişlerdir. İslâm Devletini yöneten/yönetecek imamın nasıl olması gerektiği ile ilgili düşünceler o dönemden bu zamana değin tartışılmaya devam etmektedir.

Bu bağlamda İbadîler'e göre imamet farz mesabesindedir. Bundan kasıt yönetimde adaletin yerli yerince uygulanmasıdır. Bu fikirlerine Kur'an, Sünnet ve İcma'dan delil getirirler. Diğer yandan İbadîler, İslâm Devleti başkanlığı / hilafeti için seçilecek kişide Kureyş'ten olma şartı aramaz, yeterlilik özelliklerini dikkate alırlar.³⁷²

Konunun İbadîler'de ne kadar önemli olduğu İbadî kaynaklarda çokça tekrarlanır. Bir örnek teşkil etmesi bakımından; İbadî âlimlerden Şeyh Hamis b. Said eş Şaksi; "İmamet Allah'ın farzlarından bir farz, vaciplerinden bir vaciptir. Farz-ı kifaye olan İmamet bir yerde icra edilirse diğer bölgelerdeki Müslümanların üzerinden düşer" der ve buna şu âyeti delil getirir; وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ "Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin ve sizden olan Ulu'l emre (idarecilere) de."³⁷³ Yine İbadî âlimlerden Muhammed Yusuf Atfeş, "ne emr ne nehy adil bir imam olmadıkça icra edilemez" diyerek imamın rolünün önemine işaret etmiştir.³⁷⁴

İbadî mezhebi, kendini bir düşünce okulu olarak addeder ve yasama mercilerini; Kur'an, Sünnet, İcma, Kıyas, İstidlal olarak belirler. Buna göre imamlık ilk üç merciye göre farzdır. Adil bir yönetici olması halinde, adil başkana taat vaciptir ve ayrıca bir imam seçilmesinin zarureti yoktur. Adil olan yönetici / başkan'ın adalet çizgisinden sapması halinde ise imamın seçilmesi vacip olur. Bu durumda danışılacak kişiler de *ehl-i hal ve akd* 'dan müteşekkil kişilerdir. İmam seçimi bu kişiler tarafından sağlanır.³⁷⁵

³⁷² Berfeş b. Said Muhammed b. Türki, *Kitab Uman Tarih ve Emcad*, s. 106.

³⁷³ Nisa, 4/59.

³⁷⁴ Muhammed Salih Nasır, *Menhec Da 've endel İbadîye*, s. 242.

³⁷⁵ Berfeş b. Said Muhammed b. Türki, *Kitab Uman Tarih ve Emcad*, s. 107.

İmam seçiminin önemi ise imamın ümmetin vekili olmasından ileri gelir ki hür iradesi ile dışardan bir baskı altında kalmadan ümmetin seçimi ile iş başına gelen kişi olarak tanımlamak ideal olanıdır. İmam'ın görevi insanlar arasında adaleti tesis etmektir. Bu nedenle imamın davranışları izlenebilir, kontrol edilebilir. Eğer imam, ilkelerine bağlı kalmaz ise, imamın azli mümkündür.³⁷⁶

İbadîler'de imamlık dört durumdur. İlki kitman halidir. Bu durum, siyasi şartların mecbur bırakması halinde, zalim yöneticilere karşı harekete geçmeyerek, sessiz kalma halidir. Bunun örneği, İmam Culande b. Mesud'un imamlığının düşmesinden sonra yaşanan sesiz kalma dönemidir ki bu dönem, kırk sene sürmüştür. İkincisi *şürrat* dönemidir; nefislerini ve dünyalıklarını ahireti kazanmak için feda etmeleridir. Bu dönemde, kırk tane âlim bir araya gelir ve savaş ilan edilir. Bununla *kitman* dönemi sona erer ve *şürrat* dönemi başlar. Üçüncüsü *zuhur* halidir; İmamlığın ilanından sonra, imamlık devletinin, kanunlarının ve yönetim müfredatının açıkça ortaya koyulduğu dönemdir. Son durum ise *difa* halidir; bu evrede olası bir dış tehdit olması halinde imamlığın savunulmasıdır.³⁷⁷ Görüldüğü üzere İbadîler, her dönemde imamlığın gerekliliğine ve bir yönetim şekli olarak zaruriyetine inanır, imamlığa her zaman müracaat edilmesi gereken, zorunlu bir makam olarak bakarlar. İbadîler'e göre imamlık ihtiyari değil icbari bir kurumdur. İmamlığı, devletin ve yönetimin sürekliliğinde olmazsa olmaz olarak görürler.

Ehl-i hal ve akd olarak belirledikleri âlimlerden oluşan heyet tarafından seçilen imamda, bulunması gereken şartları genel olarak şu şekildedir.

- Müslüman, buluğa ermiş, erkek, hür ve akıllı olmak.
- Kör, sağır yahut dilsiz olmamak.
- Haset, kindar olmamak.
- Yalancı, kötü ahlâklı, cimri ve aptal olmamak.
- Allah rızası için çalışan mütevazî biri olmak
- Aciz, kibir ve gurur sahibi olmamak

³⁷⁶ Ali b. Hilal b. Muhammed el Abri, *el İmame fi Fıkh İslâmi*, 1. baskı, Uman: Mekteb Zamiri, 2015, s. 74.

³⁷⁷ Berfeş b. Said Muhammed b. Türki, *Kitab Uman Tarih ve Emcad*, s. 108.

- Fasih Arapça konuşabilmek. Döneminin en âlimi, ilimde mertebe sahibi ve müttaki olmak.³⁷⁸ İbadîler, imamlığın kurum olarak meşruluğunu ve ayrıca imamlığın ehl-i hal ve akd'den oluşan heyet tarafından belirlenmesini, âyete nispet ederler. İlgili âyet şu şekildedir.

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ

Rablerinin çağrısına cevap verenler ve namazı dosdoğru kılanlar; işleri, aralarında şûrâ (danışma) ile olanlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcayanlar, bir saldırıya uğradıkları zaman, aralarında yardımlaşanlar içindir.³⁷⁹

Buna göre imam olma şartlarına haiz birinin imam olarak seçilmesi üç merhaleden oluşur. İmamın ölmesi yahut imamın azli halinde, yerine gelecek imam için; ehl-i hal ve akd heyeti, seçilmesi önerilen adaylar arasında istişarelerde bulunmak üzere toplanır. İstişare de en az altı âlimin onayıyla rıza ve muvafakiyet üzerine bir aday belirlenir. Daha sonra seçilen bu kişi, imam olarak ehl-i hal ve akd heyeti huzurunda ilan edilir.³⁸⁰

1. 1. 4. B. Büyük Günah İşleyen Durumu

Cabir b. Zeyd, Hasan el Basri'nin de dediği gibi, büyük günah işleyen durumu müşrik değil münafıktır. Bununla birlikte büyük günah işleyen tövbe etmedikçe cennete giremez. Bunun aksine Hariciler ise, büyük günah işleyenin müşrik olduğunu söylemektedirler.³⁸¹ Buradan hareketle İbadîler, büyük günah işleyen kişinin tövbe etmemesi halinde daimî olarak cehennemde kalacağı inancını, amellerin imandan bir cüz saymalarından kaynaklı olduğunu belirtirler. Çünkü İbadîlere göre amelsiz iman, ya da imanın gerektirdiği amel, iman ile aynı daire içindedir. İman- kav- amel birbirinden ayrı düşünülemez derler. Bu yüzden İbadîlerin, itikadi meseleleri ele alırken çıkış noktaları hep iman tanımı ile ilgilidir.

Bu yönüyle İbadîlerde, imanın tanımı meselesi diğer tüm fihhi mezheplere nazaran çok keskindir. Ameller imandan bir parçadır. Amelsiz iman tamamlanmış olmamaktadır. Zira Allah'ın âyetleri bu konuda çok açıktır. Allah kazanan ile kaybeden kulun kim olduğunu Kur'an'da açık bir şekilde beyan etmiştir. Kelime-i

³⁷⁸ Berfeş b. Said Muhammed b. Türki, *Kitab Uman Tarih ve Emcad*, s. 108-109.

³⁷⁹ Şura, 42/38.

³⁸⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Ali b. Hilal b. Muhammed el Abri, *el İmame fi Fıkh İslâm*, s. 98-116.

³⁸¹ Berfeş b. Said Muhammed b. Türki, *Kitab Uman Tarih ve Emcad*, s. 123.

Şehadet, sadece bir tespih değildir. Şehadet; tevhid inancının günlük hayatta yer bulmasıdır.³⁸² Bu fikirlerine delil gösterdikleri bazı âyetler şu şekildedir;

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ

Şüphesiz, Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara: Korkmayın, üzülmeyin, size vaat olunan cennetle sevinin! derler.³⁸³

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ

Şüphesiz iman edip salih amel işleyenler için ise kesintisiz bir mükafat vardır.³⁸⁴

وَقُلْ اْعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ

De ki: Çalışın, yapın. Yaptıklarınızı Allah da, Resûlü de, mü'minler de göreceklerdir. Sonra gaybı da, görülen âlemi de bilen Allah'ın huzuruna döndürüleceksiniz. O da size bütün yapmakta olduğunuz şeyleri haber verecektir.³⁸⁵

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَمَن كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا

De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. (Ne var ki) bana, ‘Sizin ilâhınız ancak bir tek ilâhtır’ diye vahyolunuyor. Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa yararlı bir iş yapsın ve Rabbine ibadette kimseyi ortak koşmasın.³⁸⁶

وَالْعَصْرَ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خَسْرَانًا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ

Asra yemin ederim ki, insan gerçekten ziyan içindedir. Bundan ancak, iman edip salih ameller işleyenler birbirlerine hakkı tavsiye edenler, sabrı tavsiye edenler müstesna.³⁸⁷

³⁸² Muhammed Salih Nasır, *Menhec Da've endel İbadîye*, s. 191, 193, 194, 213.

³⁸³ Fussilet, 41/30.

³⁸⁴ Fussilet, 41/8.

³⁸⁵ Tevbe, 9/105.

³⁸⁶ Tevbe, 9/110.

³⁸⁷ Asr, 103/1,2,3

1. 1. 4. C. Zalim Sultana Karşı İsyân

İbadîler adil imama karşı isyanı kabul etmezler. Zalim imama başkaldırmak konusunda, Hariciler vacip, Eşariler caizdir derler. İbadîler ise bu konuda Eşarilerle aynı fikirdedir. Bu düşüncelerini şöyle açıklarlar. Eğer adil olmayan imama, isyanda başarılı olma ihtimali yüksekse, bu isyan kararı, çoğunluk ile alınır. Eğer başarılı olma ihtimali yoksa, zalim imama isyan edilmemelidir.³⁸⁸

Meselenin fıkhi boyutuna bakıldığında İbadîler’de imamın idari görevlerini yerine getirememesine sebep olan; yaşlılık, hastalık, idarecilikte yeterli olamama gibi durumların oluşması halinde; imamın görevini bırakması caiz görülmüştür. Fakat imamın görevini bırakırken kendisini seçenlerden de onay alması gerekmektedir. Zira imam seçimi bir anlaşmadır. Anlaşma da tek taraflı bozulamaz. Eğer imamın kendisinden sonra görevi devralacak bir halefi yoksa, imam görevinden ayrılamaz. Bir diğer ifade ile imam, kendisini seçen heyet ve kişilerin onayı ile görevini bırakmasına sebep gösterilen şartların oluşması halinde görevini bırakabilir.³⁸⁹ Siyasi olarak ise, eğer imamın, adil imam şartlarını yerine getirememesi durumu oluştuysa, bu durumda da azli uygun görülür. Buna Kur’an’dan şu âyet delil getirilir.

قَالَ إِنِّي جَاعِلٌ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ

“Ben seni insanlara önder yapacağım, İbrahim de; soyumdan da önderler yap, ya Rabbi! demişti. Bunun üzerine Rabbi, Benim ahdim (verdiğim söz) zalimleri kapsamaz, demişti.³⁹⁰

Bu yüzden imamın görevini yerine getirememesi durumu açık bir şekilde ortaya çıktığı durumda, imamın indirilmesi yahut başkaldırılması caizdir. Fakat burada İbadîler şu şartı eklerler. Mutlaka indirilecek imamın yerine gelebilecek başarılı bir alternatif olması gereklidir. Aksi durumda imamın azlini kabul etmezler. Nitekim, bu konuda Mutezile, Zeydiyye ve bazı Sünnî mezheplerde İbadîler gibi düşünmektedir.³⁹¹

Müslümanların siyasi bütünlüğünü çok önemseyen İbadîler, dâhilde Müslümanlara karşı şiddet kullanmaya karşıdır. Zalim imama isyan etmek daha büyük bir fitneye sebebiyet verecekse, isyanı uygun görmezler. Genel anlamda sahabe hakkında ehl-i Sünnet gibi düşünmekle beraber Hz. Osman ve Hz. Ali’yi hatalı

³⁸⁸ Berfeş b. Said Muhammed b. Türki, *Kitab Uman Tarih ve Emcad*, s. 106.

³⁸⁹ Ali b. Hilal b. Muhammed el Abri, *el İmame fi Fıkh İslâmi*, s. 290, 293.

³⁹⁰ Bakara, 2/ 124.

³⁹¹ Ali b. Hilal b. Muhammed el Abri, *el İmame fi Fıkh İslâmi*, s. 304.

davranmakla suçlar, ama şirk isnat etmezler. İbadî kaynaklar on iki bin İbadî'nin öldürüldüğü Nehrevan Savaşının anlatımında Hz. Ali'nin isminin sonuna ‘kerremallahu veche ‘ifadesini eklemeyi ihmal etmezler.³⁹²

1. 1. 5. İbadîliğin Günümüzdeki Durumu

İbadîlik bugünün Uman'ında en yaygın mezheptir. Gerek Uman Anayasası'nda gerekse kanunlarda geçmemesine rağmen, yabancı kaynaklarda Uman'ın resmi mezhebinin İbadîlik olduğu yazılmaktadır. Bu yanlış bir yorumlama biçimidir. Ülkenin kendisi bu tarz bir niteleme yapmamışken resmi mezhep şeklinde bir tanımlama kullanmak yanlıştır. Uman kendi tanımlamalarına göre dini İslâm olan bir Müslüman ülkesidir. Kanunlar da resmi mezhep olarak herhangi bir mezhebe atıf yoktur. Ülkeye atfedilen bu resmi mezhep algısı İbadîliğin ülkede çok uzun bir tarihi geçmişi olmasından ve nisbi olarak büyük bir kitleyi oluşturmalarından dolayıdır.

İbadîlik İslâm dünyasında yaygın olan yedi İslâmî mezhep; İbadî, Hanefî, Malîkî, Hanbelî, Şafîî, Zeydî, İmami 'den biridir.³⁹³ Bugün Uman ülkesi nüfusunun büyük çoğunluğu İbadî mezhebine bağlıdır. Emevilerden beri bağımsız bir devlet olan Uman, bazen imamlık ile bazen sultanlık ile yönetilmiş, bazen de hem sultanlık hem de imamlık sistemi ile kaim bir devlet yapılanması ile günümüze kadar gelmiştir.³⁹⁴ İbadîlik ve buna bağlı imamlık Uman'da tarihi çok eskilere dayanan bir olgu olmakla birlikte, Emeviler'den beri aralıklı da olsa bağımsız imamet ile yönetilen devlet olma özelliğini taşımaktadır.³⁹⁵

İbadîlerde İslâm'ın ilk kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an'ı veya ondan bir bölümü reddeden müşrik yahut mürteddir. Kur'an'dan sonra ikinci asıl kaynak ise, sahih sünnettir. Buna göre sünnete uygun amel gerekir, Sünneti inkâr eden Kur'an'ı inkâr etmiş gibidir. İbadîler'e göre İslâm dininin üçüncü asıl kaynağı da İcma'dır. Eğer İcma ehlinde gerekli şartlar bulunuyor ise İcma'dan ayrılmak fasıklıktır.³⁹⁶

İbadîler ameli imandan bir cüz kabul ederler. Onlara göre iman akide, kavl ve amelden müteşekkildir. İnsanın sadece imanı kalp ile tasdik etmesi ve arkasından dil ile ikrar etmesinden ibaret olmasının mümkün olmayacağını söylerler. “*Kim ki*

³⁹² Hasan Onat, Sönmez Kutlu, ” *İslâm Mezhepleri Tarihi El Kitabı*”, 4. baskı, Ankara, s. 79.

³⁹³ İsmail b. Salih el Ağberi, *el İbadîyye beyne Hirasat Din ve Siyaset Dünya*, Uman, 2013. s. 28.

³⁹⁴ Ali Yahya Muammer, *Mezheb İslâmî Mutedil*, 1. Baskı, Londra: Dar el Hikme, 2013, s. 22.

³⁹⁵ Tarık Sasi Şeybani, *el İbadîyye, usuluhe ve A'lamuhe*. s. 16.

³⁹⁶ Berfeş b. Said Muhammed b. Türki, *Kitab Uman Tarih ve Emcad*, s. 122.

Allah'tan başka ilah yoktur dediği halde; hırsızlık ya da zina bile yapsa cennete girer.” Genellikle imanın bu anlayışla tavsif edildiği diğer fıkıh ekollerinden farklı olarak İbadîler, böyle bir şeyin mümkün olmadığını söylerler. İbadîlerde iman meselesi, ana itikat meselesidir. Konuya büyük ehemmiyet atfeden İbadîler, Müslümanın yaşam ve davranış şeklinin aslında, amellerin imandan bir cüz olup olmadığı meselesine bağlı olduğunu düşünürler. Diğer fikhi ekollerin ameli imandan ayrı görmelerine karşın İbadîler ayrı görmezler ve bu konuda çok katidirler.³⁹⁷

İbadîlerin tevhid konusundaki görüşleri ise şu şekilde özetlenebilir: Allah'ı mutlak olarak her şeyden tenzih ederler, Allah zatı ile kaimdir. Zatı da sıfatları da kendindedir. Allah vaadine sadıktır. Kur'an Allah kelimidir, mütevatir bir yolla günümüze ulaşmıştır. Ondan bir şeyi inkâr etmek şirkir. Sırat-i Müstakim cehennemin üzerine kurulu bir yol değildir. Bilakis Sırat'ı Müstakim İslâm'ın yolu, Allah'ın dinidir. İnsan seçimlerinde hürdür. Fiillerini kendisi kazanır, yapmaya zorunlu olduğu bir fiili yoktur. Fakat fiillerinin yaratıcısı da değildir. Büyük günahlar tövbesiz bağışlanmaz o nedenle tövbe esastır. İnsan ya mü'mindir ya da kâfirdir üçüncü bir şey yoktur. Nifak şirk ile iman arasında bir yerdir. Her ne kadar üçüncü bir kategori gibi görünse de münafıklar dünya hayatında Müslümanlarla birlikte iken ahirette müşriklerle birlikte haşr olunacaktır. İbadîlerde küfür, şirk küfrü olarak nitelenen küfür değil nimet küfrüdür. Mesela rüşvet, nimet küfrüdür. Emri bi'l-ma'ruf, nehy anil münker iki asıldır, vaciptir. Allah Rasulu'nün şefaati vardır. Allah'ın kuluna delili, Rasulü ve kitabıdır.³⁹⁸

İbadîlerin tevhid inançları Mutezile'nin tevhid inançlarına çok yakındır. Zira İbadîler de Allah'ın tenzihi hususunda aynı Mutezile gibi düşünürler, Müşebbihe ve Mücessime'ye yani teşbihe karşıdır. Yaratmada Allah'ı cüzlere ayırmazlar. Allah her şeyin üstündedir, ona hiçbir şey benzemez. Allah ne cevher ne cisim ne de arazdır. Allah dille, akılla ve bizzat Şari olmasıyla delillendirilebilir. Çünkü Allah, âlemin var olmasının aslıdır. Bu onun ilk delilidir ve Allah âlemin yaratıcısıdır. Yalnız İbadîler, Allah'ın varlığının bilinmesini Mutezile gibi sadece akla dayandırmazlar. Eşariler gibi şeriat yönüne de vurgu yaparlar. Ayrıca nasların lafzi anlamlarından yola çıkarak,

³⁹⁷ Muhammed Salih Nasır, *Menhec Da've endel İbadîye*, s. 190.

³⁹⁸ Ali Yahya Muammar, *Mezheb İslâmî Mutedil*, 1. Baskı, Londra: Dar el Hikme, 2013, s. 44-47.

Allah'a sıfat isnad etmeyi, "Allah'ın eli, Allah'ın gözü, Allah'ın arşı" gibi benzetmeleri de tıpkı Mutezile gibi kabul etmezler.³⁹⁹

Bununla birlikte bazı âyetlerin zahirî anlamlarına göre hareket ederler. Örneğin "Leyse ke-misluhu şey'un"⁴⁰⁰ âyetinin zahiri anlamı gereğince, İbadîler Allah'ın cennette ve cehennemde görülebileceğine inanmazlar. Büyük günah işleyen kimselerin (zina, hırsızlık, cinayet, haksız yere başkasının hakkını yeme) tövbe etmeden ölmeleri halinde, daimî olarak cehennemde kalacaklarına inanırlar. İbadîler Allah'ın her şeyi yarattığına inanmakla birlikte kul seçimlerinde özgürdür, fiillerini herhangi bir zorlama olmadan kendisi seçer diye düşünmektedir. Ayrıca İbadîlerin büyük çoğunluğu Halku'l Kur'an⁴⁰¹ konusunda Kur'an'ın yaratılmış olduğunu düşünürken, günahkârlar için ahirette şefaet olamayacağını savunurlar.⁴⁰² Bazı İbadîler, özellikle modern dönem İbadîleri, kendilerinin Hariciler ile olan ortak geçmişlerini siyasi ve dini anlamda radikal gruplar olan Ezarika ve Necadat ile karıştırılmamak için kati suretle inkâr ederler. İşin aslı, İbadîler ilk Haricîlerdir, yani Muhakkeme-i Ula'dır.⁴⁰³

Günümüz Uman İbadîleri ortaya çıktıkları günden bugüne kadar örgütlü sosyal hayata özel önem vermişlerdir. Gerek imamet anlayışlarını gerekse de yurt anlayışlarını, toplum barışını krize sokacak şekilde geliştirmemişlerdir. Toplum barışını bozmamak adına günahkâr idarecilerin arkasında namaz kılmışlardır. Muhakkime içerisinde şiddeti yöntem olarak benimseyen gruplara entegre olmayarak, Ezarika başta olmak üzere şiddeti benimseyen gruplara fiilen karşı çıkmışlardır.⁴⁰⁴

1. 1. 5. A. Makalat Yazarları Nezdinde İbadîlik

Mezhepler Tarihi yazıcılığında ciddi arka plan oluşturan makalat kitaplarında, İbadîliğin nasıl anlatıldığı hakkında bilgi sahibi olmak yerinde olacaktır. Mezhepler Tarihi metodolojisinin kurucusu olarak görülen kadim makalat yazarlarından Şehristani'nin, Mezhepler Tarihi sınıflandırması oldukça farklıdır. Kitabında yer verdiği beş mukaddimesinde mezhepleri nasıl sınıflandırdığını açıklamıştır.

³⁹⁹ Pierre Cuperly, *Medhal ila Dirasat el İbadîyye ve Akidetihe*, 1. Baskı, Uman: Beyt Çaşşam, 2014, s. 402.

⁴⁰⁰ Şu'ra, 42 /11.

⁴⁰¹ Kur'an'ın yaratılmış olup olmadığı konusundaki tartışmaları ifade eden kelâm terimi. bkz: Yusuf Şevki Yavuz, "Halku'l Kur'an" Ankara: TDV İslam Ansiklopedisi, 1997, c.15, s.371-375

⁴⁰² Uman Ansiklopedisi, *Mevsua Umaniye*, Uman: Tarih ve Kültür Bakanlığı, 1. Cilt, 2013, s. 202.

⁴⁰³ Munsef Kovca, *Tarih İbadîyye diyni ve siyasi*, 12.

⁴⁰⁴ Orhan Ateş, *Günümüz Umman İbadîyesi*, s. 216.

Şehristani, I. mukaddimesinde, insanları din mensubu olanlar- olmayanlar olarak ikiye ayırırken, bir dine müntesip olanları; Mecusiler, Yahudiler, Hristiyanlar, Müslümanlar olarak belirtir. Bir dine müntesip olmayanlar ise; Felsefeciler, Dehriiler, Sabiiler, yıldızlara ve putlara tapanlar, Brahmanistler'dir. Bununla birlikte Mecusiler yetmiş, Yahudiler yetmiş bir, Hristiyanlar yetmiş iki Müslümanlar yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır der, Müslümanlar ile ilgili rakamı Hz. Peygamber'in hadisine isnad eder. Şehristani ikinci mukaddimesinde de mezheplerin tasnif ettiği dört kaideyi sıfatlar ve tevhid, kader ve adalet, Va'ad Va'id ve Semi Akl, son olarak da risalet ve iman olarak belirlerken, mezhepleri de bu kaidelere mesafe ve duruşları üzerinden inceler. Bu ana kaidelerden birine getirilen farklı görüş ve yorumlar mezhep ya da fırkaları ortaya çıkarmaktadır. Bu kaidelerden hareketle İslâm'ı Kaderiyye, Sıfatiyye, Havaric ve Şia şeklinde dört büyük fırkaya ayırır. Her fırkanın kendi içinde bölünmesiyle de bu sayı yetmiş üçe tamamlanır.⁴⁰⁵ Şehristani, Havaric ismi altında, Haricilikten doğan fırkaları ve İbadiye'yi ise şu şekilde açıklar:

“Haricilerin büyük fırkaları Muhakkime, Ezarika, Necedat, Beyhesiyye, Acaride, Sealibe ve İbadiyye olup diğerleri bunlardan ayrılan alt gruplardır. Bu fırkalardaki ortak düşünce, halife Osman ve Ali'den *teberri* edip uzaklaşmalarıdır. Bunu bütün ibadet ve iyi davranışların üzerinde bir özellik olarak görürler ve ancak bunun kabul edilmesi durumunda nikâhlanmanın geçerli olacağını belirtirler. Ayrıca büyük günah işleyenleri kâfir saymak ve imam, sünnete aykırı uygulamalarda bulunduğu ona karşı ayaklanmayı (isyan) gerekli bir hak kabul etmek ortak düşüncelerindedir.”⁴⁰⁶

Makalat yazarlarından bir diğer önemli isim ise Eşari'dir. Eşari de mezhepleri konu ettiği *Makalatu İslâmiyyin* adlı eserinde, insanların Hz. Peygamber'den sonra birçok hususta ayrılığa düştüklerini, Müslümanların birbirlerini sapıklıkla suçlamalarına karşın İslâm'ın geniş dairesinin hepsini içine alacağını söylerken, Müslümanlar arasında meydana gelen ilk ihtilaf imamet konusundadır diye belirtir.⁴⁰⁷

Diğer yandan eserinde tarafsız bir bakış açısıyla mezhepleri işleyeceğini ifade eden Eşari ise, mezhepleri on üç ana başlık altında toplar. Haricilik bu başlıklarda ikinci sırada gelir ve Hariciliği dokuz fırkaya ayırır ki, bunlar; Ezarika, Necdîyye, Sufriyye, İbadiyye, Beyhesiyye, Salih'in taraftarları, Fazliyye, Racia, Şebibiyye'dir.⁴⁰⁸

⁴⁰⁵ Şehristani, *Milel ve Nihal*, Çeviri: Mustafa Öz. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2008, s. 26-28.

⁴⁰⁶ Şehristani, *Milel ve Nihal*, s. 110.

⁴⁰⁷ Ebu'l Hasen el Eş'ari, *İlk Dönem İslâm Mezhepleri*, Çeviri: M. Dalkılıç, Ö. Aydın, İstanbul: Kabaıcı Yayınevi, 2005, s. 6, 27.

⁴⁰⁸ Ebu'l Hasen el Eş'ari, *İlk Dönem İslâm Mezhepleri*, Çeviri: M. Dalkılıç, Ö. Aydın, İstanbul: Kabaıcı Yayınevi, 2005, s. 6, 27.

Görüldüğü üzere Şehristani ve Eşari İbadî mezhebini Haricilik ana başlığı altında bir fırka olarak zikretmektedirler, dolayısı ile bu fırkayı konumlandıkları yerde, İbadîlik, Harici bir mezheptir. Şehristani Muhakkime-i Ula'yı şu şekilde açıklar:

“Bunlar tahkimden istedikleri sonucu elde edemeyip, başarısızlıkla neticelenmesi sonrasında, mü'minlerin emiri Ali b. Ebi Talib'e isyan ederek ayaklananlardır. Bunlar hakkında Hz. Peygamber; “Bu adamın soyundan, okun yaydan çıktığı gibi dinden uzaklaşacak bir grup çıkacaktır dediği Marika, yani dinden çıkanlardır. Bunların isyanları iki konuda olmuştur. İlki imamet konusundaki bidatleridir ki; imametin Kureyş'ten olmayan bir kimse içinde geçerli olmasını ileri sürmüşlerdir. Diğeri ise; Hz. Ali'ye tahkim sonucu hüküm verme konusunda hata etmiştir diyen topluluktur.”⁴⁰⁹

Şehristani, tahkimden sonra ayrılan grupların tamamını Harici olarak sınıflandırdıktan sonra tek tek bu fırkaları açıklamıştır. Hariciler olarak sınıflandırdığı bu sıralama; 1- Muhakkime-i Ula 2. Ezarika 3. Necedat el Aziriyye 4. Beyhesiyye 5. Acaride 6. Sealibe 7. İbadiyye 8. Sufriyyetü'z Ziyadiyye şeklindedir. Yedinci sırada yer verdiği İbadîlik hakkında ise şunları aktarmaktadır.

“Mervan b. Muhammed zamanında isyan eden Abdullah b. İbad'ın mensuplarıdır. İbadîlere göre, ehl-i İslâm olan muhaliflerinin bulunduğu yer *dar-ı tevhid*, sultanın karargâhının bulunduğu yer ise *dar-ı bağy* yani azgınlık mahallidir. İbadîler büyük günah işleyen için *muhavvid* tanımında bulunmakla beraber onların mümin olmadıklarını ileri sürmüşlerdir. İbadîlere göre, kulların filleri ihdas ve var etme bakımından Allah tarafından yaratılır, kul tarafından mecazi olarak değil gerçekten kesb edilir. Büyük günah işleyen kimsenin, dini inkâr anlamında millet küfrü değil, nimet küfrü işlemiş olduklarını ifade ederler”⁴¹⁰

Şehristani Haricileri sekiz gruba ayırdıktan sonra, İbadîleri yedinci sırada zikretmiştir. Daha sonra İbadîleri de kendi içinde Hafsiyye, Harisiyye, Yezidiyye şeklinde üç gruba bölmüştür. Bununla birlikte Eşari de Şehristani gibi İbadîliği birden fazla gruba ayırdıktan sonra İbadîlik hakkında şunları nakletmiştir.

“Haricilerin İbadiyye kolundan birinci fırkadan olanlara Hafsiyye denilir. İmamları Hafs b. Ebi'l Mikdam'dır. İkinci fırkadan olanlar Yezidiyye diye isimlendirilir. İmamları Yezid b. Üneyse idi. İbadiyenin üçüncü fırkası, Haris b. el İbadî taraftarlarıdır. İbadîler Allah'ın kullarına farz kıldığı şeyin hepsinin iman olduğunu her büyük günahın şirk küfrü değil nimet küfrü olduğunu ve

⁴⁰⁹ Şehristani, *Milel ve Nihal*, s. 110.

⁴¹⁰ Şehristani, *Milel ve Nihal*, s. 124.

büyük günah işleyenin de ebedi olarak cehennemde kalacağını söylerler. Ayrıca haricilerin hepsi Kur'an'ın yaratılmış olduğunu söylerler.”⁴¹¹

Ebu Zehra ise, genelde Haricileri özelde İbadîleri şöyle anlatmaktadır. Hariciler, Sıffin savaşından sonra Hz. Ali'nin meseleyi hakem vasıtasıyla halletme fikrini kabul etmesi üzerine Hz. Ali'nin ordusundan ayrılanlardır. Bunlar daha sonra Hz. Ali'ye karşı ayaklanmışlar ve onunla savaşmışlardır. Hz. Ali devrinde ve ondan sonraki devirlerde Müslümanların büyük çoğunluğunu kâfir saymışlardır. Emeviler devrinde Hariciler çok güçlenmişler, birçok Emevi valilerini öldürmüşlerdir. Hariciler aşırılık ve itidal bakımından çeşitli fırkalara ayrılır. En aşırısı Ezarika'dır. Bunlar Nafi b. Ezrak'a bağlıdır. Onlara göre kendilerine muhalefet edenleri öldürmek mubahtır. Ezarika'dan sonra bir diğer aşırı fırka Sufriyye'dir. Daha sonra da Necedat gelir. Ehli Sünnete yakın olan harici fırkası ise İbadiyye'dir. Abdullah b. İbad'a tabi olup fıkıh kitapları vardır. Bunlara göre, muhalefet edenler inanç bakımından kâfir değil nimet bakımından (nimet küfrü) küfürdedirler. İbadîlere göre, muhaliflerin kanlarını akıtmak haram, şahitlikleri muteberdir.⁴¹²

Son seneler dışında Türkiye'de yazılan İbadîlik ile ilgili tüm kaynaklar, makalat kitaplarından faydalanılarak yazılmıştır. İbadîliğin farklı sınıflandırmalar altında, birbirinden değişik imamlara intisab ettirilerek açıklandığı bilgilere göre İbadîlik Harici bir mezheptir. İbadîlik, hilafete ve söz konusu düzene başkaldırmalarından dolayı olumsuz bir şekilde lanse edilmiş, Haricilik etiketi üzerinden fırkanın diğer konulardaki inanç ve duruşları ya zikredilmemiş ya da çizdikleri olumsuz portre üzerinden anlatılmıştır. Fakat zaman içerisinde günümüz İbadîliğini anlamak üzere Türkiye'de, İbadî kaynaklardan da okumalar yapılarak eserler yazılmaktadır. Bu durum metodik araştırma çerçevesinde bakıldığında olumlu bir adım olarak karşımıza çıkmaktadır. Fırak edebiyatının yazılan ilk eserler olması göz önüne alındığında, bu tarz yanlışlıkların olması zamanın olayları da dikkate alındığında normal olabilmektedir. Asıl önemli olan yerel kaynaklara da müracaat ederek aradaki yanlışlıkların giderilmesi ve sahaya söz konusu bilgilerin objektif olarak aktarılmasıdır.

⁴¹¹ el Eş'ari, *İlk Dönem İslâm Mezhepleri*. s. 114-118.

⁴¹² Muhammed Ebu Zehra, *İslâm'da Fıkhi Mezhepler Tarihi*, çevirmen: Abdülkadir Şener, İstanbul, 1976, s. 65-67.

1. 2. İbadîliğin Bir Arada Yaşama Üzerindeki Rolü

İbadîliğin harici bir mezhep olup olmadığı Uman dışındaki ülkelerde hala tartışılmaya devam ederken, içeride mezhep kendi içinde bütüncül ve tutarlı fiillerinin yanı sıra diğer mezheplerle ilişkilerinde de uyum ve hoşgörüyü dayanan bir politika sürdürmektedir. İbadîliğin, İslâm'ın ilk dönemlerinde ayrı bir ekol olarak ortaya çıkması, zaten meydana gelen ihtilafa kenara çekilip tarafsız kalmasındandı. O nedenle teşekkül döneminden günümüze, İbadîler diğer mezheplerle ihtilafa düşseler de savaş ya da çatışmaya varacak bir oluşumda yer almamış geride durmayı tercih etmişlerdir. Uman'da diğer mezheplerle uyum ve beraberlik içinde yaşama örneği, son dönemlerde hoşgörü kavramını ön plana çıkarırken bu kavramsallaştırma ile İbadîliğe olumlu bir rol verilmektedir. Kavramın ne zaman kullanılmaya başlandığı, İbadîlerin bir arada yaşama örneğinde nasıl bir rolü olduğu burada işlenecektir.

Günümüzde kullanılan sivil, sivil toplum, insani, insan hakları, ortak yaşam, hoşgörü gibi terimler, XIV. yy'dan itibaren kullanılan, büyük kültürel dönüşümlere uğramış, batı aklının ürettiği terimlerdir. *Hoşgörü* /التسامح/ *tolerance* kavramı bir batı tecrübesi olarak, Protestan ve Katolikler arasında yaşanan kanlı, etnik ve dini çatışmaların atmosferinde doğmuştur. Arap tarihinde görülmeyen bu kavramlara Uman'da 1970 ve sonrası rastlanılmaktadır. Bu kullanım Uman'ın dilsel, mezhepsel, dinsel çoğulculukla olan ilişkisiyle ilintilidir. Hoşgörü, anlayış, dünya görüşü kavramları Uman'da son on sene içinde ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni ise, küresel düşünceler ile dönüşümler ve 2001'de ABD'de yaşanan terör olaylarıdır. Söz konusu kavramların ülkede yerleşmesini, siyasi aklın da teşvik ettiği görülür. Zira, etnik, dilsel, dinsel ve mezhepsel çoğulculuğa sahip bir devlette, siyasi akıl, eğer sosyal istikrar istiyorsa, sivil toplumu, insan haklarını ortak insani değerlerle doyurmak ve farklı gruplar arasında bir uyum ortamı oluşturmak zorundadır. Nitekim Uman'ın etnik ve mezhepsel bakımdan çoğulcu yapısında var olan uyum, son dönemlerde artan mezhep içerikli provokatif çatışmalara rağmen Uman'da halen devam etmektedir.⁴¹³ İslam dünyasında çoğulculuk Hz. Peygamber zamanından bugüne değin var olan bir olgu olmasına rağmen değişen şartlar ve üretilen ırkçı-milliyetçi kavramlar nedeni ile insanlar arasında bir arada uyum içerisinde yaşama fikri zorlaştırılmaya çalışılmaktadır. Nitekim çoğulcu toplum yapısı bugün sadece Müslüman halklar

⁴¹³ İSMAILİ Ahmed, "et taddudiyee el İsniiyye ve el lugaviyye ve diyaniyye fı Uman ve Alakatuhe bilistikrar Siyasi", Omran İnsani ve Sosyal İlimler Dergisi, 11. sayı, 3. Dergi, s. 87-89.

arasında görülen bir durum da değildir. Bugün ABD toplumu, dünyada dinsel çeşitliliği en fazla olan ülkedir. ABD'deki bu çeşitliliğin kaynağı hem resmi bir devlet dininin anayasal olarak yasak olması, hem de tarihsel olarak farklı bölgelerden göçmenlerin ABD'ye gelip yerleşmesidir.⁴¹⁴

Bununla birlikte İslâm dünyası da İslâm'ın ilk günlerinden bu yana şaşırtıcı bir çeşitlilik gösterir. Üç kıtaya yayılarak kesintili bile olsa, makul bir uyum içinde yan yana yaşayan birçok farklı ırk, inanç sistemi, kültürü kapsamıştır. Mezhep çekişmeleri, din zulmü İslâm tarihinde yok değildir, ama ender, atipiktir; hiçbir zaman Hristiyan dünyasında görülen boyutlarda büyük din savaşları ve zulümler olmamıştır. Günümüzde İslâm ülkelerindeki çatışmalar uluslararası olmaktan çok bölgeseldir. Örnek olarak Irak ve İran, Fas ve Cezayir arasındakiler dışında ayrı ayrı birçok ülkede etnik, mezhepsel, ideolojik ve toplumsal çatışmalar yaşanmaktadır.⁴¹⁵

Bugün, doğu Arap dünyası bir süredir aşırı Sünnî ve Şîîlerin birbirlerine karşı mücadelelerini sürdürürken zaman zaman kâfirlere karşı mücadelede birlik oldukları tuhaf bir manzaraya tanık olmaktadır. (Bunun bir örneği İran'ın, Gazze'de, koyu Sünnî Hamas'ı, Lübnan'da da koyu Şîî Hizbullah'ı desteklemesidir.) İran'ın Arap dünyasının işlerine giderek daha fazla müdahalesi önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. Birincisi İran, etkisi Lübnan ve Filistin topraklarına kadar uzanan önemli bir güç haline gelmiştir. İkincisi, Sünnîler ile Şîîler arasındaki anlaşmazlık büyük olmakla birlikte, İran'ın müdahalesi aralarındaki bu ayrılığı, her ikisinin Arap ve Müslüman olmayan düşmanlarıyla aralarındaki ayrılığa göre önemsizleştirmiştir. Üçüncüsü, tıpkı Sovyet tehdidi algısının, 1979'da Sedat'ı İsrail'le barış yapmaya yönelttiği gibi, bugün kimi Arap liderler, İran tehdidinin İsrail'den daha büyük tehlike oluşturduğu düşüncesiyle Yahudi devletiyle sessizce iyi geçinme arayışına girmektedirler.⁴¹⁶ Bugün Müslüman ülkeler arasında olan etnik ve mezhepsel güdümlü çekişmeleri anlayabilmek için Orta Doğu'nun etnik ve demografik yapısından haberdar olmak gerekmektedir. Zira bugün İslâm ülkeleri arasında çatışma unsuru olarak kullanılan ırksal, etnik ve mezhepsel argümanlar tahrik edici ölçüdedir.

Ortadoğu'da Müslüman olmayan büyük azınlıkların bulunduğu Mısır, Lübnan, Sudan gibi ülkelerde, ırkçılık sorunu çıkış noktasını dinden aldığı sürece, Arap

⁴¹⁴ John J. Macionis, *Sosyoloji*, Editör: Vildan Akan, Ankara: Nobel Yayınları, 2015, s. 502.

⁴¹⁵ Bernard Lewis, *İnanç ve İktidar- Ortadoğu'da Din ve Siyaset*, Ankara: Akılçelen Kitaplar, 2017, s. 31, 79.

⁴¹⁶ Bernard Lewis, *İnanç ve İktidar- Ortadoğu'da Din ve Siyaset*, Ankara: Akılçelen Kitaplar, 2017, s. 94.

ülkelerinde gerilim siyasi sahalarda yükselmeye devam edecektir. Suriye ve Irak'da Kürtler, Fas'da Amazigh ve Berberiler ve bir ölçüde Mısır'da Nubiler, ırkçılık üzerinden sorunlar yaşarken, radikalizm ve aşırıcılığın türleri bir ülkeden diğerine, çeşitlilik gösterir. Mezhepsel taraftarlık sorunu ise, Irak, Lübnan, Bahreyn başta olmak üzere birçok ülkede Sünnî- Şîî grupları arasındadır. Arap ülkelerindeki etnik toplulukların istatistik rakamları tüm ülkelerde değişiklik gösterirken, 2004 yılı rakamlarına göre Uman hariç Körfez ülkelerinin her birinde yaşayan Şîîler'in yüzdesi %10'un üzerindedir.⁴¹⁷ Uman, kendi bünyesinde ırksal ve mezhepsel çeşitliliğe sahip bir ülke olarak, İslâmcı ayaklanmalarla, aşiretçi, mezhepçi ve etnik şiddetle sarsılan birçok Arap devletinin aksine, farklı dini gruplar ve aşiretler arasında hoşgörü ve uyumun barışçıl örneği olarak dikkat çekmektedir.⁴¹⁸ Uman'ın mezhepsel çeşitliliğinde, Sünnî mezhepler olan Hanefîler, Şafîîler, Hanbelîler ve Malikîlerin yanı sıra Şîîler ve İbadîler de yer alır.

Uman'daki mezhepsel çoğulculuk, hicri III. yy'a hatta belki daha da eskiye dayanırken, Uman'ın bir sahil bölgesi olan Sohar'da o dönemde Şîî, Mutezile ve Mürcie bulunduğu tespit edilmiştir. Fakat sayıları az olduğu için siyasi ve sosyal bir kitle oluşturmamışlardır. Belki de söz konusu farklı mezhep mensupları aslen Umanlı olmayıp, *büyük fitne* sonrası yaşanan kanlı olaylardan sonra, gelip buraya yerleşen muhacirlerdir. Bu kadar erken dönemlerden beri farklı mezheplerin Uman'da bulunmasına rağmen, mezheplerin kendi aralarında herhangi bir çatışma yaşadıkları aktarılmamıştır.⁴¹⁹

Bu barış ortamını sağlayan önemli faktörlerden biri, İbadîlerin köklü imamet gelenekleridir. Yönetim şekli olarak belirledikleri imamet sistemi, bir dini argüman olarak onları, mezhepsel savaşımlardan uzak tutmuştur. Nitekim Körfez ülkeleri arasında Yemen ve Uman dini imamet sistemini tercih eden iki ülke iken, yakın döneme kadar imameti hala yaşatan tek ülke Uman'dır. Uman tarihinde çok derin ve uzun olan bu dini gelenek, Sultan Kâbus ile birlikte artık geride kalır ki şüphesiz bu büyük bir dönüşümdür. Sultanlığın ilanı ile din devletten değil, dini yönetim devletten ayrılırken,

---

⁴¹⁷ NESİRA Hany, "Havle Kharita el Akaliyyat fi el Alem el Arabi", et Taifiyye sahva el fitne en Naima, Dubai: el Misbar, 2011, s. 169, 173-185.

⁴¹⁸ CAFIORO Giorgio, "Oman breaks from GCC on Yemen conflict" <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2015/05/oman-response-yemen-conflict.html>, Erişim tarihi: 28.10.2016.

⁴¹⁹ İSMAILİ Ahmed, "et taddüyye el İsnıyye ve el lugaviyye ve diyniyye fi Uman ve Alakatuhe bilistikrar Siyasi", Omran İnsani ve Sosyal İlimler Dergisi, 11. sayı, 3. Dergi, s. 89-90.

Uman Anayasası temel esaslarını İslâm şeriatından almıştır. Değişiklikte esas alınan bu temel, uzun yıllar devam eden İbadî imametinden sonra oluşan, dinsel boşluğun tamamlanmasında önemlidir.⁴²⁰

İbadîliğin tarihsel arka planından gelen devlet geleneklerinin adil imamın seçilmesine bağlı olması, tarihin erken dönemlerinden yakın bir zamana kadar idarenin dini bir yapının elinde kalmasına neden olmuştur. İbadîler bununla Emevi, Abbasi, Osmanlı gibi büyük merkezi yönetimlerden uzak kalırken, bu uzleti kendi içlerinde bir avantaja çevirmeye çalışmışlar ve şeriata uygun biçimde belirledikleri kurallar dahilinde dini liderlerini seçerek, imamet sistemini son 50 sene öncesine kadar sürdürmüşlerdir. Bu süreç içerisinde diğer dünya ülkelerinden gelen siyasi baskı ve zorlamalarla da karşılaşsalar da İbadîler, kendi içlerinde toplumsal yapılarını korumuş, topraklarına hicret edenleri saygı ve hoşgörü ile karşılamışlardır. Zira Umanlılar mezhepsel tarihleri boyunca bizi farklı düşündükleri için dışlanmışlardır. Genelde Umanlılar'ın özelde İbadîler'in hoşgörülü olmalarının nedenlerinden biri de kendilerine yapılan bu hareketi başkalarına yapmak istememiş olmalarından olabilir.

Uman'da farklı mezhepler, dinler, ırklar, diller ve inanışlara gösterilen saygı ve uyum ortamı için belki de en önemli noktalardan biri, meselenin resmi kanunlar ile kontrol altında tutulmasıdır. Bu açıdan anayasanın 28. maddesinde, dini semboller, eylemler, inanışlar, adap sınırları çerçevesinde olmalı, bu çizgiden çıkmamalı ve topluluğun genel düzenini bozmamalıdır ibaresi önemlidir. Yine aynı şekilde, Anayasanın Kişisel Haller başlığı kapsamında, 282.bendinde Uman'da mukim Müslüman olmayan kişiler için de kendilerine tahsis edilmiş yerlerde ibadet özgürlüğü sağlanmıştır.⁴²¹ Ayrıca anayasanın 17. maddesinde tüm insanların kanunlar önünde eşit olduğunu tüm ırklar ve mezhepler arasında temyiz yapılmasının yasak olduğu kesin bir şekilde belirtilmektedir.⁴²²

Sultan Kâbus'un mezhepler arasında bir çatışma unsuru olabilecek her türlü davranış ve oluşuma şiddetle karşı çıkması hitaplarında sıkça yer almaktadır. Nitekim konuşmalarından birinde, "Hangi maske altında olursa olsun, fanatizmin her türüsü, ayrıştırmacılığın her cinsi ülkemizin toprakları için zehirli tohumlardır. Filizlenmesine izin verilmeyecektir. Fikirlerin yok edilmesi günahdır. Biz asla kimsenin düşünce

⁴²⁰ İbrahim Şehdad, *es Sira ed Dakhili fi Uman*, Beyrut: Dar el Evzai, 1989, s. 357.

⁴²¹ Nizam Esasi Lildevle. m. 28.

⁴²² Nizam Esasi Lildevle. m. 17.

özgürlüğüne baskı kurulmasına izin vermeyeceğiz. Bizim dinimizde hoşgörü, ahlâk ve açıklık vardır ve kutsal Kur'an bilgiyi ve düşünceyi destekler. Bu âyetler hiçbir şey düşünmeden kör gibi yaşamayı emretmez. Kur'an, asla sorgulamanın ya da bilgiyi aramanın karşısında olmamıştır”⁴²³ şeklinde ifade ettiği düşünceleri bu konuda gösterdiği hassasiyetin bir kanıtıdır.

İbadiliğin yaygın bir mezhep olduğu Uman'da, yabancı kaynaklarda ifade edilenin aksine, İbadîlik devletin resmi mezhebi değildir. Bilakis hem kanunlar hem de devlet idaresi mezhepler üstü bir çerçeveye çizmiştir. Bununla birlikte mezhepler üstü bu çatının oluşturulmasının alt yapısında geçmişten gelen İbadîlik kültürünün de rolü olduğunu söylemek mümkündür. Zira İbadîliğin, üstünlük, misyonerlik ve yayılcılık gibi politikaları yoktur.

İbadiliğin diğer mezheplerle bir arada uyum içerisinde yaşayabilmesindeki en önemli nedenlerden biri, İbadîliğin ortaya çıkışından bugüne kadar, diğer fıkhi ekollerle usulde değil furu konularda farklı düşünüyor olmasıdır. İlk asırdan bu yana diğer fıkhi ekoller ile yakınlaşma ruhu taşıyan İbadîlik, çoğunlukla Malikî ve Şafîîlerle iç içe olduğundan bu mezheplerle kaynaşma ruhunu daha çok yakalamıştır. Nitekim İbn Bereke el Pehlevi bu yakınlaşmayı *el Cami* kitabında aktarmaktadır.⁴²⁴

İbadîlerin içerde, diğer mezheplerle bir arada uyum içerisinde yaşama dışarıda ise, diğer tüm fıkhi ekollerine karşı saygılı ve hoşgörülü olmalarının bir başka nedeni İbadîlerin çok erken dönemlerden itibaren deniz ve ticaret yoluyla dünyaya açılmaları ve sayısız farklı insan ve gruplarla tanışmalarıdır. Dolayısıyla uluslararası ilişkilerinin gelişmiş olması ve kapalı bir toplum olmamaları bu hoşgörünün sosyal ve kültürel altyapısı olarak zikredilebilir. Bu kadim kültürün hâlihazırdaki en somut göstergesi camilerin Şîîler, Sünnîler ve İbadîler tarafından ortak kullanılmasıdır.⁴²⁵

Bugün ülkede Evkaf ve Din İşleri Bakanlığı camiilerin idaresinden, camiilerde okunan fetvalardan sorumludur. Ülkedeki renkli mezhepsel yapı düşünülerek hazırlanan hutbelerin dışına çıkmak yasaktır. Bakanlık özellikle bu konuya çok ehemmiyet göstermektedir. Ayrıca Uman'da insanların mezhepsel meseleleri aralarında konuşmadıkları görülmektedir. Mezhepsel çeşitlilik ülkede farklı bir doku

⁴²³ bkz, 1994 Nizva Ulusal Gün Konuşması, 2000 Sultan Kâbus Üniversitesi Konuşması, Kelimat ve Khutab, 232, 416.

⁴²⁴ Tarık Sasi Şeybani, *el İbadîyye, usuluhe ve A'lamuhe*, s. 61.

⁴²⁵ ATEŞ Orhan, *Günümüz Umman İbadîyesi*, s. 217.

oluştururken, bunun insanların hayatına bir kültür olarak yerleştiğini söylemek mümkündür.

Batılı bir düşünür ve araştırmacının İbadî mezhebi hakkındaki değerlendirmesi dikkate değerdir; “Baktığımızda bugün Sünnîler, İbadîler’i mezheplerine davet ederken, Şîîler de İbadîler’i mezheplerine davet ediyorlar. Fakat İbadîler’den kimseyi mezheplerine davet ederken göremezsiniz. Bu durum İbadîler’in bulunduğu her yerde böyledir. Bunun nedenlerine baktığımızda İbadîler’in mezhepsel asabiyet sahibi olmadıklarını görürsünüz. İbadîler, psikolojik mezhep dayatmasını kırmışlardır.⁴²⁶ Bu da İbadîler’in ülkelerinde hoşgörü ve barış ortamı sağlamalarında çok önemli bir başka nedendir.

İlk defa *Mezhepler arası yakınlaşma* adı ile Fas’ta uluslararası bir konferans düzenleyen Isesco⁴²⁷, düzenlediği bu konferanslarla mezhepler arası yakınlaşma ve diyalog çalışmalarını genişleterek, müslümanlar ve mezhepler arasında yakınlığı artırmayı hedeflemektedir. İlk defa 1990’da yapılan konferansa tüm İslâmî mezheplerden katılım sağlanırken, Uman devleti adına da Evkaf Bakanlığı Genel Sekreteri Ahmed b. Suud es Siyabi katılmıştır. Mezhepler arası yakınlaşma üzerine verdiği konferansta çok anlamlı bir örnek veren Siyabi, aslında meselenin ne kadar ince bir yerde saklı olduğunu bildirmektedir.⁴²⁸

“Şîî ve Sünnîlerin ileri gelen âlimlerinin katıldığı konferansa bir İbadî olarak katıldım ve İmam Salimi’nin İslâm birliği düşüncesini açıkladım. Meşhur bir âlim ve edip olan Baruni, İmam Salimi’ye bir mektup yazar ve mektubunda şu soruyu sorar: “İslâm Birliği hakkındaki düşünceniz nedir, bu birliğin ana merkezi nerede olmalıdır?” bu soruya İmam Salimi; “*Bu aklen mümkün ama fiilen imkânsız. Fakat buna rağmen biz bu fikri destekliyoruz. Bunun için kullanılacak merkezin de Mekke olmasını öneririm der ve şu âyeti hatırlatır:*”⁴²⁹

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ ۗ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ۗ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ ۗ هُوَ سَمَّاكُمُ
الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ
وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ

⁴²⁶ Ahmed b. Suud es Siyabi, *Dave inde İbadîyye beyne el Mazi ve Hadır*, s. 82.

⁴²⁷ <http://www.isesco.org.ma/ar/events/>

⁴²⁸ Ahmed b. Suud es Siyabi, *Dave inde İbadîyye beyne el Mazi ve Hadır*, s. 85.

⁴²⁹ Ahmed b. Suud es Siyabi, *Dave inde İbadîyye beyne el Mazi ve Hadır*, s. 86.

Allah, Kur'an da "Allah uğruna hakkıyla cihat edin, o sizi seçti ve üzerinize hiçbir güçlük yükledi. Babanız İbrahim'in dinine uyun. Allah sizi hem daha önce hem de bu Kur'an'da Müslüman diye isimlendirdi ki, Peygamber size şahit (örnek) olsun, siz de insanlara şahit ve örnek olasınız. Artık namazı dosdoğru kılın zekâtı verin ve Allah'a sarılın. O sizin sahibinizdir. O ne güzel sahip ne güzel yardımcıdır."⁴³⁰

İbadîlerdeki bu hoşgörü yaklaşımı evliliklerde de kendini gösterir. İbadî bir erkek, Sünnî biri ile evlendiğinde Sünnî olabilir, ya da İbadî bir kadın Sünnî- yahut Şîî biri ile evlendiğinde evlendiği kişinin mezhebine geçebilmektedir. Her iki durumda da eksilme yahut mezhepten feragat etme İbadî mezhebindendir. Bunun nedenlerine bakıldığında İbadîlerin mezhepsel taassup ya da aşırıılık taşımadıkları görülür. Yahut bazı durumlarda hala İbadî olduklarını söylemek istemedikleri için de bunu yapmaktadırlar ki bu da İbadîlerin bir eksikliğidir.⁴³¹

İbadîlik mezhep olarak dini bir kuram iken, imamet ise siyasi bir uygulamasıdır. Uman toplumunun kabileci toplum yapısı göz önüne alındığında, tüm kabilelerin İbadîlik kuramına destek verdikleri söylenebilir. Böylelikle kabilecilik üst kimliği mezhepsel ayrışmayı örtmüş, engellemiştir. İbadîlik, uzun tarihi mirasından hareketle, dini ve ideolojik bakış açısıyla mezhepsel projelerde yer almaz. Zira İbadîlik devlet ve toplumla aynı oranda bağlantılıdır.⁴³²

Fıkhi anlamda İbadîlik ekolü, 1970 sonrası devlet mefhumundan cemaat mefhumuna dönüşmüştür. İbadîlik, İmamiyet dönemlerindeki reaksiyonlarına nazaran dini ve toplumsal ilişkilerinde köklü dönüşümler yaşamıştır. Modern Uman devleti, aktif toplumsal bir unsur olan İbadîliği siyasi argümanlardan (imamet) tamamen arındırmış ve kendi ağırlığını koymuştur. Aynı şekilde devlet, İbadîliğin tarihi ve toplumsal imam portresini değiştirmiş, aktif sosyal kişileri bakan tayin ederek bunu göstermiştir. Bugün Uman'da, dini argümanlar siyasi savunmalardan daha hoşgörülüdür. Yine aynı şekilde dini argümanlar haddi zatında zengin mezhebi görüş içermektedir. Bu nedenle toplumsal bilinç, dini argümanlarla şekillenir. Günümüzde eski tarz (bölgesel, mezhepsel, ırksal) düzenlemelere dayalı geleneksel devletten toplumsal devlete dönüşüm zorunlu hale gelmiştir. Bu bağlamda İbadîlik de mezhebi

---

⁴³⁰ Hac, 22/78.

⁴³¹ Ahmed b. Suud es Siyabi, *Dave inde İbadîyye beyne el Mazi ve Hadır*, 82-83.

⁴³² İSMAILİ Ahmed, "et taddudiyye el İsnıyye ve el lugaviyye ve diyniyye fı Uman ve Alakatuhe bilistikrar Siyasi", *Omran İnsani ve Sosyal İlimler Dergisi*, 11. sayı, 3. Dergi, s. 102.

ve fıkhî olarak köklü bir dönüşüm yaşamıştır. Diğer mezhep ya da İslâmî hareketlerde böylesine köklü ve işlevsel bir dönüşüm yaşanmamıştır. Bu durum İbadîliğin bu anlamda diğer mezheplerden daha ayrıcalıklı bir konumda olmasını sağlar⁴³³ ki bu da İbadîlerin bir arada yaşama ruhuna yaptıkları önemli katkılardan biridir. İbadîler bilinçli bir şekilde zamanın şartlarına uygun olarak siyasi güçlerinden vazgeçmeyi bilmişler, mezhepsel taassup peşinde olmamışlardır.

Bugün Müslüman caddelerinde gezen insanların %90'ı mezhebi ya da dini tartışmalardan haberdar değildirler. İnsanların üzerine mezhepsel etiketler yapıştırılmış, insanların çoğu bilmedikleri halde mezhepsel taassup içindedirler.⁴³⁴

İrkçilik, bölünme ve çekişmelerin türlü şekillerinin bölgede kaynakıldığı şu süreçte Uman'da uyum, muhabbet, birliktelik hüküm sürmektedir. Uman'ın sosyal dokusu medeniyet mirası olarak doğmuş hoşgörü ve bir arada yaşama üzerine yoğunlaşmıştır. Bu doku Sultan Kâbus'un sorumlu ve bilinçli vatandaşlık kültürünü yerleştirmesinden kaynaklanmaktadır. Kâbus bu kavramı insanların vicdanlarında kökleştirmiştir. Herkes kanun devleti önünde eşit olmasını sağlayarak ayrımcılığın önüne geçmiştir. İrkçilik zehirlenmesi ve fitne ateşinden uzak vatanının inşa ve tamiriyle meşguldür.⁴³⁵ Ülkede diğer mezhepleri kötülemek kanunen yasaktır, mezhep taraftarlığına hiçbir surette müsaade edilmez, dolayısıyla Uman'da, aslında aşırıcılığın ve aşırı hareketlerin baştan önü kesilmekte, oluşumlarına müsaade edilmemektedir. Radikal faaliyetler ve söylemler ülkede hoş karşılanmayan, ses getirmeyen pratiklerdir. Zira aşırılıktan şiddet doğduğu ne kadar doğru ise, şiddetin de aşırılık doğurduğu o kadar doğrudur.⁴³⁶ Bu açıdan Uman'da şiddeti doğuracak aşırıcılık bulunmadığından, aşırıcılığı doğuran şiddet zaten bulunmamaktadır.

Ülkelerinin yönetiminde İslâmî kurallar ve Uman geleneklerinin yanında demokrasiye vurgu yapmaları onların yeni fikirlere açık oluşlarının açık bir göstergesi sayılabilir. Ayrıca ülkenin farklı ülkelerle kurmuş olduğu siyasi, dini ve ekonomik ilişkiler ve milletler arası çok sayıda örgüte üye olarak ortak hareket etme iradesini ortaya koymaları da önemsenmelidir.⁴³⁷ İbadî imametinin günümüze ulaşmış en eski

⁴³³ İSMAİLİ Ahmed, "et taddüdiyye el İsnıyye ve el lugaviyye ve diyniyye fi Uman ve Alakatuhe bilistikrar Siyasi", Omran İnsani ve Sosyal İlimler Dergisi, 11. sayı, 3. Dergi, s. 103, 104.

⁴³⁴ Ahmed b. Suud es Siyabi, Dave inde İbadîyye beyne el Mazi ve Hadır, s. 88.

⁴³⁵ Hatım el Tai, *El Huviye ve el Kitabe*, Uman: el Ru'ye lilsahafe ve Neşr, 2016, s. 221-222.

⁴³⁶ Eric Hoffer, *Kesin İnançlılar*, Tur Yayınları, 1978, s. 81.

⁴³⁷ ATEŞ Orhan, "Günümüz Umman İbadîyesi", s. 216.

demokrasi örneği olduğunu iddia eden Gabbaş'a göre, Uman'da ki bu imamet örneği İslâm dünyasında tektir.

İbadîlik h. II ya da m. VIII. yy'dan bu yana tam 1000 senedir var olması, kendilerine has uyguladıkları yöntemler nedeniyledir. Öncelikle imamın özgür irade ile seçilmesi, buna ek olarak Şura esaslarına sıkı bir şekilde bağlı kalınması, icmaya uyulması, mezhebin kendi içinde belirlediği kuralların bütünlüğü, meclisleri, herkesin kanunlar önünde eşit olması, kanunların bağımsız olması, barış zamanında ordunun lağvedilmesi gibi bazı özellikler ile İbadîlik en eski Uman İslâm Demokrasisidir. İstişare, icma kararlarına itaat ve buna bağlı bazı ritüelleri kabile yapısı dahilinde güçlü tutmuş, dolayısıyla bir anlamda demokrasi Uman'a İbadîlik ile gelmiştir.⁴³⁸

Tarihin erken dönemlerinden beri Asya ve Uzak Doğu ile ticaret yoluyla ilişkiler kuran Umanlılar, İslâm'ın yayılmasından sonra da İslâm adet ve geleneklerini gittikleri yerlere de götürmüşlerdir. Bu minvalde Uman'ın Mağrip ülkeleri arasında azımsanamayacak derecede ciddi ilişkileri bulunmaktadır. İslâm fetihlerine katılan Umanlılar Kuzey Afrika fetihlerine de katılmışlar, bu bölgelerin İslâmlaşmasında katkıda bulunurken kurdukları ilişkiler İslâm'ın yayılmasından sonra da devam etmiştir. Halife Ali döneminde yaşanan olaylardan sonra İbadîler'den bir kısım, Kuzey Afrika'ya yerleşmişir. Buradaki İbadîler ile Umanlılar arasında iletişim, ilim, kültür ve sosyal alanlarda devam etmiştir. Zamanla adet, gelenek ve kültür etkileşiminde de alışverişlerin yaşandığı başta Tunus, Fas olmak üzere Kuzey Afrika ülkeleri arasında diyalog halen devam etmektedir. Günümüzde Uman'dan bölgeye yüksek lisans eğitimi ve araştırma için gidilmektedir. Uman ve Mağrip ülkeleri arasında kültür etkileşiminin devam etmesi kültürel, sosyal, dini alanlarda etkiyi daha da sağlamlaştırmıştır.⁴³⁹

Sonuç olarak İbadîler, diğer mezhepleri tekfir etmemiş, farklı İslâm mezheplerini de belli sıfatlar koyarak etiketlemeye çalışmamışlardır. İbadîler için en ciddi ve keskin nokta İslâm'ın imanın esaslarında belirtildiği gibi yaşanması ve bu konuda gevşeklik gösterilmemesidir. Bu nedenle İbadîler'in yayılmacı, genişlemeci bir özellikleri de bulunmadığı için farklı mezhepleri kendi yurtlarında hoşgörü ile karşılamaları çok şaşırlacak bir şey değildir. Umanlılar İbadî mezhebinden dolayı mı

⁴³⁸ Gabbaş, *Uman, ed Demokratiyye İslâmiyye Tekalid İmame ve Tarih Siyasi Hadis 1500-1970*, s. 13-29.

⁴³⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. İbrahim el Kadiri Butşiş, *et Tevasul el Hadari beyne Uman ve Bilad el Mağrib*, Uman: Camiat Sultan Kâbus Vıhdet el Buhus ve ed Dirasat el Umaniyye, 2000.

hoşgörüdür yoksa Umanlı olmak onları her mezhebe karşı hoşgörülü mü yapmıştır sorusu da bu alanda çalışma yapan kişilerin sormaları gereken bir diğer sorudur. Zira Uman'da genel olarak tüm mezheplerin müntesipleri, mezhepler konusunda tutucu ve taraftar değildir.

Kendine has yorumu, özellikleri ve tarihsel arka planı ile bugün Uman'da İbadîlerin, kendi ülkelerinde diğer mezheplerle barış ve huzur içerisinde yaşadıkları görünmektedir. Yüzyıllardır devam eden imamet geleneği nedeniyle, insanlar mezhep üzerinden değil kabile mantığı üzerinden konumlanmış ve İmamet sistemi ülkede eski zamanlardan beri birleştirici, unsur olmuştur. İbadîler, inançlarının yanı sıra geleneksel kültürleri gereği küfür isnadında bulunmaz, insanları mezheplerine göre değerlendirmezler. Onlara göre Kelime-i Şehadet bir insanın Müslümanlığını ispatta en önemli unsurdur derler ve mezhep taassubuna girmezler. İbadîler'in Basra'dan Uman'a geldikten sonra, merkezi devletler tarafından sürekli azınlık olarak görülmeleri, onları kendilerini anlatmaya ve savunmaya itmiştir. İbadîler'in uyumlu ve hoşgörülü olmalarında bu da bir neden sayılabilir.

Son olarak bugün Körfez'den ayrı olmadığı halde zaman zaman tekfir söylemlerine maruz kalan Umanlılar, mezhep olarak yarımada azınlık bir mezhep olmalarından dolayı da bu hoşgörü ortamını kendi içinde sürekli olarak devam ettirmiş, kendi içlerinde güçlü bir toplum oluşturmuşlardır. Ülkede sık aralıklarla mezhep imamları ve âlimler belli konular etrafında bir araya gelerek konuşmalar yapar, ülkedeki bu uyum ve barış ortamının sürmesi için gayret ederler. Bunlardan bir tanesi yakın dönemde Sultan Kâbus Kültür Merkezi'nin düzenlediği seminer⁴⁴⁰ dir. Bu seminere katılım imkânı bulunmuş ve bazı bilgiler not alınmıştır. Katılımcılar, Sünnîlerden, Dr. Atik el Raşid, İbadîlerden; İsmail el Ağberi, Şîîlerden; Muhammed el Levatiya olmak üzere mezheplerin bir arada yaşamasının zorunlu olduğuna ortak vurgu yaparak, insanın sadece kendi başına hayrı temsil etmediğini ifade etmişlerdir. Muhammed el Lavati aynı zamanda Uman'da *viem-uyum* derneğinin de başkanıdır. Bu girişim, Mezhepler arası bir arada yaşama örneğine emsal teşkil etmesi açısından önemli olsa gerektir.

---

⁴⁴⁰ Sultan Kâbus Kültür Merkezi, *Mezhepler Arası Bir arada Yaşama ve Uyum Semineri*, 24/10/2016, Maskat, Uman.

Uman'da İbadîlik kadar diğer mezhep mensuplarının da bir arada yaşama konusunda olumlu rollerinin olduğunu söylemek gereklidir. Ülkenin genel politikası gereği aşırıcılığın hoş karşılanan bir davranış olmadığı düşünüldüğünde, Şîiler ve Sünnîler de İbadîler gibi yayılmacı ve taraftar bir politika izlememektedirler. Camilerde her mezhepten imamların atamalarının yapıldığı, Şîiler'in kendilerine ait hüseyinileri (Şii'lerin kendilerine has mescitleri) inşa etmelerine izin verildiği Uman'da Sultan Kâbus adeta mezhepler üstü bir devlet inşa etmiştir.

İbadîler'in rolünden bahsetmişken Uman Müftüsü Ahmed el Halili ve Evkaf Bakanlığı'nın geçtiğimiz yıllarda yaptıkları çalışmalarla mezhepler, ülkede üzerinde konuşulan ve tartışılan konu olarak gündemde tutulmamıştır. Ülkede TV, radyo yayımlarından internet siteleri ve kurumlara kadar mezhepsel etiketler üzerinden bir reklam ve tanıtım yapılmamaktadır. Yabancı araştırmacıların gelip araştırma yaptığı İbadîlik ve mezhepler konuları Umanlılar'ın ilgisini çeken ve üzerinde mesai harcadıkları bir konu olmamakla birlikte tüm mezheplerden din adamları TV programlarına konuk edilir, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılırlar.

Ülkede etnik kimlik muhafaza edilirken insanlara etnik yapılar üzerinden gösteriş, siyasi güç, provokatif bir faktör sunmamak için ülkede şu ana kadar insanlar arasında mezheplerin yüzdesi ile ilgili bir çalışma yapılmamıştır. Zaten mezheplerin hangi oranda oldukları ya da hangi mezhebin ne oranda fazla olduğu insanların gündeminde değildir. Onların bir arada yaşadıkları farklı grupların yüzdelerini bilerek gerçekleştirmek istedikleri bir amaç ve hedefleri yoktur. İbadîler, Sünnîler ve Şîiler ülkede ve hatta bölgede çatışma ve gerginlik olmadan yaşamaları yönüyle örneklik teşkil edecek bir tablo oluşturmuşlardır. Mezhepler arasında diğer Körfez ülkelerinde olan ayrımcılık ve ötekileştirme bulunmazken, insanların mezheplerden daha çok ekonomik göstergelerle ilgilendikleri anlaşılmaktadır. Tüm bu anlatılanlara binaen, tüm mezhep mensuplarıyla gerçekleştirilen mülakatlar, verilen bilgileri ispatlar niteliktedir. Devlet görevlendirmelerinde mezhepsel arka planın önemli olmadığına dair en ciddi ve önemli kanıt olan Sultan Kâbus'un Sünnî Kültür Müsteşarı'dır. Kendisi Uman'da mezhepler arası bir arada yaşama modelini şu şekilde yorumlamaktadır;

“Toplumun ürettiği fikir, düşünce, eğilim, tutum vb. şeyler bir ülkenin kültürünü oluşturur. Bu yüzden, siz burada kalkıp herhangi bir fikri herhangi bir mezhebe isnad edemezsiniz. Bunların hepsi bir bütündür ayrılmaz. Umanlıları bir

arada tutan şey yurttaşlıktır, mezhepsel arka plan değildir. Mesela benim ailem Şafî mezhebindedirler. Ben şahsen mezhepçilik yapmayı sevmiyorum. Ben Müslümanım. Hz. Peygamber zamanında mezhep var mıydı? Yani Uman toplumunu tek bir kültür potasında toplayan şey, yurttaşlıktır. Yurttaşlık ise adaletin tesis edildiği bir ortamda yaşanabilir. Uman’da herkes dilediği inanma ve yaşama özgürlüğüne sahiptir.”⁴⁴¹

Ülkede mezheplerin bir arada huzurlu ve mutlu bir şekilde yaşadıklarını ifade eden ülkedeki Şîilerin lideri olan Hasan Ali el Levati, Şîilerin durumu ve mezhepler hakkındaki görüşlerini şu şekilde aktarmaktadır.

“Ülkemizde her mezhebe saygı duyulur. Mahkemeye giden biri, hâkime mezhebini söyleyerek kendi mezhebine göre fetva alabilir. Ülkede bulunan bu hoşgörü ortamı ve saygı insanı rahatlatıyor. İnsanlar kendi mezheplerine göre inandıklarını yaşıyor. Şîiler Uman’da ibadetlerini ve inançlarını yaşama noktasında serbesttirler. Bilakis hükümet bizim burada haklarımızı koruyor. Bunu maddeler halinde örneklendirecek olursak;

1. Matem günlerinde biz rahat ve özgür bir şekilde bu günümüzü ihya ederiz. Diğer yandan Hüseyinler, mescitler, mezarlıklarımız Evkaf Bakanlığı’na bağlı olarak düzenlenirken gerekli ruhsat ve izin prosedürlerini onlarla birlikte yürütmekteyiz ve hiçbir sorunumuz yok. İnsanlar burada haklarının korunduğunu hissediyor.
2. *Licanil Evkaf*, Evkaf Bakanlığı’nın ilçelerdeki temsilcileridir. Buralarda da her mezhepten temsilciler bulunur. Şîilerden de temsilciler var ve biz bu konuda da rahatız.
3. Uman’da 1970 öncesi, “*Nizam Küttab*”lar vardı. (Nizam Küttab: Hafız hocaların evlerinde Kur’an öğretileri sistemi) Hocalar evlerinde Kur’an öğretirlerdi. Bir hocanın evine her mezhepten öğrenci gelirdi. Bu hocalardan, yani küttablardan Şîiler de vardı. Bakıldığında mezhepler arası bir arada saygı içerisinde yaşama kültürü eskiden beri ülkede vardı ve hiçbir sıkıntı olmadan da yaşanırdı ve hala yaşanmaktadır.
4. Hükümet görevlendirmeleri ve istihdamda da ayrımcılık bulunmamaktadır. Hocalar, bakanlar, vekiller diğer tüm mezheplerden herkes istediği yerde görevlendirilir. Zaten siz iş ararken size mezhebini sorulmaz, yeterliliğe bakılır. Mesela; Maskat Belediye Başkanı Muhsin Eş Şeyh, Şîî’dir. Diğer yandan Dr. Fuad Cafer Secvani Ziraat ve Balık Bakan’dır, Şîî’dir. Meclis Şura’da, Saade Tefik b. AbdulHuseyn el Levati ve yine Devlet Meclisi’nde Başkan Vekili Suad b. Muhammed el Levati, Şîî’dir. Bu verdiğim örneklerden görevlendirmede herhangi bir mezhebe bağlı kalınmadığı anlaşılabilir.
5. Sultan’ın Maskat merkezde bulunan Kasr El Alam sarayına bakıldığında, sarayın etrafında her mezhepten camiler vardır. Mescid el Hac Ca’fer

⁴⁴¹ Sultan Kâbus’un Kültür Müsteşarı, Abdulaziz el Revvas, Uman’da Mezhepler ve Kâbus’un Siyaseti adlı Mülakat, 09/10/2016, Maskat Müsteşarlık Binası, Uman.

Abdürrahim ve Seyyid Hişam, saraya yakın Şîî meşcitleridir. Buradan Sultan'ın mezheplere eşit mesafede olduğunu anlayabilirsiniz.”⁴⁴²

Tüm mezheplerden sorumlu ve onların temsilcisi olan Evkaf Bakanlığı bünyesindeki Uman Müftülüğünden, Müftü yardımcısı Şeyh Kehlan el Kharusi ülkedeki mezhepsel çoğulculuk hakkında şunları ifade etmektedir.

“Uman zaten köklü geçmişi olan bir devlet olarak İslâm ile daha da güçlenmiştir. Biz İslâm toplumu olarak Müslüman olduktan sonra hem kendi insanımıza hem de diğer insanlarla olan ilişkilerimize bu açıdan bakıyoruz. Umanlıların kendi içlerinde iyi geçinmelerinin sebebi İslâm'da herkes kardeşdir düsturundandır. Uman'da uygulanan bu durum bir taktik veya politika değil, kültürel bir duruştur. Diğer yandan Umanlıları misyoner olarak göremezsiniz. Umanlı bir insan nüfuz peşinde de değildir. Bu özellik dinden gelir ki, Veda Hutbesi'nde “Hepiniz Adem'den, Âdem de topraktandır” der. Umanlılar bu yaklaşımı önce fikri olarak kabul etmişler, sonra da hayatlarında özümsemişlerdir. Bizim Uman'da biz İslâm'ız, biz İslâm'ı ve Müslümanları temsil ediyoruz gibi bir iddiamız yok. Bu fikri Uman'da bulamazsınız. Halbuki dünyaya şöyle bir baktığımızda güçlü olanın, gücü eline aldığı anda, kendisinin sözünün geçmesi için diğerlerinden ona tabi olmalarını istediğini görürsünüz. Uman'da bu söz konusu değildir. Ülkede her mezhep kendi dilediği şekilde kendi inancını özgürce yaşayabilir, dini günlerini kutlayıp ihya edebilir. Bu İbadîler, Sünnîler ve Şîîler için de böyledir. Mezhepler arasında kati surette bir öteleme söz konusu değildir. Evkaf Bakanlığı camilerde görev yapan imamlar, bölge halkının mezhepsel yoğunluğuna göre atanır. Eğer bir bölgede her iki mezhepten insan toplulukları var ise de bu durumda iki tane imam atanır. Bu konuda insanlar arasında bir sorun bulunmaz. Çoğunlukla insanlar mezhepler arasında evlilikler yapar ve birlikte aynı camide namaz kılarlar. Bu tarz meselelerde bir sıkıntı yaşanmamakta nitekim günümüzde insanlar fihhi ihtilaflardan çok asrın getirdiği meselelerde görüş ve fetva istiyorlar; organ nakli, tüp bebek, estetik gibi. Bu konularda zaten mezhepler arasında neredeyse hilaf yok. Ayrıca bize gelen fetvaları biz zorunlu tutmuyoruz. Herkes dileyen âlimden dilediği fetvayı alabilir.”⁴⁴³

Uman'da kanunlar İslâm şeriatına göre düzenlenmiştir. Yargının ve ülkede bir arada uyum içerisinde yaşama konusunda kanunların da bir rolü olduğu düşünüldüğünde burada ülkede yargının nasıl işlendiğine dair birinci merciden alınan

⁴⁴² Sohar Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Hocası, Ali b. Hasan el Levati, *Uman'da Şîîler* konulu Mülakat, 10/12/2016, Üniversite Binası, Sohar, Uman.

⁴⁴³ Evkaf ve Dini İşler Bakanlığı, Müftü Yardımcısı Şeyh Kehlan el Kharusi, *Uman'da Mezhepler Arası Birarada Yaşama Örneği* konulu Mülakat, 14/12/2016, Müftülük Binası, Maskat, Uman.

bilgileri vermek son derece yerinde olacaktır. Başsavcılar Başkanı el Hilali konu ile ilgili şunları aktarmaktadır.

“Uman’ı diğerlerinden farklı kılan belki de en önemli şey adaletin bu ülkede tam manası ile uygulanmasıdır. Kanunlar herkes için eşittir. Grup ve mezhepler arasında herhangi bir kayırma söz konusu değildir. Uman’da her grup içinde farklı ırk ve mezheplerden insanlar vardır. Bu tabiidir. Bu tarz bir ayrımcılık yapılması söz konusu değildir. Kabilecilik ve mezhepsel bir ayrıcalık olmadığı için insanlar arasında dayanışma ve birlik oluşmuştur. Görevlendirmede mezhepler arası ayrımcılık kesinlikle söz konusu değildir. Anayasa Başkanlığı’nda da tüm mezheplerden çalışanlar vardır. Bu bizatihi Sultan tarafından yürütülen bir politikadır. Sultan kabileler arasında eşit davranır. Her sene belli kabileleri ziyaretlere gider. Sultan herkesi kucaklar, herkese eşit davranır. Hükümet bakanlarının kökenlerine bakarsanız eğer her kabileden görevlendirmeler olduğunu anlarsınız. Uman’da kabilelerin herhangi bir siyasi nüfuzu yoktur. Uman’da kanunlar uygulanır, ayrıcalık yoktur. Bir suç işlendiğinde ne kabile ne şeyh ne de bir başkası değil direkt Anayasa Mahkemesi devreye girer. Mezhepsel sorunlar ceza hukukuna girdiği için Anayasa Mahkemesi devreye girer. Başsavcı kontrolünde ceza mahkemesine gidilir. Anayasa Mahkemesi yani yüksek mahkeme, davaları ilk etapta gizli tutar. Bu pişmanlık süresidir. Başsavcılık direkt dava açmaz. Başsavcılık davaları dava açılmadan halletmeye çalışmaktadır. (Arabuluculuk Kanunu) Biz Uman’da Başsavcılık modelini uyguluyoruz. Ben günde 150 dava okuyorum. Biz tarafları dinliyoruz, dava açılmadan tarafları barıştırmaya çalışıyoruz. Başsavcılığın 30 gün içerisinde tutma hakkı var. Mesela para sahtekârlığında 10 sene hapis cezası vardır. Biz böyle bir suçun işlenmesi halinde kişiyi içeri alıyoruz, korkutuyoruz. Dava açılmadan ve mesele büyümeden önce bu 30 günlük süre içerisinde konuyu çözmeye çalışıyoruz. Biz ülkemizdeki bu Başsavcılık modelini KİK’e örnek bir sistem olarak önerdik. Çünkü bu örnek başarılıdır. Bunu biz ülkemizde tecrübe ederek gördük. Uman hapishanelerinde hali hazırda 1400 tutuklu vardır. Bir başka örnek Uman’da yabancıların sorgulaması ile ilgili ülkenin kendi iç kanunlarının olmasıdır. Yurtdışından gelen yazıları Uman uygulamaz. Kendi kanunlarını yabancılara da uygular. Bu ülkenin iç sorunudur, iç uygulamasıdır. Uman’da tüm yargı organları direkt Sultan’a bağlıdır. Hiçbiri birbirine bağlı değildir. Bunların başkanları da Sultan tarafından atanır. Ülkede idam cezası da uygulanır. Buna önce kadı hüküm verir. Daha sonra dosya müftüye gider. Aynı şekilde orada bir komisyon tarafından dosya incelenir. Daha sonra dosya Yüksek Mahkemeye sunulur. Burada mahkeme ya kararı onar ya da iptal eder. Onaması halinde son karar için dosya Sultan’a çıkar. Daha sonra karar infaz edilir.⁴⁴⁴

⁴⁴⁴ Başsavcılar Başkanı, Hüseyin Ali el Hilali, *Uman’da Mezhepler’in Yargı’daki Yeri ve Önemi* başlıklı Mülakat, 12/12/2016, Başsavcılık Binası, Maskat, Uman.

Hukuki uygulamalarda çoğulcu mezhep yapısında hükümler hangi mezhebe göre verilmektedir sorusunu da araştırmacı Ali Muhanni şu şekilde açıklamaktadır.

1997’de Anayasa ilanından sonra ek bir kanun çıkarıldı. Burada sekiz mezhep (dört Sünnî mezhep, İbadiyye, Zahirîyye, Zeydiyye ve Şîlik) arasında ortak hareket edilecek alanlar belirlendi. Bu kanuna göre, mezhepler arası belirtilen sahalarda ortak hareket edilecekti. Bu alanlar boşanma, miras, emzirme, aile ile ilgili sosyal mevzulardır. Burada tüm âlim ve fıkıhçıların üzerinde ittifak ettiği noktalar alındı, yasaya eklendi ve ilgili konulardaki hükümler yasalaştı. Yani mezhepler arasında görüş farklılıklarını, uygulamada ortadan kaldırmak için hepsinin ortak olduğu bir yol bulundu ve bu hükümler fetvalardan alınarak kanun haline geldi. Ayrıca kanunda taraflardan biri, eğer kendi mezhebinin hükmüne veya fetvasına dönmek isterse bunda özgür olduğu belirtildi. Peki, bu ne anlama gelmektedir: yani eğer mezhebinde kişinin durumuyla ilgili verilen hüküm, keskin ya da daha ağır ise kişi mezhebine dönebilir. Aksi durumda ortak hareket edilecek kanunlar kapsamında kişi, verilen hüküm ve yasaya uymak zorundadır. Önceden âlim ve fıkıhçıların elinde olan fetvalar şimdi medeni kanun olmuştur. İnsanlar mezheplerini bırakıp kanunlara göre hareket etmek zorundadır. Bu uygulama ile hedeflenen şey, herkesin ortak hareket ettiği bir fetva yani kanununun olması ve böylece mezhepler üstü birlik duygusu oluşturacak yasalar oluşturulmasıdır. Çünkü kanunlar yapılırken üç aşağı beş yukarı tüm mezheplerin üzerinde ittifak ettiği hususlar ele alınmış ve bir orta yol izlenmiştir. Böylece şeriat medeni kanun haline gelmiştir. Kanunların şeriata göre düzenlenmesiyle ve ayrıca yasaların mezhepsel ihtilaflardan arındırılmasıyla, insanları ihtilafa düşüren şeylerden de uzaklaşmıştır. Aslında burada mesele uygulamayı medeni yasa haline getirip herkesin üzerinde birliğini sağlamaktır. Eğer karar ve içtihat yargı mensuplarının ya da kadıların eline kalsaydı, bu kez mesele kadıların elinde o yana bu yana sarkacaktı ve bir mezhebin fikri diğeri ile çatışacaktı. Bunun üzerinden de mezhepçilik yapılacaktı. Bu yapılan hamle ile sorun kökünden çözülmüş oldu. Çünkü ülkede yaygın mezhep İbadîliktir. Bugün İbadî kadı bunu kendi mezhebine göre uygulamak isteyebilir sonra başka bir yargıç yarın gelir der ki ben Sünnîyim, bunu ben kendi düşünceme göre uygulamak istiyorum vs. Yani kısacası tüm bu krizler olmadan meselenin halledilmesi 1997’de yapılan bu düzenleme ile hayata geçirilmiştir.⁴⁴⁵

Uman’da hoşgörü sadece mezhepler arası değildir, diğer dinlere karşı da hoşgörü vardır. 1987-1989 yılları arasında Uman’da Protestan kilisesinde çalışan Ray of Skayner Uman’da Hristiyanlar adlı kitabın önsözündeki düşüncelerine göz atmak faydalı olacaktır. Öncelikle yakın zamana kadar hala Arap yarımadasında konuşmanın ve seyahat etmenin zorluğuna dikkat çekerken, Uman’da herkesin dinini özgürce yaşadığını belirtir. Din adamlarına herhangi bir zorluğun çıkarılmadığı ülkede herkes

⁴⁴⁵ Serbest Araştırmacı Yazar, Ali el Muhanni, 29/12/2017, Maskat, Uman.

dilediği dine inanmakta özgürdür. Misyonerlik faaliyetleri yapılmaması şartı ile dini mabedlerin de yapılmasına izin verilmektedir. Ülkede, Hindu tapınağı, Cami, Kilise, yan yanadır. Diğer din mensuplarına mabed arazileri bizzat sultan tarafından tahsis edilmiştir. Kur'an'da belirtildiği gibi, her vatandaş için din hürriyeti garanti altındadır. Herkes seçiminde özgürdür.⁴⁴⁶

Suudi yazar Cafer eş Şayib Umanı ziyaret ettikten sonra,

“Uman’a gelen birinin Uman’dan olumlu izlenimlerin dışında bir izlenimle çıkması söz konusu değildir. Uman toplumu farklı kültürlerle açık, dini ve sosyal hoşgörüsü çok ilerlemiş bir ülke olmasıyla ayrıcalıklıdır. Suudi Arabistan’dan birlikte geldiğimiz grupta farklı mezheplerden kişiler vardı. Uman’da Sultan Kâbus Camisine Cuma namazına gittik. Farklı namaz kılma şekillerimizden hangi mezhepten olduğumuz belli olmasına rağmen, hiçbirimiz bu durumdan rahatsız olmadan aynı yerde namaz kıldık. Uman’daki bu hoşgörü konusu özellikle bugünlerde hararetle ihtiyacımız olan bir meseledir. Mesele araştırılıp ilmi bir çalışmayla ortaya konulmalıdır. Zira Uman hoşgörüsü kör kimliksel çatışmalar ve tekfircilik yaygaraları olan Arap ülkeleri arasında örneklik teşkil eden bir ülkedir.”⁴⁴⁷ diyerek izlenimlerini belirtmiştir.

1693 yılında Uman’ı ziyaret eden İngiliz John Ovington, Umanlılar’ın insani özellikleri hakkında şu şekilde ifadelerde bulunur.

“Umanlılar yumuşak tabiatlı, yabancılara karşı cömerttirler ve ikram etmeyi severler. Yabancılara küçük görmek ve onlara kötü davranmak gibi bir hasletleri yoktur. Dinlerine, inançlarına sıkı sıkıya bağlı olmalarına rağmen, aynı zamanda başkalarına da kendi inandıklarını dayatmazlar. Dindarlıkları onları hayatlarından da soyutlamaz ve diğer insanlardan uzaklaşmalarına da neden olmaz.”⁴⁴⁸

1800’lü yıllarda Uman’ı ziyaret eden ve Arapça öğrenme konusunda son derece istekli olan Palgrave ise,

Umanlılar İslâm dinini İbadî mezhebine göre uygulamaktadırlar. Umanlılar diğer insanlarla ilişkilerinde gerek kendi aralarında gerekse diğer dinlere karşı inatçı ve baskıcı değildirler. Maskat’ta kaldığım süre içerisinde gördüğüm kadarı ile ülkede sigara satılan ve nargile içilen mekanlar vardı,⁴⁴⁹ diyerek izlenimlerini aktarmıştır.

Suudi Arabistanlı ünlü TV programcısı Ahmed Şukeyri 2015’de Uman’da mezhepler arasında yaşanan bu farklı durumu görmek için Uman’a gelir. Mescitlerde gördüğü tablo üzerine, *Uman’da Mezhepler Arası Hoşgörü* konulu bir belgesel çeker.

⁴⁴⁶ Linda Papas Fanç, Uman Feer Cedid. s. 56.

⁴⁴⁷ Hatim el Tai, *El Huviye ve el Kitabe*, Uman: el Ru’ye lilsahafe ve Neşr, 2016, s. 221-222.

⁴⁴⁸ Hilal el Hicri, *Uman fi uyun er Rahhale el Biritaniyye*, Uman: el İntişar el Arabi, 2013, s. 118.

⁴⁴⁹ Emel b. Seyf b. Said el Khansuri, *Uman fi kitabat er Rahhale el Urubbiyyin*, Uman: Dar el Verrak, 2017, s. 130.

Sunduğu el Khavatr adındaki programda yayınlanan bölüm, kısa sürede Körfez ülkelerinde popüler hale gelir. Program halen Youtube üzerinden izlenebilmektedir.⁴⁵⁰

Bunun yanı sıra Arap dünyasından başta Dr. Tarık Süveydan, Selman el Avde, Şeyh Avz Karni, Şeyh Süleyman el Cubeyla, Şeyh Muhammed Avzi gibi büyük Arap âlimler seminer ve çeşitli programlar nedeniyle Uman'ı ziyaret etmiş, Umanlılar'ın aşırılıktan uzak İslâm anlayışları ile Uman'da mezhepler arasındaki hoşgörü ortamıyla ilgili düşüncelerini beyan etmişlerdir. Bu videolar halen youtube kanalında mevcuttur.

Bunların arasından en önemlisi, "İslâm âleminin yeniden bir araya gelebileceğine dair olan inancım Uman'ı ziyaret ettikten sonra arttı." diyen Adnan İbrahim'in videosudur. "Uman, mezhepler arası bir arada yaşama örneğini temsil eden en ideal Arap İslâm ülkesidir"⁴⁵¹ diyen İbrahim'in videosu Youtube'dan izlenebilir.

2. Uman Toplumu, Etnik Yapının Rolü

Uman toplumu, tarihin erken dönemlerinden beri yoğun olarak aldığı göçlerle şekillenmiştir. İlk olarak M. Ö VIII. yy'da Yemenli Ezd kabilesi ile başlayan göçler İslâm'ın doğuşuna kadar sürmüştür. Göçler yarımada'nın kuzeyinden Adnani soyundan Temim kabilesi ile devam etmiştir. Daha sonraki dönemlerde çok sayıda Fars toplulukları da savaş ya da göç yoluyla Uman'a yerleşmiştir. İlerleyen zamanlarda Hintliler, Beluciler, Levatiler ve Doğu Afrika'dan Zenciler de Uman'ayerleşenler arasındadır. Tüm bu göçler Uman toplumunda çoğulculuğa neden olmuş, toplum yapısına yansımaları da olumlu yönde olmuştur.⁴⁵²

Arap yarımadasından gelerek Uman'ı yurt edinen bu insanları bir genelleme ile gruplamak gerekirse kuzeyden ve güneyden gelenler olarak incelenebilirler. Kuzeydeki Bureymi ve Zahira bölgesinden Adnani kabilesine mensup olanlar gelirken, güneyden ise Kahtaniler gelmiştir. Ezd kabilesinden Uman'a ilk gelen Malik b. Fehm'in izlediği Arap Denizi boyunca devam eden göç yolu, daha sonraları Kuzaa ve Tay kabilelerinin de kullandığı güzergâh olmuş, bu kabileler suyun yoğun bulunduğu bölgelere yerleşmişlerdir.⁴⁵³

⁴⁵⁰ Ahmed El Şukeyr, Barnamac Khavatr, عمان - نموذج #سلطنة عمان | نختلف ويبقى الود - نماذج #سلطنة عمان, https://www.youtube.com/watch?v=wScP_qiKE5I, Son Erişim Tarihi: 29/06/2017.

⁴⁵¹ Adnan İbrahim, سلطنة عمان أعادت لي الأمل بنهوض الأمة الإسلامية وأدعوكم لزيارتها | الدكتور عدنان إبراهيم, <https://www.youtube.com/watch?v=KEpmWdgFiJE>, Son Erişim Tarihi, 29/06/2017.

⁴⁵² Muhammed Sabr el Arab, *ed Devle Fi Fikr İbadî*, s. 20-21.

⁴⁵³ Muhammed Sabr el Arab, *ed Devle Fi Fikr İbadî*, s. 22.

Ülkede aksi yönde yaşanan göç hareketi ise hicri II. asırda Emevilerin baskı ve zorlamalarının akabinde yaşanan kanlı olaylardan sonra Umanlılar'ın bir kısmının kaçarak Doğu Afrika'ya göç etmesidir. Akabinde bölgede hakimiyet kuran Umanlılar, Afrika'dan başlayarak Belucistan ve İran'daki Bender Abbas bölgesine kadar varlıklarını tüm bölgede hissettirmişlerdir. Yine daha sonraki dönemlerde Uman sahilleri 1270'te Farslar, 1500'de Portekizliler tarafından da işgal edilmiştir. Fars ve Portekizlilerin yanı sıra sahil bölgelerinde ticaret yapmak üzere gelen Acem ve Hintliler de yine bu topraklarda yer edinmişlerdir.⁴⁵⁴ Tüm bu göçler ve işgaller nedeniyle Uman sahil bölgeleri asırlardır farklı ırklardan ve etnik kökenlerden insanları barındırır.

Ülke nüfusunun şekillenmesinde tarihsel sürece böylece değindikten sonra günümüzdeki duruma yakından bakmak yerinde olacaktır. Uman nüfusu bugün 4.583.375 iken, bunların 2.479.417'si Umanlı, 2.103.958'i ise yabancılardan oluşmaktadır. Buna göre ülke nüfusunun %54,1 kısmını Umanlılar, kalan %45,9'lık kısmını da yabancı nüfus oluşturur.⁴⁵⁵ Yabancı nüfusun %39'u Hintli, %34'ü Bangladeş ve %13'ü Pakistanlıdır.⁴⁵⁶ Sayısal değerler ülkedeki çeşitliliği göz önüne sermeye yeterli olsa da kültürel çeşitliliğin boyutlarını daha iyi anlamak bakımından bu etnik çeşitliliğe daha yakından bakmak faydalı olacaktır.

Umanlılar, Oryantalistler'in yaptığı gibi, Hintlileri Benyan olarak adlandırırlar. Hindular Umanlılardan sonra en önemli ve en büyük yabancı etnik gruptur. Bir diğer önemleri ise ülkedeki sosyal-iktisadi dengelere etki etmeleridir. Ticaret ve hizmet sektöründe çalışan Hindular, Uman ve Hindistan arasındaki karşılıklı ticareti canlı tutmak gibi önemli bir role sahip olmalarına karşılık tam bir uzlet içinde yaşarlar. Fiziksel olarak zayıf olmaları ve kendilerine has kıyafetleri ile kolayca tanınırlar. Zamanla bazıları sahil bölgelerinde yer edinmişlerdir. Sakin mizaçları, misyoner ya da partizan karakterli olmamaları dolayısıyla savaşa, kavgaya, çekişmeye katılmaz, mezhepsel ya da dinsel kavgalarda da yer almazlar. Bu nedenle de halen Uman Devleti tarafından hoşgörü ve memnuniyetle kabul edilmektedirler. Sultan Kâbus döneminde dinlerini özgürce yaşayan Hindular, örf, adet, gelenek, din ve mezhep ritüellerine son derece önem gösterir, saygıyla yerine getirirler.⁴⁵⁷

⁴⁵⁴ İSMAİLİ Ahmed, "el Taddudiyye el İsnıyye ve el Lugaviyye ve Diyniyye fi Uman ve Alakatuhe bi'l-istikrar Siyasi", Omran İnsani ve Sosyal İlimler Dergisi, 11. sayı, 3. Dergi, s. 90-91.

⁴⁵⁵ İstatistik Kurumu, www.ncsi.gov.om, Erişim tarihi: 21. 02. 2017.

⁴⁵⁶ İstatistik Kurumu, Monthly Satatiscal Bulletin 2017, Mayıs, 28. Sayı.

⁴⁵⁷ İSMAİLİ Ahmed, "et taddudiyye el İsnıyye ve el lugaviyye ve diyniyye fi Uman ve Alakatuhe bıstikrar Siyasi", Omran İnsani ve Sosyal İlimler Dergisi, 11. sayı, 3. Dergi, s. 91, 92.

Uman'ın en büyük ve köklü kabilelerinden biri olan Belucilerin Uman'a gelişleri ise en az beş asır öncesine dayanmaktadır. Uman'ın birçok bölgesine yayılmış olmakla birlikte ağırlıklı olarak sahil kentlerinde yaşarlar. Uman'a siyasi ve sosyal anlamda uyum sağlamışlardır. Yönetici aile olan ElBusaidi'lere sadakatleri dolayısıyla siyasi yönetime de yakındırlar. Örneğin 1998'de Ebu Ubeyde Abdullah b. Muhammed el Beluşi kadı olarak görev almıştır. Belucilerin çoğu asıl mezhepleri olan Sünnîliği devam ettirirken bir kısmı Şîîliği benimsemiş, iç bölgelerde yaşayan bazıları da İbadîliği benimsemişlerdir. İç bölgelere gelip yerleşen Beluşiler zamanla, Umanlı kabilelerle kaynaşmış ve birçoğu bugün Arapça konuşmaktadır. Fakat sahil bölgelerine yerleşen Beluşiler için bugün Arapça hala engeldir ve Arapça öğreniminde sorun yaşamaktadırlar. Sahil bölgelerinde yaşayan Beluşiler bugün hala adet ve geleneklerini muhafaza edip yaşatmaktadırlar. Beluşiler, yılda bir hafta, adet ve göreneklerini sergiledikleri kültür haftası düzenlerler. Bu durum Uman'daki farklı etnik yapıların varlığının sürdürmesi ve bu durumun bir örneklik teşkil etmesi açısından oldukça önemlidir.⁴⁵⁸

Uman'da bir diğer önemli kabile olan Levatiler tarih kitaplarında Haydarabad'dan geldikleri için buraya nispetle anılırlar, son otuz yılda artık Haydarabadiyye kullanımı bırakılmış yerine Levatiye adı kullanılmaya başlanmıştır. Beluşilerin aksine Levatiler, Umanlı kabileler ile pek kaynaşmamışlardır. Şîî mezhebine mensup olan Levatilerin kendilerine özgü *hüseyni* adı verilen ibadethaneleri ve mescitleri vardır. Kendi mezheplerini özgürce yaşar ve kutsal günlerini diledikleri gibi kutlarlar. Hint-Avrupa dil grubundan olan Levaticice geçmişte yazılı metinlere de sahip olmakla birlikte artık kullanılmamaktadır. Uman'da tüccar kesimi temsil eden Levatiler güçlü ve zengin bir kabiledir. Uman yöneticilerinden İmam Ahmed b. Said Maskat'a geldiğinde önce Umanlı kabile Beni Hasan'ı ziyaret eder sonra Levatiyeyi sonra da sırasıyla diğer kabileleri ziyaret ederdi. Merkezi otoriteyi sermayeleriyle destekledikleri bilinen Levatilerin toplumsal ağırlıkları buradan da açıkça anlaşılmaktadır.⁴⁵⁹

Bir diğer dikkate değer grup olan Zanzibarlılar ise aslında son üç asırda Doğu Afrika'ya göç eden Umanlılar olup, Sultan Kâbus zamanında geri dönenlerdir. Zanzibarlılar Fransızca, İngilizce, Zanzibar yerel dili olan Sevahili ve Arapça gibi

⁴⁵⁸ İSMAILİ Ahmed, "et taddudiyye el İsniiyye ve el lugaviyye ve diyniyye fi Uman ve Alakatuhe bilistikrar Siyasi", Omran İnsani ve Sosyal İlimler Dergisi, 11. sayı, 3. Dergi, s. 92-93.

⁴⁵⁹ İSMAILİ Ahmed, "et taddudiyye el İsniiyye ve el lugaviyye ve diyniyye fi Uman ve Alakatuhe bilistikrar Siyasi", Omran İnsani ve Sosyal İlimler Dergisi, 11. sayı, 3. Dergi, s. 94-96.

birçok dili konuşabilmektedirler. Zanzibarlılar kendileri ya da dedeleri Afrika'ya göç eden eski Umanlılar olduğu için çoğu İbadî olup, bazıları oradaki yaygın Sünnî mezheplerden etkilenecek Sünnî olmuşlardır. Zira mezhepsel farklılıklar Zanzibarlılar için önem teşkil etmez, nitekim Zanzibarlılar için dilsel ya da mezhepsel farklılıklar evlenme konusunda da herhangi bir engel oluşturmaz. Bu üç ana etnik grup arasındaki kültürel farklılıkları özetlemek gerekirse Levatilerin mezhepsel yönü ağır basarken Beluşilerin milliyetçiliği, Zanzibarlıların ise dilsel yönü ön plana çıkmaktadır.⁴⁶⁰

Uman'da küçük bir kısmı oluşturan Bahailer, Fars asıllı bir gruptur. İlk kez 1950'li yıllarda Uman'da görülen Bahailer buraya kendi inançlarını yayma amacıyla gelmişlerdir. Son otuz yıl içinde Uman vatandaşı olmuşlardır. Bahailerden olan el Acmi kabilesi ülkede bilinen bir kabile olsa da Bahailer genel anlamda kültürel ya da sosyal bir kitle teşkil etmezler. Çoğu Sünnî ve Şîîdir. Birçoğu hala Farsça konuşmakla beraber Arapçaları bozuktur.⁴⁶¹ Beyasira ve Abid, Uman'da ağırlıkları olmayan küçük topluluklardır. Kendilerine has bir lehçeleri olmayıp, Arapça konuşurlar. Çoğu İbadî ve Sünnîdir. Bunların Uman'daki varlıkları çok uzun asırlara dayanır fakat sayıca az olmaları ve kendilerine ait bir dil ve kültürleri olmadığı için yaşadıkları coğrafya içindeerimişlerdir. Uman'daki bir diğer etnik grup da Bahreyn ve Irak'tan gelenlerin oluşturduğu Beharina'dır. Caferi mezhebine mensupturlar. Uman'ın iktisadi hayatında büyük bir rolleri vardır.

Bir körfez ülkesi olan Uman iç yapısında coğrafi ve jeopolitik unsurlarlarıyla zengin bir çoğulculuğa sahiptir. Toplum yapısı tüm coğrafi bölgelerinde etnik, dilsel, dinsel ve mezhepsel çeşitliliğe şahitlik etmektedir.⁴⁶²

Uman tarih boyunca, farklı halklar ve medeniyetler için buluşma noktası olmuş ve onları kendi havzasında bir arada ve barış içinde barındırmıştır. İslâm medeniyet mirası ile hoşgörü, anlayış, barış içinde bir arada yaşama, karşısındakini hikmet ve güzellikle kabul etme, misafirperverlik gibi kavramlar Uman halkının kültürüne yerleşmiş ve kökleşmiştir. Bu kavramlar Uman insanının kültürel kimliğini oluşturmuştur.⁴⁶³

⁴⁶⁰ İSMAILİ Ahmed, "et taddüyye el İsnıyye ve el lugaviyye ve diyniyye fı Uman ve Alakatuhe bılistikrar Siyasi", Omran İnsani ve Sosyal İlimler Dergisi, 11. sayı, 3. Dergi, s. 97.

⁴⁶¹ İSMAILİ Ahmed, "et taddüyye el İsnıyye ve el lugaviyye ve diyniyye fı Uman ve Alakatuhe bılistikrar Siyasi", Omran İnsani ve Sosyal İlimler Dergisi, 11. sayı, 3. Dergi, s. 97-98.

⁴⁶² İSMAILİ Ahmed, "et taddüyye el İsnıyye ve el lugaviyye ve diyniyye fı Uman ve Alakatuhe bılistikrar Siyasi", Omran İnsani ve Sosyal İlimler Dergisi, 11. sayı, 3. Dergi, s. 89.

⁴⁶³ Medya Bakanlığı, *Uman 2015*, s. 100.

Yukarıda aktarılan bilgilerden anlaşılacağı üzere çoğulculuk meselesi Uman toplumunda en önemli demografik olgudur. Kısaca özetlemek gerekirse, bu çeşitliliğin etnik boyutunu Araplar, Zanzibarlılar, Beluciler, Levatiler, Farisiler yanında Beyasira, Abid, Züt gibi gruplar oluştururken dilsel kısmını da Arapça, Sevahili, Beluşiyiye, Mehriyye, Şehriyye, Cibaliyye, Kimzariyye, Levatiyye dilleri temsil eder. Ülke mezhepsel çeşitlilik bakımından, aynı anda yüksek oranda Şîî, Sünnî ve İbadî nüfusu bir arada barındırması hasebiyle Arap dünyasında tek örnektir. Ülke yalnızca mezhepsel değil dinsel çeşitliliğe de İslâm, Hinduzim, Bahailik ve Hristiyanlık ile sahiptir. Bunlara ilave olarak Matrah'da Irak'dan göç etmiş küçük bir grup Yahudi varken, günümüzde varlıkları mevcut değildir.⁴⁶⁴

Dilsel çoğulculuk meselesini daha yakından incelemek gerekirse, ülkede hem birden fazla dil hem de birden fazla lehçe konuşulmaktadır. Resmi dil Arapça olsa da iletişim dili olarak ortaya çıkmış birden fazla lehçe bulunmaktadır. Bu diller ve lehçeler Uman'ın geçmiş ile olan bağına devam ettirirken aynı zamanda ülkeler arasında sürekli kültür alışverişi sağlamaktadır. Uman'daki bu lehçe çeşitliliğinin İslâm öncesine kadar uzandığı tahmin edilmektedir. Örneğin Zufar bölgesindeki kabileler arasında *Cibaliyye ve Mehriyye* adında lehçeler konuşulmaktadır. Mehriyye lehçesi aynı zamanda Yemen'de de konuşulur.⁴⁶⁵ Lehçe çeşitliliğine önemli bir başka örnek Musandam bölgesindeki Kimzar köyüdür. Köy sakinleri Arapça, Farsça, Hintçe, Portekizce, Beluşice gibi farklı dillerden, kelimeler alınarak oluşan Kimzariyye adında bir lehçe konuşmaktadırlar. Bu durum tarih boyunca buraya gerçekleştirilen farklı göçler ve kültürlerden sonra oluşmuştur.⁴⁶⁶ Diğer taraftan Uman'a dışarıdan gelen bütün sözkonusu etnik yapılar bugün Uman'da yerleşik birçok dilin ortaya çıkmasına neden olmuşlardır. Nitekim bu etnik grupların çoğunun anadili Arapça değildir. Dolayısıyla Uman'da dilsel anlamda da bir çoğulculuk söz konusudur. Arapça'nın yanı sıra, Beluciyye, Levelatiyye, Kimzariyye, Farisiyye, Sevahiliyye. Yine Güney Uman'da konuşulan ve halen yaşayan lehçeler ise, Mehriyye, Harsusiyye, Şehriyye, Badhariyye, Habuyitiyyedir. Bu Güney lehçelerini konuşan kabileler arasında adet ve geleneklerde ortak bir kültür oluşmuştur. Bu nedenle Uman güneyi antropojik, etnik,

⁴⁶⁴ İSMAİLİ Ahmed, "et taddudiyye el İsniyye ve el lugaviyye ve diyniyye fi Uman ve Alakatuhe bilstikrar Siyasi", Omran İnsani ve Sosyal İlimler Dergisi, 11. sayı, 3. Dergi, s. 85, 100.

⁴⁶⁵ Linda Papas Funsche, *Uman Fecr Cedid*. s. 51.

⁴⁶⁶ Linda Papas Funsche, *Uman Fecr Cedid*. s. 167.

dilsel ve dinsel anlamda çok zengin bölgelerden biri olarak bilinmektedir.⁴⁶⁷ Nitekim ülkenin tarihi ve kültürel zenginliğinin önemli bir göstergesi de dört bölgesi ile Unesco'nun Dünya Belleği Listesi'nde yer almasıdır.

Buraya kadar ülkenin coğrafi konumunun elverişliliğinden dolayı tarihsel süreçte aldığı göçler yani ülkedeki etnik, kültürel ve dini çeşitliliğin kökenleri aktarılmaya çalışıldı. Ancak ülkedeki çoğulcu yaşam kadar, bu çeşitliliğin bir arada yaşamasını mümkün kılan geleneksel kültürel alışkanlıklar da ülkenin sosyolojisini anlayabilmek için önemli faktörlerdendir.

Uman'daki kabile olgusu Uman tarihi boyunca varolan önemli bir olgudur. Ancak kabilecilik ülkenin birliği konusunda bir sorun oluşturmamış Sultan Kâbus göreve geldiğinde tüm Uman'ı vatan kavramı ile tek çatı altında toplamıştır. Aşamalı olarak, kabile başkanlarına davetler göndermiş ve onların da devlet idaresine katılım göstermelerini sağlamıştır.⁴⁶⁸

Sözkonusu kabilelerin çoğu bedevilerden oluşur. Dolayısıyla ülkede bedeviliğin de toplum yapısında belirleyici bir unsur olduğu görülmektedir. Her ne kadar şehirleşme son dönemlerde yaygınlaşsa da Umanlılar'ın bir kısmı hala bedevi yaşam tarzlarını devam ettirmektedir. Ülkenin demografik yapısındaki değişimler ve bunların sosyal hayata nasıl yön verdiğini anlamak için kırsal bölgelerdeki ve şehirlerdeki nüfus değişimlerini bilmek gerekmektedir. Uman'da 1980'lerin başına kadar insanların %75'i köy ve kırsal bölgelerde yaşamakta iken,⁴⁶⁹ 2010 rakamlarına göre durum tam aksine bir hal almış ve nüfusun %75'i şehirlerde yaşamaya başlamıştır. Ayrıca ülke nüfusu beş milyona yaklaşırken, başkent Maskat'ın 2016 itibariyle nüfusu 1.441.622'dir.⁴⁷⁰

Bu demografik yapıdaki değişime bakıldığında Uman'da insanların son otuz sene içerisinde ciddi bir hayat değişikliği içine girdiklerini ve bedevi yaşamından yavaş yavaş uzaklaştıkları görülmektedir. Buna rağmen kabileci ve bedevi yaşam şeklini tamamen bıraktıklarını söylemek de mümkün değildir. Zira şehirlerde yaşayan Umanlıların hemen hepsinin doğdukları ya da geldikleri yerlerde de halen evleri bulunmaktadır. Yani burada şunu ifade etmek gerekmektedir, Uman'ın sosyal yapı

⁴⁶⁷ İSMAİLİ Ahmed, "et taddüdiyye el İsnıyye ve el lugaviyye ve diyniyye fı Uman ve Alakatuhe bilistikrar Siyasi", Omran İnsani ve Sosyal İlimler Dergisi, 11. sayı, 3. Dergi, s. 99.

⁴⁶⁸ Linda Pappas Funsch, *Uman Fecr Cedid*. s. 69.

⁴⁶⁹ Medya Bakanlığı, *Uman fi Tarih*, Londra: Dar Emil lil Neşr el Mahdude, 1995, s. 55.

⁴⁷⁰ İstatistik Kurumu, 28. Sayı.

özelliklerinden biri, onların bedevilik yönleridir. Bedeviler, şehir hayatını yaşayan insanlara nazaran daha sade, sakin ve uyumludur. Bedevi hayatın getirdiği yiyecek ve barınma gibi asgari ihtiyaçları karşılama gerekliliği bu insanları başkalarına karşı daha hoşgörülü ve ikrama meyilli yapmıştır. Denilebilir ki Uman'da kabileci yapı kadar bedevi kültürünün de Uman toplumu üzerinde etkisi olmuştur.

Yaşam tarzının sosyal kabiliyetler üzerindeki etkisini daha iyi anlamak için İbni Haldun'a başvurmak gerekirse, ona göre şehirlilerden daha ziyade bedeviler, göçebeler, kırlarda, yaylalarda, arazide ve köylerde yaşayan insanlar hayra, fazilete, iyiliğe ve güzel ahlâka daha meyilli olurlar. Haldun'a göre bunun sebebi şehirli olmayanların ihtiyaçlarının az oluşu buna karşılık şehirlilerin, fazla ihtiyaç içinde bulunmalarındır, ihtiyaçların çok oluşu arzularının fazla olmasına, arzularının fazla olması, kuvvetlenen arzuların ihtiras haline gelmesine, ihtiraslar da her çeşit kötülüğün ve haksızlığın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bedevilerde ihtiras yoktur, denemez ama nihayet zaruri ihtiyaçları kadardır ve onların ihtiyaçları da azdır.⁴⁷¹

Aynı sebeplerden hem kabileci yapıları hem de bedevi topluluk olma özellikleri görece kapalı bir toplum yapısına sebep olsa da Umanlılar'ı birlik ve beraberlik içinde yaşamaya daha çok teşvik eden güçlü ve aktif ilişkilere sahip olmalarını sağlamıştır. Bu güçlü ilişkiler onları hem ülke içindeki hem de ülke dışından gelen yabancı etkenlere karşı koruyucu bir rol oynamaktadır. Kendi içinde güçlü olan bu insanlar başka topluluk ve gruplarla da çatışma içine girmeye gerek duymamışlar farklı oluşum ve yapılanmalara (cemaat, parti) da dahil olma ihtiyacı hissetmemişlerdir. Nitekim hayatta grup içinde yaşamının bireye vermiş olduğu güç yadsınamaz. Buna bağlı olarak belirtmek gerekir ki hızlı bir değişim ile şehir hayatına adapte olmaya çalışan Umanlılar, kabilecilik gibi bedevi yönlerini de kaybetmemişlerdir. Umanlılar şehirlileşmiş ama bedevilikten gelen sade ve uyumlu insan olma yönlerini yitirmemişlerdir.

Çünkü kapalı bir grubun (bir kabile, sıkı örgütlü bir aile, bir ırk veya din grubu gibi) üyesi olan bireyler hayal kırıklığına pek uğramazlar ve dolayısıyla aldatıcı bir kitle hareketinin çağrısına tepki vermezler. Birlik ve beraberlik duygularının güçlü olduğu yerde bir kitle hareketinin tutunabilmesi zordur.⁴⁷²

Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus Uman'daki bu kabilevi sosyal hayatın aile yapısının da güçlü olmasına neden olmasıdır. Uman'da aile hala en önemli

⁴⁷¹ İbn Haldun, *Mukaddime*, Hazırlayan: Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016, s. 329.

⁴⁷² Eric Hoffer, *Kesin İnançlılar*, Tur Yayınları, 1978, s. 30.

olgudur. Uman'da aileye verilen önem batı ülkeleri ve hatta diğer Körfez ülkelerine kıyasla çok büyüktür. Kızlar erken yaşta evliliğe teşvik edilir bu nedenle kızlarda evlilik yaşı küçüktür.

Buna bağlı olarak ülkede doğum oranı da yüksektir. 2016 rakamlarına göre ülkede 29 yaşından küçük genç nüfus, toplam nüfusun %65'ni oluşturur. Yine 5 yaşından küçük çocuklar, nüfusun %15'ini oluşturmaktadır.⁴⁷³

Evlilikler büyük çoğunlukla ailelerin uygun bir eş adayı seçmeleriyle gerçekleşirken, son zamanlarda gençler arasında tanışarak yapılan evlilikler de görülmektedir. Aile Uman'da en önemli toplumsal gerçeklerdendir. Evlilik kutsaldır, mahremdir, sınırlarına dikkat edilmelidir. Kabile toplumlarında yaygın olan gelenekler, toplumsal yapı ve Umanlılar'ın genel insani özelliklerinden dolayı boşanma hoş karşılaşılan bir durum olmayıp yaygın değildir. Bununla birlikte son senelerde boşanma oranlarında bir artış olduğu ifade edilmektedir. Öyle ki 2016'da gerçekleştirilen 24.014 evlilikten, 3.736 tanesi boşanmayla sonuçlanmıştır.⁴⁷⁴

Bununla birlikte ifade edilmesi gereken önemli bir diğer husus ise Sultan Kâbus'un, ailenin korunması ve güçlü bir toplum inşa etmek için izlediği siyasettir. Sağlıklı bir toplumun güçlü bir aile ile, güçlü bir ailenin de ancak barınma ihtiyacı karşılandığında var olabileceğini düşünmektedir. Sultan Kâbus'un ilk günden bugüne hitaplarında sıkça yer verdiği kavramlardan biri de vatandaşlık ve sorumluluk kavramlarıdır. Bu yüzden devlet vatandaşın hayat kurabilmesi için üzerine düşen görevi yapmalıdır. Zira insani ilişkiler öteki kişinin refahı ve iyiliği için duyulan bir sorumluluk temelinde yürütüldüğü oranda ahlâkidir.⁴⁷⁵ Bu kapsamda ahlâki sorumluluğunu üstlenen devlet, her vatandaşa 500 m² konut arazisi verirken, talep halinde evin inşası için kredi imkânı da sunmaktadır.

2016'da 32.271 adet konut arazisi sahiplerine teslim edilmiştir. Bugün Uman'da Umanlıların %87,5'i kendilerine ait evlerde oturmaktadırlar.⁴⁷⁶ Verilen konut arazileri üzerine yapılan evler bölge ve ailenin maddi durumuna göre çeşitlilik gösterir. Evler geniş bir arazi üzerine yapılan iki-üç katlı müstakil binalardan oluşmaktadır. Evlerin büyük ve geniş olması, büyük aile yapısının devam etmesine katkı sağlamaktadır. Yeni evlenen gençler, büyük yapılan bu evlerde kendilerine tahsis edilen bölümlerde yaşarlar. Bu durum Umanlıların üç nesil ailenin bir arada yaşama

⁴⁷³ Uman Milli İstatistik Kurumu, Monthly Satatiscal Bulletin 2017, Mayıs, 28. Sayı.

⁴⁷⁴ İstatistik Kurumu, 28. Sayı.

⁴⁷⁵ Zygmunt Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2017, s. 81.

⁴⁷⁶ İstatistik Kurumu, 28. Sayı.

olgusunu halen muhafaza etmelerine vesile olmuştur. Bunun dışında evlilik için devlet tarafından herhangi bir ilave fon sağlanmamaktadır. Uman'ın devlet olarak güçlendirmeye çalıştığı şey ailedir. Güçlü ve mutlu bir aile hedef alınmıştır.

Çünkü insan için en iyi model ailedir; bu zorunlu olarak kendi hoş olmayan deneylerimizden bildiğimiz aile değil, “ideal bir aile” olarak tahayyül ettiğimiz, olmasını istediğimiz ya da hayalini kurduğumuz bir ailedir.⁴⁷⁷

Bu geleneksel sosyal yapının etkisiyle etnik ve kültürel çeşitliliğin aynı ülke sınırlarında uyum ve beraberlik içinde yaşamaları Uman insanının genel ahlâki özellikleri, aldıkları eğitim ve gördükleri terbiye ile de mümkün olmuştur. Umanlılar birbirlerine karşı kibar davranan insanlardır. Ülkeye gelen yabancıların dikkatini çekecek ölçüde misafirperver ve yardımseverdirler. Müşahade edilen bu manzaradan sonra Umanlıların kendi içlerinde uyumlu yaşamaları ayrıca şaşırtılacak bir durum olmasa gerektir. Uman insanların bir arada uyum içinde olmalarına neden teşkil edecek bir başka sebep, ülkenin oluşmasında farklı bölgelerden gelip buraya yerleşen kabilelerin ortak özelliklerinin yaşamak için bir vatan arayışı olmasıdır. Uman'a farklı zamanlarda gelip yerleşen bu topluluklar, savaşmak ya da belli ideolojileri yaymak üzere gelmemişlerdir. Bu nedenle de birbirlerinden çok farklı etnik yapılara sahip olsalar da her grup bir diğerine ihtiyaç hissetmiş ve bu ihtiyaçtan doğan yakınlaşma onları birleştirmiştir.

Bunun yanı sıra modern dönemde etnik yapıların herhangi bir radikal düşünce içine girmeden Uman'da barış içinde yaşamalarında moderniteden geç etkilenmeleri de bir unsurdur. Umanlılar şehir yaşamıyla geç tanıştıkları için adet ve geleneklerini yaşatmak hususunda hala tutucudurlar ve geleneksel değerlerin muhafazasında son derece de titiz davranırlar. Geleneklerinin hayatlarında hala güçlü bir şekilde var olması moderniteye olduğu gibi teslim olmamalarına neden olmuştur. Aslında bu durum moderniteye teslim olmayan toplumlarda sıkça görülen bir olgudur. Modernite çoğu zaman geleneklerin ölmesine ve insanları tekdüze bir yaşam biçimine sokmaktadır. Bu anlamda Uman'da modernleşme geç yaşandığı ve bilinçli olarak da teslim olunmadığı için Umanlılar diğer ülkelere nazaran halen sade ve geleneksel bir halk olma özelliklerini muhafaza etmektedirler.

---

⁴⁷⁷ Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, s. 53.

Modernleşmenin en belirgin dört boyutu; küçük geleneksel toplulukların azalması, bireysel seçeneklerin artması, artan toplumsal çeşitlilik, geleceğe yönelme ve artan zaman bilincidir.⁴⁷⁸ Modernitenin bahsedilen tüm boyutları Uman'da tam manasıyla kendisine yer bulamamıştır. Uman koruduğu bedevi özellikleri ve kabileci yapısıyla bu değişime kendince karşı koymuş, çağa ayak uydurmamış, çağa ayak uydurmak yerine çağı kendi yaşamlarına uydurmuşlardır. Sanayi devriminden sonra başlayan modernleşme bütün dünya ülkelerini büyük bir hızla etkisi altına alırken bu durum Uman'da aynı etkiyi göstermemiş, Uman geleneklere bağlı kalmıştır.

Nitekim gelenekten arta kalanlar, tümüyle ortadan kaldırıldığında, toplumlar ne kadar sanayileşirse o kadar birbirlerine benzeme eğilimi içerisinde olurlar.⁴⁷⁹ Sanayileşme ve kentleşme toplumun en geleneksel formlarını geri dönülmez bir biçimde ortadan kaldıran dönüşümlerin merkezindedir.⁴⁸⁰ Bu meydan okumayla nispeten mücadele eden Umanlılar, geleneklerini muhafaza etmiş, doğal bir halk olarak kalmışlardır.

Uman insanı buraya kadar sayılan tüm sosyolojik ve kültürel gerçekliklerden etkilenmesinin yanı sıra tabiatlarındaki sakin öz yapıyı da muhafaza etmiştir. Hayatın içerisindeki olumsuz meydan okumalardan zaman zaman uzak kalmaları, zaman zaman da karşı koymaları onları 21. yy'da bile sakin, uyumlu bir halk olmalarına neden olmuştur. Bu özellikleriyle Umanlılar fitratlarını, olabildikleri kadar kötülüklerden korumaya çalışmışlardır.

Zira insanların saldırgan oldukları ve bu yüzden dizginlenip evcilleştirilmeleri gerektiğine ilişkin bağlayıcı kanıtlar yoktur. Doğal saldırganlığın patlaması olarak yorumlanagelen şeyler, genelde duygusuzluk ya da nefretin sonucudur.⁴⁸¹ Uman'da nefret ve kavga ortamı olmadığı için bu sosyal atmosferden dolayı bu duygular Uman insanına yansımamıştır. Nefret ve rekabet duygularının gelişmediği Uman insanı, farklı topluluklara tarih boyunca ön yargısız bir şekilde kucak açmış ve bu özellik zamanla onların kültürleri olmuştur. Çünkü yabancı olan her şeye düşmanlık anlamına gelen *zenofobi* (yabancı düşmanlığı) ön yargıları fazla olan insanlar arasında gelişir.⁴⁸²

⁴⁷⁸ John J. Macionis, *Sosyoloji*, Editör: Vildan Akan, Ankara: Nobel Yayınları, 2015, s. 629, 630.

⁴⁷⁹ Giddens, *Sosyoloji*, s. 35.

⁴⁸⁰ Giddens, *Sosyoloji*, s. 15.

⁴⁸¹ Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, s. 41.

⁴⁸² Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, s. 59.

George Simmel'in çok uzun zaman önce tespit ettiği gibi, yoğun bir nüfus ve çeşitlilik barındıran yaşadığımız dünyada bireyler sonu gelmez anlam ve birlik arayışında hep geri kalmaya mahkumdur. Dış dünya yerine kendimize yoğunlaşır yoğunlaşmaz, birlik ve tutarlılık için duyulan bu muazzam istek öz *kimlik* arayışı olarak kendini gösterir.⁴⁸³ Öz kimlik arayışı Uman'da insanlar arasındaki kabile yapısından kaynaklanan birlik duygularını harekete geçirmiştir ve Umanlıların içe dönük güçlü ilişkilere sahip olmalarına neden olmuştur. Dolayısıyla kamuoyu araştırmalarına göre Umanlıların dünyanın en mutlu halklarından olması bu durumun bir yansımasıdır.⁴⁸⁴ Bugün Uman insanı kendi ülkesinin meseleleriyle meşguldür. Bölgesel ve ulusal sorunlarda taraf olmadan ketum davranması hem sorunları halledebilecek kadar (ekonomik anlamda) etkin bir ülke olmaması hem de gelişme ve büyümeyi kendi içinde gerçekleştirmek istemesindedir.

Öyle ki, birden fazla kültürel düzenlemenin etki alanlarını belirleyen bariz keskin sınır çizgileri olmaksızın yan yana (yani, kültürel çoğulculuk koşullarında) var olduklarında, *karşılıklı hoşgörü* tüm yakıcılığıyla ihtiyaç duyulan, ama öyle kolayca ortaya çıkmayan bir tutumdur.⁴⁸⁵

Dilsel, etnik, dini, mezhepsel, kabileci ve çoğulcu yapı; Uman mantığına, hoşgörü dilini zorunlu kılmıştır. Özellikle dini hoşgörünün neredeyse Arap ülkelerinde kaybedildiği bugünlerde mesele dar bir alana hapsedilmiştir. Nitekim Uman'daki bu istikrarın devam edeceğine ve sürekli olacağına dair bir sigorta bulunmamaktadır. İlerleyen günlerde siyasi, fikri, sosyal şekilde başlayan bir akım ve petrolün de azalmasıyla ülkede değişimler yaşanabilir. Yahut devlet yapılanması parlamentolu bir Sultanlık şeklinde bir değişmeye de şahitlik edebilir. Aynı zamanda bölgede yaşanacak gelişmeler de şüphesiz Uman'a etki edecektir. Nitekim demografik dönüşümlerin; dil, din, ırk, mezhep çoğulculuğunu yarattığı Uman'da, olması muhtemel değişimlerin Uman'ın jeopolitik haritasına etki etmesi uzak görülmemektedir.⁴⁸⁶

3. Coğrafi Konum ve Rolü

Uman, Asya ve Afrika kıtalarının arasındaki Arap yarımadasının güneydoğu ucundadır. Farklı kültür ve milletlerin bulunduğu, dünyanın en eski insan

⁴⁸³ Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, s. 110-111.

⁴⁸⁴ Linda Papas Funsche, *Uman Fecr Cedid*, s. 297.

⁴⁸⁵ Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, s. 178.

⁴⁸⁶ İSMAILİ Ahmed, "et taddudiyee el İsnıyye ve el lugaviyye ve diyaniyye fı Uman ve Alakatuhe bılistikrar Siyasi", Omran İnsani ve Sosyal İlimler Dergisi, 11. sayı, 3. Dergi, s. 105.

topluluklarının yaşadığı bir coğrafyada bulunur. Üç tarafı denizlerle çevrili olan ülkede yükselti denizden iç kesimlere doğru arttığından yeryüzü şekilleri bakımından zengindir. Ülkenin iklimi çeşitlilik gösterse de Uman kış mevsiminin yaşanmadığı dünyanın en sıcak ülkelerinden biridir.

Uman kara sınırlarıyla kuzeybatıda BAE, batıda Suudi Arabistan, güneybatıda Yemen ile komşudur. Deniz tarafında ise 3.165 km sahil şeridi ile çevrili olan Uman güneyde Arap denizinden başlayarak kuzeye doğru sırasıyla Hint Okyanusu, Uman Denizi ile devam edip Musandam'da Basra Körfezi ile çevrilidir.⁴⁸⁷ Musandam yarımadası Uman'a Hürmüz Boğazı'ndan geçen dünya gemcilik hattında ticaret geçişlerini kontrol konusunda doğrudan bir güç sağlaması bakımından önemlidir. Uman zengin yeraltı kaynaklarına sahip olmakla birlikte, ülkede az miktarda gaz ve petrol çıkar. Ayrıca dünyada en fazla petrol çıkaran zengin ülkelerle komşu olması ve petrol ticaretinde söz sahibi olması önemlidir. Uman'ın sahil hattı, Pakistan, Hindistan ve Hürmüz Boğazı'na ticaret için gelen gemilerin transit geçiş yeridir. Bu sahil hattı boyunca Hellaniyat ve Masira adaları da Uman'ın bölgesel gücünü güçlendiren unsurlar olmuştur.⁴⁸⁸

309.500 km'lik yüz ölçümü⁴⁸⁹ ile Uman KİK ülkeleri arasında Suudi Arabistan'dan sonra yüzölçümü bakımından en büyük ikinci devlettir.⁴⁹⁰ Dünyanın en önemli deniz, liman ve geçitlerine sınırı olan Uman'ın konumu için ünlü Umanlı âlim, *Salimi* şunları aktarır "Uman Arap Körfezi'nin anahtarı gibidir. Doğal güzellikleri, tarım ve ziraat servetinin yanı sıra sahil ve limanları, büyük ticari gemi ve filoların geçişlerine ev sahipliği yapar. Sınırları Katar'dan başlayarak Hadramevt'de sona eren Uman Arap yarımadasının bir parçasıdır."⁴⁹¹ Kadim Arap coğrafyacılara ise, Uman'ı Arap yarımadasının bağımsız bölgesi olarak tasnif ederken, Uman sadece haritadaki konumu ile bilinmemekte, tarihin erken dönemlerinden beri medeniyeti ile de tanınan kadim bir coğrafyayı temsil etmektedir.⁴⁹² Uman sahilleri İslâmiyet'ten önce, önemli deniz yolları ile ticaret güzergâhlarına da ev sahipliği yapmıştır.

⁴⁸⁷ Uman Medya Bakanlığı, <https://www.omaninfo.om>, Erişim tarihi: 21. 02. 2017.

⁴⁸⁸ Abdulhamid el Mevafi, *Uman bina ed Devle el Hadise*, Mısır: el Ahram Ticariyye, 2002, s. 141.

⁴⁸⁹ *Uman 2016*, Medya Bakanlığı, Uman, 2016, s. 342.

⁴⁹⁰ Taher b. Ali b. Taher Megbel, *Esr el Muhaddedet el Coğrafiyye Tarikhyye İktisadiyye fi Siyase Khariciyye Umaniyye 1970-2008*, Ürdün, 2010, s. 12.

⁴⁹¹ Nureddin Abdullah Salimi, *Nahdatul Ağyan Bahriyyet Uman*, Beyrut: Darul Ceyl, 1998, s. 6.

⁴⁹² İbrahim Halife b. Raşid er Rabi, *Teayüş Mezhebi Fi Saltanete Uman Mukavvemet ve Mazahir*, Uman, 2015, s. 31.

Örneğin Kalhat, Maskat, Sohar, Bahreyn ve Katif gibi alternatif limanlardan başlayarak, kuzeyde Mezopotamya içine doğru giden ve Basra Körfezi'nin batı tarafında kalan ana yol, İslâm'dan önce Arabistan Yarımadası'nın güneydoğusunu Mezopotamya'ya bağlayan, yarımada'nın doğu yakasındaki başlıca güzergâhtır. İslâm öncesi Arap panayırlarından elde edilen izlenimler, tacirlerin kuzeyden inip Basra Körfezi, Sohar, Deba ve Şihr üzerinden Arabistan Yarımadası'nın güney sahilini takip ederek Aden ve San'a yönünde ilerledikleri, buradan da Hicaz'a Ukaz panayırına ulaşacak şekilde gittikleri yönündedir.⁴⁹³

Diğer taraftan miladi dördüncü asırda, Umanlıların ticari faaliyetlerinin Çin'e ulaştığını ve hatta Kanton adlı bir şehir inşa ettikleri bilinmektedir.⁴⁹⁴ Ticari faaliyetlerin çok eski zamanlardan beri başladığı iki ülke arasında 1077 yılı itibari ile Kanton limanındaki buhur ticareti yıllık 174 tona ulaşırken, ticaretin büyük bir kısmı Uman'ın Zufar şehrindeydir. Zufar'dan gönderilen büyük oranlardaki buhur nedeniyle Zufar, *koku şehri* olarak nitelenmiştir. Umanlı tüccarlar bu yolla Çin'e keten, pamuk, demir ürünleri ve *liban* getirirken, dönüş yolunda da gemilerinde ipek, seramik taşımışlardır.⁴⁹⁵ Çin ve Arap kaynaklarına göre, Uman-Çin ilişkileri M. VIII. yy'a kadar gider. Umanlı denizci, Ebu Ubeyde Abdullah b. Kasım, 750'de Uman'ın Sohar kentinden Çin'in Kanton limanına gider. Abdullah, cesareti, iyiliği ve tabiatı ile ülke halkı ve yöneticilerinin dikkatini çeker, insanların güvenini kazanır. Bunun üzerine Çin İmparatoru Zen, onu sarayında kabul eder, karşılıklı hediyeler takdim edilir ve İmparator Abdullah'a bu dostluk ilişkisine istinaden bir devlet nişanı verir.⁴⁹⁶

Yine Umanlılar İslâm öncesi dönemde denizlerde oluşan mevsimsel rüzgârlardan istifade ederek Doğu Afrika sahillerini ticari merkez haline getirmiş, oradan fildişi ve altın getirmişlerdir. İslâm'ın Arap Yarımadasında yayılmasından sonra ise yarımada'daki mezhep ve kabile savaşları nedeniyle birçok Uman'lı Afrika'ya yerleşmiştir. Geçmişte bir dönem Uman'ın idaresinde olan Doğu Afrika'ya en büyük göç, eski Uman sultanlarından Said b. Sultan dönemindedir. Said b. Sultan Uman'ın başkentini Zanzibar'a taşımış Pembe ve Zanzibar adalarına birçok Umanlı gelip yerleşmiştir. Dönemin Zanzibar'daki ABD elçisi 1900 yılında Zanzibar'da 75 bin,

⁴⁹³ Nihal Şahin Utku, *Kızıldeniz, Çöl, Gemi ve Tacir*, İstanbul: Klasik Yayınları, 2012, s. 227.

⁴⁹⁴ Gabbaş, *Uman, ed Demokratiyye İslâmiyye Tekalid İmame ve Tarih Siyasi Hadis 1500-1970*, s. 35.

⁴⁹⁵ AL HARİSİ Muhammed, *Mecelle Sekafiyye*, 18. sayı, Uman, Temmuz 2013, s. 24-25.

⁴⁹⁶ Linda Papas Funsche, *Uman Fecr Cedid*, s. 39.

Pembe adasında ise 40 bin Arap olduğuna işaret eder ki bir dönem buralara küçük Uman denmiştir.⁴⁹⁷

Said b. Sultan, görevde kaldığı süre boyunca Doğu Afrika- Uman arasında mekik dokumuş ve ülkede ticari hareketliliği sağlamıştır. Amacı savaşmak, siyasi üstünlük elde etmek değildir, nitekim Zanzibar adasını savaşarak almamıştır. Said, insanlar arasında düzeni sağlamış ve ülkede bir devlet sistemi kurmuştur. O dönemde Doğu Afrika sahip olduğu kaynaklarla, ticaret yapılabilecek çok zengin bir bölgedir ve Sultan Said bu durumu ülkesinin faydası için kullanmıştır. Zira Umanlılar, ticaret için gittiği yerlerde diğer Avrupa ülkeleri gibi insanları ve ülkeleri sömürmemiş, yaptığı kültürel ve ticari faaliyetlerle Uman ve Afrika'nın kalkınmasını hedeflemiştir.⁴⁹⁸

Hedefleri üzerine Said b. Sultan, Afrika'da ticaret, ziraat, şehir inşası ve Afrikalıların eğitimi gibi alanlarda hizmet verirken farklı gruplar arasında bir inanç, mezhep yahut din dayatmamış, Afrika kültürünü yok etmeye çalışmamış, izlediği yöntem hoşgörü siyaseti olmuştur. Bu minvalde sadece Afrika-Uman arasında değil tüm dünya ticaretine kapı açmıştır. Said, ABD, İngiltere, Fransa, Hindistan ile ticaret yapmış 1833'de ABD'li tüccar Edmund Robert ile karşılıklı ticaret ve dostluk anlaşması imzalamıştır. Bu ittifak Uman'ın Batılı bir ülke ile yaptığı ilk anlaşmadır. Bunu 1839 yılında İngiltere, 1844 yılında Fransa ile imzalanan ticari anlaşmalar takip etmiştir. Said b. Sultan'ın yürüttüğü hoşgörü siyasetinden sonra ElBusaidi ailesinden Zanzibar'ı yöneten tüm sultanlar bu siyaseti sürdürmüşlerdir. Umanlılar Zanzibar'a gelen tüm yabancılara büyük bir saygı ve hoşgörü ile davranmışlardır.⁴⁹⁹

Uman denizcilikte ve deniz ticaretinde lider halk unvanını yıllarca sürdürmüştür. Buna delil olabilecek bir gelişme yakın zamanda da yaşanmıştır. 1998'de Hint Okyanusu açıklarında bir gemi bulunur. Yapılan araştırma sonucu geminin XIX. yy'a ait bir el yapımı Uman gemisi olduğu anlaşılır. Bunun üzerine Uman Sultanı Kâbus, o dönemin şartları düşünülerek aynı şekilde bir gemi yapılmasını ister. 2008'de projeye başlanır. Avustralya'dan el yapımı gemi inşasında uzman bir gemici olan Tom Vosmer bu işin başına getirilir. Kendisine bir ekip kuran Tom, Uman'ın bir sahil kasabasında bir seneye yakın sürede gemiyi tamamlar. Daha sonra

⁴⁹⁷ Bedriyye bint Ali b. Cum'a Eşşaiyye, *Tesamuh Dini ve Esarihi fi Hukume Said b. Sultan*, 1. baskı, Uman: Beyt Çaşşam, 2015, s. 31-33.

⁴⁹⁸ Muhammed Sabr el Arab, *ed Devle Fi Fikr İbadî*, s. 265.

⁴⁹⁹ el Arab, *ed Devle Fi Fikr İbadî*, s. 266-268.

gemi, Umanlı Kaptan Salih b. Said el Cabiri önderliğinde okyanus üzerinden Singapur'a yola çıkar. Geminin adı *Cevheret Maskat*'tır. Modern teknoloji kullanılmadan yapılan gemi 138 gün süren deniz yolculuğunun ardından 2011'de Singapur'a varmıştır. Tek bir çivinin dahi kullanılmadığı gemi tamamen el yapımıdır. Sultan'dan Singapur halkına kültürel ve sosyal ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla hediye edilmiştir.⁵⁰⁰

Deniz aşırı ticari ilişkiler ve denizcilik tecrübesi Uman'ı dünyanın birçok ülkesiyle doğrudan ve dolaylı yollardan bağlarken, Umanlı denizciler gittikleri yerlere İslâm'ı din ve ahlâk olarak götürmüş, evlilik yolu ile buralarda bölge insanıyla akrabalık ilişkileri kurmuşlardır. Doğu Afrika'da *Sevahili* olarak bilinen ve halen kullanılan dilin içinde birçok Arapça kelime vardır. Bunun sebebi Umanlı Araplar'ın eski zamanlardan beri bu coğrafyalara seferler düzenlemeleri ve bu bölge halkı ile etkileşimlerinden kaynaklanmaktadır. Zimbabve, Brunei gibi tropikal bölgelere açılan Umanlılar, İslâm'ın buralarda yayılmasında katkıda bulunmuşlardır. Doğu Afrika ve Zanzibar'a kadar giden Umanlıların bugün hala oradaki halk ve yaşam üzerinde etkileri bulunmaktadır.⁵⁰¹

Umanlılar coğrafi konumları nedeniyle tarih sahnesine oldukça erken çıkmışlardır. İslâmiyet öncesi kara ve deniz yoluyla yapılan ticari seferler, İslâm'ın doğuşuyla aynı zamanda İslâm'a davet rolünü de üstlenmeye başlamıştır. Umanlılar bu davet yolculuklarında gittikleri yerlere İslâm kültürünün yanı sıra Uman geleneklerini taşımışlardır. Coğrafyanın getirdiği bu avantajlı pozisyonu çok erken zamanlarda kullanmaya başlayan Uman, okyanus ötesi halk ve ülkelerle tanışmış bu vesileyle değişik kültür ve dinlerle iletişim kurmuşlardır. Gerek ticaret gerek davet hareketleri Umanlıların farklı dilleri öğrenmelerine sebep olmuş, böylece Umanlılar diğer din mensubu insanları anlama, onlara karşı hoşgörülü davranma pratiği elde etmişlerdir. Farklı ırk, dil ve dinlerdeki insanlarla diğer bölge halklarına göre daha kolay kaynaşan Umanlıların tabiatlarına, hoşgörü yerleşmiştir.

Ülke insanında en az deniz kadar etkileyici bir diğer coğrafi faktör ise çöl ve çöl iklimidir. Şöyle ki çöl doğası gereği insanlara güven eksikliği ve istikrar arzusu

---

⁵⁰⁰ Linda Papas Funsche, *Uman Fecr Cedid*. s. 42.

⁵⁰¹ Ayrıntılı bilgi için bkz, *es Sekafe İslâmiyye ve et Tahaddiyat el Muasara*, Sultan Kâbus Yüksek İlim ve Kültür Merkezi, 2013, Uman s. 286-303.

verir. Çölde yaşayan bedeviler, gıda ve barınak için gerekli geçim kaynaklarına ulaşmak zorundadırlar. Bu yüzden sürekli göçebe olarak yaşam mücadeleleri verirler. Bu durum onları kendilerinin de gereksinim duydukları ilk şey olan yardım ve ikrama meyilli hale getirmiştir.⁵⁰² Uman'da ülkenin büyük bir alanını kaplayan Rub'ul Hali çölü Uman'ın bedevi yaşamının devam etmesinde etkili olan coğrafi kısımdır. Çölün derinliklerinde petrol çıkana kadar Umanlı olmayanlar, dünyanın en büyük kum çöllerinden biri olan bu bölgeden haberdar bile değildir.

Çöl sahip olduğu zorlu doğa şartları nedeniyle insanları endişeye sevkeder. Çölün tabiatının insanlarda neden olduğu zayıflık duygusunu anlamak için İbn Haldun'un bu konudaki görüşlerine göz atmak yerinde olacaktır. “Çölde ve kırlarda yaşayan halkın renkleri daha saf, bedenleri daha temiz, vücut yapıları daha güzel ve mükemmel, ahlâkları itidale daha yakın, bilgi elde etme ve bir şeyi idrak etme hususunda beyinleri daha keskindir.”⁵⁰³ Dolayısıyla İbn Haldun'un analizlerini de göz önüne alarak Uman insanının yaşam şeklini, karakterini ve kültürel kodlarını ortaya çıkaran şey yaşadığı coğrafyanın bir tarafı deniz bir tarafı çölden meydana gelen yapısıdır. Bir bölümü sulak bir bölümü kurak bu coğrafya, Uman insanının hayatını şekillendirmiştir. Yani deniz ve çöl Uman'da iki farklı yaşamı temsil etse de birbirini tamamlayan bir yaşam tarzı oluşturmayı başarmışlardır. Bazen deniz ülkesi olma yönü ağır gelse de Uman bununla kendine has bir medeniyet üretmiştir.⁵⁰⁴ İbn-i Haldun'un bu coğrafyanın insan tabiatı üzerindeki etkisini tasnifi önemlidir; “Denizin yüzeyinden sahillere yansıyan ısı ve ışık sebebiyle, buraların havası çok daha fazla sıcak olduğundan buralardaki insanların ferahlık ve hafiflik gibi hararete tabi olan şeylerden aldıkları hisse, soğuk dağlarda ve yaylalarda oturan insanlardan daha çoktur. Ayrıca çeşitli iklimlerde ve ülkelerde havaya ait keyfiyetlerin ahlâk üzerinde etkili olduğu görülür.”⁵⁰⁵

Neticede Uman'ın jeopolitik konumu ve zengin iklimsel coğrafyası insanı üzerinde müspet bir etki bırakmıştır. Umanlıların sakin, uyumlu ve yumuşak tabiatları ülkeyi ziyaret eden hemen herkes tarafından farkedilir. Birbirinden farklı hayat şekillerinin bir araya gelmesi ülke insanına farklı yaşam şartlarına ve kültürlere alışkın olma dolayısıyla da hızlı uyum sağlama imkânını sağlamıştır. Bu özellikler dış

⁵⁰² AL MUHRAMÎ Zekeriyya, “Tatarruf ve Hisana Umaniyye”, www. dzak. net, Erişim tarihi, 21. 02. 2017.

⁵⁰³ İbn Haldun, *Mukaddime*, Hazırlayan: Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016, s. 270.

⁵⁰⁴ Taher b. Ali b. Taher Megbel, *Esr el Muhaddedet*, s. 12.

⁵⁰⁵ İbn Haldun, *Mukaddime*, s. 266-267.

politikaya da yansımış, bölgede uyum ve denge üzerine bir strateji çizilmesine katkıda bulunmuştur. Diğer taraftan iç bölgelerde yaşayan ülke sakinleri ise, bölgede ve dünyada yaşanan olumsuzluklardan etkilenme korkusundan dolayı dünya ile iletişimden uzaktır ve bir uzlet halindedir. Bu nedenle de geleneksel İbadî imametini daimî suretle ihya etmek istemişlerdir. Ziraat, iktisadi olarak, kabilecilik ruhu da sosyal olarak bu düşüncelerine yardım etmiştir. Buna mukabil sahil bölgelerinde yer alan Sur, Sohar ve Maskat limanları, dünyayla doğrudan iletişim halinde, medeniyet ve halklarla etkileşim içindedir.⁵⁰⁶

Uman'ın sahip olduğu özel konumu, geçmişinden bugüne, bütün bu olumlu etkilerine rağmen bazı zamanlarda zayıflayıp bölünmesine neden olan olumsuz bir unsur da olmuştur. Birleştirici unsur olarak değerlendirildiğinde Uman'ın içinde yer aldığı bölge Uman'a bir tür özgürlük temin etmiş ve etrafında yaşanan olaylardan etkilenmemesine olanak sağlamıştır. Tarihin erken dönemleri temel alınarak düşünüldüğünde deniz, Uman'a ulaşabilmek için kullanılan ana ve tek yol olmuştur. Zamanla teknolojinin gelişmesiyle çölden de ülkeye ulaşım sağlansa da uçsuz bucaksız genişliğe sahip Rub'ul Hali çölü ülkenin batı sınırlarının korunmasında bir koruyucu duvar işlevi görmüştür.⁵⁰⁷ Coğrafyanın olumsuz etkileri göz önüne alınmak istendiğinde ise, ülkenin uzun sahil şeridinde sahip olmasının 16-19. yy. arasında İngiltere, Portekiz ve Batı sömürge güçleri tarafından işgal edilmesine neden olduğu, bu durumun da Uman'ı zayıflattığı görülür. Uzun yıllar boyu sıcak denizlerde batılı sömürge ülkeleri arasında devam eden bu savaşların galibi İngiltere olmuştur.⁵⁰⁸ Batılı ülkeler sıcak denizlerde uzun yıllar boyunca devam eden sömürgeciliklerinde, bu coğrafyadan ekonomik olarak ciddi bir şekilde nemalanmışlardır. Bu durum, bölge halklarının kendi içlerindeki olumlu yahut olumsuz reaksiyonlarının gecikmesine neden olmuştur.

Bu dış hakimiyet döneminin sona ermesiyle birlikte, Orta Doğu tarihinin, yüzyıllar boyu süren batı egemenliği altında örtbas edilen ya da en azından perdelenen belli eski eğilimlerinin, derinlerde yatan akımlarının yeniden ortaya çıktığını görülmektedir. Bu eğilimlerden biri, Orta Doğu'nun kendi içlerindeki farklı güçler arasındaki iç -etnik, mezhepçi, bölgesel- mücadelelerden oluşmaktadır. Bunlar

---

⁵⁰⁶ el Mevafî, *Uman bina ed Devle el Hadise*, s. 142.

⁵⁰⁷ el Mevafî, *Uman bina ed Devle el Hadise*, s. 140.

⁵⁰⁸ el Mevafî, *Uman bina ed Devle el Hadise*, s. 141.

kuşkusuz kesilmemişse de emperyalist dönemde önemleri azalmıştır. Sünnîler ve Şîîler arasındaki güncel çatışmalarda görüldüğü gibi, anlaşmazlıklar yüzyıllardır olmadığı kadar güçlenip, yeniden ortaya çıkmıştır.⁵⁰⁹

Bu topraklarda deniz, göçler, ticaret ve nüfus hareketliliği, coğrafi zenginliğin bir yansıması olarak ön plana çıkarken, Umanlılar erken dönemlerden itibaren ticaretle Batı ve Avrupa ülkeleri ile ilişkiler kurmuşlardır. Ayrıca coğrafi konumu nedeniyle komşuluk ettiği bölge ülkeleri ile de aktif ticari ilişkileri halklar açısından da olumlu etkileşimlere neden olmuştur. Coğrafya kaderdir sözünden yola çıkarak Uman'ın özel coğrafi konumunun, bugünkü ilişkilerine de olumlu yansımaları görülmektedir.

Zira Uman, sınır komşuları olan Suudi Arabistan ve Yemen ile de dostça ilişkiler kurmuştur. Suudi Arabistan'ın bölgedeki sert politikalarını Uman kendi içinde yumuşatmış, soy ve toprak kardeşliği paydası üzerinden hareket ederek ılımlı ve dengeli ilişkiler kurmuştur. Yemen ile de hem tarihi hem siyasi hem de dini yönden ortak paydaları bulunurken, Yemen'deki savaşta siyasi olarak tarafsız kalmıştır. Savaşta yaralananların bir kısmını ülkesinde tedavi ettirerek bununla birlikte ekonomik ve gıda yardımı yaparak da komşuluk ilişkilerini devam ettirmektedir. Son olarak İran ise, Uman'ın bölgedeki hatırı sayılır ticari müttefiki ve Hürmüz Boğazı'nda da ticari ortağıdır. Uman'ın siyasi ve mezhepsel savaşlarda taraf olmadan pragmatik ilişkiler kurmasının en büyük nedeni sahip olduğu coğrafyanın onu buna mecbur etmesidir.

Sonuç olarak; Umanlılar farklı kültür toplulukları içinde bir arada yaşadıklarından, yabancılardan hoşlanmama, nefret etme gibi duyguları gelişmemiştir. Umanlıların deniz ülkesi olarak kazandıkları en belirgin özellikleri hoşgörü ve anlayıştır. Bu nedenle Uman insanı ırkçılık ve radikal davranışlardan uzaktır. Bu özellikleri nedeniyle putperestliği bırakıp, İslâm'ı savaşmadan kabul etmişlerdir. Coğrafi çeşitlilik, çöl iklimi Uman insanının dengeli, mutedil olmasına vesile olmuştur. Bu yönüyle Uman insanı Asyalı, Afrikalı hatta diğer Arap halklarından da farklıdır.⁵¹⁰

⁵⁰⁹ Bernard Lewis, *İnanç ve İktidar- Ortadoğu'da Din ve Siyaset*, s. 192.

⁵¹⁰ el Arab, *ed Devle Fi Fikr İbadî*, s. 19.

4. Eğitimin Rolü

Uman'da eğitim ve öğretim kurumsal olarak Sultan Kâbus ile başlamıştır. 1972'de kurulan Eğitim Bakanlığı o dönemden bu yana çalışmalarına devam etmektedir. Eğitim, birinci derecede Sultan Kâbus'un eğitim anlayışından hareket edilerek oluşturulmuştur. 1972'de yaptığı konuşmasında eğitime bakışını şu şekilde ifade eder;

“Eğitim ağacın altında bile olsa önemlidir. Kızların da erkekler gibi okula gitmesi ve onların da eğitimlerine devam etmesi aklımdaki en önemli meselelerdendi. 1970'de üç okul ve 900 öğrenci varken bu sayı iki sene içinde 45 okul ve 15. 000 öğrenciye ulaşmıştır. Bu sahada çalışmalarımıza hızla devam edeceğiz. Burada dikkatinizi çekmek istediğim şey, Hanif dinimizin öğrencilerin eğitim hayatlarında örnek aldıkları bir hale gelmesi ve iç dünyalarında kendilerini üstün ahlâkla terbiye etmelerini sağlamasıdır. Ayrıca bu eğitim, vatan ve millet sorumluluğuna sahip nesiller yetiştirmeli ve ülkeleri için çalışıp üretmeye teşvik etmelidir.”⁵¹¹

Sultan'ın bizatihi konuyla ilgilenmesinin yanı sıra Uman Anayasası'nda “eğitim ve öğretim her vatandaşın hakkıdır, ayrımcılık yoktur” ilkesi ile yasalaşan bu düstur, tüm eğitim kurumlarında geçerlidir. İlkokuldan başlayarak üniversite eğitiminin sonuna kadar eğitim- öğretim masrafları devlet tarafından karşılanmakta ve ülkede geç başlayan eğitim seferberliği hala devam etmektedir.

Okuma yazma bilmeyen Umanlılar'ın oranı 2015 itibari ile %7,1'dir. İlkokul, ortaokul ve liseler Eğitim Bakanlığı'na, üniversiteler ise Yüksek Öğretim Bakanlığı'na bağlıdır. Ülkede 2016 itibari ile 530'u özel olmak üzere toplam 1647 okul ve bu okullarda 724.395 öğrenci bulunmaktadır. Bununla devlet okulları eğitim sektörünün %74,6'sını oluştururken özel okullar %14'lük kısmı oluşturur. Ülkede %8'lik bir kesimi de yabancıların okuduğu okullar oluşturur. Bunun yanı sıra okuma yazma merkezlerinde okuyan yetişkinlerin sayısı ise 26.552'dir.⁵¹² İlkokullarda kız-erkek bir arada okurken diğer kademelerde öğrenciler ayrı okullarda okumaktadır. Buna rağmen bazı özel okullarda kızlar ve erkekler bir arada okuyabilmektedir.

Eğitim Bakanlığı, eğitim metodunu, Uman'ın misyonu olan barış ve selam yurdu sloganından almış, tüm eğitim ve öğretim müfredatını bu arka plana göre düzenlemiştir. Sultan Kâbus'un anayasada belirttiği ve geçmiş senelerde yaptığı

⁵¹¹ *Kelimat ve Khutab*, Uman: Medya Bakanlığı, 2015, s. 34.

⁵¹² Uman İstatistik Kurumu, www.ncsi.gov.om, Erişim tarihi: 01. 06. 2017.

konuşmalardaki tüm barış ve hoşgörü vurgusu, bakanlık bünyesinde hazırlanan programlara olduğu gibi yansıtılmıştır. Hayat Bilgisi'nden Matematik'e, Arapça'dan İngilizce'ye kadar tüm ders kitaplarında, Uman'ın kültür ve geleneklerine göre simgeler kullanılmış, tanım ve tabirlerin hemen hepsinde barış ve hoşgörü duygusu verilmiştir. Özellikle İngilizce kitapları yabancı kaynaklardan kullanılmayıp kendi gelenek ve kültürlerine uygun bir şekilde yazılıp resimlendirilmiştir. Bu sayede, çocukların İslâm ve Arap kültürüne uygun yetiştirilmeleri, öğrenme süreçlerinin arka planında İslâmî terbiye kazanırken, geleneklerini muhafaza etmeleri hedeflenmiştir.⁵¹³

Ülkenin genel konjunktürüne uygun olan eğitim politikası, toplumun çoğulcu yapısına hitap edecek şekilde müfredat programlarına yansıtılmıştır. Ülkede birden fazla mezhep, birden fazla ırk ve birbirinden farklı kültürlerle sahip gruplar vardır. Uman dindar bir halk olmasıyla birlikte doğal kabile yapısını da halen muhafaza etmektedir. Tüm bu dengeler içerisinde bir eğitim programı uygulamak ve her gruptan insanı sorunsuz bir şekilde yetiştirmek şüphesiz zor olduğu kadar da önemlidir. Nitekim Auguste Comte'e göre: "İnsan toplumunu yönlendiren kanunları keşfedersek aynen bilimin doğadaki olayları kontrol altına almamıza olanak sağladığı gibi kendi kaderimizi şekillendirebiliriz. Öngörebilmek kontrol edebilmektir."⁵¹⁴ Bu açıdan Uman Eğitim Bakanlığı meseleyi kendilerine uygun bir müfredatla çözmüş görünmektedir.

Uman'da ilköğretim, ortaokul ve lise kademelerinde din dersleri İslâmî Terbiye adıyla tek başlık altında okutulmaktadır. Bu ders kapsamında sınıflara ve konulara göre düzenlenmiş ve tasnif edilmiş ders kitapları ile İslâm dini öğretilmektedir. Sene başında ders programının hazırlandığı bir kılavuz öğretmene verilir ve öğretmen sene içerisinde işleyeceği tüm müfredatı bu kitaptan takip eder.⁵¹⁵ Öğretmenler ders kitabı dışında bir kaynak kullanmak isterlerse bunu ancak okulun zümre başkanının onayı ile yapabilirler.

Çocuklara dini dersler verilirken örneğin namaz uygulamalı olarak öğretilmez. Çocuklar ayrıntıları ailelerinden öğrenirler. Uygulamalı olan dini ibadetlerin özellikle sınıfta şekilsel olarak işlenmemesi, değişik mezheplerden öğrencilerin olması sebebiyle, farklı uygulamaları vurgulamamak amacını taşır. Çocuklar namazın esasını

⁵¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz. *Uman ve Terbiyet es Selam*, Uman: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2008.

⁵¹⁴ Giddens, *Sosyoloji*, s. 19.

⁵¹⁵ *Vesika menhec et Terbiye ve es Sekafe el İslâmiyye*, Uman: Eğitim Bakanlığı Yayınları. t. s.

okuldan, şekilsel teferruatını kendi ailelerinden göyerek öğrenirler. Bu şekilde de hiç kimse, mezhepsel taraftarlık yaparak namaz ve ibadetleri konuşmamış olur.

Kabile toplumlarında, özellikle çoğulculuğu barındıran ülkelerde, insanların belli bir sahaya yönlendirilebilmeleri için uzun ve sabır isteyen bir eğitim sürecinden geçmeleri gerekmektedir. Bu süreçte eğitimden geçen kişinin muhatabının neye, ne şekilde inandığına dikkat etmemesi için öncelikle bu davranışın kişide kültür ya da alışkanlık olarak yerleşmiş olması gereklidir. Bu açıdan Eğitim Bakanlığı meselenin terbiye kısmını ayrıntılardan uzaklaşıp esaslara tutunarak işlemektedir. Nitekim Eğitim Müfredatı Müdürü konuya ilişkin takip edilen yöntemi şu şekilde ifade eder:

“Uman’da kanunlar çıkış noktasını İslâm şeriatından alır. İnsanları hoşgörüyeye, bir arada yaşamaya, uyuma, diyaloga çağırır. Genel anlamda eğitim müfredatı da başlangıç noktasını buradan alır. Ayrıca Sultan Kâbus yaptığı konuşmalarda İslâm’ın birleştirici bir din olduğu fikrini sürekli olarak vurgulamıştır. Eğitim de Sultan’ın bu fikrinden etkilenen alanlardan biridir. İlk yıllardan itibaren ülkede bir eğitim politikası oluşturulmak istendiğinde de Sultan’ın hitapları bize ana mihver olmuştur. Bu mihver; hoşgörü, anlayış ve karşılıklı saygı içerisinde bir arada yaşamadır.”⁵¹⁶

Devlet okullarının tüm kademelerinde İslâmî eğitim, İslâm Terbiyesi dersi ile okutulmaktadır. 1. sınıftan 12. sınıfa kadar aynı isimle okutulan dersin sınıflara göre muhtevası değişmekle birlikte dersler genel olarak; Kur’an-ı Kerim, Fıkıh, Hadis, Tefsir, Ahlâk, İslâm Kültürü gibi alanlardan oluşmaktadır. Kitaplar Uman Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Uman’da hazırlanmaktadır. Her bölüm için ayrı komisyonlar bulunurken, bu komisyonların içinde bu alanda uzman olan hocalar ve eğitim bilimciler bulunmaktadır. Çoğunluğunu Umanlıların oluşturduğu komisyonlarda diğer Arap ülkelerinden eğitimciler de bulunmaktadır. Dini kitapların nasıl bir müfredatla hazırlandığını İslâmî İlimler Müfredat Komisyonu Başkanı er Racihi şöyle açıklar:

“Uman’da İbadî mezhebi yaygın mezhep olmasına rağmen biz kitaplarımızı hazırlarken %95 oranında Sünnî kaynaklardan istifade ediyoruz. Mezhepler konusunda meseleye fikri olarak baktığımızda şunları sormalıyız. Neden ihtilaflar öncelikli ve sürekli gündemimizde? Din ve İslâm bir tane olmasına rağmen neden ayrılıkçı fikirler ve bazı ihtilaflardan sürekli söz edilmekte? Biz aslında biraz da ülkemizde bu yoğunluğun yönünü değiştirdik. Biz ihtilaflar yok demiyoruz. Biz onlara öncelik vermediğimizi söylüyoruz. İtikadi olarak biz, bir insana gel böyle inan zorla bunu yap diyemeyiz ki. Normalde bu doğru

⁵¹⁶ Ders Müfredatları Müdürü Yahya el Harisi ile Uman’da Eğitim Müfredatı üzerine Mülakat, 04/12/2016, Maskat Millî Eğitim Bakanlığı Binası, Uman.

ve mümkün olan bir şey de değil. Fıkhi ihtilaflara gelince ise orada da aynı şey söz konusu. Herkes yüzde yüz aynı şeyi aynı şekilde yapamaz.”⁵¹⁷

“Biz meselelerin ayrıntıları ile değil cevheri ile ilgileniyoruz. Bu anlamda o nasıl inanıyor bu nasıl inanıyor konularına girmiyoruz. Peki, izlenen yöntem nedir? İslâmî bir meselede biz mezhepler arasında çoğunluğun tercih ettiği görüşü temel alıyoruz. Ama bunu farz olarak da sunmuyoruz. Bu tercih edilen görüştür diyoruz. Bizim ders kitaplarımızda mezhepler ne diyor diye bir başlığımız yok. Öğrenci İslâm’da asıl olan ne ise onu görüp, alıyor. Öğrenci illaki bu alanda ayrıntıları öğrenmek istiyorsa meseleyi takip edip araştırıyor zaten. Günümüzde insanların çoğu İslâm’ın ana esaslarını biliyor ve uyguluyor. Bugün insanların kaçta kaç mezhepleri ve mezhepler arası ihtilafları biliyor? İnsanların zihinlerinde böyle bir algı oluşturmaya ne gerek var?”⁵¹⁸

er Racihi meselenin eğitim boyutunun yanı sıra insani boyutundan da bahsederek şöyle devam etmektedir:

“Hz. Peygamber bazı sahabeleri İslâm daveti için muhtelif bölgelere gönderdiğinde aralarından bazıları dövülmüş ve saldırıya uğramış. Bunun üzerine Hz. Peygamber; ‘Eğer Uman’a gitseydin ne döverlerdi ne de söverlerdi’ demiştir. Bu hadis, Uman’ın genel yapısını gösteren bir örnektir. Uman insanının tabiatında saldırı ve düşmanlık yoktur. Bu Uman insanının çok eskiye dayanan bir özelliğidir. Hz. Peygamber’den de öncedir. İşte biz bu özelliğimizden dolayı aslında insanlar arasında bir arada yaşama örneğini iyi bir şekilde uyguluyoruz. Bu asıl ve ana nedendir. Bu sonuca etki eden diğer etmen, Uman’daki farklı kökenlerin oluşturduğu etnik yapılardır. Bu farklı kökleri bir arada yaşatabilmek ve tutabilmek hatta ve hatta birlikte ilerleyebilmek için insanların bu özelliklerini geliştirerek kullanmaları gerekiyordu. Yani insanların tarihten gelen bazı karakteristik özelliklerinin yanı sıra zamanla oluşmuş etnik farklılıklar da bu özelliklerimizi daha da geliştirerek kanıksamamıza yardımcı olmuştur diyebiliriz.”⁵¹⁹

Eğitim Bakanlığı tarafından tedarik edilen İslâm Terbiyesi kitaplarında, İslâm mezheplerinin konu olarak nasıl işlendiğinin incelenmesinden sonra varılan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir: Birinci kademe kitapları yoğun olarak renkli ve resimli iken, kitaplarda Uman yerel kıyafetli çocuk fotoğrafları bulunmaktadır. Umanlı çocuklar beyaz uzun elbiseli ve başlarında Uman imamesi, kız çocukları da başları kapalı uzun elbiselidir. Kitapların tamamında kendi ülkelerinde yaşadıkları evler, bahçeler, meclisler (aile efradının bir araya geldiği büyük salon), camiler, okullar ve mesire

⁵¹⁷ İslâmî Dersler Müfredat Komisyonu Başkanı Hamed b. Salim er Racihi ile Eğitim Müfredatı üzerine Mülakat, 04/12/2016, Maskat Milli Eğitim Bakanlığı Binası, Uman.

⁵¹⁸ İslâmî Dersler Müfredat Komisyonu Başkanı Hamed b. Salim er Racihi ile Eğitim Müfredatı üzerine Mülakat, 04/12/2016, Maskat Milli Eğitim Bakanlığı Binası, Uman.

⁵¹⁹ İslâmî Dersler Müfredat Komisyonu Başkanı Hamed b. Salim er Racihi ile Eğitim Müfredatı üzerine Mülakat, 04/12/2016, Maskat Milli Eğitim Bakanlığı Binası, Uman.

yerlerinden alınmış kareler bulunmaktadır. Görsellik son derece zengin ve kültürel motifler titizlikle işlenmiştir. İslâmî kuralların verildiği konularda %80 âyetler kullanılmış bunun dışında; 1. ve 2. sınıflarda yer yer, sonraki sınıflarda ise sıkça hadislere de yer verilmiştir. Hadis kaynakları olarak, çoğunlukla Buhari, Müslim, Tirmizi'nin yanı sıra zaman zaman Umanlı âlim Rabi b. Habib'den de faydalanılmıştır. 1. sınıftan 12. Sınıfa kadar mezheplerle alakalı ne bir konu ne de bir kelime kitaplarda geçmektedir. Namaz kılan çocukların ellerini bağlamadan namaz kılmalarının dışında bir mezhebin yahut bir ideolojinin etkisini kitaplardan anlamak mümkün değildir.

1. ve 2. sınıf kitaplarında tüm kısa surelerin ezberletildiği; namaz kılan, abdest alan çocuk resimleri ile bu yaştaki çocuklara namaz kılmayı alışkanlık haline getirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Konuların genel işlenişinden ve yoğun Kur'an-ı Kerim ezberinden ilk kademede ciddi bir din eğitimi verildiği hissedilmektedir. Erken yaşta verilen din eğitiminin çocuğun gelişiminde ve eğitiminde olumlu bir etki bıraktığı, ülkede ortaya çıkan hoşgörü ve barış ortamından da anlaşılmaktadır. Zira küçük çocukların eğitimi çok daha fazla köklü olup daha sonraki yaşlarda alınan eğitime ve öğretime esas teşkil etmektedir. Çünkü kalpler ve zihinler için ilk öğrenilen bilgiler diğer melekelerin temeli gibidir.⁵²⁰

Küçüklerin dikkatlerini çekmek için 1. kademede İslâm'ın beş rüknü renkli görsellerle anlatılmıştır. Bir diğer önemli husus ise ilk kademe kitaplarında temizlik konusunun özellikle ve ehemmiyetle ele alınmış olmasıdır. Kitapların birden fazla yerinde temizlikle alakalı görsel, tembih ve alıştırmalar bulunmaktadır. Bunun yanı sıra 3. ve 4. sınıf kitaplarında 30. cüzden uzun surelerin ezberletildiği ve ilk kademede ciddi bir İslâmî eğitim altyapısı verildiği anlaşılmaktadır.⁵²¹

Lise kademesindeki İslâm Terbiyesi kitaplarında ise, yaşların ilerlemesi nedeniyle daha yoğun Kur'an-ı Kerim ezberinin verildiği görülmektedir. Tecvit dersinin de eklendiği bu kitaplarda artık ileri yaş grubunun bilmesi gereken; vasiyet, miras, evlilik ve boşanma gibi konular işlenir, bu konular da yine büyük yoğunlukla âyetlerle anlatılır. Fıkhi meselelerde işlenen zekât, kurban, nezir ve yemin etmek gibi hususlarda yine daha çok âyetlere yer verilir, arada hadisler de konulur. Son olarak Hadis ilminin çok derin ayrıntılara girilmeden anlatıldığı son kademe kitaplarında bazı mantık ve akaid meseleleri de birkaç konu ile işlenir. Akıl ve vahiy, uluslararası

⁵²⁰ İbn Haldun, *Mukaddime*, Hazırlayan: Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016, s. 986.

⁵²¹ Uman Millî Eğitim Bakanlığı, 1, 2, 3, 4. Sınıf İslâm Terbiyesi Ders Kitapları, Uman, 2016.

sorunlarda İslâm'ın çözümü, İslâm kimliği, sabiteler ve yenilikler gibi alanlarda derin felsefi yorumlara girmeden bu konular Kur'an merkezli incelenir. Son olarak Hz. Peygamber'den sonra gelen dört halife ve sahabelerin hayat kıssalarına da yer verildiği okuma parçalarından kitaplarda herhangi bir mezhepsel arka plan güdülmeden objektif ve sade bir bakışla meselelerin ele alındığı görülmektedir.⁵²²

Özetle 1. sınıftan 12. sınıfa kadar eğitim kitaplarında herhangi bir mezhebin ya da ideolojik bir yaklaşımın izlerinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bunun yerine Kur'an merkezli birleştirici unsurların üzerinden İslâm terbiyesi ve eğitimi verilmeye çalışılmıştır. İslâm'ın pratikte yaşanan ve daha iyi yaşanılabilecek bir din olması, onun sosyal hayatın içine daha fazla dahil edilmesi gerektiği düşünülmüştür. Buna istinaden hemen hemen tüm konular, İslâmî değerler, ahlâki değerler, insani değerler ve medeniyet değerleri gibi başlıklar üzerinden 'değerler eğitimi' ile sağlanmıştır.

Dini eğitimin dışında diğer eğitim alanlarında da İngilizce veya diğer dillerden çevrilmiş kitapların hepsinde Uman kültür ve değerlerine uygun resimler ve fotoğraflar kullanılmıştır. Öyle anlaşılmaktadır ki Uman'da Eğitim Bakanlığı ülkenin kültür birikimini ve İslâmî değerlerini korumak için özellikle böyle bir yöntem takip etmektedir.

Ayrıca Uman'da yabancı öğrencilerin oluşturduğu %8'lik bir nüfus bulunmaktadır. Farklı milletlerden oluşan bu yabancıların büyük çoğunluğu Asya ülkelerinden olup onlara kendi ülkelerinin müfredatlarına göre Millî Eğitim Bakanlığı denetiminde okul açma hakkı verilmiştir. Ülkede, çalışma nedeniyle ya da farklı nedenlerden dolayı bulunan yabancıların çocuklarının eğitimlerinin, kendi kültür ve dillerinde alınmasını teşvik etmek için bu uygulama yürütülmektedir. Böylelikle bu topluluklar da kendi dinlerini, dillerini ve kültürlerini kendi müfredatlarına göre öğrenerek Uman'da sorunsuz bir arada yaşamaktadırlar.

Ülkede bu genel barış tablosunun oluşmasında meselenin bir boyutunu temsil eden eğitim ayağında bakanlık tamamen kurumsal olarak belirlenmiş olan bu ana çerçevenin dışına çıkmadan bir politika takip etmektedir.

Üniversitelerdeki duruma gelindiğinde de benzer bakış açısı ile karşılaşılmaktadır. Uman'ın en büyük ve tek devlet üniversitesi Sultan Kâbus

---

⁵²² Uman Millî Eğitim Bakanlığı, 9, 10, 11, 12. Sınıf İslâm Terbiyesi Ders Kitapları, Uman, 2016.

Üniversitesi'dir. Bünyesinde Ziraat ve Denizcilik, Sosyal Bilimler ve Edebiyat, Siyasi Bilimler ve İktisat, Eğitim, Mühendislik, Hukuk, Tıp, Fen Bilimleri, Hemşirelik ten oluşan 9 tane fakülte bulunmaktadır.⁵²³

İslâmî İlimler, Eğitim Fakültesine bağlı olarak hizmet verirken kız ve erkek öğrenciler sınıflarda bir arada ders görmektedirler. Herhangi bir mezhep esasına dayalı olmadan öğretim verilen İslâmî İlimler Fakültesinde, farklı ülke ve milletlerden yabancı öğretmenler de çalışmaktadır. Uman'ın tüm vilâyetlerinden gelen muhtelif ırk, mezhep ve kültürdeki öğrenciler üniversite yönetimi tarafından belirlenen tek müfredat kapsamında dini ilimler okumaktadırlar. Üniversitede de aynı okullardaki gibi herhangi bir mezhep ve ideolojiye isnad edilen bir prosedür yoktur. İslâmî İlimler Bölümü'nde Fıkıh hocası olan el Abri, üniversitenin mezheplerle ilgili yaklaşım ve müfredatını şu şekilde açıklamaktadır:

“Uman mezhep esasına dayalı bir devlet olarak kurulmamıştır. Bu nedenle Uman deyince insanların aklına sadece İslâm ve Müslümanlar gelir. Buradan hareketle öğretim üyelerinin üniversiteye kabulü için esas alındıkları noktalar, onların dinleri yahut mezhepleri değildir. Uman, çoğulcu mezhep yapısına sahip bir ülkedir. Mezhepler arası bir ayrımcılık yahut ayrıcalık söz konusu değildir. Sadece mezhepsel değil, ırksal, dilsel, renksel ve cinsiyet açısından da herhangi bir önceleme yahut öteleme söz konusu değildir. Bu durum bizim okulumuza İslâmî İlimler Bölümüne de prensip olarak yansımıştır. Okulumuz kapılarını Arap ülkelerine yahut Arap olmayan ülkeler de dahil olmak üzere herkese açmaktadır. İslâmî İlimler Bölümünde; Tunus, Ürdün, Suriye, Mısır, Almanya ülkelerinden hocalar eğitim vermektedir. Bu durum tek bir mezhepten hocaların seçilmediğinin en bariz göstergesidir. Diğer yandan İslâmî İlimleri biz geniş İslâm Şeriatı şemsiyesi altında öğretiyoruz. Karşılaştırmalı fıkıh okutuyoruz herhangi bir mezhebin baskısı yahut gölgesi ile bu ilim dalını öğretmiyoruz. Ülkenin çoğunluğunun tabii olduğu mezhep İbadî mezhebi olmasına rağmen biz bunu herhangi bir şekilde öncelemiyoruz. Diğer mezhepleri de ötelemiyoruz.⁵²⁴

İlimler ancak büyük bir umranın ve yüksek bir medeniyetin olduğu yerde gelişir.⁵²⁵

Bir toplumun oluşumunda, insanlar verilen eğitimin şeklini alır. Bu, aile eğitiminden başlayarak okul hayatında devam eden eğitim süreçlerinde de kendisini gösterir. Toplumların gelişmesinde ve ilerlemesinde eğitim her zaman birinci sırada

⁵²³ Sultan Kâbus Üniversitesi, <https://www.squ.edu.om/Default.aspx>

⁵²⁴ Sultan Kâbus Üniversitesi İslâmî İlimler Bölümü Fıkıh hocası, Ali Hilal el Abri ile Üniversite'de Mezhepler Nasıl Okutulmaktadır konulu Mülakat, 08/12/2016, Sultan Kâbus Üniversitesi, İslâmî İlimler Kampüsü, Uman.

⁵²⁵ İbn Haldun, *Mukaddime*, Hazırlayan: Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016, s. 780.

yer alır. Sahip olunan diğer etmenlere göre eğitim, kimi zaman sosyolojik kimi zaman ekonomik olarak toplumlari ileriye götürmüş ve onların basamakları daha hızlı çıkmasına sebep olmuştur. Buradan hareketle Uman'da eğitim ülkenin dini olan İslâm'dan birinci derecede ilham almış ve bu ilhamı okul müfredatlarında uygulamışlardır. İslâm'ın öğretici gücünden önce eğitici yönü, okullarda verilen ahlâk ve terbiye eğitimiyle, çocukların küçük yaşta hayatlarına yansıtılmaya çalışılmıştır. İslâm'da, kabile ve ırkların bir arada yaşaması emredilen ve övülen bir olgudur.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

“Ey İnsanlar! Şüphe yok ki, biz sizi; bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten sakınmanızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır.”⁵²⁶ Uman'da belli şartların da etkisiyle bu olgu, hayata geçirilmeye çalışılmıştır.

Bir ülkenin geleceği, o ülke insanının göreceği eğitime bağlıdır. Buradan hareketle modern dönemde Uman, kurumsal eğitime 1970 gibi geç bir zamanda başlamış olmasına rağmen, bu olumsuzluğu fırsata çevirmiş, çağın ve toplumun gerekliliklerini de göz önüne alarak tabiri caizse, dini ve dünyevi bir eğitim metodu geliştirmiştir. Uman'da belirlenen eğitim sistemi ülkenin demografik yapısı çok iyi okunarak ortak bir zemine oturtulmuş görünmektedir. Buradaki eğitim sisteminin temelinde gerek ülke tabiatı gerek toplum yapısının gerçekleri göz önüne alınarak bilginin en temel hali verilmeye çalışılmaktadır. Uygulamadaki ufak tefek farklılıkların, temel düşünceye aykırı olmadığı gerçeği görünmektedir. Bir bakıma düşüncenin en saf halini verip, düşünceyi algılama biçimini bireyin kendisine kontrollü biçimde bırakma yolunu seçmiştir.

5. Devlet Eliyle Yürütülen Projelerin Rolü

Uman'da mezhepler arasında bir arada yaşama örneği, zaten köklü bir sosyo-kültürel arka plana sahip olsa da devlet, ülkedeki çoğulcu toplum yapısının muhafaza edilmesi hedefiyle radikal hareketlerin doğmasına karşı birtakım çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalarla hem kendi ülke vatandaşlarını hem de bölge ve dünya

⁵²⁶ Hucurat, 49/13.

halklarını bilinçlendirmeyi hedeflemektedir. Devletin, farklı insan topluluklarının bir arada hoşgörü ile yaşayabileceğini anlatan projeleri olduğu gibi dünyada ve bölgede Uman'ı örnek bir barış ve hoşgörü ülkesi olarak tanıtmaya faaliyetleri de bulunmaktadır.

Uman birbirinden farklı sahalarda yürüttüğü projelerinde, içerde İslâm'ın barış ve kardeşlik dini olduğunu vurgulayarak tüm Müslümanları İslâm şemsiyesi altında birleştirirken, dışarda ise İslâm'ın diğer dinlerle bir arada uyum ve hoşgörü ile yaşayabileceğini savunmaktadır. Söz konusu projelerin bazıları resmi devlet kurumları olan Sultan Kâbus Yüksek İlim ve Kültür Merkezi, Diyanet İşleri Bakanlığı, Dış İşleri Bakanlığı tarafından, bazıları ise sivil örgütler aracılığı ile yürütülmektedir.

5. 1. Sultan Kâbus Yüksek İlim ve Kültür Merkezi

Sultan Kâbus Yüksek İlim ve Kültür Merkezi doğrudan saraya bağlı bir kurumdur. Uman'ın devlet olarak taşıdığı barış ve hoşgörü misyonunu eğitim, kültür ve sosyal sahalarda gerçekleştirdiği faaliyetlerle hayata geçirmektedir. Başta ilim kürsüleri olmak üzere, Sultan Kâbus Arapça Dil Merkezi, Sultan Kâbus Kur'an Okuma Yarışması, Sultan Kâbus Kültür Sanat ve Edebiyat Ödülleri, İnsani Uyum ve Yakınlaşma Haftası, Sekafiyye Dergisi merkezin sorumluluğunda olan kurum ve faaliyetlerdir. Merkez ayrıca ülkede bazı kütüphanelerin geliştirilmesinden ve Sultan'ın adıyla yapılan camilerin inşa ve bakımından da sorumludur.⁵²⁷

Özel ve özerk bir konuma sahip olan merkez, ülkenin yumuşak güçlerinden biri olarak görülmektedir. Halen Habib el Riyami'nin başkanlığını yürüttüğü kurum, Uman'ın sivil ve sosyo kültürel sahalardaki tanıtımını yapmaktadır. Sultan Kâbus Yüksek İlim ve Kültür Merkezi, bu tezin konusu olan bir arada yaşama örneğinin pratiğe dönüşmesini sağlayan kurumdur. Öyle ki merkez yaptığı çalışmalar ile Uman'ın özelde kendi ülkelerinde genelde ise dünyada örnek bir barışçıl ülke olma misyonuna katkıda bulunmak için kurulmuştur. Devletin diğer resmi kuruluşlarından tamamen bağımsız olması ve sadece bu amaçla programlar gerçekleştirmesi nedeniyle ülkenin sivil diplomasi ayağını temsil etmektedir.

5. 2. Sultan Kâbus İlim Kürsüleri

Sultan Kâbus Yüksek İlim ve Kültür Merkezi'nin kültür ve medeniyet alanında gösterdiği çabanın en önemlisi şüphesiz eğitim alanında olmaktadır. Açıldığı

⁵²⁷ Sultan Kâbus Yüksek İlim ve Kültür Merkezi, <http://www.sqhccs.gov.om>

üniversitelerde Sultan'ın adıyla anılan ilim kürsüleri, modern çağın getirdiği uluslararası savaş ve çatışmaların gölgesinde İslamofobi üzerinden İslâm'ın karalanmaya çalışıldığı bu ortamda, İslâm ve Doğu medeniyetini hakiki bir portre ile açıklamak için kurulmuştur. Yanlı araştırma merkezleri ve siyasi İslâm hareketlerinden daha ziyade, İslâm'ın ancak ilmi ve akademik çalışmalarla anlatılması ve açıklanması her zamankinden daha gerekli ve önemlidir. Bu ilmi kürsüler, ABD başta olmak üzere, Avrupa ve bazı İslâm ülkelerinin seçkin üniversitelerinde kurulmuştur. Bu ilim kürsüleri, ilgili üniversitelerin önde gelen ilim adamları ve akademisyenleri tarafından yönetilmektedir.⁵²⁸

İlmi kürsüler bizzat Sultan Kâbus'un fikriyle inşa edilmiş olup, amacı toplumların barış içinde yaşamasını teşvik etmek ve kürsülerin kurulduğu ülkelerle Uman arasındaki ilişkileri güçlendirmektir. Bunun yanı sıra küreselleşme gölgesinde Uman ve Arap ülkeleri hakkında doğru bilgilerin verilmesi hedeflenirken bir arada yaşama, ortak anlayış, hoşgörü, karşılıklı fikirlerin ifade edilmesi de diğer amaçlardandır. Burada aktarılmaya çalışılan ana fikir; Arap ve İslâm kültür serveti, dünyaya barış ve demokrasi sunmaya kadirdir. Bu açıdan ilmi kürsüler, esas olarak medeniyet kavramı, Arapça konuşan farklı halklar ve İslâm kültürü gibi ana terimler üzerinden diyalog, kültürler arasında yakınlaşma, ortak değerler gibi kavramlara dikkati çekmektedir.⁵²⁹ İslâmî İlimler ile Uygulamalı İlimler başta olmak üzere farklı alanlarda şu ana kadar 13 üniversitede 16 ilim kürsüsü açılmış ve bu kürsüler faaliyetlerini halen sürdürmektedir. Bu kürsülerin tarih, ülke, üniversite ve açılan kürsülere göre sıralaması şu şekildedir:

- 1- 1980, ABD, George Town Üniversitesi, Arap ve İslâm Edebiyatı.
- 2- 1993, ABD, George Town Üniversitesi, Arap Dili.
- 3- 1994, Bahreyn Krallığı, Arap Körfez Üniversitesi, Ziraat.
- 4- 1999, ABD, Harvard Üniversitesi Uluslararası İlişkiler.
- 5- 2002, Avustralya, Melbörn Üniversitesi, İslâm ve Arap Çalışmaları.
- 6- 2004, İngiltere, Oxford Üniversitesi, İslâm ve Edebiyat Araştırmaları.
- 7- 2004, Pakistan, Lahor Teknoloji ve Mühendislik Üniversitesi, Teknik Bilimler.

⁵²⁸ Mohammed b. Salim b. Abdullah el Harisi, *el Kerasi el ilmiyye ve edvarthe elhadariyye*, Uman: Merkez Sultan Kâbus el Ali lilekafe ve el Ulum, 2016. s. 39.

⁵²⁹ el Harisi, *el Kerasi el ilmiyye ve edvarthe elhadariyye*, s. 45.

- 8- 2005, Pakistan, Karaçi Neyd Teknoloji ve Mühendislik Üniversitesi, Teknik Bilimler.
- 9- 2005, İngiltere, Cambridge Üniversitesi, Modern Arap Çalışmaları.
- 10- 2005, Hollanda, Utrecht Üniversitesi, Su Bilimleri.
- 11- 2007, Çin, Pekin Üniversitesi, Arap Dili ve Edebiyatı.
- 12- 2008, Hollanda, Leiden Üniversitesi, Doğu Araştırmaları.
- 13- 2010, Japonya, Tokyo Üniversitesi, Sultan Kâbus Orta Doğu Araştırmaları Merkezi.
- 14- 2011, İngiltere, Cambridge Üniversitesi, İbrahim-i Dinler ve Ortak Değerler.⁵³⁰

1980- 2011 yılları arasında açılan bu kürsüler; Arap Dili ve Edebiyatı, Orta Doğu Kültür ve Medeniyeti gibi bölümlerle; İslâm'ın anlaşılması ve İslâm'ın diğer dinler ile birleştiği ortak değerler gibi daha çok sosyal hayatın içerisinde yer alan güncel ve ilgi çekici başlıklardan oluşmaktadır. Akademik ve ilmi hayatın, halkların düşünce ve fikirlerinin oluşumunda önemli bir gücü olduğu ön kabulünden yola çıkılarak, bu ilmi kürsülerin farklı ülkeler ve toplumlar arasında ortak insani değerler üzerinde birleşmesi ve pozitif bir etki yaratması hedeflenmiştir.

Sözü edilen kürsülerin idaresi, açılan ülke ve bölümün şartlarına göre düzenlenmektedir. Kürsülerin fonları, bazen bağlı bulunduğu üniversitede kurulan vakıflar aracılığı ile sağlanırken bazen de fonlar Uman Sultanlığı tarafından karşılanmaktadır. Kürsülerin Uman ve ilgili üniversiteler arasındaki koordinasyonu, kürsülerin programlarına göre Uman'da Evkaf Bakanlığı, Yüksek Öğretim Bakanlığı, Sultan Kâbus Yüksek İlim ve Kültür Merkezi gibi kurumlar tarafından takip edilmektedir.⁵³¹

Özetle Sultan Kâbus İlim Kürsüleri Uman'ın dünyaya açılan entelektüel yüzüdür. Büyük çoğunluğu Orta Doğu ve İslâm kültürünü aktarmak için kurulan kürsüler bazı üniversitelerde ülke gereksinimlerine göre spesifik olup bir ihtiyacın karşılanmasına yöneliktir. Uman devleti bu projesiyle bir yandan kendi barış ve esenlik ülkesi olması misyonunu geliştirirken, diğer yandan da dünyada ilim ve akademik çalışmalara destek vermektedir.

---

⁵³⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mohammed b. Salim b. Abdullah el Harisi, *el Kerasi el ilmiyye ve edvarthe elhadariyye*, Uman: Merkez Sultan Kâbus el Ali lilekafe ve el Ulum, 2016. s. 47- 60.

⁵³¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. el Harisi, *el Kerasi el ilmiyye ve edvarthe elhadariyye*, s. 65-107.

5. 3. İnsani Uyum ve Yakınlaşma Haftası

Sultan Kâbus Yüksek İlim ve Kültür Merkezi'nin ülkedeki hoşgörünün devamı için yaptıkları bir başka önemli çalışma hazırladıkları bu programdır. Söz konusu program, Uman'da mezhepler arası bir arada yaşama örneğinden esinlenerek dünyada dinlerin de bir arada barış ve hoşgörü içerisinde yaşayabileceğine vurgu yapılmak üzere hazırlanmıştır. Program her sene Uman'da gerçekleşir. Sultan Kâbus Yüksek İlim ve Kültür Merkezi bünyesinde 2012 yılından beri düzenlenen programın altıncısı 2017 senesinde yapılmıştır. Söz konusu program yoğunlukla ilim ve kültür içerikli bir program olup Uman Devleti tarafından resmi olarak yürütülmektedir

Her yılın şubat ayının ilk haftası gerçekleştirilen bu programda dinlerin, medeniyetlerin, halk ve kültürlerin ortak insani değerler paydasında, uyumla bir arada yaşamasına örnek oluşturacak konuşmalar ve sunumlar yapılır. Program kapsamında dünyanın farklı ülkelerinden müfekkiri, araştırmacı, yazar ve akademisyenler davet edilir. Programa her sene farklı Arap ülkeleri ve batı ülkelerinden muhtelif sahalarda alanında uzman kişiler iştirak eder. Programda ortak insani değerler ve uyum öncelenecek programın belirlenmiş ana başlığı kapsamında sunumlar yapılır. Bir hafta boyunca süren programda Uman'ın Sohar ve Nizva gibi önemli vilâyetlerine kültür gezileri düzenlenir. Program çerçevesinde Evkaf Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı gibi projeye destek olan kurumların tanıtılması için ziyaretler gerçekleştirilir. Önemli devlet adamlarının da ziyaret edildiği programın Uman katılımcıları da yine akademisyen, yazar, düşünür ilim ve bilim adamlarından oluşmaktadır. Bu projede hedef, uluslararası düzlemde dinler, medeniyetler ve halklar arasında ortak kültür ve değerlere vurgu yaparak, insanların uyum içinde ve bir arada yaşayabilecekleri ortak paydaların bulunabileceğine dair inancı güçlendirmektir. Uman, söz konusu sahada yaptığı çalışmaları tanıtmakta ve tarihinin erken dönemlerinden beri yaşadığı birleştirici kültür deneyimini de bu vesile ile anlatmaktadır.⁵³²

Genel olarak bu seminerlerde günümüz dünyasında eksikliği çok hissedilen farklı etnik grupların bir arada sorunsuzca yaşayabileceği olgusu Uman liderliğinde yüksek sesle söylenmek istenmektedir. Uman ağırlıklı olarak Avrupa, Afrika ve Asya ülkelerinden davet ettiği muhtelif dinlerden katılımcılarıyla, İslâm'ın örnek bir din ve yaşam şekli olduğunu aktarmaya çalışmaktadır. Özellikle mezhepsel taraftarlığın ve

⁵³² *Usbu et Tekarub ve el Viem el İnsani es Sani, 2-6 Şubat 2013*, Merkez Sultan Kâbus el Ali lissekafé ve el Ulum, Uman, 2013.

etnik çekişmelerin çok şiddetlendiği bugünün Körfez’inde bu gibi çalışmaların yapılması önem teşkil etmektedir.

5. 4. Evkaf ve Dini İşler Bakanlığı

Evkaf Bakanlığı sorumlulukları nedeniyle ülkede hoşgörü ve barışın devamlılığı konusunda en önemli kurumdur. Nitekim Uman’da din işleri, Evkaf Bakanlığı tarafından yürütülür, dolayısıyla başta İslâm dini olmak üzere Hristiyan, Budist ve Hindulara ait mabetlerden de sorumludur. Evkaf Bakanlığı camilerin, Kur’an kurslarının, yapım, bakım ve ihtiyaçlarını karşılarken, imam tayini, yeni cami açılması, cami hutbelerinin belirlenmesi gibi hizmetler de Fetva Kurumu aracılığıyla bakanlık bünyesinde yürütülmektedir. Bunların yanı sıra bakanlık mezhepler arası bir arada yaşama örneğine hizmet eden çok önemli projeleri de organize etmektedir.⁵³³

Evkaf Bakanlığı, ülke içerisinde dini hizmetlerin idaresini yürütürken, ulusal sahada yaptığı çalışmaları ile de bir arada yaşama örneğine ciddi katkılarda bulunmaktadır. Zira Körfez’de son dönemlerde mezhepsel arka planlı siyasi politikalar izlenirken, Uman müftüsü el Halili bunun aksine hiçbir mezhepsel eğilime yönelmeden, tüm İslâm mezheplerinin tek bir İslâm çatısı altında birleşmesinin gerekliliğini ısrarla vurgulamaktadır. Bu nedenle Evkaf Bakanlığı bünyesinde yürütülen Barış Sergisi, Tefahum Dergisi, Fıkıh İlimlerini Geliştirme Semineri’nin yanı sıra Uman’ın müftüsü ve yaşayan İbadî âlimlerin önde gelenlerinden olan Ahmed el Halili’nin bir arada yaşama örneği ile alakalı yerel ve ulusal çabalarından burada bahsedilecektir.

5. 4. A. Barış Sergisi (Marad Selam)

Barış Sergisi Uman’da Evkaf Bakanlığı bünyesinde, müsteşar olan Muhammed el Mamari tarafından yürütülen dinler arası diyalog projesidir. Ağırlıklı Batı ülkeleri olmak üzere dünyayı gezerek İslâm’ı ve İslâm’ın Uman devletinde nasıl yaşandığını anlatan bir sosyal projedir. Bu proje ile Uman’ın dünya barışını destekleyen bir ülke olmasından yola çıkarak İslâm’ın insanlar arasında hoşgörü ve barışı emreden bir din olduğuna vurgu yapılır. Dünyadan ve Uman’dan birtakım fotoğraflarla zenginleştirilen bir sunumla başlayan programda resim sergisi de

⁵³³ Uman Evkaf ve Dini İşler Bakanlığı, <http://www.mara.gov.om>

bulunmaktadır. Genellikle sivil toplum kuruluşları, üniversitelerin davetleriyle bu ziyaretler ilgili ülkelere gerçekleştirilir.

Projenin amacı dinler arasında ortak bir diyalog kurulması, İslamofobi'nin hızla tırmandığı günümüzde İslâm'ın barış ve kardeşlik dini olmasına vurgu yapılarak bu fuarla anlatılmaya çalışılmasıdır. Projenin arka planında herhangi bir cemaat veya dini grup olmayıp, proje bizatihi Uman devletini temsil etmektedir. Küresel ölçekte dini hoşgörüyü, karşılıklı anlayışı ve barışçıl birlikteliği geliştirmek amacıyla Uman Devleti uzun yıllardır dinler arası iletişimi desteklemektedir. Düzenli olarak gerçekleştirilen uluslararası toplantılar, kongreler, fuarlar, konferanslar ve yayınlar ile devlet dinler arası kurumların kaynaşmasını teşvik ederek bu sahada gerçekleştirilen etkinlikleri desteklemektedir.⁵³⁴

Projenin yürütücüsü el Mamari, etnik, kimlik, ahlâk, şiddet, radikallik gibi kavramlar ile ilgili çalışmalar yapmakta ve projeyi daha da büyütme çalışmaktadır. Projeye 2009 yılında başlanmış, ilk iki senede 30'dan fazla ülke ziyaret edilerek İslâm ve Uman anlatılmıştır. el Mamari, akıl, adalet ve ahlâk kavramlarında tüm insanlığın birleşeceğini savunmaktadır. Zira insan hayvandan, akıl ile ayrılır. Adalet ile toplum oluşturulur. İnsan akıl ve adalete ancak ahlâk ile sahip olmalıdır. Ahlâksız birinde bu iki sıfatın olmasının bir anlamı yoktur şeklinde düşüncelerini ifade etmektedir.⁵³⁵

5. 4. B. Tefahum Dergisi

Evkaf Bakanı Abdurrahman Salimi'nin genel yayın yönetmenliğini üstlendiği, yılda dört kez çıkan dönemlik bir dergidir. İlk sayısı 2003 yılında basılan Tefahum dergisi sıradan bir dergi değil, önemli makale ve araştırmaların yayınlandığı ilmi, kültürel, İslâmî bir dergidir. 15 seneden beri yayınlanmaya devam eden bu dergi Uman'daki hoşgörü ve bir arada yaşama örneğini anlatan yazılı materyallerin en önemlilerindedir.

Umanlılar tarih boyunca iletişimde oldukları halk ve kültürlerle doğruluk, dürüstlük, emanet, güven, iyi niyet, karşılıklı saygı, hoşgörülü olma gibi özelliklerini paylaşmışlar ve ilişkilerinde büyük başarılar elde etmişlerdir. Uman bugün emek vererek ürettiği bu değerlerini farklı projelerle dünyaya sunmaktadır. İçerisinde bulunduğu coğrafyada yaşanan çekişme ve savaşlara katılmadan taşıdığı misyona

⁵³⁴ Barış Sergisi, <http://www.islam-in-oman.com/tr>

⁵³⁵ el MAMARİ Muhammed, İslâm Risaleti Semineri, Sultan Kâbus Camisi, 26/10/2017, Maskat, Uman.

uygun adımlar atmaya devam eden Uman'da bunun yansıması bizatihi ülke insanının yaşam şekli ve ülkenin kendi duruşudur. Daha sonra adı Tefahum olarak değiştirilen Tesamuh dergisi de bu projelerden biridir. Tefahum dergisi Uman bakış açısını, değerlerini ve Uman kimliğinin mirası olarak düşünülmüş ve bu mirasın canlı örneği olarak halen basılmaya devam etmektedir. Günümüzde İslâm âleminin içinden geçtiği bu zor dönemleri de dikkate alacak olursak ortak insani değerlerin ısrarla dile getirilmesi ve dünya insanların hoşgörüyü davet edilmesi her zaman olduğundan daha elzem görünmektedir.⁵³⁶

Radikallik, asabiyet, ırkçılık ve hizipçi fikirlerden uzak, İslâm'ın hoşgörü ile insanları birleştiren duruşunun daha fazla dile getirilmesine ihtiyaç duyulan bir zamanda bu derginin şüphesiz önemli bir rolü vardır. Zira hoşgörü kavramı beraberinde çoğulculuk fikrini getirir. Çünkü çoğulculuk ümmetin canlılığına, kudretine, dirilişine delildir. Günümüzde modern Müslüman birçok meseleden dolayı dertlidir ancak XXI. yy'a girerken tüm olumsuzluk ve sorunlara rağmen büyük bir İslâm kültür servetine sahiptir. İşte Tefahum dergisi asrın problemlerini muhtelif bakış açılarıyla tartışan ve çözümler arayan bir dergi olarak bu alana ciddi katkılar sunma gayesiyle yayın hayatına devam etmektedir.⁵³⁷

5. 4. C. Fıkıh İlimlerini Geliştirme Semineri

İslâm mezheplerinin farklı ülkelerdeki yorumlarını görmek, mezhepler arasında ittifak edilen temel meselelere vurgu yapmak için hazırlanan ve geliştirilen bu proje 15 seneden beri Uman'da, Evkaf Bakanlığı bünyesinde gerçekleştirilmektedir. 5-8 Nisan 2015 tarihinde yapılan ve 4 gün süre ile Uman'da gerçekleştirilen program Modern Fıkıh: Fıkhi ve Dini Yenilenme Yöntemleri başlığıyla yapılmıştır. Programa 15 ülkeden 54 âlim, müfekkiri ve din adamı katılmıştır. Geleneksel Fıkıh Problemleri ve Yenilenme İmkânları, Fıkıh Usulünde Reform Süreçleri, İslâm Mezheplerinde Örf ve Çalışma Nazariyesi ve Yenilenme İmkânları, seminerin bazı oturum başlıklarıdır.⁵³⁸

2013 yılındaki Fıkıh Semineri, Dünyada Fıkıh Vizyonu ve Ortak Yaşama Başlığı ile yapılmış, seminer boyunca farklı mezheplerden katılımcılar bir arada yaşama örneği ile ilgili on beşden fazla sunum yapmıştır. Bir arada yaşama örneğine

⁵³⁶ Hatim el Tai, *El Huviye ve el Kitabe*, Uman: el Ru'ye lilsahafe ve Neşr, 2016, s. 168.

⁵³⁷ Tesamuh Dergisi, 1. Sayı, Ürdün: Matbaa Camia el Ürdüniyye, 2013. s. 8-9.

⁵³⁸ ندوة تطور العلم الفقهيّة <http://nadwa.mara.gov.om/ar/conference/>

katkı sağlması için bu sunumların sonucunda bir bildiri yayınlanmıştır. Bildiriye göre;

- 1- Fıkıh'da *el eyş* yani -yaşama- ile kastedilen nefisle barışık olmak, bir arada oturmak, komşuluk etmek ve karşındaki ile diyalog içinde olabilmektir. Yaşamak, karşılıklı saygı, güvenliğin temin edilmesi, her insan için hak ve hürriyetlerin dinin gerektirdiği şekilde sigorta altına alınmış olmasıdır.
- 2- İslâm, dengeli olarak bir arada yaşamı, ifrat ve tefrite kaçmadan kâfi derecede bir hoşgörüyü talep eder. Çünkü insan, dini, ırkı, cinsi, rengi, mezhebi ne olursa olsun insan olarak kutsaldır. Karşılıklı ahlâki saygı değerlerine uymak diğeri ile ortak yaşamda ana unsurdur.
- 3- *التعايش teayuş* ve *التعارف tearuf* kelimeleri maksatlı kullanılan terimler olup Kur'an içeriklidir. "وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ" orada size geçim kaynakları kıldık⁵³⁹ âyetinde *eyş* kelimesi geçim kaynağı olarak kullanılmıştır ki buna göre *eyş* İslâmî ve insani toplumun rükünlerinden biridir ve korunması gereklidir.
- 4- Hak ve adaletin, insani değerlerin, ümmetin istikrarının gerçekleşmesi tanışma ve bir arada yaşama ile mümkün olabilir. Bu nedenle insanın salâhi, örnek insani hedefler için büyük bir kazanımdır. Bu kazanıma ulaşmak için diyalog ve belirtilen esaslara iltizam şarttır.
- 5- İslâm toplumlarında, İslâm gerçekliği; çoğulcu örf, din ve mezheplerden oluşmaktadır. Müslümanlar tarih boyunca bu farklılıkları sürekli yaşamışlardır. Bunları korumak onların en önemli görevleridir. Çünkü bu İslâm'ın hoşgörüsünün bir delilidir.
- 6- Şimdinin krizini anlayışlılıkla, yeni fikirler ve yumuşak araçlarla, çözmeye çalışmak, ulusal medeniyet açmazından çıkmak için tek yoldur.
- 7- Modern dönemde uluslararası hukuk kurallarında İslâmî fikhin konumunu araştırmak. Burada şu fark edilecektir; Batı uzun yıllardan sonra ancak sorunlarının çözümünde bir çare bulabilmişken, İslâmî fıkıh mirası o kadar kadim ve şamildir ki, yaşadıkları her dönemde insanların sorunlarına çözümler üretebilmektedir. Yalnız bugünün fakihlerine düşen görev

---

⁵³⁹ Araf,172/ 10.

geçmişte alınan fakat şimdi vaki olmayan birçok durumla ilgili verilen fetvaları gözden geçirmeleridir.

- 8- Bugün teoriden pratiğe geçmek artık zorunludur. Bu yüzden uluslararası kurumlarda ve batı müesseslerinde İslâm ve Müslümanların ciddi bir şekilde temsil edilmesi gerekmektedir.
- 9- Farklı millet ve kültürler arasında bir arada yaşayabilmek için şeri kanunlar çerçevesinde, yurttaşlık yahut vatandaşlık esasının kökleştirilmesi ve bir arada yaşamının usullerinin belli kurallar, anlaşmalar ve vesikalarla sabitlenmesi gerekmektedir.
- 10- Yabancı fikhına ihtimam göstermek. Yani Müslümanların diğer insanlarla nasıl muamelede bulunacaklarını belirlemek.
- 11- Kuranı Kerim'in ve imanın ayrıca vatan sevgisi duygularını esaslarını kökleştirmek.
- 12- Fıkhi çalışmalarda uluslararası ilişkilerle ilgili konulara dikkati çekmek ve araştırmak.
- 13- Bir arada yaşamak ile ilgili daha çok ilmi ve fıkhi çalışmalar yapmak.
- 14- Tüm fıkhi mezheplerin tarihini, hüküm, içtihat ve yeniliklerini toplayan bir sözlük oluşturmak.⁵⁴⁰

Alınan bu kararlardan da anlaşılmaktadır ki İslâm'ın birleştirici gücünün Müslümanlar tarafından farkedilmesi ve bu farkındalığın yüksek sesle dile getirilmesi ve uygulanması günümüz şartları için daha önce hiç olmadığı kadar elzemdir. Geleneksel olarak Uman'da gerçekleşen bu fıkhi seminerlerin sadece mezhepsel fıkhi ihtilaflarla sınırlı olmadığını, meselenin sosyo-kültürel bir boyut da taşıdığını hatırlatan bildiriye göre, insanların farkındalıklarını artırmak ve bilinçlerini geliştirmek için bu ilmi faaliyet ve akademik çalışmaların devamlılığı zorunludur.

Evkaf Bakanlığı bünyesinde 14 senedir, fıkıh ilminin geliştirilmesi kapsamında düzenlenen konferansların ana hedefi, İslâm mezhepleri arasında bir kaynaşma ortamı oluşturmak ve bu ortamın canlı kalmasını sağlamaktır. Aynı zamanda mezhepler arasında oluşan görüş ayrılıklarının ve fıkhi ihtilafların, Müslümanların İslâm şemsiyesinden çıkmasına neden olmadan bunların cüzi kısımlar olduğunu

---

⁵⁴⁰ *Amal Nedve Tatavvur el Ulum el Fıkhiyye, fikh ru'yet El alam el Ayy el Müsterek*, Uman: Vizarat Evkaf, 2013, s. 1288-1290.

göstermektedir. Her yılın Nisan ayında gerçekleştirilen bu ulusal konferanslarda, küresel ve bölgesel gelişmelere göre oluşan atmosfere uygun başlıklar belirlenmektedir.⁵⁴¹

5. 4. D. Uman Müftüsü Ahmed El Halili'nin Rolü

Uman Müftüsü el Halili, Uman gibi çoğulcu mezhep yapısına sahip bir ülkede tüm Uman'ın müftüsü olmayı başararak çoğulcu yaşamın hoşgörüsüyle sürdürülmesine bireysel katkının önemli bir örneği olmuştur. el Halili bugün gerek Arap ülkeleri arasında gerekse dünyada birçok ülkede, sayısız seminer ve programa katılarak İslâm'ın barış dini olduğunu, Müslümanların birliğinin zaruriyetini anlatmaktadır. Son dönemlerde ilişkilerin yeniden gerildiği Körfez ülkeleri arasında, mezhepler arasında gereğinden fazla tutuculuk gösteren özellikle Suudi Arabistan'ı birden fazla defa ziyaret eden el Halili, Uman'da birçok Suudlu âlimi de ağırlamıştır. Mezhepler arasındaki müşterek paydaların insanları bir araya getiren zenginlikler olduğunu ifade eden el Halili yakın zamanda Suudi Arabistan'ın Ukaz gazetesine verdiği röportajda şunları dile getirmiştir:

“Bugün İslâm dünyasını fitne rüzgârları sallıyor. Kelime-i Şehadet getiren herkesi bu yangının söndürülmesi için bir olmaya davet ediyoruz. Müslümanların birlik ve beraberliği için insanlar arasında bilincin yayılması gerekmektedir. Safların birleştirilmesi ve tutuculuktan vazgeçmek için Müslümanlar olarak Kur'an ve Sünnet'in dışında okuduğumuz kaynakları gözden geçirmemiz gerekmektedir.”⁵⁴²

İslâm'ın temel kaynaklarını Kur'an ve Sünnet olarak sayan el Halili, günümüze kadar ulaşmış tüm yazılı eserlerin mutlaka ciddi bir tenkide tabi tutulmasının gerekliliğini dile getirmektedir. Zira bu kitapların çoğunda yazılan yanlı fikir ve düşünceler sebebiyle insanlar meselelerde taraf olurken gereksiz radikal gruplara eğilim göstermektedirler. Nitekim el Halili bu konudaki düşüncesini de şu şekilde ifade eder:

“İlk dört halifeden sonra İslâm'ın neredeyse tüm yönetim esasları değiştirilmiş ve bunun yerine bireysel hesaplar üzerine kurulu bir yönetim şekli esas alınmıştır. Raşid halifeler yerini zalim halifelere bırakmış, bununla yeniden cahiliye dönemine dönmüştür. İslâm geleneğinde devlet ve ülke idaresinde en önemli hususlar; adalet, şura, nefis muhasebesi ve Allah'tan korkudur. Bu minvalde halife de hesaba çekilmelidir. Bu açıdan Hz. Ebubekir ve Ömer

⁵⁴¹ Medya Bakanlığı, *Uman 2015*, s. 102.

⁵⁴² محليات/مفتي-عمان-ل-عكاظ- http://okaz.com.sa/article/1549707/مفتي عُمان لـ «عكاظ»: التعرض لأئمة الإسلام يوجب الفتنة التعرض-لأئمة-السلام-يوجب-الفتنة

dönemleri İslâm'ın en kuvvetli olduğu dönemlerdir. Bu nedenle biz bugün Raşid halifeler dönemini, Arap Krallar döneminden ayırmak zorundayız.^{»543}

2011 Arap Baharı olayları ile başlayan, son dönemlerde Körfez bölgesini de içine alan kavurucu mezhepsel savaşlar ve radikal söylemler giderek kızışırken Uman hem kurumları hem de önde gelen kişileriyle tarafları sakinleştirerek uzlaşmaya davet eden tarafı temsil etmektedir. Suudi Arabistan'ın selefi görüşlerini temsil eden aşırı kanat tarafından sürekli eleştirilen Uman İbadiyesi'nin akidevi fikirleri el Halili tarafından sürekli anlatılmaya devam etmektedir. Geçtiğimiz senelerde Suudi Arabistan'dan yayın yapan er Risale kanalında Abdullah Mudeyfer'in konuğu olan el Halili Müslümanların birliğinin nasıl olması gerektiği sorusunu şu şekilde yanıtlamıştır:

“Allah Kur'an'da Müslümanlara ayrılmamalarını, gruplaşmamalarını hatırlatmaktadır. Kur'anda Müslümanların sebep ne olursa olsun birliklerini bozmamaları üzerine inen âyetlerden bazıları şu şekildedir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُوا إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

“Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten nasıl sakınmak gerekiyorsa, öylece sakının ve siz ancak Müslümanlar olarak ölün.^{»544}

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا ۗ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُم مِّنْهَا ۚ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

“Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sımsıkı sarılın. Parçalanıp bölünmeyin. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani sizler birbirinize düşmanlar idiniz de O, kalplerinizi birleştirmişti. İşte O'nun bu nimeti sayesinde kardeşler olmuştunuz. Yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında idiniz de O sizi oradan kurtarmıştı. İşte Allah size âyetlerini böyle apaçık bildiriyor ki doğru yola eresiniz.^{»545}

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

“Mü'min erkekler, mü'min kadınlar birbirlerinin dostlarıdır. İyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar. Namazı dosdoğru kılar, zekâtı verirler. Allah'a ve Rasulüne

⁵⁴³ Bkz. Ahmed b. Hamed el Halili, *İstibded*, 1. Baskı, Beyrut: Şeriket Fuad el Ba'yu liteccid, 2013, s. 5-43.

⁵⁴⁴ Ali İmran, 3/102.

⁵⁴⁵ Ali İmran, 3/103.

itaat ederler. İşte bunlara Allah merhamet edecektir. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir”.⁵⁴⁶

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا ۗ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

“Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O’na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır.”⁵⁴⁷

Bakıldığında tüm Müslümanlar tek Allah’a inanıyor, tek kibleye yöneliyor, bir Kur’anları var, bir sünnetleri var. Bununla birlikte İslâm’ın rüknü beştir ve Müslümanlar bu konuda da ihtilafta değillerdir. Aynı zamanda imanın altı erkanında da ihtilafları yok. Peki bu kadar birleştikleri alan varken ihtilaflı sahalara yönelerek çekişmenin ve bunun üzerinden gürültü çıkarmanın amacı nedir? Bakınız tüm mezhepler ve fihri ekoller yahut insan toplulukları arasında, bir arada yaşamayı sağlayabilmek için olmazsa olmaz tek şey adaletin sağlanması, ne olursa olsun adaletin ayakta tutulmasıdır. İnsanlar arasında uzak yakın, güçlü zayıf herkese adil olunması gerekmektedir. Yani kısaca söylemek gerekirse hâkim ile mahkûm arasında adalet ve insaf olması zorunludur. Buradan hareketle Uman’da tüm mezheplerin bir arada uyum içerisinde yaşamasının sırrı adalettir. Nitekim Allah Kur’an’da adaletin sağlanmasını ehemmiyetle vurgulamaktadır. el Halili’ye göre Müslümanların bir arada yaşamaları için gerekli olan reçete; öncelikle ulemanın kendi aralarında birleşmeleri gerekmektedir. Bugün ulema sınıfı İslâm dünyasında tartışılan meselelere baktıkları zaman, ihtilaflı meselelerden çok ittifak ettikleri meseleleri bulacaklardır. Bunun yanı sıra Allah Kur’an’da adalete birden fazla yerde vurgu yapmış ve insanların ancak adil olarak yaşayabileceklerini söylemiştir.⁵⁴⁸

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ ۗ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۗ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا

Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Peygamber’e itaat edin ve sizden olan ulu’l-emre (idarecilere) de. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde,

⁵⁴⁶ Tevbe, 9/71.

⁵⁴⁷ Hucurat, 49/13.

⁵⁴⁸ قناة الرسالة الفضائية - لقاء الجمعة - الشيخ احمد الخليلي <https://www.youtube.com/watch?v=eRtU1JgSWEc>

Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Resûlüne arz edin. Bu, daha iyidir, sonuç bakımından da daha güzeldir.⁵⁴⁹

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ ۚ إِن يَكُنْ غَنِيًّا
أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا ۖ فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىَٰ أَن تَعْدِلُوا ۗ وَإِن تَلَوُوا أَوْ تَعْرَضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ
خَبِيرًا

Ey iman edenler! Kendiniz, ana babanız ve en yakınlarınızın aleyhine de olsa, Allah için şahitlik yaparak adaleti titizlikle ayakta tutan kimseler olun. (Şahitlik ettikleriniz) zengin veya fakir de olsalar (adaletten ayrılmayın). Çünkü Allah ikisine de daha yakındır. (Onları sizden çok kayırır.) Öyle ise adaleti yerine getirmede nefsinize uymayın. Eğer (şahitlik ederken gerçeği) çarpıtırsanız veya (şahitlikten) çekinirseniz (bilin ki) şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.⁵⁵⁰

el Halili'nin adaleti sağlamayan zalim yöneticiler hakkında kaleme aldığı el istibded kitabı el Halili'nin devlet yönetimi hakkındaki birçok düşüncesine yer verir. el Halili günümüzde yaşanan sorunların çözümünde ışık tutan bazı fikirleri şu şekildedir.

“Bakınız, İslâm'dan önce Cahiliye olarak tasnif edilen dönemlerde Arap topraklarında tek insan hükümdarlığı hüküm sürmektedir. Bir devletin kralı ya da prensi, ülkenin hem geçmişi hem anı, hem de geleceğidir. Acılar, sevinçler sadece kral içindir. Bakıldığında görülecektir ki yazılan efsaneler, binbirgece masalları dönemin anlatılmasında önemlidir. İşte doğu, uzun zaman boyunca bu halde yaşamıştır. İslâm'ın gelişi ile değişen hayat öğretisi ve yaşam biçimi, Hulefa-ı Raşidi'nden sonra ülke idaresi gibi tehlikeli, önemli olan bir konuma yetersiz ve yanlış kişiler gelmişler ve bununla Raşid halifeler yerini zalim halifelere bırakmıştır. Böylelikle yeniden cahiliye dönemine dönülmüştür. İslâm geleneğinde devlet ve ülke idaresinde en önemli hususlar; adalet, şura, nefis muhasebesi ve Allah'dan korkudur. Bu minvalde halife de hesaba çekilir. Ondan dolayı Hz. Ebubekir ve Ömer dönemleri İslâm'ın en kuvvetli olduğu dönemlerdir. Bu yüzden biz bugün Raşid Halifeler dönemini Arap Krallar döneminden ayırmaktayız. Zalim yöneticileri ya da insanların yanlışlığı nasıl da doğru gibi gösterdiğine dair şunu söylemek yerinde olacaktır. Muaviye, Sıffin'da savaşmadan önce aslında Hz. Ali'ye savaş başlatmıştı. Ona medya ve halkı aracılığı ile kin besleterek ve olumsuz propaganda yaparak bir algı operasyonu yürütülmüştür. Şeri halife nasıl bir durumun içine sokulmuştur.”⁵⁵¹

⁵⁴⁹ Nisa, 4/59.

⁵⁵⁰ Nisa, 4/135.

⁵⁵¹ Ahmed b. Hamed el Halili, *el İstibded*, Birinci baskı, Beyrut: şeriket fuad el ba'yu liteccid, 2013, s. 5-43

Sonuç olarak el Halili kendisi İbadî mezhebine müntesip olmasına rağmen, mezhepler üstü bir bakış açısı ile İslâm'ın ana kaynakları üzerinden bir duruş geliştirerek ülkesindeki tüm mezhep ekollerini kucaklamış ve Uman'da herkesin, mezhepsel değil dini anlamda müftüsü olmuştur. Uman'da insanlara mezhepçilik değil ümmetçilik ve İslâmcılık aşılanmaktadır. Sultan Kâbus ile birlikte resmi olarak da sona eren İbadî imameti sonrasında kurulan din işleri kurumunun ülkede olması gereken konuma getirilmesinde en büyük rolü olanlardan biri şüphesiz el Halili'dir. Ahmed el Halili Uman müftüsü olmuş bir mezhebin âlimi olarak kalmamıştır. Verdiği ilmi fetvaları, ülkesindeki farklı mezhep grupları ile katıldığı oturumlar ve halkına karşı gösterdiği samimi duruş nedeni ile ülkesinde bir âlim olarak sevilmiş ve insanları mezhepçilik yapmaktan uzaklaştırarak, mezheplerin kültürel yaşam şekli olmasında katkı sağlamıştır.

Uman muhtelif İslâm mezheplerinin faaliyetlerinde örnek bir portre sunmuş, etnik ve mezhepsel aşırıcılığı, kendine has bir farkındalıkla, hiçbir Arap ülkesinde görülmeyen bir şekilde tedavi etmiştir. Uman bugün dünya haritasında halkına, kültürüne, mimarisine, insan haklarına, çevresine en çok değer veren, ihtimam gösteren ülkelerden biridir. Arap ülkelerinde yaygın olan, uyuşturucu, şiddet suçları, şeref suçları, çocuk ticareti gibi suçlar Uman'da yoktur. Uman modern asrın getirdikleri ile geleneklerini muhafaza ederek örnek bir toplum yapısı oluşturmuştur.⁵⁵²

5. 5. Uluslararası Uman Dostluk Dernekleri

Uman'ın medeniyetler ve diğer dünya halkları ile ilişkilerini geliştirmek için kurulan örgütlerden biri de Uluslararası Uman Dostluk Dernekleri'dir. Dernekler, 2005 yılında Sultanlık kararnamesiyle ekonomik, ticari, kültürel, sosyal, sanat ve spor alanlarında ilişkilerin geliştirilmesi, faaliyetlerin düzenlenmesi amacıyla Dış İşleri Bakanlığının kontrolünde kurulmaya başlanmıştır.⁵⁵³

Uluslararası Uman Dostluk Dernekleri Uman'ın diğer dünya ülkeleri ile tüm sahalarda yakınlaşmasını geliştirmek için kurulurken ilim ve turizm sahalarında da faaliyetlerde bulunmaktadır. Sultan Kâbus döneminde başlayan diplomasi

⁵⁵² Mesud Zaher, Sultane Uman Erbaun Aman min et tenmiyye el müstedame, Beyrut: Farabi, 2010, s. 16.

⁵⁵³ EN NEVFELİ, Seyf b. Hamed, Cemiyat es Sadaka el Umaniye ed Devliyye, "et Tavasul el Hadari beyne Uman ve Alem", Salalah, 2015, s. 11.

hizmetlerine bir tür çeşitlilik getiren proje kapsamında halihazırda, İngiltere, Almanya, Japonya, Çin, Kore, İspanya, Tunus, Romanya ülkeleri ile dostluk dernekleri kurulmuş Fransa ve Güney Afrika ülkelerinde kurulması için çalışmalar halen devam etmektedir. Uman kültürünün anlatılması ve tanıtılması hedefi ile kurulan bu dostluk dernekleri orta ve uzun vadede ülkeler arasında ihtiyaca göre farklı alanlarda projelerle devam ettirilmektedir.⁵⁵⁴

Diplomaside yumuşak güç araçlarından biri olarak nitelenen kültür diplomasisini güçlendirmek, devletler arasında protokol sınırları çerçevesinde geliştirilen ilişkilerin diğer alanlarda da daha üst seviyelere ulaşması için halk ve toplumları cesaretlendirmek adına bu teşebbüslerin yapıldığı belirtilmektedir.

5. 6. Muhtelif Girişimler

Uman bugün dünya halkları arasında medeniyet ve kültürlerin buluşması, yaklaşmasına destek olmak için başta eğitim, gençlik, medya olmak üzere birden fazla sahada çalışma yürütmektedir. Söz konusu alanlarda yapılan faaliyetlerle Uman dünya barışı, halkların bir arada huzur ve güven ortamı içinde yaşaması, kültürler ve medeniyetler arasında ortak değerlerin vurgulanması için bu çalışmalara özellikle önem vermektedir. Söz konusu faaliyetlerin hemen hepsi resmî kurumlar aracılığıyla gerçekleşirken neredeyse bu alandaki projelerin tamamında devlet maddi destek sağlamaktadır.

Uman'da akademik çalışmalar yapan kurumlar, Rusya, Japonya, İran, Çin, Avrupa, ABD gibi ülkelerdeki kurum ve kuruluşlarla karşılıklı anlaşmalara dayanan öğrenci alışveriş programları düzenlemektedirler. Söz konusu tüm program ve aktiviteler karşılıklı saygı, hoşgörü ve insanlar arasında diyalog kültürü oluşturmak için yapılmış çalışmalardır. Bu kapsamda Uman'da bulunan İslâmî İlimler Enstitüsü ile Cambridge Üniversitesi arasında dinler ve kültürler arası diyalog kapsamında oluşturulmuş anlaşma bulunmaktadır.⁵⁵⁵

Eğitim alanında birçok konuda Unesco ile dayanışma içinde olan Uman Eğitim Bakanlığı tarafından 1972'den beri kültürlerin kökleştirilmesi ve bir arada yaşama kavramının güçlendirilmesi için Unesco tarafından seçilen okullarda bu kavramlar

⁵⁵⁴ EN NEVFELİ, Seyf b. Hamed, Cemiyat es Sadaka el Umaniye ed Devliyye, “*et Tavasul el Hadari beyne Uman ve Alem*”, Salalah, 2015, s. 12-25.

⁵⁵⁵ *Oman National Plan for the Alliance of Civilizations*, 2011-2014, Uman, s. 8.

üzerinden dünyada barışın yayılması, medeniyetler ve kültürler arası diyalogun güçlendirilmesi için eğitim faaliyetleri yapılmaktadır. Bu kapsamda 1998 -2008 yılları arasında Uman'dan 14 tane okul Unesco'nun sistem ağına katılmıştır. Unesco ağındaki bu okullara yıl içerisinde geziler, yarışmalar ve kültür aktiviteleri düzenleyerek farklı ülkeler ve okullardaki çocukları bir araya getirerek *hepimiz aynı dünyada yaşıyoruz* sloganını güçlendirmeye çalışmaktadır.⁵⁵⁶

Uman'da bugün dini özgürlükler devlet tarafından garanti altına alınırken, ülkede çeşitli dinlere mensup 2 milyondan fazla insan bulunmaktadır. Evkaf Bakanlığı bu farklı din topluluklarından sorumludur ve onlara inançlarının gerekliliklerini yerine getirebilecekleri alanlar sağlamaktadır. Maskat ve Salalah'da çeşitli Hristiyan mezheplerine ait kiliselerin yanında Hindular, Şihler ve Budistler için de tapınaklar bulunmaktadır. Bununla birlikte ülkede misyonerlik çalışmaları Müslümanlar da dahil olmak üzere tüm gruplar için yasaklanmıştır. İslâmiyet'in doğru anlaşılması için yapılan çalışmalar da devlet eliyle yürütülmektedir. Uman, İslâm ve Müslümanlar hakkındaki önyargılı ve gerçek dışı düşüncelerin yayılmasına sebep olan bağnazlığın karşısındadır. Uman'ın bu faaliyetlerle amacı insanlar arasındaki düşünsel ve kültürel etkileşimin cesaretlendirilmesi, insanları hoşgörülü olmaya teşvik etmektir.⁵⁵⁷

Uman'da tarihi epey eskiye dayanan kiliselerin ve kiliselere bağlı çalışmaların kontrol edildiği Al Amana Merkezi, ülkede yaşayan Hristiyanlar'ın irtibat yeridir. Dinler arası karşılıklı hoşgörü ve diyalogun ilerletilmesi için faaliyet gösteren merkezi yıl içerisinde ziyaret edenler Uman ve kültürü hakkında bilgi alarak, örnek bir İslâm ülkesinin hoşgörüsüne de tanık olurlar. Eski Maskat olarak bilinen bölgede birkaç tane kilise bulunurken, kiliselerin minareleri üzerinde haç işareti bulunmaz. Al Amana Hristiyanların buluşma, bir araya gelerek sosyalleşme amacıyla kullandıkları bir merkezdir.⁵⁵⁸

Dinler arası iş birliğinin önemli bir örneği olarak, 1893'te Uman Sultanı Faisal b. Turki, Amerika'daki Reform Kilisesi'nin doktorlarını hastane kurmaları için Maskat ve Matrah'a davet eder. O günlerde Uman'da birçok çocuk sıtma, verem ve tifo'dan ölmektedir. ABD'deki Reform Kilisesi Uman'a bu salgın hastalıkların bitirilmesinde ve sağlık sektörünün geliştirilmesine yardımcı olmak üzere personel gönderir.

⁵⁵⁶ *Et Ta'lim ve hvar es Sekafat*, Uman: Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2010, s. 43-49.

⁵⁵⁷ Karşılıklı Anlayış, <http://www.islam-in-oman.com/tr/fuarlar-islam-hosgoerue/virtual-exhibition.html>

⁵⁵⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Al Amana Center, <http://www.alamanacentre.org>

Uman'daki ilk sağlık sekt6ru çalışanları bu kilise hastaneleri tarafından yetiştirilmiştir. Daha sonra Al Amana Merkezi Reform Kilisesi ile d6nemin Uman Din Bakanlığı ile iş birliğinde dinler arası anlayışın merkezi olması amacıyla kurulmuştur. Al Amana Merkezi, M6sl6man ve Hristiyanlar arasında anlayış ve birliktelik k6pr6lerini kurmak için çalışmaktadır.⁵⁵⁹

Devletin resm6 ideolojisi olan, hoşg6r6 siyaseti ve bir arada yaşama olgusu Uman'da genel olarak bakıldığında dini konularda uçlara gitmeyi tercih etmeyen bir din algısından beslenmektedir. 6lkede yaygın kanaatin ve benimsenen bakışın orta yollu bir İsl6m'ın tercih edilmesidir. Bu inançlarına hizmet eden faaliyetlerin yapılması da bu anlamda inandıkları ile doğru orantılı hareket ettiklerini g6stermektedir. Uman'da halkın dini yaşama biçimlerinden dolayı insanların sınıflara ayrılmadıkları, kendilerini cemaat ve mezhep etiketlerine b6r6nd6rmedikleri 6lkede dinin devletle sorunu olmadığını g6stermektedir.

Zaten dini ya da İsl6m6 hareketler sonradan ortaya çıkan olgular olmayıp bunlar zaman halkın yaşamında ve zihninde olan şeylerdir. Fakat sistmlerin giderek İsl6m6 değerlerden uzaklaşması 6zerine çeşitli biçimlerde açığa çıkmaktadır. İsl6m6 hareketler roformist ya da devrimci, ılımlı ya da radikal olabilirler, mezhep tarikat, parti, 6rg6t ya da dernek biçiminde karşımıza çıkabilirler. Ama bu, sadece dış koşullarla İsl6m'ın iç dinamikleri, yani anlam kodları arasındaki belirli bir etkileşimin sonucu olarak ortaya çıkan bir farklılaşmadan, çeşitlenmeden ibarettir. Aralarındaki farklılıklar ne kadar çok olursa olsun, yine de bunları belirli bir ortak tabanda toplayan iki kaynak vardır: Kur'an ve S6nnet.⁵⁶⁰

Buradan hareketle Uman'da insanların bir arada uyum içerisinde yaşamalarında devlet eliyle y6r6t6len projeler kadar insanların genel manada Kur'an ve S6nnet 6zerinde birleştikleri içinde sosyal ayrıştırma unsuru olan kavramlara y6nelmediklerini s6ylemek m6mk6n g6z6kmektedir. Toplumdan uzak olmayan yaşam şeklinin belli başlı projeler ile insanların yararına olabilecek projelerle sunulması da bu anlamda hem 6nemli hem de 6nemli olsa gerektir.

⁵⁵⁹ Al Amana Merkezi, <http://www.islam-in-oman.com/tr/fuarlar-islam-hosgoerue/virtual-exhibition.html>

⁵⁶⁰ Alev Erkilet, *Orta Doğu'da Modernleşme ve İsl6m6 Hareketler*, İstanbul: B6y6yen Ay Yayınları, 2017, s. 31.

6. Sultan Kâbus'un Rolü

6. 1. İç Politika

Ülkesini 47 yıldır gözlerden uzak bir şekilde yönetmeyi başaran Sultan Kâbus'un ülke içinde ve dışında oluşan barış ve selam yurdu imajında, en büyük katkının kendisine ait olduğu belirtilmektedir. İç politikada takip ettiği açılım siyasetini, vatandaşlık vurgusu üzerinden tüm Umanlıları milliyetçilik duygularında birleştirerek yürüten Kâbus, gerçekleştirdiği halk gezileri ile halk nezdinde mütevazı bir lider, kabile reisi hatta baba gibi görülmüştür. Zamanın şartlarını ülkesinin ilerlemesi için avantaja çevirmeye çalışan Sultan'ın, zengin bir çoğulculuğa ve kabileci bir yapıya sahip toplumunda hem iç hem de bölge istikrarındaki rolü izah edilmeye çalışılacaktır. Türkiye'de Ortadoğu ve İran çalışmaları ile bilinen Alptekin Dursunoğlu yazısında Sultan'ı ve Uman'ı şu şekilde vafeder:

“Uman Sultanlığı, bölgeyi ilgilendiren birçok krizde oynadığı etkin, yapıcı ama şova dönük olmayan rolle, kendi bölgesinde adeta Farabi'nin meşhur ‘Medine-yi Fazıla’sını (Erdemliler Şehri) andırmaktadır.”⁵⁶¹

Sultan Kâbus öncesinde Uman idaresinde görevde bulunan Faysal, Teymur ve Said, ülke yönetiminde İngiltere'ye bağımlı kalmış başta Arap ülkeleri olmak üzere, dünyanın diğer ülkeleri ile de ciddi ilişkiler geliştirememişlerdir. Ülkesini içinde bulunduğu yalnızlıktan kurtarması için Kâbus'un babasının izlediği siyasetten uzaklaşarak hem fiili hem de sözlü bir açılım yapması gerekmektedir. Sultan Kâbus'un halkının gönlünü kazanması, başlattığı bu açılım siyaseti nedeniyledir. Nitekim babasından farklı olacağını söylediği ilk konuşmasında⁵⁶² “Kendime ilk olarak en kısa sürede modern bir devlet kuracağıma dair söz veriyorum. İlk hedefim altında ezildiğiniz gereksiz tüm emir ve yasakları kaldırmaktır.”⁵⁶³ demiştir.

Ülke dışına akın akın göçlerin yaşandığı 1960'ların sonu ve 1970'lerin başı Uman'ına bakıldığında, kabileci sistemin hala bölgede baskın bir rol oynaması, sultanın Maskat'ta ciddi bir şekilde zayıflaması, ihtiyaçların karşılanması için gerekli

⁵⁶¹ DURSUNOĞLU Alptekin, “Körfez'in Medine-yi Fazılası”, http://www.ydh.com.tr/YD483_korfezin-medine-yi-fazilasi-.html Erişim Tarihi: 29/06/2017.

⁵⁶² Joseph A. Kechichian, *Power and Succession in Arab Monarchies*, Çeviri: Muhammed b. Hamed. Abdullah el Harisi, 1. cilt, Lübnan: Riad El Rayes Books, 2013, s. 274.

⁵⁶³ *Kalimat ve Khutab*, Uman: Medya Bakanlığı, 2016. S. 7.

olan ekonomik girdilerin sağlanamaması, dış güçlerin çabaları ve bazı komşu ülkelerin kendi çıkarları doğrultusunda davranması o dönem Uman'ın parçalanmış bir tablo içinde olmasının sebeplerindedir.⁵⁶⁴

6. 1. A. Vatandaşlık ve Milliyetçilik Vurgusu

Sultan'ın ilk göreve başladığı günlerde sosyal olarak parçalanmış bir Uman toplumu vardır. Bu nedenle ekonomik yatırımlara başlamadan önce insanların manevi bir şemsiye altında birleştirilmesinin zaruri olduğunu gören Sultan'ın ilk günlerde vatandaşlık ve milliyetçilik kavramlarına ısrarla dikkat çekmesi bu yüzdendir. Sultan, hitaplarında dile getirdiği vatan, vatandaşlık, insan, Uman insanı gibi kavramlarla insanların dini ve milliyetçi duygularını harekete geçirmeye çalışmıştır. Ülkesinde yaşayan tüm insanların kanunlar önünde eşit olduğunu, artık insanların onları birleştirecek daha güçlü argümanlara ihtiyaç duyacağını belirten Kâbus, ilk günlerde hitaplarında daha çok dini ve manevi içerikli ifadeler kullanmıştır. Bir röportajında söylediği “Sizin en hayırlınız Allah katında en takvalı olanınızdır. Hepimiz bir kumaştan, bir bedenden ve bir ümmetten geliyoruz. Sizin en takvalı olanınız, vatani için çalışan ve ülkesinin ilerlemesine katkı sağlayandır” sözleri insanları din ve milliyetçilik duygularıyla birleştirme çabasının göstergesidir.⁵⁶⁵

İlk günden itibaren kafasında çizdiği ülke stratejisini uygulamaya koyan Sultan'ın ilk etapta hedefi, ülkesinin kalkınması, daha sonra ise diğer ülkelerle iyi ilişkiler kurmaktır. Körfez Birliği'ne bile o dönemde sıcak bakan Sultan'ın uzun menzilli siyaset izlediği buradan anlaşılmaktadır. Ülkesinin dışarda güçlü olmasının içerde güçlü olmasından geçtiğini dile getiren Sultan, ilk yıllarda tüm enerjisini ülkenin kalkınmasına verirken durumu şu şekilde ifade eder:

“Biz öncelikle ülkemizin içyapısını inşa etme yolundayız. Bunun neticelerini halkın görebilmesi için uzun bir süreye ihtiyaç var. İç yapılanma tamamlandıktan sonra Uman sırasıyla önce Körfez'de sonra komşuları ve Arap ülkeleriyle daha sonra da diğer ülkelerle aktif ilişkiler içerisinde olmaya başlayacaktır. Ayrıca iyi niyetlerin oluşması ve şahsi çıkarların bir kenara bırakılması halinde *Körfez Emirlikleri Birliği*'ne de karşı değiliz. Biz inanıyoruz ki, birlik güçtür, parçalanmak ise zayıflıktır.”⁵⁶⁶

⁵⁶⁴ Abdulhamid el Mevafi, *Uman bina ed Devle el Hadise*, Mısır: el Ahrâm Ticariyye, 2002, s. 161.

⁵⁶⁵ Nasır Ebu Avn, *Sahaftıyyun Balad Sahib Celale 1971-2011*, 1. Baskı, Ürdün: Dar el Kunuz, 2015, s. 470, 471.

⁵⁶⁶ Nasır Ebu Avn, *Sahaftıyyun Balad* s. 129.

Uzun yıllardır çeşitli sebeplerden dolayı karışıklıkların yaşandığı ülkede, halkına milliyetçi konuşmalar ve manevi hitaplarla seslenerek insanlar arasında yeniden birleşme ve dostluk duygularını teşvik eden Sultan, önceki dönemlerde ülkeden ayrılan vatandaşlarına da ülkeye geri dönmeleri çağrısında bulunur. Ülkenin yeniden inşa edilebilmesi için herkese ihtiyacı olduğunu, “İnsan bizim temel varlığımızdır. Büyüme ve kalkınmayı hedefleyen ve gerçekleştiren, insandır. Tüm emeğini faydalı ilim elde etmek için kullanan kişi, toplumun kalkınmasında faydalı olandır. Çünkü devleti de toplumu da üreten insandır” sözleriyle vurgulamıştır.⁵⁶⁷

Sultan’ın davetine olumlu yanıt gelmiş, 1970 yılından itibaren binlerce Umanlı Afrika, Belucistan ve Cevadir’den ülkeye geri dönmüştür. İlk dönemlerde ülke siyasetinde etkin olmayan bu insanların ilk amaçları, ekonomik durumlarını iyileştirmek ve istikrar sağlamaktır. Bu nedenle gelenler ülke yönetimini sıkıntıya sokacak her türlü faaliyetten uzak durmuşlardır. Bununla birlikte ülke yönetiminin farklı gruplara bütünleştirici bir politika ile yaklaşması ve farklı iletişim kanalları ile onlarla iletişim içinde olması da ayrıca önemlidir. Ülkede o dönemde kuzey ve güney olarak bölünmüş bir yapı bulunmasına rağmen, Uman toplumu yeni göç edenleri kabul etmiş, devletin uyguladığı hoşgörü siyaseti de buna katkı sağlamıştır.⁵⁶⁸

Çoğulcu ve etnik anlamda zengin bir alt yapıdan gelen Umanlıların ülkelerine dönmeleri ile birlikte Sultan, tüm gruplar arasında eşitlik olacağını, kabilecilik ve farklı mezhepler arasında bir kayırmacılık yapılmayacağını, radikal oluşumlara geçit verilmeyeceğini vurgulamıştır:

“Bizim Hanif dinimiz muhabbet ve hoşgörü dinidir. Ülkede ümmetin birliğini sarsacak, istikrar ve emniyeti bozacak oluşumlara karşı herkesi uyarıyoruz. Asabiyet/hizipleşme tüm şekilleri ve türleriyle zehirli tohumlardır. Allah Kur’an’ı hikmet ve beyanla indirmiştir. Kur’an’da temel prensiplere yer verilirken, zaman ve mekândan dolayı ihtilafli olabilecek cüzi meselelere yer verilmemiştir. İşte burada Müslümana düşen asra, zamana ve mekâna göre *ictihad* ve *istinbad* yoluyla dini anlamaktır. Bu fihki bir mirastır. Müslümanlar Hz. Peygamber’den sonra da bu yolu takip etmişlerdir. Bununla şariat, farklı bölgelerde farklı şartlarda uygulanabilir. Fakat son dönemde Müslümanlar, aldıkları fihki görüşlerde zamanın değişmesine rağmen sabit kalarak yobazlaştılar. Fihki görüşlerinde yeniliklere gitmediler. Fakat bu durum İslâm’ın genel tabiatıyla uyuşmamaktadır.”⁵⁶⁹

⁵⁶⁷ bkz: 1995 Ulusal Gün Konuşması, Kelimat Khutab 2011, *Uman 2016*, s. 364.

⁵⁶⁸ Abdulhamid el Mevafî, *Uman bina ed Devle el Hadise*, Mısır: el Ahram Ticariyye, 2002, s. 146.

⁵⁶⁹ bkz: 1994 Ulusal Gün Konuşması, Kelimat Khutab 2011, *Uman 2016*, s. 330.

“İslâm dininde olduğu gibi tevazu hala Uman halkının baskın karakter özelliklerindedir. Bizim hedefimiz halkımıza refah ve onurlu bir yaşam temin etmek için çalışmaktır. Bu hedefin gerçekleşmesi, halkın bizimle birlikte ortak hareket etmesiyle mümkündür. Dini bağnazlık insanları geri götürmekten başka bir işe yaramaz. Şiddetin yayılması, toplumlarda artan hoşgörüsüzlüğün hakikatle yani İslâm’la bir alakası olmadığı gibi İslâm, bu filleri reddeder.⁵⁷⁰

Burada vurgulanması gereken husus henüz terör, mezhep ve buna benzer hiçbir tanım o dönemde kimsenin gündeminde yokken Sultan hem mezhepsel hem de aşırı fanatik gruplara karşı ülkesinde asla yer olmadığını belirtmiştir. Uman’da başta mezhepler arasında olmak üzere insanlar arasında hoşgörü duygusunun yayılması, büyük ölçüde Sultan’ın siyasetinin sonucudur. Sultan Kâbus’un ilk günden itibaren halkını kabile, mezhep ya da belli bir sıfat üzerinden değil sadece Uman vatandaşlığı üzerinden tanımlaması, uzun yıllar boyunca ülkede kabile ve mezhep üzerinden tarafların oluşmamasını sağlamıştır. Diğer Körfez ülkelerinde meydana gelen mezhepsel taraftarlık, Uman’da çok erken dönemlerden itibaren toplum içerisinde eritildiği için günümüzde ciddi sorun teşkil edecek bir durum oluşturmamaktadır.

Bu anlamda Sultan’ın gerçekleştirdiği senelik gezilerin, halk üzerinde büyük ve olumlu etkisi olduğu söylenebilir. Sultan’ın halkını ziyaret için gerçekleştirdiği geziler gerek Körfez bölgesinde gerekse Uman’da o zamana kadar bir örneği olmayan gezilerdir. Sultan senelik gezilerinin ilkinin 1976 senesinde gerçekleştirmiştir. Gittiği yerlerde çadır kurarak konakladığı bu gezilere, durum ve şartlara göre, beraberinde bazı bakanlarını da götüren Sultan’ın bu gezileri, her yıl düzenli olarak yapılır bazen haftalarca sürerdi.⁵⁷¹ Bu sayede Sultan Kâbus için halkının yapısını, ihtiyaçlarının niteliğini iyi tahlil ettiğini söylemek mümkündür. Zira anlamak, nasıl devam edileceğini bilmektir.⁵⁷² Öyle ki kabile topluluklarından oluşan Uman insanı için, Sultan’ın onlarla oturan, konuşan ve onların görebildikleri, dokunabildikleri bir lider olması önemlidir. Nitekim bu gezilerine sade ve geleneksel Uman elbisesi olan *dişdaşe* ve *umame* ile katılan Sultan, yere serilen bir sedirde insanlarla aynı mesafede oturarak halkının taleplerini dinlemiş ve ülkenin büyük bir kesimine bu şekilde ulaşmıştır. Şüphesiz kendilerinden biri gibi hissettikleri Sultan’ın aynı mekânda kendileriyle

⁵⁷⁰ bkz: 1994 Ulusal Gün Konuşması, Kelimat Khutab 2011, *Uman 2016*, s. 331.

⁵⁷¹ Abdulhamid el Mevafi, *Uman bina ed Devle el Hadise*, Mısır: el Ahram Ticariyye, 2002, s. 209.

⁵⁷² Zygmunt Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2017, s. 253.

oturmasının kabile toplumu olan Uman insanı için ne kadar önemli olduğunu bir kez daha ifade etmek yerinde olacaktır.⁵⁷³ Sultan halkın arasında otururken bir kabile şeyhi, konuşmaları ile zaman zaman hem imam hem de sultan olarak tüm sıfatları kendisinde birleştirip, insanların zihninde bir tanım boşluğuna fırsat vermemiştir.

Senelik gezilerini öncelikli olarak vatandaşlarını dinlemek ve onların görüş ve önerilerini almak için gerçekleştiren Sultan için, bu açık meydan gezileri demokrasi platformları gibidir. *Suyuh* adı verilen gösteriş ve manzaradan uzak bir vadi üzerinde seçilen kamp yeri belirlendikten sonra, bölge halkı, kabile başkanları ve yöreye yakın köy sakinleri de bu açık meclislerden haberdar edilir ve katılımlara sağlanır. Öncesinde bir konuşma metni hazırlanmayan ve sohbet ortamında devam eden bu geziler medyadan uzak gerçekleşir. Sadece saraydan bir fotoğrafçının katıldığı bu gezilere genelde yabancı medyadan katılıma müsaade edilmez.⁵⁷⁴

Sultan ülke gezilerinde, müsteşarlarının, diplomatlarının ve yerel yöneticilerinin aktardığı bilgiler dışında, halkının neye ihtiyacı olduğunu hangi konularda acil hizmet beklediklerini görme imkânına sahip olmuştur. Aynı zamanda karşılıklı fikir alışverişlerinin yapıldığı bu meclisler ile Sultan, halkı demokrasi ve siyasi katılım için Meclis-i Şura'ya teşvik etmiştir.⁵⁷⁵

Sultan Kâbus'un insanlara haber vermeden ve yanına koruma almadan bireysel olarak çıktığı, şahsi gezilerinin de olduğu bilinmektedir. Nitekim 1997'de Kuveyt Gazetesine verdiği açıklamada bu gezilerden şu şekilde bahseder; "Günlük meydan gezilerim güneşin doğmasından sonra başlar ve gözlerden uzak gerçekleşir. Bu ziyaretleri işlerin olması gerektiği gibi yolunda gidip gitmediğini görmek için şahsen kendim gerçekleştiriyorum."⁵⁷⁶

Sultan Kâbus ile birden fazla kez görüşen ve halen *Siyase Kuveytiyye* Gazetesinin Genel Yayın Yönetmenliği sürdüren Kuveytli Gazeteci Ahmed Carallah, Sultan Kâbus ile 2008 yılında bir röportaj gerçekleştirmiştir. Carallah'ın, "Ülkenizde bir dış açılım gerçekleştirmeden önce ülkenizin iç gündemi üzerinde uzun süre çalıştınız. Sizce şimdi ülkeniz dışa açılımda yeterli olgunluğa ulaştı mı?" sorusuna Sultan;

⁵⁷³ Abdulhamid el Mevafi, Uman bina ed Devle el Hadise, Mısır: el Ahrâm Ticariyye, 2002, s. 211.

⁵⁷⁴ bkz: Abdulhamid el Mevafi, Uman bina ed Devle el Hadise, Mısır: el Ahrâm Ticariyye, 2002, s. 212-224.

⁵⁷⁵ Joseph A. Kechichian, *Power and Succesion in Arab Monarchies*, s. 264.

⁵⁷⁶ Abdulhamid el Mevafi, Uman bina ed Devle el Hadise, Mısır: el Ahrâm Ticariyye, 2002, s. 208.

“Biz öncelikle içerde çalıştık ve içeriği hareketlendirdik. Bilinen sözdür, dışarda güçlü olmak istiyorsan içerde güçlü olmak zorundasın. Bu açıdan bakıldığında açılım içyapıyı güçlendirmekten geçer. Biz açılımlarla, Uman halkının çıkarlarını korumaya çalışıyoruz. Şu anda ülkenin imkânlarına göre öncelikle ülke içi yatırımları ve ikinci olarak da ülke dışında yaptığımız çalışmaları koordine ediyoruz. Bu yatırımların ülke ekonomisine ilave değeri olduğunu görüyoruz” şeklinde cevap verir.⁵⁷⁷

Vatandaşlık ve yurttaşlık kavramları üzerinden halkını duygusal olarak harekete geçiren Kâbus’un, orta ve uzun vadede bu denge siyasetini, mezhepler ve tüm farklı etnik gruplar arasında da başarılı bir şekilde uygulaması, uzmanları Sultan Kâbus’un devlet siyasetini araştırmaya itmiştir. Sultan’ın siyasetini felsefi düzlemde doktora tezi olarak çalışan Sudanlı araştırmacı Abdülmenam’a göre;

Sultan’ın siyasi fikirlerinin oluşmasında iki kaynaktan bahsetmek mümkündür. Bunların ilki, İslâmî kaynaklar bir diğeri ise batı kültürüdür. Zira Sultan Kâbus İslâmî İlimler eğitimine çok küçük yaşta başlamıştır. Dini ilimlerin ve İslâm medeniyetinin küçük yaştan itibaren öğrenildiğinde kişi hayatında büyük ve olumlu bir etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Bu açıdan bakıldığında Sultan Kâbus’un hoşgörü felsefesi, kendini tamamen İslâm esaslarından alır. Bir diğer nokta da batı kültürüdür. Kâbus, yurtdışında eğitim ve seyahat için kaldığı süre boyunca ilim, bilgi ve batı medeniyeti gibi birçok olguyu yaşayarak tecrübe etmiştir. Buradan hareketle Kâbus’un zaman ve mekân mefhumları, bilinçsiz gelenekselliğin reddi, geleneksel Uman yaşamının gerçekliği, diğer medeniyetlere karşı bilinçli ve tedrici açılım gibi kavramları kendi zihninde oturttuğu görülmektedir.⁵⁷⁸

Bu sayede Sultan, ülkesinin çok önemli bir gerçeği olan kabile olgusunu da daha büyük bir başlık olan devlet kavramına dönüştürmeyi başarmıştır. Bu dönüşümü, ülkenin birliğini ve vatandaşı ilgilendiren konularda kabileye sivil bir rol vererek yapmıştır. Barış duygularının kökleştirilmesi, sosyal diyalogun güçlendirilmesi, hoşgörünün yaygınlaştırılması, taassubun her türlü şeklinin bitirilmesi gibi vatan ve millet çıkarlarının her zaman öncelendiği bir doğrultuda hareket edilmiştir.⁵⁷⁹

Uman’da 21. yy’da modern devlet olmaya yönelik girişimler, üç ana başlıkta ifade edilebilir. Öncelikle parçalanmış ve dağılmış olarak geçen uzun senelerden sonra

⁵⁷⁷ Nasır Ebu Avn, *Sahafıyyun Balad* s. 469.

⁵⁷⁸ Abdülmenam Himmet, *el Menhec el Felsefi inde Sultan Kâbus*, İngiltere: Biddles, 2016, 26-33.

⁵⁷⁹ Abdülmenam Himmet, *el Menhec el Felsefi inde Sultan Kâbus*, İngiltere: Biddles, 2016, 178.

toplumun ihtiva ettiği tüm grupların katılımıyla güçlü bir merkezi devlet yapısı kurulmuştur. Ardından Uman yönetimi kendisini dini teveccühlerden uzak sivil ve dünyevi bir devlet olmaya yöneltmiştir. Üçüncü olarak ise modern devlet, kamu kurumları ve müesseseleri ile siyasi ve askeri alanda güçlenmeye yoğunlaşmış, devlet idaresinde önemli büyük pozisyonlara aileye yakın isimlerin getirilmesi gibi iltimasçı bir siyasetten uzak durulmuştur.⁵⁸⁰

Altı çizilmesi gereken noktalardan biri, sivil ve dünyevi bir devlet olmanın öncelikli çaba olmasına rağmen ülkede hala geleneksel İslâm kültürünün çok net bir şekilde görülebilir olmasıdır. Uman toplumu aile yapısından, sosyal uygulamalara kadar büyük çoğunlukla muhafazakârdır. Diğer Körfez ülkelerinde sosyal hayat içerisinde görülen batılı adetler ve modern yaşam şekilleri henüz Uman'da çok yaygınlaşmamıştır. Bunun alt yapısında Sultan'ın izlediği siyasetin de çok etkili bir rol oynadığı söylenebilir. Zira Sultan Kâbus, göreve gelmeden önce, uzun bir zaman kendisini ilmi hayata adanmış ve aldığı İslâmî eğitim siyasetine yansımıştır. Buna ilave olarak barışçı kişilik özelliğini, kavga ve sürtüşmelerden her ne olursa olsun kaçınan yapısını devlet siyasetine başarılı bir şekilde uyguladığı görülmektedir.⁵⁸¹

6. 1. B. Hoşgörü Siyaseti

Etnik ve mezhepsel çoğulculuğa sahip Uman'da 1970'den itibaren bizatihi Sultan tarafından uygulanan mezhep üstü bir devlet yapısından bahsedilebilir. Daha önce ifade ettiğimiz gibi Sultan anayasanın 17. maddesinde din ve mezhepler hakkında konuşmayı ve bunun üzerinden insanları etiketlemeyi yasaklamıştır. 1996'da ilan edilen anayasadan önce yaptığı konuşmalarda da mezhepçilik ve asabiyet üzerinden geliştirilen her türlü çabanın ülkesinde iyi karşılanmayacağını söyleyen Sultanın, geçen 47 senelik sürede ülkesinde mezhepsel bir çekişme yaşanmadığı için bu siyasetinin başarılı olduğunu söylemek mümkündür.

Kâbus 2001'de Uman Meclisi açılışındaki konuşmasında, “bir fikir ne kadar çeşitli ve açılımı çoksa radikallikten ve taassuptan o kadar uzaklaşır. Gelecek nesiller sağlam ve salim zeminler üzerine inşa edilir, devletler yükselir ve toplumlar ilerler.

⁵⁸⁰ Abdülkerim b. Hamud ed Dakhil, *Uman ed Devlet v Et Tahdis Es Siyasi ve Mucabeha el Ekhtra el Ecnebi*, Riyad: Matabi er Recca, 2010, s. 14.

⁵⁸¹ Linda Papas Funsche, *Uman Fecr Cedid*, s. 304.

Toplumlar şiddet ve radikalizme boğularak kendilerini içten yıkıp parçalamaktadırlar” diyerek aşırı eğilimler hakkındaki fikrini beyan etmiştir.⁵⁸²

İnsanların geleneksel kültür ve sosyal değerler ile eğitildiği, milliyetçi duyguların teşvik edildiği Sultan Kâbus’un bu siyasetine, kabile toplumlarında çokça görülen asabiyet duygularının bastırılması ve dönüştürülmesi için, son zamanlarda daha da karışan Körfez’de oldukça ihtiyaç hissedilmektedir. Hoşgörü siyasetine halkından olumlu yanıt gelmesini Sultan şu şekilde açıklar:

“Bizim Uman’da başardığımız toplum olarak tarihin çok eski dönemlerinden beri devam eden gelenek ve değerlerimizi yaşatmak, sahip çıkmak ve korumak oldu. Kadim kültürümüze ve adetlerimize saygıyla sahip çıkmak benimle halkım arasında hala sürdürülen bir durumdur. İlk günden bugüne sağlıktan eğitime toplum için yapılan tüm kalkınma projelerinde temel esasların korunmasını ve modern toplum içinde atılacak adımlarda dengenin sağlanmasına dikkat ettik. Bu dengeler, modernitenin kabulü ve köklü değerlerin muhafaza edilmesidir. Bazen kimi ihtiyaçlar beraberinde diğerinin hemen gelmesini gerektiriyor. Siyasi ve toplumsal değişiklikler bunlara örnek verilebilir. Fakat biz bunları da sırasıyla ve yavaş yavaş ele alıyoruz. Aksi durumda bunlar toplumda kriz ve bunalıma sebep olabilirler.”⁵⁸³

Mezhepler arası bir arada yaşama örneğinde Sultan’ın rolünü birkaç isimle birlikte değerlendirmek yerinde olacaktır. Kırk yıla yakın bir süredir Sultan’la mesai arkadaşlığı yapan Sultan’ın kültür müsteşarı Abdulaziz Al Ravvas, Sultan Kâbus’un hoşgörü siyasetini şu şekilde değerlendirir:

“Sultan’ın Uman halkına yaptığı en önemli hizmet; insanlar arasında adaleti sağlaması ve eşitlik ortamını oluşturmasıdır. Adalet tesis edildiğinde tüm kin duyguları insanlardan uzaklaşır. Bu fiilen Uman’da gerçekleşmiştir. Bir diğer nokta ise eşitliktir. Sultan ülkede eşitliği de tesis etmiştir. Uman Anayasasını incellerseniz, orada bu durumu açıkça görürsünüz. Diğer yandan İslâm tarihinde tarihçilerin ve oryantalistlerin de teyit ettiği üzere ilk anayasa Hz. Peygamber’in Medine Vesikasıdır. Medine Sözleşmesinde esas alınan nedir diye baktığımızda, toplumun tüm farklı grupları arasında adalet ve eşitliğin sağlanması, insan haklarının korunma altına alınması, inanç ve ibadet özgürlüğüdür. Bu anayasa 52 bendden oluşur ve tamamı Hz. Peygamber’in fikirlerini kapsar. Bunların 25 tanesi Müslümanları ilgilendiren kurallardan oluşurken, 27 tanesi ise Müslümanların diğer dinlerdeki insanlarla ilişkilerini kapsayan kurallardır. Burada, bir dine müntesip birinin başkalarını rahatsız etmeden kendi kutsallarını dilediği gibi nasıl yaşayabileceği belirtilir. Bakınız bu anayasa 623’de yazılmıştır. İnsanlar arasında farklı dinler ve grupların bir

⁵⁸² Kelimat Khutab 2011, *Uman 2016*, s. 534.

⁵⁸³ Nasır Ebu Avn, *Sahaîyyun Balad* s. 414.

arada huzur içinde yaşaması dünya üzerinde yeni bir mesele değildir. Bu Hz. Peygamber zamanında bile kanunlaşan bir durumdur. Kur'an-ı Kerim'den sonra bence bakılması gereken en önemli şey Medine Anayasasıdır. Çünkü burada insanların bir arada nasıl yaşayabilecekleri anlatılmaktadır. İşte burada ifade edilen şey, aslında yurttaşlıktır.⁵⁸⁴

Ülke içinde ve ülke dışında karşılıklı saygı ve hoşgörü üzerine kurulan devlet siyaseti zaman içerisinde Uman diplomasisini oluşturmuştur. Sultan Kâbus'un Uman diplomasisi hakkında görüşleri şu şekildedir:

“Ülkemizde köklü diplomasi gelenekleri zaten vardı, hala da bunlar devam etmektedir. Öyle görülüyor ki artık hemen herkes buna saygı duyuyor. Allah cc'den doğruluk ve samimiyetle devam etmesini dilerim. Allah Teala, “Allah bir kavmi, onlar kendini değiştirmedikçe değiştirmez” buyurmaktadır. Bizim diplomasi ölçümüz karşılıklı saygı üzerine inşa edilmiştir. Küçük, büyük herkese saygılı olmak ve Allah'a güvenmek ve yöneticiye güvenmek. Herkesin bildiği gibi, Uman diplomasisi sessiz diplomasıdır. Bağırma ve çağırma yoktur.”⁵⁸⁵

Carallah'ın konu ilgili bir sorusunu ve Sultan'ın cevabını zikretmek de ülkede takip edilen politikayı anlamak açısından yararlı olacaktır: *“Uman, diğer Körfez ülkelerine göre bünyesinde daha fazla kabile ve ırklar bulunduran bir ülke. Siz bu farklı oluşum ve gruplar arasında bir birlik oluşturduunuz fakat diğer Körfez ülkeleri kabilecilik ve buna bağlı sorunlarla baş etmekte zorlanıyorlar. Kabilecilik konusundauyguladığınız politikanın sırrı nedir?”*

“Şu anda Uman'ı yöneten ailenin köklerine baktığınızda ilk yöneticisi tarafsız bir lider olarak seçilmiştir. O zaman kendisi, herkes ile içe içedir ve herkesi kucaklamıştır. Ben bu politikayı devam ettiriyorum. Yurt içi gezilerimde küçük, büyük herkesi dinliyorum. Bu konuda bizim hiçbir sıkıntımız yok. Biz ülkemizde tüm toplumsal grupları koruyoruz. Herkese saygı ve ikramla muamelede bulunuyoruz. Bu nedenle bu konuda bizim hiçbir sıkıntımız yok. Denklemnin sırrı bu. Bu bizim kültürümüzün bir parçasıdır.”⁵⁸⁶

Körfez'de yaşanan etnik çekişmeler ve İran devriminden sonra genişleyen İran nüfuzunun Uman'ı nasıl etkilediği ya da bu konu ile nasıl mücadele ettiğini ise Kâbus şu şekilde açıklamıştır:

“Öyle sanıyorum ki Uman'daki dini gruplar ve tüm dini mezhepler arasında ilişkiler, karşılıklı saygıya dayalı olarak kaimdir. Uman Şii'leri asil Müslüman topluluklar arasındadır, salih insanlar olarak kendi inançlarını ve kendi

⁵⁸⁴ Sultan Kâbus'un Kültür Müsteşarı, Abdulaziz el Revvas, Uman'da Mezhepler ve Kâbus'un Siyaseti adlı Mülakat, 09/10/2016, Maskat Müsteşarlık Binası, Uman.

⁵⁸⁵ Nasır Ebu Avn, *Sahafiyun Balad* s. 474.

⁵⁸⁶ Nasır Ebu Avn, *Sahafiyun Balad* s. 464.

mezheplerinin getirdiği kutsal sembolleri ülkede özgür ve saygı çerçevesinde rahatça yaşamaktadırlar. Bu mezhepler Uman'da hoşgörü ve kardeşlik ortamı içerisinde bir arada yaşamaktadırlar. Bu gruplar daha önce kendileri kullanılarak yapılmak istenen hiçbir girişime müsaade etmemişlerdir. Bu ruh özünü İslâm'dan alır. İslâm Müslümanların her zaman barış ve kardeşlik ortamı içerisinde yaşamaları için ictihad yolunu kapatmayan bir akıl dinidir. Ne yazık ki bazıları İslâm'ın duraklamasını ve Müslümanların da zamanın ruhundan geri kalmasını istemektedirler. Bunu yapanlar İslâm'a ve onun yararına değil İslâm'dan başka tuhaf hedeflere hizmet etmektedirler.”⁵⁸⁷

Siyasi politikalar için dinin kullanılması hususunda Sultan çok temkinli davranmaktadır. Özellikle göreve geldiği ilk yıllarda bu konuya konuşmalarında değinmiştir. 1971 yılında yaptığı konuşmasında “terör” kelimesini kullanmış ve bununla o dönemde Zufar'da ayaklanan kişileri kastetmiştir.⁵⁸⁸

“Dini yönelişlerin birden fazla açıklama ve uygulaması vardır. Bazıları Modern dönemde bazı geleneklerin taassupla kurtarılmasını savunur. Bazıları ise, bu taassubu din için savunur ve onu bir fariza olarak addeder. Biz bunu benimseyeceğiz. Biz herkesi İslâm'ın doğru gelenekleri olan yolda yürümeye davet ediyoruz. İslâm öğretisinde *hayr* dan başka bir şey yoktur. Aynı zamanda İslâm akideleri Müslümanlar ve tüm insanlar için ana esaslardır. Bu durum, aynı zamanda kanun koymamıza engel değildir. Fakat buradaki tek şart koyduğumuz kanunların din ruhu ile ters düşmemesi gerekmektedir. Tüm Müslümanların üzerine düşen dinlerine dönmeleridir. Tek yürek olabilmeleri ve birliği gerçekleştirebilmenin yolu buradan geçmektedir. Hz. Peygamber'in bu konudaki hadisi son derece önemlidir: “Müslümanlar bir beden parçaları gibidir. Bir parçası zarar gördüğünde tüm vücut hasar görür.”⁵⁸⁹

Gerek ülkesinde sürdürdüğü hoşgörü siyaseti gerek dış politikada ülkeler arası savaşlarda taraf olmadan sürdürdüğü barış yanlısı politikası sayesinde Sultan Kâbus'a 1998'de BM'den Yılın Barış Adamı ödülü verilmiştir.

Vatandaşlık ve ülke birliği konularına son derece önem veren Sultan Kâbus, modern dönemde milliyetçi bir Uman devleti kurarken, bazı alanlarda kırmızı çizgiler çekmiştir. Ülkesini belli bir sosyal alt yapının üzerine inşa etmeyeceğini defaten dile getirmiştir. Bu nedenle Uman'da dini bir cemaat ve örgüt kurmak yasaktır. Yasalarda da belirtildiği üzere gizli yahut aleni olarak kurulan dini-siyasi gruplara izin verilmemektedir. Fakat buna rağmen ülkede hemen her gruptan bu tarz bir çaba içerisine girenler olmuştur.

⁵⁸⁷ Nasır Ebu Avn, *Sahafiyun Balad* s. 277.

⁵⁸⁸ Linda Papas Funsche, *Uman Fecr Cedid*. s. 305.

⁵⁸⁹ Nasır Ebu Avn, *Sahafiyun Balad* s. 143, 144.

1979 İnan devriminden etkilenen bir grup, 1980'lerin başında Şîî perspektifli bir dini hareket kurmak istemiş, bu durum 1987'de grubun tutuklanmasıyla sonuçlanmıştır. 1980'lerin başında Uman'da oluşmaya başlayan İhvan-ı Muslimin taraftarları ise, 1990'da örgütlenmeye yönelik girişimlerde bulunurlar. Teşkilat yapısı, yönetim kurulu ve istişare meclisi gibi organlarını seçen Uman İhvanı, 1994'de gizli örgüt kurmak ithamıyla tutuklanmışlardır. Devlet düzenini yıkmak ve meşru idareye başkaldırı amacı taşımayan, daha çok özgürlük, yargı bağımsızlığı, kuvvetler ayrılığı ve ekonomik reform gibi birtakım görüşleri olan İhvan mensupları, 1995'de Sultan'ın affıyla serbest bırakılırlar. İhvan şu anda ülkede toplumsal bir ağırlığı olmayan, sadece fikri bir oluşumdur. Son olarak ise, 2000'li yıllarda bir grup İbadî, ülkenin dini idare yapısında uzun yıllar boyunca önemli bir gelenek olan imameti ihya gayesiyle, gizli bir teşkilatlanma içine girmiş, fakat 2004'de tutuklanmışlardır. Tutuklanan 30 Umanlı, 2005'de Sultan'ın affıyla serbest bırakılmıştır. Burada şunu ifade etmek gerekmektedir, Uman merkezi yönetimi dini hareketleri silah kullanarak savaşılması gereken siyasi hasım olarak görmez ancak kontrollü olarak takip etmektedir.⁵⁹⁰

Üç farklı grup tarafından farklı zamanlarda dini, siyasi veya her ne amaçla olursa olsun, kurulmaya çalışılan yapılara kanunlar ve devlet izin vermemiştir. Bu siyasetle devlet, tüm Müslümanların sadece İslâm dininin birleştirici üst kimliği ile yetinmesini çeşitli ayrıştırıcı etiketlerle bir mezhebe ya da gruba meyillerini kanuni bir şekilde engellemektedir. Zaten Uman'ın en çok eleştiri aldığı ve tenkid edildiği konulardan biri de sivil teşkilatlanmalara izin vermemesidir. Fakat Uman'ın meseleye farklı bir özgürlük perspektifinden bakmakta olduğu anlaşılmaktadır. Uman'a göre kontrollü özgürlük sosyal iktidarın sağlanmasında yapıcı bir etkidir. Zira özgürlüksüz eşitlik, eşitliksiz özgürlükten daha dengeli bir toplum düzeni yaratır.⁵⁹¹ Meseleye müspet tarafından bakıldığında önemli olan kısım, Sultan ve hükümetin hangi gruptan olursa olsun insanları düşman olarak belirlemeden, onları ötekileştirip toplumdaki uzaklaştırmadan yeniden topluma kazandırmaktır. Bu nedenle siyasi de olsa belli bir süre içeride kalanlar, kısa bir süreden sonra Sultan'ın affıyla serbest bırakılırlar.

⁵⁹⁰ bkz: Said Sultan El Haşmi, Uman İnsan ve Sulta, Beyrut: Merkez Dirasat el Vihde el Arabiyye, 2013. s. 136-150.

⁵⁹¹ Eric Hoffer, *Kesin İnançlılar*, Tur Yayınları, 1978, s. 29.

6. 2. Dış Politika

1970'den beri Uman'ı yöneten Sultan Kâbus'un 47 senelik iktidarı, bölgede ve dünyada birçok savaşın yaşandığı bir döneme tekabül eder. İktidara geldiği ilk yıllarda ülkesindeki Zufar ayaklanması hala devam ederken, o dönemde Körfez ülkeleri tek tek bağımsızlıklarını ilan etmekte ve bölgede büyük siyasi ve sosyal karışıklıklar bulunmaktadır. Henüz kendi ülkesi ve bölge sınırları içerisinde bile tam bir güvenlik ve istikrar bulunmazken, Sultan'ın kendisiyle başlayan yeni dönemde üstelik ekonomik olarak sınırlı imkânların bulunduğu göz önüne alınırsa, savaş değil barış politikası izlemesi çok da şaşırılacak bir durum olmasa gerektir.

1979'da Sovyetlerin Afganistan İşgali, 1979 İran Devrimi, 1980-1988 Irak-İran Savaşı, 1990 Irak'ın Kuveyt'i İşgali, 2003 ABD'nin Irak'ı İşgali, 2011 Arap Baharı olayları, 2015'de Yemen'e düzenlenen askerî harekât, 1970-2017 arasında sultan Kâbus'un iktidarında bölgede gerçekleşen büyük hadiselerdir. Yaşanan tüm bu olaylar karşısında kendi ülke sınırlarının ve bölge güvenliğinin korunması için dış politikada tarafsız bir barış siyasetini takip eden Uman, yaşanan bu elim olaylardan kendini korumayı başarabilmiştir.

Sultan Kâbusun ülkesini içeride farklı gruplar arasında, bölgede ve dünyada ise diğer ülkelerle ilişkilerinde barış ve dayanışma üzerine kurduğu, Uman'ın hiçbir yerel ya da ulusal savaşa katılmayacağı Uman anayasasının 10. maddesinde şöyle belirtilir:

“Devlet istiklalinin, egemenliğinin, güvenlik ve istikrarının korunması esastır. Bu doğrultuda bütün halk toplulukları ve ülkeler ile karşılıklı saygı çerçevesinde, bölgesel ve ulusal anlaşmalara bağlı kalarak dayanışma ve iş birliği kurulması elzemdir. Ülkeler ve halklar arasında barış ve güvenliğin yayılması için bu gereklidir.”⁵⁹²

Dış politikada belirlediği kriterlere uygun olarak, Uman ilk sınavını 1978'de imzalanan Camp David anlaşmasından sonra gelişen olaylar sırasında vermiştir. Dönemin Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat, İsrail ile Camp David anlaşmasını imzalayarak İsrail'i resmen tanımış, buna karşılık tüm Arap ülkeleri Mısır ile ilişkilerini keserek kararı protesto ederken, o dönemde Mısır ile ilişkisini kesmeyen tek Arap ülkesi Uman olmuştur.⁵⁹³ Nitekim Uman'a göre, hiçbir hilaf diyalog olmadan çözülemez. Devletler derin fikir ayrılıkları içinde olsalar bile onları bir araya getiren ancak diyalog ortamı olmalıdır. Ülkeler aralarındaki ilişkilerini ancak ve ancak daimî

⁵⁹² *en Nizam el Esasi Liddevle*, 10. madde, s. 7.

⁵⁹³ Belikhanof, *Kâbus b. Said Sultan*, s. 275.

bir iletişim hattı üzerinden sürdürebilirler. Bu nedenle diğer tüm Arap ülkeleri Mısır ile ilişkilerini keserken Uman aynı yönde bir adım atmamıştır. Diplomatik ilişkilerin kesilmesinin çare olmadığını savunan Kâbus, Mısır ile ilişkilerine normal bir şekilde devam etmiş belli bir müddet geçtikten sonra ilişkilerini kesen tüm ülkeler tek tek Mısır'la yeniden görüşmeye başlamıştır.

Sultan Kâbus'un bir diğer sınavı 1980-88 yılları arasında yaşanan İran-İrak savaşıdır. Söz konusu savaşta her iki tarafta da yer almayan, bir tarafa karşı diğer tarafı desteklemeyen Uman, ülkelerin kendi aralarında savaştıklarını bunun için taraf tutarak bir ülkeyi diğerine karşı desteklemenin yanlış olduğunu savunmuştur. Bu nedenle İran-İrak savaşında da tarafsız kalmayı tercih etmiştir. Savaş süresince her iki ülke ile de ilişkilerini iyi tutan Uman, 1987'de Rafsancani ve Saddam arasında arabuluculuk yapmış ve bu sayede 1988'de ateşkes ilan edilmiştir.⁵⁹⁴ İran- Irak savaşından sonra verdiği bir röportajda düşüncelerini beyan eden Kâbus, bölgede yaşanan savaşların ne kadar tehlikeli olduğuna dikkat çekmiştir:

“Elimizden geldiği kadar bölgemizde büyük devletler arasında savaşların meydana gelmesinden kaçınmalıyız. Zira bu durum büyük bir çatışmaya dönüşmekte ve tüm dünya barışını tehdit etmektedir. Ben şuna kesinlikle inanıyorum ki; Körfezin yaşadığı en büyük tehlike, iç karışıklık çabalarıyla ülkelerin iç istikrarlarının bozulması ve bölgede terör yaratılarak ülke içlerine sokulmasıdır. Bunlarla Körfez ülkelerinin iç güvenliğinin bozulması hedeflenmektedir. Belki de hedef bundan daha da büyük olabilir. Zira ülke içi güvenliğin zarar görmesi dış müdahalelere kapı açabilmektedir. Her ne kadar bizim ihtimallerimiz arasında değilse da bana göre ilk sıradaki gizli tehlike budur. Zira Maskat Körfez'deki ülkeler arasında istikrarı ve dengesi en iyi olan ülkedir.”⁵⁹⁵

Bununla birlikte Uman, İsrail ve Filistin arasındaki barış görüşmelerini de ilk günden beri daimî olarak desteklemiş aynı şekilde Ürdün ve Filistin arasında 1994'de imzalanan barış anlaşmasına da destek vermiştir. Daha sonra dönemin Filistin Başkanı Arafat 1996'da Uman'ı ziyaret etmiş, bu ziyaretin akabinde Gazze ve Maskat'ta ilişkilerin yürütülmesinin ve Filistin halkına desteğin bildirilmesinin somut adımı olarak çalışma ofislerinin açılması kararlaştırılmıştır.⁵⁹⁶

Sultan Kâbus mutlak suretle insanları diyaloga çağırmaktadır. “Yıkmak kolaydır yapmak zordur” der ve insanları bir arada barış içerisinde yaşamaya davet

⁵⁹⁴ Belikhanof, *Kâbus b. Said Sultan*, s. 287.

⁵⁹⁵ Nasır Ebu Avn, *Sahafiyun Balad* s. 268, 274.

⁵⁹⁶ Taher b. Ali b. Taher Megbel, *Esr el Muhaddedet el Coğrafiyye Tarikhiyye İktisadiyye fi Siyase Khariciyye Umaniyye 1970-2008*, Ürdün, 2010, s. 114.

eder. Uman'da Sultan başta olmak üzere yaygın kanaat Uman'ın bölgenin istikrarını koruduğudur. Bunun için büyük çaba gösterilmektedir. Ortak çıkar ilişkileri kapsamında 1980'de Uman ve ABD arasında imzalanan anlaşmaya göre ABD askeri güçleri, Uman'da geçici süreli asker konuşlandırmıştır. Anlaşma 1985, 2000 ve 2010 yıllarında yenilenmiştir. Aynı şekilde 1990-1991 yıllarında, Körfez savaşında Uman ülkesinin koruması için İngiliz ve Amerikan askerinin ülkeye girişine izin verilmiştir.⁵⁹⁷

Buradan anlaşılmaktadır ki Uman, ülkesini savaşmak üzere değil, yalnızca sınırlarını korumaya yönelik olarak hazırlanmaktadır. Bölgede birbirleri ile uzun yıllardır anlaşmazlıkları olan Irak-İran, İran- Suudi Arabistan arasında herhangi birine taraf olmadan, ülkesinin hem iç hem de dış güvenliğini sultanın barış siyaseti ile koruduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir.

Uman, bölgede diğer komşularıyla üye olduğu KİK, Uman için siyasi olmaktan öte ekonomik bir lobidir. 1981'de kurulan KİK'in altı ülkesinden biri olan Uman, ilk yıllarda Yemen'in de bu konseye dahil edilmesi için çok uğraşmış fakat diğer üye ülkelerin desteğini alamamıştır. Bu durum Uman'ın barışçıl dış politikasına örnek teşkil etmesi açısından son derece önemlidir. Fakat son dönemlerde üyelerden Suudi Arabistan'ın KİK'in Körfez Birliği'ne dönüştürülmesi önerisi ortaya atılmıştır. Aslında buna benzer ilk teklif 2007'de Körfez ülkeleri arasında "Ekonomik Birlik" teklifidir. O dönemde Uman ve BAE söz konusu oluşumda yer almayacaklarını bildirmişlerdir. Uman egemenliğinden vazgeçmemek, çatışmaya neden olabilme ihtimalinde bir birlik içinde hareket etmemek için bu oluşum fikrini reddetmiştir. Akabinde 2013'de Güvenlik Zirvesi'nde, Avrupa Birliği benzeri "Körfez Birliği" kurulması teklif edilmiştir. Fakat Uman içinde bulunulan şartlarda Körfez'de oluşacak böyle bir birliğe sıcak bakmamıştır. Uman Dış İşlerinden Sorumlu Bakanı Yusuf b. Alevi, öneriyi reddetmiş, "Umanın bu konudaki tavrı ve duruşu nettir eğer bir birlik kurulacaksa Uman buna engel olmayacaktır ama bu birliğin içerisinde de yer almayacaktır" demiştir.⁵⁹⁸

Bunun nedeni Uman'ın Körfez ülkeleri arasında en köklü bağımsız devlet olmasıdır. Devlet geleneği ve tarihi ile bir birlik içerisinde hareket edecek ve bazı siyasi politikalarından feragat edecek bir ülke değildir. Gerek ekonomik nedenlerle gerekse siyasi meselelerle diğer bölge ülkelerinin iç işlerine karışmasını kabul

⁵⁹⁷ Linda Papas Funsche, *Uman Fecr Cedid*. s. 274.

⁵⁹⁸ Linda Papas Funsche, *Uman Fecr Cedid*. s. 278.

etmemektedir. Aynı şekilde Uman diğer Körfez ülkelerinin devlet meselelerinde de aktif rol oynamamaktadır. Bunu devlet siyaseti olarak benimsemiştir.

Sultan Kâbus, 2012’de Amerika Fox News Ajansına verdiği röportajda İran’ın Nükleer çalışmaları, Mısır’da yaşanan gelişmeler ve Yemen’de ki olaylar ile fikirlerini şöyle aktarmıştır:

“İran uzun yıllardır ABD tarafından uygulanan yaptırımlardan kurtulmak isterken dünyada hiçbir ülkenin tek başına yaşamayacağını teyit etmiş olmaktadır. İran mevcut yükünü daha da fazlalaştırmak istememektedir. İran kendisine güvenilmediğini bilmekte fakat bununla birlikte dünyayı iyi niyetine ikna etmek istemektedir. İran Nükleer çalışmalarına devam edebilmek için ABD ve diğer dünya ülkeleri ile güven ortamı içerisinde anlaşmanın zaruretini de idrak etmektedir. Bu nedenle Uman ABD’yi İran’ın Nükleer Enerji dosyasını dikkate alması noktasında cesaretlendirmiş ve iki ülkeyi karşılıklı oturmaya ve anlaşmaya ikna etmiştir. Diğer yandan Yemen’de yaşanan son gelişmelerle ilgili olarak Ali Abdullah Salih’in ülkeden ayrılma kararına onay vermesi oldukça ses getiren bir gelişme olmakla birlikte olumlu bir adımdır. Yemen’de istikrar yeniden sağlanacaktır ama Ali Abdullah Salih yolun sonunda yeniden Yemen’e dönerek demokratik yönetim ile yarışa da girebilir. Mısır’da Hüsnü Mübarek’in yaşlı ve hasta bir başkan olarak düştüğü durum içler acısıdır. Böyle olmamalıydı. Durumları düzeltebilmek içinde başka alternatifler olmalıydı. Bu durumla mahkemelerin gerçekten adaleti icra etmeleri ve gerçekleri ortaya çıkarmaları gerekmektedir. Aynı şekilde Mısır’da ülkedeki dini gruplar ve partiler devlet üzerinde bir baskı oluşturarak değil, aralarında anlaşarak hareket etmeleri gerekmektedir.”⁵⁹⁹

Günümüzde zirveye ulaşan dini radikal grupların Körfez ülkelerindeki terör faaliyetleri ve dini radikalizm hakkında 1986’da Sultan’ın söyledikleri oldukça önemlidir:

“Dini radikalizm küçük beyinli insanların kafasında yerleşen bir olgu olarak dini yahut kültürel boşluktan ya da bu konuda belli bir bakış açısına sahip olmayan kişilerde ortaya çıkmaktadır. Her ülkedeki ilgili kurumlar ve kişiler bu olaylarla ilgili olarak gereken açıklamaları yapsalar, insanları aydınlatsalar ve doğru kanalize etseler bu ve buna benzer şeyler ortaya çıkmaz. Zira bu insanlar anlamaları gereken şeyleri doğru bir şekilde anlamamışlardır. Birileri de gelip bu insanların akıllarına bu tarz radikal düşünceleri sokmaktadır. Ortada ciddi bir cehalet sorunu vardır, eğer bu cehalet bilinçle sona erdirilirse birçok ülkenin yakındığı bu sorun ortadan kalkacak ve işler yoluna girecektir. Aynı şekilde ekonomik durumların da bu yaşananlarda rolü bulunmaktadır. Bazen aç biri şunu işitir, birisi ona gelip, içinde bulunduğun durumdan seni ben kurtaracağım der. Bu konu ile alakalı Arap ülkeleri arasında kelimenin tam manası ile bir

⁵⁹⁹ Nasır Ebu Avn, *Sahafıyyun Balad*, s. 480.

koordinasyon bulunmamaktadır fakat karşılıklı bilgi alışverişi yapıldığını söylemek mümkün.⁶⁰⁰

1986'da Arap ülkeleri arasında Uman'ın iç ve dış istikrara sahip bir devlet olmasının nedenlerini de şu şekilde ifade eden Sultan, kendi gözüyle ülkesini şu şekilde aktarmaktadır:

“Eğer dış politika gündemleriyle uğraşmak istemiyorsak, bu durumda Uman'ın iç gücü yani; sosyal ilerleme, ekonomi ve güvenlik sahaları güçlü olmak zorundadır. Bu yüzden geçtiğimiz yıllarda Uman, dünyanın şu anda gördüğü halini alabilmesi ve iç yapısını inşa edebilmesi için bir dönem kendi içine gömülmüştür. Fakat biz kesinlikle içe kapanıklılığı savunmuyoruz. Ancak bir açılım yapılacaksa açılımı da dikkatli olmak şartıyla savunuyoruz. Sınırı olmayan bir kapanıklık bizce makbul değil, aynı şekilde dikkatle ve özenle yapılmayan açılım da bizce makul değildir. Özellikle güvenlik ve emniyet sorunlarının arttığı içinde bulunduğumuz bu süreçte. Ben öyle sanıyorum ki biz Uman olarak makul bir dengede yolumuza devam ediyoruz. Geçmişte yaşanan kapanıklık dönemleri sona erdi. Şu anda Uman iç yapısıyla, devlet kurumlarıyla güçlü bir ülkedir. Aynı şekilde dış politikamız diğer ülkelerle saygı ve takdir çerçevesinde devam etmektedir.”⁶⁰¹

Sultan Kâbus'un Arap ülkelerinin bir araya gelememesi üzerine söyledikleri ise şu şekildedir:

“Eğer etrafımıza göz atarsak bunun nedenlerini kolayca anlayabiliriz. Ortak hareket edilememesinin arkasında birden farklı sembol ve sebepler var. Ve bunlar arasında red cephesi, suskun cephe, reddi reddetme cephesi, suskunluğa suskunluk cephesi gibi birçok farklı duruş var. Bu gruplar ve unsurlar ortak Arap çalışmasını mümkün kılmayan nedenlerdendir. Bu durum, Arap vücudunda acı veren bir kılçık gibidir. Bir başka neden ise Arap dünyası bir şeyin bir anda, hemen olmasını ister. Açık ve sabit bir duruş almak istemezler. Bu bana göre çok zor bir durum. Çünkü bununla sen, kimin haktan yana, kimin batıldan yana olduğunu ve dolayısıyla da kimin doğru kimin yanlış olduğunu öğrenemiyorsun. Açıkçası bu durum inşa değil yıkım olmaktadır. Fakat ben inanıyorum ki uzun tecrübe ve uğraşlardan sonra, gün gelecek tüm farklı gruplardan tek dış politika duruşu çıkacak ve herkes için orta yollu makul bir şey etrafında birleşecek ve bölge halklarının istekleri gerçekleşecektir. Mesela ben Uman'da, herhangi bir konuda halkımın bir şey istediğini gördüğümde o yola yöneliyorum. Aynı şekilde bir şeyi yapacak isem ve halkımın ondan hoşnut olmadığını gördüğümde de ondan kaçınıyorum.”⁶⁰²

Körfez ülkeleri ile arasında çeşitli konularda görüş ayrılıklarının olduğu, bu nedenle Körfez Birliği'nin yakın zamanda bölgede uygulamaya geçirilmesi fikrinin

⁶⁰⁰ Nasır Ebu Avn, *Sahafiyyun Balad* s. 305

⁶⁰¹ Nasır Ebu Avn, *Sahafiyyun Balad* s. 379.

⁶⁰² Nasır Ebu Avn, *Sahafiyyun Balad*, s. 221, 256-266.

doğru olmadığını savunan Uman'ın bu siyasetini doğrulayan bir gelişme de yakın zamanda cereyan etmiştir.

2017 Ramazan ayında Suudi Arabistan önderliğinde Bahreyn, Dubai, Mısır tarafından, bazı yasa dışı örgütlere destek verdiği ve İhvan-ı Müslimin üyelerini ülkesinde barındırdığı gerekçesi ile Katar'a deniz, kara, hava yollarını kapatmak suretiyle tüm diplomatik ilişkilerin kesildiği bir abluka uygulanmış, Uman ve Kuveyt bu girişime katılmamıştır. Bununla birlikte krizin çıktığı ilk günlerde Uman Dış İşleri Bakanı Yusuf b. Alevi, barış ve meselenin çözümü için görüşmelerde bulunmak üzere Körfez ülkelerini ziyaret etmiş, krizin diyalog yolu ile çözülmesi için uğraşmıştır.⁶⁰³

Mesele bununla da kalmamış Uman, siyasi geçmişinde yakın zamana kadar görülmemiş bir şekilde bu siyasi krizde Suudi Arabistan'a karşı bir görüntü çizmeden, Katar tarafında yer almıştır. Katar'a ilave uçak seferleri düzenlemiş, Sohar ve Salalah'da iki gemi limanını doğrudan Katar'a sevkiyat için açmak suretiyle Katar'a yönelik oluşan ticari ve ekonomik baskıyı hafifletmeye çalışmıştır.⁶⁰⁴

Genel olarak değerlendirildiğinde; Uman dış politikasının Sultan Kâbus ile birlikte dört dönüşümden geçtiği söylenebilir. Birincisi; *Tevhid-Birlik*: ülke içerisinde birlik oluşturulmuştur. İkincisi: *Tahavvül- Dönüşüm*: güneydeki karışıklıklar beş seneden sonra sona erdirilmiştir. Üçüncüsü; *İnfitah-Açılım*: bu süreçte uzun süren uzletinden çıkan Uman gerek bölgede gerek dünyada büyük bir açılım içine girmiştir. Dördüncüsü; *Tattavvur-Gelişme*: Sosyal, güvenlik ve siyasi alt yapısını tamamladıktan sonra dış politikada gerçekçi ve pragmatik bir siyaset izlemiştir.⁶⁰⁵

Uman dış politikasının bugüne değin pragmatik bir seyirde devam etmesi Sultan Kabus'un kaynaklarda hikmetli lider olarak zikredilmesine neden olurken, Kabus'un herkesle dost ilişkiler kurma siyaseti Abraham Lincoln'ün " Düşmanını hezimete uğratmak istiyorsan en iyi yol onunla arkadaş olmaktır." sözüyle benzeştirilir.⁶⁰⁶

⁶⁰³ مشاورات-بين-قطر-و-عمان-، مباحثات بين قطر وعمان لتعزيز العلاقات الثنائية لتجاوز الأزمة-الخليجية

⁶⁰⁴ موانئ-جديدة-تفتح-، موانئ جديدة تفتح ذراعها لقطر أبرزها عمان والهند ذراعها-لقطر-أبرزها-عمان-والهند

⁶⁰⁵ Hamud b. Abdullah b. Hamud el Vehibi, *Esr el Mevki el Coğrafi ala el Siyasat el Khariciyye li Sultanate Uman 1970-2011*, Uman: Camiat Şark Avsat, 2012, s. 53.

⁶⁰⁶ Linda Papas Funsche, *Uman Fecr Cedid*.s. 270.

6. 2. A. Uman Baharı

Son on sene içerisinde Uman'ın yaşadığı en büyük meydan okumalardan biri Arap Baharı'yla birlikte gelen devrim dalgalarının Uman'a da ulaşmasıyla gerçekleşen gösteriler olmuştur. Arap Baharı'nı diğer ülkelere nazaran, hafif atlatan Uman'da, olayın bu şekilde cereyan etmesinin nedeninin Sultan Kâbus'un uyguladığı diyalog siyaseti olduğu ifade edilmektedir.

İnsanları Uman Baharı'nda sokağa çıkaran, devletin Umanlı gençleri kalifiye olarak yetiştirmede yetersiz kalması, önceliklerin ertelenmesi ve gecikmesi, özel meselelerin kamu yararına olan şeylere üstün tutulması, iktisadi kalkınmanın tam olarak insani kalkınmaya ulaşamaması gibi ana nedenlerdir.⁶⁰⁷

Arap Baharı ya da Arap uyanışı olarak isimlendirilen devrim ayaklanmaları 2011 yılında farklı coğrafi bölgelerde olan Arap ülkelerinde başladı. Tunus'ta başlayan hareket Mısır, Suriye, Libya ve Yemen şeklinde devam etti. Bu ayaklanmaların asıl nedeni yıllarca halkları yok sayarak onları yöneten devlet adamlarını protesto etmektir. Bu açıdan Arap Baharı'nın Uman'daki tezahürü farklıdır denilebilir. Nitekim Umanlı yöneticilerden biri, "Biz Arap uyanışımızı 1970 yılında gerçekleştirdik" demiştir.⁶⁰⁸ Uman'da yaşanan gelişmeler, Sohar'da bir grup göstericinin bir ticari merkezi ateşe vermeleriyle başlayan sürecin akabinde meydanlarda toplanılması ile devam etmiştir. Diğer ülkelerden farklı olarak ne liderin gitmesini ne de rejimin değişmesini isteyen Umanlılar, maaşlarının yükselmesi, yeni iş olanakları, bakanlar kurulundaki bazı bakanların değişmesi ve yolsuzluk yapan kurumların denetlenmesi ile Şura Meclisi'ne daha fazla yetki verilmesini talep etmiştir. 2011 yılı Ocak ve Şubat aylarında gerçekleşen eylemlerde Umanlılar taleplerini bir liste halinde Sultan'a iletmışlerdir. Bu taleplerle bizatihi ilgilenen Sultan, aynı hafta çıkardığı kararnameler ile kabinedeki bazı bakanlarını değiştirmiş ve yeni görevlendirmeler yapılması için emir vermiştir. 2013 Ocak ayı itibariyle en düşük memur maaşı 320 OR olarak belirlenmiştir.⁶⁰⁹ İş imkânlarının yetersizliği ise Körfez ülkelerinin genel sorunu olarak görünmektedir. 2011 yılında yapılan son ankete göre Körfez'de gençlerin %87'si iş bulma konusunda geleceklerinden endişe duyduklarını belirtmişlerdir. Bu soruna önemli sebeplerinden biri Körfez ülkelerindeki eğitim kalitesinin yetersiz oluşudur. Yeni mezun olan bir

⁶⁰⁷ LEVATİYE Sadık Cevad Süleyman, (Ed. Said Sultan el Haşimi), *er Rabi el Umani*, Beyrut: Dar el Farabi, 2013, s. 22-23.

⁶⁰⁸ Linda Papas Funsche, *Uman Fecr Cedid*. s. 292.

⁶⁰⁹ Linda Papas Funsche, *Uman Fecr Cedid*. s. 294-295.

genç iş hayatına atıldığında okuduğu okul ve bölüm iş hayatında başarılı olabilmesi ve bir şeyler üretebilmesi için yetersiz kalmaktadır. Kalifiye eleman yetersizliği Uman'ın da en önemli sorunlarından biridir. Alanında uzman kadroları olmadığı için yabancı iş gücüne ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla uygulanan Umanlılaştırma Politikası da bu anlamda kısmen işlevsiz kalmaktadır. Umanlılaştırma, ülkedeki mevcut yabancı iş gücünü azaltmaya, yeni görevlendirmelerde Uman vatandaşlarının öncelenmesini amaçlayan bir uygulamadır.⁶¹⁰

Arap Baharı'nın Uman'a ulaşmasıyla Maskat, Sohar, Zufar ve Sur'da gösteriler başlamıştır. Göstericiler, sistemde reform talebi, petrol gelirlerinin adil dağıtılması, yolsuzluklarda isimleri geçen bazı şahısların görevlerinden alınması gibi taleplerde bulunmuşlardır. Sultan Kâbus burada hikmet sahibi bir lider olduğunu gösterip tüm güvenlik güçlerini meydanlardan çekmiş ve gözaltına alınanları serbest bırakmış, böylelikle tansiyon mümkün olduğunca düşürülmüştür. Akabinde yolsuzlukta adı geçen tüm bakanlar görevlerinden alınmıştır. Sultan, Uman meclislerine yasama ve takip yetkilerini vermiştir. Bu kararların belki de en önemlisi Şura meclisindeki bazı parlamenterlerin bakan olarak atanmasıdır. Bu kararlar halk hükümette temsil edilmeye başlandı dolayısıyla halkın yeni dönemde Sultan'a güveni daha da arttı. Hükümet göstericilere doğrudan müdahale etmeden takip etmiş, sosyal paylaşım sitelerinde insanların taleplerini ve fikirlerini paylaştıkları platformlar açılmıştır. Aynı zamanda Sultan özel temsilcilerini meydanlara göndermiş, temsilciler göstericilerin aralarından seçtikleri yetkili kişilerle görüşmüştür. Söz gelimi Sohar'da göstericilerden sorumlu yetkili ile Saray bakanı arasında bir diyalog gerçekleştirilmiş, talepler saraya ulaştırılmıştır. Burada şunu ifade etmek gerekir ki, olayların bu kadar kolay yatıştırılmasında Sultanın kişilik olarak halk nezdinde oldukça sevilen biri olmasında büyük bir etkisi vardır.⁶¹¹

Ülke içerisinde bu kadar barışçı ve hoşgörülü bir ortam varken, insanları sokağa çıkmaya iten nedenleri ve halkın öncelikleri arasında gösterilen ekonomik sebepleri anlamak için meseleye daha yakından bakmak gerekmektedir. Uman dünyada 25 sene boyunca %7'nin üstünde büyüyen 12 devlet arasında tek Arap devletidir. Devlet politikasına göre iktisadi kalkınma tek hedef olmamalı bununla doğru orantılı olarak, vatandaşın sağlıklı uzun bir ömür yaşayabilmesi ve sosyal

⁶¹⁰ Linda Papas Funsche, *Uman Fecr Cedid*, s. 299.

⁶¹¹ EL MAHRUKİ Muhammed, (E: Said Sultan el Haşimi), *er Rabi el Umani*, Beyrut: Dar el Farabi, 2013, s. 47-50.

istikrarının da gerçekleştirilmesi anlamına gelen insani kalkınma da gerçekleşmelidir. 1970'den itibaren yapılan büyük kalkınma hamlelerine rağmen 2000'de Uman'da işsizlik oranı %13'tür. Meselenin bir kısmına ışık tutması için başvurulmuş 2009 yılı Arap İnsani Kalkınma Raporu da petrol ülkelerindeki hayali petrol servet oranları ile ilgili sisli bir fotoğraf sunmaktadır. Bu durum Arap ekonomilerindeki vatandaşların altyapı eksikliklerinin göz ardı edilmesine neden olmaktadır. 2000-2010 yılları arası süren refah döneminde uluslararası pazarlarda petrol fiyatlarının yükselmesi hükümet projelerinin çoğalmasa, büyük büyüme rakamlarının gerçekleştirilmesi ve devletin daha önce görülmemiş mali rezervlerin birikmesine neden olurken buna karşın iş arayanların oranı yükselmiş ve kişi başına düşen milli gelir yeterli oranda iyileştirilememiştir.⁶¹²

2011 yılında dönemin ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, Arap Devrimleri'nin yeni başladığı en hassas süreçte Orta Doğu'ya bir dizi ziyaretlerde bulunur. Bu ziyaret kapsamında Uman'ı da ziyaret etmiştir. Kitabında Uman ile ilgili görüşlerini "Uman, ülkesinin büyüme ve gelişiminde kültür ve geleneklerini koruyarak gelişimini dengeli gerçekleştirmiştir" şeklinde ifade etmiştir.⁶¹³

Sonuç olarak Uman Baharı'nı değerlendirmek gerekirse, Uman'da Arap devrimleriyle birlikte yayılan gösteri dalgalarında insanların genel taleplerinin ekonomik kaynaklı olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle gerçekleşen olaylar devlete zarar vermeye yönelik bir eyleme dönüşmeyerek ihtiyaçların karşılanmasına yönelik çabalarla sınırlı kalmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, herhangi bir mezhepsel ya da dini bir grubun bu olayları bahane ederek bir çalışma içine girmeye çalışmaması ve meselenin halledilmesinde tüm Umanlıların aynı amaca yönelik hareket etmesidir. Zira Uman'da devlet ve toplum arasındaki ilişki diğer Körfez ülkelerine bakıldığında karşılıklı anlayış üzerine kuruludur. Aynı zamanda Kabus'un burada lider olarak vasfı öne çıkmaktadır. Zira O, insanların taşkınlık yapmasına neden olabilecek olaylarda, güvenlik güçlerini meydanlardan çekerek ileri görüşlü bir lider olarak hareket etmiştir.

Bir diğer önemli nokta ise, ülkenin geleceğini ilgilendiren bu tarz eylemlerde, Umanlıların şahsi meselelerini buna benzer durumlarda ortaya çıkarmayarak milli duygularla hareket etmeleridir. Meselenin bu kısmında, kabile toplumu olan Uman'da

---

⁶¹² EŞ ŞENFERİ Hatım b. Behit, (Ed: Said Sultan el Haşimi), *er Rabi el Umani*, Beyrut: Dar el Farabi, 2013, s. 29-40.

⁶¹³ Hillary Clinton, *el Khiyarat es Sa'ba*, Çev: Mey Semir, Kahire: Kunuz lilneşr ve tevzi, 2014, s. 177.

dini cemaat yapılanmasının olmaması ve halkı kışkırtacak güce sahip örgütlü grupların yokluğu da burada olumlu bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

SONUÇ

Tez boyunca, Uman Devleti'nde mezhepsel çoğulculuğu oluşturan İbadîler, Sünnîler ve Şîîlerin aralarında çatışma olmadan birlikte yaşayabilme reflekslerine kaynaklık eden faktörler incelenmeye çalışılmıştır. Bir arada yaşama örneğini meydana getiren faktörler; İbadilik mezhebinin rolü, etnik, coğrafi konum, eğitim, devlet kanalıyla yürütülen projeler ve Sultan Kabus'un rolü olarak belirlenmiştir. Ülkedeki bu yapının oluşumunda bu faktörlerin hepsi bir araya gelerek bu tabloyu oluşturmaktadır.

Kâbus dönemine kadar aralıklı olarak devam eden İbadî imameti, kendisinin döneminde fiili olarak kaldırılarak devlet yönetiminde dini nitelikli bir sultanın varlığı sona ermiştir. İmametın siyasi iktidarla bağının kesilmesiyle halk-devlet-siyaset arasında çatışma unsuru olabilecek din-siyaset ilişkisi engellenmiş, bin yıldan uzun bir dönem devam eden bir geleneğin sona ermesinin ardından toplumda oluşabilecek dini boşluğu gidermek adına İslâm Şeriatı devletin yasama merciisi yapılmıştır. İşin bu kısmında ülkede mezhepler arası bir arada yaşama modelinin oluşması, İslâmî hükümlerin mezhepler üstü bir pratikle uygulanıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Farklı mezheplerden kişilerin diğer mezhepler hakkında uygunsuz ve tahrik edici konuşmalar yapması kanunlarla kati bir şekilde cezalandırılmaktadır.

Bunun yanı sıra altı çizilmesi gereken husus bugünün Uman devleti İbadî mezhebinin öğretilerine göre yönetilmemektedir. Uman'da İbadilik ve öğretileri bu mezhebin müntesipleri tarafından halen varlığını sürdürürken devlet dini meselelerin uygulanışı ile devlet yönetimini birbirinden ayırmıştır. Bu yönü ile Uman devleti için kısmi laik bir devlet yapısına sahip olduğu söylenebilir. Zira İbadiler, adil imam inancına sahip bir mezhep olarak, imamın seçilmesi vb. diğer şartların gerekliliğine halen inanmaktadırlar. Bu açıdan ülkeyi idare eden sultanlarının adil olduğuna inandıkları için, akidevi inançları olan imametın varlığını da bu meyanda zaruri görmemektedirler. İbadilere göre, adil olan bir yöneticinin varlığında lidere itaat vaciptir. Bu nedenle İbadiler'in ilk ortaya çıkış düşünceleri adil imam fikri üzerinden başlamış dahi olsa günümüz itibari ile bu akidelerini adil olarak yönetildiklerine inandıkları ve içinde buldukları şartlarda dini arka planlı bir imamın devlet idaresinde tam yeterli olamayacağını da gördükleri için sultanlıkla yönetiliyor olmaktan dolayı rahatsızlık içinde olmadıkları anlaşılmaktadır. Bu yönüyle ülkedeki

diğer mezheplerle birlikte aynı kanun ve uygulamalara tabi tutulan İbadiler, ülkede yaygın ve en köklü mezhep olmalarına rağmen hem yönetime hem de diğer mezhep müntesiplerine karşı saygı ve hoşgörü içerisindedirler. Ülkedeki Şii ve Sünni toplulukların da İbadiler gibi barış ve hoşgörü ortamının sürdürülmesinde aktif oldukları da burada göz ardı edilemez.

Çeşitli etnik yapıları bünyesinde bulunduran Uman'da farklı mezhepler gibi farklı ırklardan gelen birçok gruplar bulunmaktadır. Uman vatandaşlığı kavramıyla tek payda da buluşturulan farklı etnik gruplar ülkede azınlık olarak yaşamadıkları için yeni bir arayış içine girmemişler ülkedeki bu uyum ortamına katkı sağlamışlardır. Ülkenin dar coğrafi ve stratejik konumu nedeniyle Uman hem ülke içinde hem de ülke dışında aktif ve taşkın bir siyaset izlememektedir. Bu izlediği dış politika Uman'ın ülke içindeki farklı etnik yapıları korumak istemesinden kaynaklanmaktadır. Uman'ın bulunduğu bölgede İran başta olmak üzere Suudi Arabistan, Yemen, Kuveyt ve diğer ülkelerle iyi ilişkiler içerisinde olması, bu ülkelerle olan ilişkilerinin bozulmamasından kaçındığı için değil, kendi iç istikrarını tehlikeye atmak istememesindedir. Ülkesinin ekonomik ve siyasi şartlarını da göz önünde bulundurarak pragmatik bir siyaset takip eden Uman yönetimi bu yönü ile diğer Müslüman ülkeler tarafından eleştirilmektedir.

Eğitim ve öğretim konusunun sosyal bir rol olduğu düşünüldüğünde Uman'da eğitim kurumlarında verilen eğitim ile ders kitaplarında okutulan müfredat herhangi bir mezhep esasına göre değil, temel İslam prensiplerine göre işlenmektedir. Eğitim öğretim hayatının her aşamasında ciddi bir İslami eğitim verilmektedir. Verilen bu eğitimde bir mezhebin öncelenmesi ya da bir mezhebin ötelenmesi söz konusu değildir. Ayrıca tezde başlık olarak işlenilmeyen ekonominin rolü de bu ortamın oluşumunda bir faktör sayılabilir. Zira Uman diğer Körfez ülkelerine nazaran petrol geliri az olmasına rağmen güçlü bir ekonomiye sahiptir. Uman bu yönü ile refah seviyesi olarak müreffeh bir ülke sayılabilir. Şüphesiz müreffeh bir yaşamı olan ülke insanların bu ortamı korumak için çaba sarf etmeleri de son derece doğaldır.

Uman'ın ümmeti ilgilendiren meselelerde sessiz kalması hususunda ise, bu devletin benimsediği bir dış politika duruşudur. Bunun arkasında İbadilik ya da diğer mezheplerin itikadi inanışlarından müteşekkil bir dini arka plan yoktur. Sultan Kâbus her halukarda savaşmadan diyalog yolu ile meselelerin çözümünü savunmaktadır. Bu nedenle silahlı çatışmalar ve bölgesel krizlerde sadece arabuluculuk rolü oynamayı tercih etmektedir.

Dönemin ve şartların da etkisiyle oluşmuş bu fotoğrafın bundan sonraki yıllarda da bozulmadan aynı şekilde sürdürülebileceği iddia edilmemektedir. Zira zaman içerisinde, siyasi atmosferin değişmesi, ekonomik kaynakların azalması ve bölgesel büyük dönüşümlerin de etkisiyle Uman'ın da çevresel değişikliklerden etkilenmesi muhtemeldir. Fakat Umanlılar, sahip oldukları bu istikrar ortamından vazgeçerek, mezhep temelli çekişmelerin bu topraklara gelmesini ne istemektedirler ne de buna ihtimal olarak bakmaktadırlar.

Uzun süren bu istikrarlı tablonun bundan sonraki yıllarda da devam edebilmesi için Umanlıların önünde büyük riskler ve engeller bulunmaktadır. Bunların birincisi hala petrole dayanan ekonomisi ile son zamanlarda düşen petrol fiyatlarının sebep olduğu bütçe sarsıntılarıdır. Uman'ı orta ve uzun vadede sıkıntıya sokacak ve gelecek günlerde endişelendiren en büyük diğer sorun, yüksek geri dönüşümlü ekonomik girdi projelerini hızlı bir şekilde yürürlüğe sokamamalarıdır. Zira ülkenin büyük projelerinde daha önce proje yönetmiş, büyük sorumluluklar almış, yetişmiş personeli bulunmamaktadır. Bir diğer ifade ile Uman'ın en büyük sorunu büyük ekonomik projelerin hayata geçirilmesinde kalifiye eleman sıkıntısıdır. Bu durum, hala Uman'ı yabancı iş gücüne muhtaç durumda bırakmaktadır.

Son yıllarda Arap ülkelerinde yaşanan değişimlerden sonra daha fazla gündeme gelen özgürlük ve fikir hürriyeti konuları Uman'da da yeni nesil gençler arasında en çok konuşulan ve talep edilen olgular arasındadır. Gençler, tam teşekküllü sivil bir anayasa, basın ve medya özgürlüğü, güçlü bir parlamento, yolsuzlukların denetlenmesi gibi bir takım zaruri ihtiyaçlarına cevap istemektedirler. Gelecek günlerde petrol fiyatlarının daha da düşmesiyle doğru orantılı devam edecek işsizlik oranlarının yükselmesi ve hükümetin bu ihtiyaçlara yeterli cevabı verememesi de bir başka ciddi meydan okuma olarak karşımıza çıkmaktadır.

EKLER

EK 1

HUSEYN ALİ EL HİLALİ
BAŞSAVCILAR BAŞKANI
BAŞSAVCI
12/12/2016
BAŞSAVCILIK BİNASI
MASKAT

1-S: 10-12-2016 tarihinde BAŞSAVCILIK YÜKSEK KURULU tarafından bir basın bildiri yayınlandı. Bildiride mezhepler üzerinden konuşarak halkı kin nefret ve ayrılığa teşvik ya da tahrik etmenin cezası yeniden hatırlatıldı. Özel olarak yakın zamanda meydana gelen bir hadiseden dolayı mı bu bildiri yayınlandı yoksa mutlak olarak bu ve buna benzer bildirimler kısa aralıklarla yayınlanıyor mu?

C: Son zamanlarda sosyal medya yoğun olarak hayatımıza girmiş durumdadır. Bu nedenle insanlar sosyal medya üzerinden paylaşılan videolar ve yazılar nedeniyle kendi ellerinde olmadan radikal ve aşırı duygulara maruz kalmaktadırlar. Kimi zaman bazı insanların bu tahriklerden etkilendiği söz konusu olabilmektedir. Özellikle içinden geçtiğimiz bu süreçte insanların bilinçlendirilmesi ve buna benzer tahriklere kapılmamaları için bu tarz bildirimleri zaman zaman yayınlıyoruz.

2-S: Uman'da mezhepsel bölücülüğün yahut ayrımcılığın kanunlarda ilk yasaklanması hangi tarihtedir?

Bu husus ceza hukukuna ilk defa 1974 yılında girmiştir. Ayrıca Sultan Kâbus aynı sene Milli Bayram nedeniyle yaptığı konuşmasında bu konuya değinmiştir. Akabinde de kanunlarda suç olarak tanımlanmıştır. Yine aynı şekilde yakın zamanlara tekabül eden 2011 yılında Sultan Kâbus Meclis açılışında da yine bu konuya değinmiştir. Mezhep fanatikliği yapmak kesinlikle yasaktır ve uzak durulması gereken bir davranıştır şeklinde konunun hassasiyetini bir kez daha belirtmiştir.

3-S: Bir hukukçu olarak siz Uman'daki mezhepsel çeşitliliği ve 'bir arada yaşama örneğini nasıl yorumluyorsunuz?

C: Uman farklı mezheplerin olduğu bir ülkedir. Tüm İslâmî mezhepler bu ülkede mevcuttur. 'Ülkede hoşgörü var mı?' sorusunun en büyük delili camilerdir. Camileri

ziyaret ederseniz bu sorunun cevabını kendi gözlerinizle görebilirsiniz. Bu manzara en büyük delildir.

4- S: Uman özellikle bölgesel olarak baktığımızda diğer Körfez ülkelerinden mezhepsel hoşgörü özelliği ile ayrılıyor. Sizce bunun nedeni nedir?

C: Uman'ı diğerlerinden farklı kılan belki de en önemli şey adaletin bu ülkede tam manası ile uygulanmasıdır. Kanunlar herkes için eşittir. Grup ve mezhepler arasında herhangi bir kayırmacılık söz konusu değildir. Uman'da her grup içinde farklı ırk ve mezheplerden insanlar vardır. Bu tabiidir. Bu tarz bir ayrımcılık yapılması söz konusu değildir. Kabilecilik ve mezhepsel bir ayrıcalık olmadığı için insanlar arasında dayanışma ve birlik oluşmuştur.

5-S: Peki mezhepsel bölücülük yahut propaganda yapılması halinde ne oluyor?

C: Direkt hapse atılıyor. Bu konu gayet net ve kanunlar keskin. 'Peki genel olarak yargı süreci nasıl işliyor ülkede?' sorusuna şu şekilde cevap vermek mümkün; bir kişi bir suç işlediği zaman onu tutukluyoruz ve karakola alıyoruz. Bu süreç içinde töhmet altında olan bu kişi soruşturma geçiriyor. Soruşturma sürecinde hal ve hareketlerine bakılıyor ve sorgulama sonucunda söyledikleri kayıt altına alınıyor. Pişman olması halinde hapishaneye göndermiyoruz. Eğer aynı suçu yeniden işlerse bu kez direkt hapse atılıyor.

6-S: Uman'da kamu görevlendirmelerinde mezhepsel bir ayrıcalık söz konusudur?

Görevlendirmede mezhepler arası bir ayrımcılık, bir fark kesinlikle söz konusu değildir. Anayasa Başkanlığı'nda da tüm mezheplerden çalışanlar vardır. Bu bizatihi Sultan tarafından yürütülen bir politikadır. Sultan kabileler arasında eşittir. Her sene belli kabileleri ziyaretlere gider. Sultan herkesi kucaklar, herkese eşit davranır. Hükümet bakanlarının kökenlerine bakarsanız anlarsınız her kabilede görevlendirmeler vardır. Uman'da kabilelerin herhangi bir siyasi nüfuzu yoktur. Uman'da kanunlar uygulanır. Temyiz yoktur. Bir suç işlendiğinde ne kabile ne şeyh ne de bir başkası devreye girer. Direkt anayasa mahkemesi devreye girer. Mezhepsel sorunlar ceza hukukuna girdiği için Anayasa Mahkemesi devreye girer. Başsavcı kontrolünde ceza mahkemesine gidilir.

7-S: Bize Uman'da yargının nasıl işlediğinden bahsedebilir misiniz?

C: Anayasa mahkemesi yani yüksek mahkeme, davaları ilk etapta gizli tutar. Bu pişmanlık süresidir. Başsavcılık direkt dava açmaz. Başsavcılık davaları dava açılmadan halletmeye çalışmaktadır. Peki bu ne demektir? Biz Uman'da başsavcılık modelini uyguluyoruz. Ben günde 150 dava okuyorum. Biz suçlu ile anlaşıyoruz. Barışıyoruz, barıştıırıyoruz. Başsavcılığın 30 gün içerde tutma hakkı var. Mesela para sahtekârlığında 10 sene hapis cezası vardır. Biz böyle bir suçun işlenmesi halinde kişiyi içeri alıyoruz, korkutuyoruz. Dava açılmadan ve mesele büyümeden önce bu 30 günlük süre içerisinde konuyu çözmeye çalışıyoruz. Biz ülkemizdeki bu başsavcı modelini KİK'de önerdik. Çünkü bu örnek başarılıdır. Bunu biz ülkemizde tecrübe ederek gördük. Uman hapishanelerinde hali hazırda 1400 tutuklu vardır. Bir başka örnek; Mesela Uman'da yabancıların sorgulaması ile ilgili ülkenin kendi iç kanunları vardır. Yurtdışından kanun gelmez, yazı gelmez. Uman bunları uygulamaz. Kendi kanunlarını yabancılarla da uygular. Bu ülkenin iç sorunudur, iç uygulamasıdır. Uman'da tüm yargı organları direkt Sultan'a bağlıdır. Hiçbiri birbirine bağlı değildir. Bunların başkanları da Sultan tarafından atanır. Ülkede idam cezası da uygulanır. Buna önce kadı hüküm verir. Daha sonra dosya müftüye gider. Aynı şekilde orada bir komisyon tarafından dosya incelenir. Daha sonra dosya Yüksek Mahkemeye sunulur. Burada mahkeme ister kararı onar ya da iptal eder. Onaması halinde son karar için dosya Sultan'a çıkar. Daha sonra karar infaz edilir.

ALİ BİN HİLAL EL ABRİ
SULTAN KÂBUS ÜNİVERSİTESİ
İSLÂMÎ İLİMLER BÖLÜMÜ FIKIH HOCASI
(Ülkede araştırmacı olarak bulunduğum süre içerisindeki danışman hoca)
08/12/ 2016
ÜNİVERSİTE KAMPÜSÜ
MASKAT

1-S: İlk olarak üniversiteden başlayalım. Bize biraz üniversitenin yapısından bahseder misiniz?

C: Üniversite 1986 yılında açılmıştır. Açıldığı sene mevcut bulunan fakültelerden biri de Eğitim Fakültesidir. İslâmî İlimler bölümü Eğitim Fakültesine bağlıdır. İslâmî İlimler Bölümünde üç tane ana bilim dalı vardır. Bunlar Din Usulü, Fıkıh Usulü ve İslâm Eğitimi Bilimleri bölümleridir. Zaman içerisinde ülkenin ihtiyaçları doğrultusunda Eğitim Fakültesine daha fazla ehemmiyet verilmiştir. İslâmî İlimler bölümünde okuyan öğrenciler İslâmî İlimler eğitiminin yanı sıra buradan formasyon eğitimi de alarak öğretmenlik için yetiştirilmektedirler. Öğrenciler ilkokuldan liseye kadar değişik merhalelerde öğretmenlik yapabilecek seviyelerde yetiştirilirler. Diğer yandan bu bölümde yüksek lisans eğitimine geçecek olursak eğer; Fıkıh Usulü ve Din Usulü bölümlerinde öğrenciler yüksek lisans yapabilmektedirler.

2-S: İslâmî İlimler bölümünde hangi dersleri okutuyorsunuz?

C: Burası Eğitim Fakültesi olduğu için mesleki bazda da eğitimler veriyoruz. Yani öğretmenlik ile ilgili dersler, sunumlar da derslerin içerisinde. Fakat İslâmî İlimler’de neler okutuyoruz sorusunun cevabı olarak ise; Din Usulü, Fıkıh, Karşılaştırmalı Fıkıh, Hadis, Tefsir, Akide vb. Ben Karşılaştırmalı Fıkıh hocasıyım ve 20 seneden beri bu ilmi öğretiyorum. Bu süreç içerisinde Siyer, Fıkıha Giriş, Ceza Hukuku, Aile Sistemi, Cinayet Fıkıhı, Şeriat Esasları gibi dersler okuttum.

3-S: İslâmî Mezheplerin okutulduğu ders olan karşılaştırmalı fıkıh derslerinizi nasıl işliyorsunuz?

C: Biz okulda tüm İslâmî mezhepleri İbadîlik mezhebi ile birlikte öğretiyoruz. Aynı şekilde İbadîliği de diğer mezheplerin yanında bir mezhep olarak öğretiyoruz. Okulda değişik mezheplerden öğrenciler var. Mezhep çeşitliliği var. O nedenle bu şekilde bir yöntem izliyoruz. Ben karşılaştırmalı fıkıh hocasıyım. Ben tüm mezhepleri okudum ve tüm mezhepleri de okutuyorum. Bu arada bir şey söylememiz gerekiyor: Bizim okulumuzda sadece İbadîlik uzmanı sadece diğer mezhep uzmanı diye bir şey yoktur. Böyle bir ihtisas yoktur. Böyle bir uzmanlık için oluşturulmuş program da yoktur. Kim mezhepleri okumak isterse karşılaştırmalı olarak tüm mezhepleri okur. Burada bir mezhebin ön ya da diğerinin son olması yahut birinin daha önce okutulması diye bir şey yok. Biz mezhepleri fıkıh ekolleri olarak ele alıyoruz ve bu bakış açısı ile okutuyoruz.

4-S: Öğrenciler eğer bir alanda örneğin bir mezhepte uzman olmak isterlerse nasıl oluyor? Bu alanda Yüksek Lisans yapma şansı olmuyor mu?

C: Hayır biz yüksek eğitimde de mezhepleri karşılaştırmalı okutuyoruz. Bizde özel bir ihtisas alanı yok. Hiçbir mezhep için yok. Buna izin yok. Çünkü buna gerek de yok. Eğer bir kişi isterse kendisi okuyabilir. Herkes kendisini geliştirebilir.

5-S: Bir kavram üzerinden bir mezhep üzerinde derinleşme şansımız yok mu?

C: Mesela diyelim ki, İbadîler'de akide yahut İbadîler'de Allah'ın sıfatları. Bu başlıklarda işlenen konularda da biz karşılaştırmalı boyutu ile öğrenciyi yönlendiriyoruz. Biz bir mezhebin öğrencinin sadece ana gündemi olmasını tavsiye etmiyoruz. Zira İbadîlik mezhep olarak kapalı olmamayı ister, diğer tüm mezhep ve ekolleri de okumayı ve anlamayı ister. Hal böyle olunca da bunu biz programlarımızda da bu şekilde uyguluyoruz.

6-S: Sizce İslâmî İlimler bölümünde yoğun bir müfredat var mı?

C: Eğitim Fakültesi olduğumuzu daha evvel de söyledim. Burada işin mesleki kısmı da işin içinde olduğundan dolayı bence olması gerektiği kadar bir müfredat var. Öğrenci mesleki yaşantısında ihtiyacı olacak birçok şeyi buradan öğrenip mezun oluyor. Burada mezun olan hocalar İslâmî İlimler hocası oluyor. Biz İslâmî İlimler bölümü olarak öğrenciyi dört sene içinde gerekli tüm İslâmî dersleri veriyoruz, öğrenci aynı zamanda mesleki temelde diğer dersleri de bu 4 sene içinde alıyor. Bir nevi formasyon derslerini de bu zamanda alıyor diyebiliriz. Son sene de okullara gönderiliyorlar ve okullarda staj görüyorlar.

7-S: Üniversitenin çalışan personelin mezhepsel durumları nasıldır? Yabancı hocaların istihdam edilmesinde mezhepsel bir hassasiyet var mı?

C: Uman ilk kurulduğu günden bu yana mezhep esasına uygun bir devlet olarak kurulmamıştır. Bu nedenle Uman deyince insanların aklına İslâm ve Müslümanlar gelir. Buradan hareketle üniversitenin beşerî altyapısı şu şekildedir; kişilerin burada çalışmak için esas alındıkları noktalar onların dinleri yahut mezhepleri değildir. Uman, çoğulcu mezhep yapısına sahip bir ülkedir. Mezhepler arası bir ayrımcılık yahut ayrıcalık söz konusu değildir. Sadece mezhepsel değil, ırksal, dilsel, renksel ve cinsiyet açısından da herhangi bir önceleme yahut öteleme söz konusu değildir. Bu durum bizim okulumuza İslâmî İlimler Bölümüne de prensip olarak yansımıştır. Okulumuz kapılarını Arap ülkelerine yahut Arap olmayan ülkeler de dahil olmak üzere herkese açmaktadır, bu ilk açıldığı günden bugüne bu şekilde devam etmektedir. Okulda; Sudan, Mısır, Tunus, Ürdün, Cezayir, Irak, Filistin gibi birçok farklı ülkeden hocalar istihdam edilmektedir. Bizim İslâmî Bilimler Bölümünde ise Tunus, Ürdün, Suriye, Mısır, Almanya ülkelerinden hocalar vardır. Bu durum tek bir mezhepten hocaların seçilmediğinin en bariz göstergesidir. Diğer yandan eğitim müfredatına gelince; İslâmî İlimleri biz geniş İslâm Şeriatı şemsiyesi altında öğretiyoruz. Karşılaştırmalı fıkıh okutuyoruz, herhangi bir mezhebin baskısı yahut gölgesi ile bu ilim dalını öğretmiyoruz. Ülkenin çoğunluğunun tabi olduğu mezhep İbadî mezhebi olmasına rağmen biz bunu herhangi bir şekilde öncelemiyoruz. Diğer mezhepleri de ötelemiyoruz.

8-S: Siz bir akademisyen olarak Uman'da mezhepler arası sorunsuz birlikteliği nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce bu tablonun oluşmasına neden olan faktörler nelerdir?

C: Biz İslâm akidesine şeriatına asıldan bağlıyız. Asıl önemli nokta burası. Çünkü biz şöyle inanıyoruz; kim ben Müslümanım derse bizim için ölçü budur. Müslüman olması bizim için bu anlamda İslâm şemsiyesi altına girmesi anlamına gelmektedir. Bu konuda Merhum İmam Salimi'nin bir sözü vardır;

ونحن لا نطالب العبادة فوق الشهادة

ومن أتى بجملتين لا إله إلا الله محمد رسول الله قلنا اخواننا وحقوقه علينا

(Biz şehadetin ötesinde bir ibadet talep etmiyoruz. Kim ki iki cümleyle “Allah birdir, Hz. Peygamber de onun elçisidir” derse; o bizim kardeşimizdir ve onun hakkı bizim üzerimizdir.)

9-S: Umanlı İbadî bir âlim olarak İslâm Mezhepleri hakkındaki görüşlerinizi genel olarak anlatır mısınız?

C: Tüm İslâmî İlimlerin ana kaynağı birdir. Tüm mezhepler kaynaklarını tek olan Kur'an'dan almışlardır. Tüm mezheplerde usul-i din birdir. Din esasları da birdir. İslâm farzları da birdir. İslâm'ın erkânı olan konular da birdir. Daha sonra insanlar arasında hilaf lar başlamıştır. Bir mezhep ne kadar farklı olursa olsun ne kadar çok araştırma yapmış yahut değişik şeyler düşünmüş olursa olsun, İslâm tektir, kaynağı da tektir. O nedenle sen şimdi burada bir İbadî âlimin evine yahut kütüphanesine gittiğin zaman tüm İslâm külliyyatını bulursun. Çünkü aksi yıllardan beri süregelen geleneğin bir kısmını atmak yahut görmezden gelmek anlamına gelir. Bu sadece şu anda böyle değildir bu eskiden beri İbadîler'de böyledir. İbadîler her zaman diğer mezheplerin fikir ve görüşlerine açıktırlar.

10-S: Sultan Kâbus Üniversitesi'nde Eğitim Fakültesi içinde İslâmî İlimler Bölümü var. Ayrıca Maskat'ta sizin dışınızda Şeriat Fakültesi adında bir Enstitü daha var. İki arasında fark nedir? Kurulma amaçları ve hali hazırda kullanılma amaçları aynı mıdır?

C: 1986 yılında Kâbus Üniversitesi'nde İslâmî İlimler bölümü açılmıştır. O zamandan bu zamana değ in burada okullara hoca yetiştirilmektedir. Burada biz din eğitimi verecek hoca mezun ediyoruz. Diğer okul ise, daha yoğun İslâmî İlimler Eğitimi veriyor. İslâmî İlimlerin hemen hemen her alanı ile ilgili daha derin bir alt yapı alan öğrenciler ek olarak akideden fıkıha ve da'veye kadar birçok İslâmî derse tabi tutuluyorlar. Diğer Şeriat Fakültesinde şu ana değ in yüksek lisans eğitimi de henüz açılmamıştır. Öğrenciler orada sadece lisans alanında eğitim almaktadırlar. İki kurum arasında karşılıklı bir dayanışma vardır. Şeriat Fakültesi olarak bilinen bu kurum 1970'lerde açıldığında amacı vaiz ve yargı elemanı yetiştirmektir. Daha sonra gelişti ve İslâm Şeriatı ve Hukuk olarak isim değiştirdi. Okul bünyesinde yargıya personel sağlayan alan olan hukuk bölümü oradan ayrılarak Sultan Kâbus Üniversitesine Hukuk Fakültesi ismiyle intikal etti. Yani orada şu anda sadece Şeriat Fakültesi bulunmaktadır. Yüksek okul seviyesinden fakülte seviyesine çıkan Şeriat Fakültesi şu anda Uman'da yoğun İslâmî İlimler veren bağımsız bir fakültedir.

11-S: Ülkenizde yargıda İslâm Hukuku ağırlıklı olarak uygulandığı için yargı kurumlarında görev alacaklar İslâmî İlimler Fakültesinden mi yoksa Hukuk Fakültesinden mi seçilmektedir?

C: Önceden bildiğiniz gibi insanlar İslâmî İlimler öğrendikten sonra ilim halkaları ve meclisleri ile hocalardan ilim almak yöntemiyle hâkim, yargıç oluyor ve buna benzer alanlardaki boşlukları dolduruyorlardı. Daha sonra Sultan Kâbus'un gelmesi ile yargıya personel yetiştirilmek üzere az önce üzerinde konuştuğumuz okul açıldı. Bu okul aslında çok derinlemesine İslâmî ilimler okutmanın yanı sıra talebeleri İslâm Hukuku alanında da kapsamlı bilgi sahibi oluyordular. Dolayısıyla bu okuldan mezun olanlar da yargıda görev alabiliyordu. Daha sonra Sultan Kâbus Üniversitesi bünyesinde Hukuk Fakültesi açıldı ve orada verilen eğitimin hukuki kısmı hukuk fakültesine aktarıldı. Şu anda yargı personeli hukuk fakültelerinden alınmaktadır.

12-S: Hukuk bölümünde neler okutuyorsunuz?

C: İslâm Şeriatı esasına giren maddeler okutuyoruz. Bireysel meseleler, ceza hukuku, ticaret ve buna benzer tüm alanları konu alan dersler okutuyoruz. Tüm fıkıh konularını okutuyoruz; buna istinaden modern hukuk kurallarına giren dersler de okutuluyor.

13-S: İslâmî İlimler hocası olarak ülkenizin sosyolojik atmosferini nasıl değerlendiriyorsunuz?

C: Biz Umanlılar olarak kendi hakkımızda konuşmayı pek tercih etmiyoruz. Bırakalım insanlar bizim hakkımızda konuşsunlar. İnsan kendi yüzünü göremez ama karşındaki insan senin yüzünü görebilir. Mümin müminin aynasıdır. Biz kendi kendimize kendimizi değerlendirmeyelim. Allah ayaklarımızı doğrudan sabit kılsın. Hocalarımızdan ve şeyhlerimizden, özellikle İbadî hocalarımızdan ve bize aktarılan yazılı kültürümüzden biz diğer insanlar ile bir arada yaşamayı kültür olarak öğrendik. Bunu biz sadece okuma yolu ile değil yaşama yolu ile tecrübe ettik. Genel olarak İbadîlerin diğer insanları ve mezhepleri kucakladığı bir kültürün varlığından bahsetmek yerinde ve mümkündür. İslâm'ın birliğini korumak, tevhid kavramına vurgu yapmak ilk günden bugüne değin bizim takip ettiğimiz bir noktadır. Basra'da Cabir b. Zeyd ile başlayan ilk günlerden bugünlere bu çizgi bu şekilde devam eder. Onlar bu çizgiyi bu şekilde çizmişlerdir. 1400 seneden beri Uman, herhangi bir mezhep savaşı yahut buna benzer bir karışıklığın içinde yer almamıştır ve böyle bir şey Uman'da olmamıştır. Bu ülkede Şiî'ler de Sünnîler de bulunmaktadır. Herhangi bir mezhebin kitabı yakılmış değildir. İbadîler var diye diğer mezheplerin varlıkları inkâr da edilmemiş, bundan dolayı bir rahatsızlık da duyulmamıştır. Bugün bir İbadî bir başka mezhep müntesibi ile İbadî kimliği ile yahut İbadîlik için tartışmaz. Böyle bir amaçları da hedefleri de istekleri de yoktur. Çünkü buna gerek de yoktur. Bir İbadî kalkıp bir başkasına şunu demez; neden namazda ellerini bu şekilde bağladın? Neden böyle durdun? Neden bu konuda böyle düşünüyorsun? İtikadını düzelt! Şöyle ya da böyle düşün-davran gibi ifadeler asla sarfedilmez. Böylesi bir yaklaşım şekli bizim mezhebimizde yoktur. Takip ettiğimiz yöntem ve usûl budur. Eğer bir yerde bir yanlış görürsek, elbette ki bu hatanın düzeltilmesi için delil ile gelir bunu gösterir ve hata yapan kişinin farkına varmasını sağlarız. Ama bunda da biz hatayı göstermekle sorumluyuzdur, ısrarda ve icbarda değil. Aslında hayat üç şey üzerine kuruludur.

1-Marife: Bir insan bir şeyi bilmek için onun hakkında marife sahibi olmak zorundadır. Bu sadece İslâmî İlimler için değil, hayatın tüm alanlarında bilginin yolu o şeyle ilgili olarak marifet sahibi olmaktan geçmektedir.

2-Taaruf: Bilen bir insan karşısındakini tanımak ister. Tanımak istemelidir. İnsan kendisinin ne olduğunu bazen karşısındakinin ne olduğunu anladığında da bulabilir. Bu anlamda hayat aslında bir nevi tanışma üzerinde ilerlemektedir.

3-İtiraf: Diğer iki adımdan sonra bu aşama gelir. İnsanlar inandıklarını tanıştıkları insanlara itiraf ederler. Bundan dolayı bir şey içine düşmezler. İtiraf hayatın içinde bir merhaledir. Sen kendi mezhebini söyleyebilirsin bu bir itirafıdır. Eğer insanlar kendi içlerinde olanları itiraf ederlerse ancak o zaman başka insanların da itiraflarını kabul edebilirler.

Yani sonuç olarak insanların doğal olan hayatı doğal bir şekilde yaşayabilmeleri için, kapsamlı bir sistem ile yönetilmeleri gerekmektedir. İnsanların tek mezhebe ya da bir kişinin inanışına göre yönetilmesi mümkün de değildir. Ya da birilerinin çıkıp iddia ettiği gibi bağımsız bir şekilde yönetilmek vs. bunlar mümkün olan şeyler değildir. İnsanlar kapsamlı İslâm Şeriat Prensiplerine göre yönetilmelilerdir. Makasıd-ı Şeria beştir. 1-Dinin Korunması. 2-Nefs'in Korunması. 3-Namusun korunması. 4-Malın Korunması. 5-Akidenin Korunması. Umanı iyi tanıyan ve anlayan bu esasların mevcut olduğunu görecektir.

**ŞEYH KEHLAN BİN ALKHARUSİ
MÜFTÜ YARDIMCISI
14/12/2016
EVKAF BAKANLIĞI BİNASI
MASKAT**

1-S: Önemli bir kurumun temsilcisi olarak siz Uman'da ki 'bir arada yaşama örneğini' nasıl değerlendiriyorsunuz?

C: Uman'da İslâmî mezhepler ve hatta diğer din müntesipleri arasında barış içinde yaşama pratiğinin bir usulü var. Evet, bir arada yaşama örneği ülkemizde bir pratik ve bu bir kültür; ama aynı zamanda belli başlı usullerden de destek almaktadır. Bu usuller bana göre belli maddelerden oluşmaktadır. 1-Kimlik 2-Din

1- Kimlik: Uman ilk oluştuğu günden bu yana bağımsız ve egemen bir ülkedir. Devlet mefhumu, bağımsızlık mefhumu, egemenlik mefhumu Uman'da İslâm öncesinden beri var olan kavramlardır. Öyleyse biz bağımsız ve egemenliğe sahip bir devletin varlığından bahsediyoruz. Yani bu devletin iktidar pratiği, yöneten ve yönetilenler arasında bir ilişki, ülke yönetiminde bir düzen ve aynı zamanda civar ülkelerle devam eden dış ilişkiler sisteminden bahsediyoruz demektir. Kimlik dedik, Uman kimliğinin bir kısmını coğrafi konumundan almaktadır. Bu ne demektir; bir yanı Arap yarımadasından, güneyde Yemen'den ki -Yemen kadim bir medeniyettir-, aynı şekilde kuzeyde İran, -aynı şekilde- İran çok köklü kadim bir tarihtir. Diğer yüzü Hint Okyanusu ile Hint yarımadasına bakar. Böyle bir coğrafi konum üzerinde ve bağımsız bir devlet yapısına sahip bir ülkede Uman insanının kimliğinin oluşmasında bu çok eski kadim ve köklü ülkelerle komşuluğunun etkileri de bulunmaktadır. Bu önemli ülkeler ile olan komşuluğu Uman'ı başta komşuları olmak üzere birçok ülke, toplum, kültür ve milletlere açık bir ülke yapmıştır. Bu önemli konum beraberinde ilişkileri, ticareti alım satım, gidip gelmeyi doğurmuş ve bir sinerji oluşmuştur. Uman işte böyle bir ortam içinde köklü bir devlet olmuştur. Devlet kavramından bahsediyorsak o zaman yurttaşlık kavramından bahsediyoruz demektir. İnsan hakları eşitliği, fırsat eşitliği, karşılıklı saygı, diğerine karşı açılım tüm farklı mezhepler buna girmektedir. Umanlılar değişik ülkelere seyahat ederler yahut Uman'a başka devletlerden insanlar gelir. Bu insanların tabii halidir. Bu tabii halin beraberinde gelişen bazı farklılıklar da olabilir. Peygamberimiz zamanında, Uman'a İslâm Risaleti gönderildiğinde bu risalet buraya, bir devlet olarak görüldüğünden gönderilmiştir. O dönemde Uman Abd ve Ceyfer Culande kardeşler tarafından yönetiliyordu. Bu devlet olma yapısını anlamamız açısından önemli bir noktadır. Diğer nokta ise dindir.

2- Din: Din aslında başlangıç noktasıdır. Çünkü Hz. Peygamber risaleti gönderdiğinde Uman'ı bağımsız ve egemen bir ülke olarak görmüştür. Umanlıları da bir hüviyetleri olan halk olarak görmüştür. Mektup iki kardeşe ulaştığında, mektubu okumuşlar ve aralarında istişare etmek üzere toplanmışlardır. Amr b. As'dan Peygamber'in ne söylediğini dinlemişlerdir. Aralarında konuştuktan sonra devlet ve hükümet olarak İslâm'a girmek üzere karar almışlardır. O dönemde Hz. Peygamber'in risalet gönderdiği devletlere baktığımızda; Mısır, Yemen, İran, Roma ve Uman'dır. Bu ne demektir; bu ülkelerin hepsi köklü ve devlet geleneği olan ülkelerdir. Uman da bu ülkelerden biridir.

Diğer yandan şunu düşünelim; karşılıklı saygı, komşularla güzel ilişkiler kurmak, herhangi bir dinden ve mezhepten ne olursa olsun bir insanla iyi ilişkiler kurmak, alışveriş yapmak ticareti geliştirmek. Tüm bunlar İslâm ile bağdaşmayan şeyler midir? Bunlar İslâm ile bağdaşan şeylerdir. Bu nedenle din yani İslâm bunu daha fazla artırmıştır. Bu sadece Uman'da değil diğer yerlerde de böyle olmuştur. Yani dini yapı kimliğin güçlenmesinde önemli bir güç olmuştur. İşte İslâm, Uman'ı diğer insanlarla doğrudan kardeş yapmıştır. "Müslümanlar kardeşler". Bu en sağlam bağ olmuştur. Baktığımızda Müslümanların kati surette bir çeşit, bir model, bir fıkıh yahut bir sistem olması gerektiğine dair bir tane bile şeri delil yoktur.

Hız. Peygamber döneminde de ictihad yapılmıştır. Sahabi döneminde de ictihad yapılmıştır. İşte bunlar kısmen çeşitlenmenin ve çoğulculuğun bir kısmı sayılmaktadır. Umanlılar farklı yapılanmaları, çoğulculuğu zenginlik, servet olarak kabul etmişlerdir. Buna sağlıklı bir olgu olarak bakmışlar bunu olumsuz bir olgu olarak görmemişlerdir.

2-S: Uman'ın etrafında hem büyük hem güçlü hem de çok köklü devletler var. Aynı zaman da bu devletler kendi içlerinde zenginlik ve çeşitlilik besleyen ülkeler. Uman bu ülkelerin siyasi nüfuzundan nasıl etkilenmemiştir?

C: Uman'ı başından beri devlet geleneği olan bir ülke olarak zikretmemizin sebebi bu. Uman zaten köklü bir devlet ve İslâm ile güçlenen bir ülke olmuştur. Biz İslâm toplumu olarak Müslüman olduktan sonra hem kendi insanımıza hem de diğer insanlarla olan ilişkilerimize bu açıdan bakıyoruz. Uman'ın kendi ülkesindeki insanı ile yaşarken onunla iyi geçinmesinin sebebi İslâm'da herkes kardeşir düsturudur. Aynı zamanda ulusal olarak da ilişkilerin yurt dışı bazında iyi olması da bunun dışarıdaki yansımasıdır. Uman'da uygulanan bu durum bir taktik, politika değildir, bu aynı zamanda stratejik bir duruştur. Umanlılar da bu konuda aynı şekilde düşünmektedirler.

Diğer yandan Umanlıları yayılmacı olarak göremezsiniz. Umanlı nüfuz peşinde değildir. Bu yine dinden gelir. Dinde bu şekilde anlatılır. Veda Hutbesi'nde "Hepiniz Adem'den, Âdem de topraktır" der. Umanlılar bu yaklaşımı önce fikri anlamda kabul etmişler, sonra da hayatlarında özümsemişlerdir. Biz Uman'da biz İslâm'ız, biz İslâm'ı, Müslümanları temsil ediyoruz vs. gibi bir yaklaşım içine girmedik. Bu fikri Uman'da bulamazsınız. Halbuki dünyaya şöyle bir baktığımızda güçlü olanın, gücü elinde bulundurduğu ve kendisinin sözünün geçmesi için diğerlerinden ona tabi olmalarını istediğini görürsünüz. Uman'da bu söz konusu değildir. Meselenin şeri kısmına gelince İbadiler, ictihad kapısını kapatmamışlardır. Yani bu ne demektir? İctihad yani hoşgörüdür. İctihad ile hoşgörü arasında güçlü bir bağ vardır. İctihadın yapılması, yani yenilenmesi, yeni konularla ilgili, yeni gündemler ile ilgili yeni hükümlerin gelmesi, şeri çözüm yolları bulunmasıdır ki; bu kaçınılmazdır.

3-S: İctihadi nasıl tanımlıyorsunuz?

C: Naslar, âyetler sınırlıdır. Fakat olaylar ve gelişmeler sınırsızdır. Burada bunları anlayabilmemiz için bir ayraç olmak zorundadır bu da ictihaddir ki, âyetler aracılığı ile yeni hükümler çıkarmak ve fikir istinbat etmektir."ve ulul emri minhum" âyet açıktır. Allah Rasulüne ve ulul emrin minhum da Allah aslında burada; ilgili kişilere danışın demiştir. Akıl ve mantık da bunu doğrular. Makrizi "hitat" da dört mezhebin ictihat kapısını kapattığını açıklar. Yani konumuz bu değil. Burada konumuzda

geçmesi sebebi ile söylüyorum. İbadiler ictihad kapısını kapatmamıştır ve bu da İbadî fikhini yenilenen bir fıkıh yapmaktadır. Yani dinamiktir. Hayatın problemlerini çözen bir mezheptir. Peki günümüzde ne olmuştur. Dünya’da bir kültür çarpışması olmuştur. Ya bu çarpışmada eriyeceksin yahut da radikal olacaksın, uçlara gideceksin, aşırı olacaksın. Genel olarak bakıldığında Müslüman ülkelerde şunu görürsün. Bir karışım bir birliktelik bir kaynaşma olmamıştır. Fakat bu Uman’da böyle değildir. Kültürlerin çarpışması sonucu Uman’da bir erime olmamıştır ama kendilerinden de ödün vermemişlerdir. Kendilerini korumuşlardır. Yani mesela, Uman’da ticaret vesilesi ile Hindular’la da Buziler’le de ticaret yapılmıştır. Umanlılar gittikleri yerlerde dinsiz insanlarla da ilişki içinde olmuşlardır. Bu nokta çok önemlidir.

4- Uzun ve önemli genel bir girişten sonra şu soru önemli; Evkaf Bakanlığı ülkedeki mezhepsel farklılığa nasıl bakmaktadır?

C: Biz Evkaf Bakanlığı olarak, az önce ifade söylediğimiz gibi insanları temyiz etmeyiz. Bir grup bir ırk yahut bir mezhep gibi ayırımlar ile insanları bölmeyiz. Diğer mezhepler ile aramızdaki bağlarımızı her zaman güçlü tutarız. Çünkü insan bilmediği şeye düşmandır. Bu nedenle öğreniriz. İnsan bilmediği şeye karşı bir duruş takınır. Bunun önüne ancak diyalog kurma yolu ile geçilebilir. Biz Evkaf olarak, insanların onların görüşlerinin tanınması yönünde çalışmalar yapmaktayız. Program yaparken tüm mezhep mensuplarından âlimlere davetler göndeririz. Buna karşılık olarak bu insanlar bize davetiye göndermezler bizi programlarına davet etmezler bizde olanı öğrenmek istemezler. Fakat daha önce dediğim gibi biz bize yapılanın aynısı ile cevap verme yahut bir taktik metodu benimsemiş bir ülke değiliz.

Biz Suudi Arabistan’dan, Mısır, Hindistan, Çin, Japonya, Tunus, Fas, Cezayir, Türkiye ve Avrupa’ya kadar tüm Müslümanları ülkemize davet ediyoruz. Yine Müslüman olmayan araştırmacıları da davet ediyoruz. Bu insanlar da Sultan Kâbus Camiisinde konferans vermişlerdir. Fikirlerini beyan etmişlerdir. Karşılıklı konuşuyor, fikir alışverişinde bulunuyoruz. Bu işte karşındakini dinleme, anlama, onda olanı bilme ve ona kendini tanıtmaya hakkı verme, bir nevi ilişkilerin ilerlemesine vesile olurken, kendiliğinden de bir örnek oluşturmuş olmaktadır. Mesela basılan eserlerde de buna benzer bir yol izliyoruz. Tüm mezheplerden kitaplar basılıyor bunlar dağıtılıyor. Yıllık olarak düzenlenen ‘‘Lecne Tatavvur Ulum Fıkıyye’’ yani Fıkıhi ilimlerin Güçlendirilmesi Sempozyumu adında konferans yapılmaktadır Uman’da. Bu seminer dünyanın diğer ülkelerinde yapılan seminerlerden bir yönü ile farklıdır. Biz bu seminerde tüm mezhepleri çağırıyoruz. Ve konuları konuşurken ya da tartışırken konuların günümüzde konuşulan ve öğrenilmesine ihtiyaç duyulan konulardan seçiyoruz. Diğer mezhepler arasında ortak konuşulacak konular seçiliyor. Mesela Şehircilik. Ibn Haldun okuyoruz vs. İslâmda Ansiklopedi yazımı, taknin gibi konular bu seminerlerin konuları olarak seçilmektedir. Bu programları sadece seçilen başlıklar için yapmıyoruz. Katılan kişiler de burada bizim için önemli. Ulemaları, düşünürleri seçerken kadim isimleri değil aynı zamanda genç yeni nesilden kardeşlerimizi de bu çalışmaların içine almaya çalıştık. Çünkü genç nesile çok fazla fırsat verilmiyor. Biz bu anlamda yeni nesli de ön plana almaya çalıştık. Yine diğer yandan birinci sınıf âlimlerden de açılım ve hoşgörü konusunda en ileri olanları seçmeye çalıştık. Çünkü ikinci nesil âlimler, bu seminerler ile hem büyüklerden öğrenmiş oluyorlar hem de kendilerini bu fırsatla geliştirmiş ve birçok şeyi aynı anda hem duymuş okumuş hem de tartışmış olabiliyor.

5-S: Mescitlerde hangi mezhepten imamlar atanmaktadır?

C: Bir bölgede hangi mezhep çoğunlukta ise bölge imamı o mezhepten atanır. Eğer aynı yoğunlukta ise o durumda da iki tane imam atanır. Ama genelde atamalarda çoğunluk mezhebi dikkate alınarak atama yapılır. Bu konuda bir sorun yok çünkü bizim için bu konuda bir hassasiyet yok herkes bir başka mezhebin imamı arkasında namaz kılar. Burada Uman'da mescitlere giderseniz bunu görürsünüz.

6-S: Farklı mezhep müntesiplerinden gelen sorular hangi mezhep esas alınarak cevaplanıyor?

İnsanlar soru sordukları zaman mezheplerin özellikleri hakkında soru sormuyorlar. Ayrıntılar hakkında soru sormuyorlar. Neden? Çünkü bize gelen kişi kendi mezhebinin ayrıntılarını yahut farklı olan yanlarını genel olarak biliyor. Bize nasıl sorular geliyor? Bize modern dönemde yaşanan olaylar ile ilgili yaşanan sorunlarla alakalı sorular geliyor. İslâmî bankaların durumu, kredi kullanımı, sigorta, yeni ticari anlaşmalar, şirket ortaklıkları, kürtaj, tüp bebek, organ bağıışı, kök hücre nakli gibi güncel hayatlarında yaşadıkları konular ile ilgili sorular gelmektedir. Diğer yandan küresel ve fikirselleşen meydan okumalar, mühlidlik şüpheleri, küreselleşmenin etkileri, sünnetin İslâm şeriatındaki yeri gibi fikirselleşen anlamda da sorular geliyor. Bazı ilim adamlarının dikkatinden kaçmış olabilir; ama bu meselelerde herhangi bir mezhep ayrıcalığı yoktur. Yani mezhepsel özellik oluşturacak konular değildir bu konular. Bunlar modern dönem fikhi uygulamalarıdır yahut tıbbi konularda ve ticari konularla ilgili şeyler. Tüm bunlarda mezhepsel ayrıcalık yahut ayrımcılık yoktur. Tüm mezhepler çoğunlukla İslâm fihından hazinesinden tarihinden beslenir.

Yani şunu demek istiyorum; bir kişi gelip de kendi mezhebi ile ilgili olarak bir soru sormuyor. Yaşadığı karşılaştığı asri bir problemin giderilmesi ile ilgili olarak bir fetva arıyor, istiyor. Bunlar genelde fikhi konular. O nedenle mezhepsel detaylara girilmeye gerek olmayacak konular. Ama eğer biri itikadi olarak hususiyet arz eden bir soru sorarsa da ona göre bir cevap verilmektedir. Yine kendisine kendisinin de istediği kişiye istediğini sorabilme hürriyeti de verilmiştir. Diğer açıdan belirtilmesi gereken nokta şudur; İbadî mezhebi tüm mezheplerden etkilenmiştir. Mezhebin kurucusu sayılan Cabir b. Zeyd iki medreseden istifade etmiştir. Bunlardan biri Irak Medresesidir ki kendisi önceden Basra'daydı. Diğer de Hicaz medresesidir. Çünkü her sene hemen hemen hacca gidiyordu. Ve bir müddet orada kalıyordu. Cabir, İbn Abbas'dan, Hz. Aişe'den hadisler almıştır. Mesela bir örnekle bunu açıklayalım; bir fetvayı İbadî bir âlimden almak bir Hanefî, Şafiî, Hanbelî, Malikî için garip değildir. Neden? Çünkü zaten İbadî mezhebi fetvalarında bu mezheplerin sözlerinden de almıştır hem de zayıf sayılan nakillerinden değil, güçlü olan meşhur sözlerinden almıştır. Bu kadar büyük bir İslâmî servet içinde hala eskiden beri söylenen kaviller ile insanlara aynı fetvaları verecek ve geçmişi olduğu gibi taklid edecek isek neden buradayız? Biz insanların yaşarlarken karşılaştıkları sorunları, onları ilgilendiren meselelerde istedikleri çözümleri bulmak için çalışıyor, okuyor ve insanlara bunları anlatıyoruz. Biz tüm hadis külliyyatından mezheplerden istifade ediyoruz. Ve bunları insanlara ulaştırıyoruz.

7-S: Peki Fetva Kurumu bir konu ile ilgili fetva verecekse fetvayı hangi mezhebe dayalı veriyor?

C: Herhangi bir konuda bir sorunla alakalı bir fetva istenmiş olsun. Bize gelen kişi, ilgili sorunu yahut durumu bize anlattıktan sonra biz sorunun kapsamına giren ilgili bir ikinci yahut üçüncü kişi var mı buna bakıyoruz. Eğer varsa onları da dinliyoruz. Eğer olayın hükümet kurumları ile ilgili bir yanı varsa onlarla da irtibata geçiyoruz. Bazen bazı modern sorunların çözümünde tıbbi yardımlar almak durumunda kalıyoruz. Bazen kanunlar ile ilgili bir durumlar var ise hukukçulardan destek alıyoruz. Sonra fetva veriyoruz. Bazen bazı durumlar için psikiyatrdan da yardım alıyoruz. Bu hadiseler çok oldu. Dediğim gibi modern meselelerde yapılacak durumlar ve alınacak hükümler için istifade edilecek naslar bellidir.

8-S: Neden Uman elindeki bu önemli örnekle diğer ülkelere örnek olmuyor?

C: Bunu diğer ülkelere neden Uman örneğini kendinize örnek olarak almıyorsunuz diye sorman gerekmez mi? Çünkü sen bir şeyi doğru yapan birine neden bunu doğru yapıyorsun demeysin öyle değil mi? Yanlış yapan birine neden yanlış yapıyorsun ya da neden doğru yapmıyorsun dersin. O nedenle bu sorunun muhatabı bence biz değiliz. Bu arada şunu söylemek lazım; biz kesinlikle biz örneğiz demiyoruz. Bu bizim deneyimimiz diyoruz. Biz diğerlerinin tecrübelerinden de yararlanıyoruz. Hatta diğer milletlerin yaptıkları hatalardan ciddi dersler çıkarıyoruz.

ABDÜLAZİZ EL RAVVAS
SULTAN KÂBUS'UN KÜLTÜR MÜSTEŞARI
09/10/2016
MÜSTEŞARLIK BİNASI
MASKAT

Sayın Abdülaziz el Revvas, Sultan'ın en eski yol arkadaşlarından biri. Yirmi beş sene Medya Bakanlığı yapan Revvas son on beş senedir de Sultan'ın Kültür Müsteşarı olarak halen bu görevine devam etmektedir.

1-S: Sultan Kâbus ile neredeyse ilk yıllardan bugüne mesai arkadaşlığı yapan birisi olarak Sultan'ın ilk yıllarından bahseder misiniz?

C: Sultan Kâbus'un Sultan olması için önce lider olması gerekiyordu. Lider olması için de sevilen biri olması gerekiyordu. Sevilen bir insan olması için de insanları nasıl yönetmesi gerektiğini, onlara nasıl yardım etmesi gerektiğini anlaması gerekiyordu. Yurtdışında eğitimini tamamladıktan sonra Uman'a döndüğünde İslâm Fıkhı, Uman Tarihi, İslâm Tarihi üzerine bu alanda müteahhasıs Umanlı âlimlerden dersler aldı. Sultan oğlu olarak bu eğitim dönemini kaynaklarda yazıldığı gibi bir hapis hayatı içinde değil, bir nevi inziva hayatı şeklinde tamamladı. Bunun nedeni etrafında çok fazla insanın olmaması, karışıklıklardan uzak sakin bir ortamda bu süreci tamamlaması gerektiği idi. Sultan Kâbus ülkeye geldiğinde gördüğü tablo karşısında, bu ülkenin bu duruma uzun süre dayanamayacağını anlamıştı. Ülkenin güneyinde komünist oluşum vardı. Umanlılar'dan bazıları bu oluşuma katılmışlardı. Bununla hedeflenen Sultan Said'i devirmektir. Güney Yemen de bu harekete destek veriyordu. Planlanan şey İngiliz müttefiklerimizden de yardım alarak bu yapılanmanın bitirilmesi idi. Sultan'ın bunu yaparken amacı ülkede adalet üzerine bir devlet inşa etmektir. Tarihine, insanlığa karşı kendisinde bu sorumluluğu hissediyordu. Ben Sultan göreve geldiği ilk yıllarda yurtdışında idim. 1970 yılından sonra Uman'a geri döndüm. İlkokulu bitirdikten sonra Uman'da okul olmadığı için Kuveyt'e gitmişim. Üniversite okumadım. Sonra hayata atıldım. Her insan gibi ben de bilginin peşinde idim. Çok kitap okurdum. Hz. Peygamber'in yaşadığı yerleri ashabın yaşadığı yerleri başta olmak üzere tüm Körfezi dolaşım. Ben bir insan olarak tarihe, tarihi eserlere aşım. Hz. Peygamber'in yaşadığı yerlere de aşım. Sultan göreve gelince yurt dışında olan herkesi ülkeyi davet etti. Herkesi ülke için, Uman için, ülkeye sahip çıkmaya davet etti. **عفا الله عما سلف** bu cümle göreve geldiği gün belirlediği şiarı oldu ki bu şiar halen günümüzde de kadar devam etmektedir. Yani diğer bir ifade ile geçmişte olan geçmişte kaldı, hatalı olanı da mağdur olanı da çağırarak, geçmişin üstüne bir çizgi çekmek. Çünkü insan için en tehlikeli şey, halkı ile savaşmaktır. Biz insanımızla savaşmak yerine onlara Uman'ın kapılarını açtık. Hepimiz bir safta olmalıydık. Uman'ın egemenliği, birliği ve Uman kimliğini yeniden canlandırmak için bunu bu şekilde yapmak gerekiyordu. Kim geldiyse herkesi karşıladık. Kimileri geldi sivil hayatı tercih etti, kendine uygun alanda iş hayatına atıldı. Kimi gelenleri de devlet o kişiler için uygun olan pozisyonlarda görevlendirdiler, kimi gelenler de güneyde olan devrim cephesine katıldı. İnsan neyi istiyorsa kendisi için onu seçiyor neticede.

2-S: Peki sizce Sultan Kâbus bu kadar zor bir süreçte hangi meseleyi önceledi?

C: Sultan Kâbus'un Uman halkı için yaptığı en önemli şey insanlar arasında adaletle hükmetmesi ve eşitlik ortamını oluşturmasıdır. Adalet tesis edildiğinde tüm kin duyguları insanlardan uzaklaşır. Bu fiilen Uman'da olmuştur. Diğer nokta eşitliklerdir. Sultan bunu tesis etmiştir. Uman Anayasasını incellerseniz eğer orada bu durumu görürsünüz. Diğer yandan İslâm tarihinde tarihçilerin ve oryantalistlerinde teyit ettiği üzere ilk anayasa Hz. Peygamber'in Medine Vesikasıdır. Medine Sözleşmesinde esas alınan neydi? Toplumun tüm farklı grupları arasında adalet ve eşitliğin sağlanması, insan haklarının korunma altına alınması, inanç ve ibadet özgürlüğü idi. Romalı Oryantalist Giorgio şöyle ifade eder; bu anayasa 52 bendden oluşan, tamamı Hz. Peygamber'in fikirlerini kapsar. Bunların 25 tanesi Müslümanları ilgilendiren kurallardan oluşurken, 27 tanesi ise Müslümanların diğer dinlerdeki insanlarla ilişkilerini kapsayan kurallardır. Bu anayasada diğer dinlere inananların Müslümanlarla özgür bir biçimde nasıl ortak yaşayabilecekleri yazılıdır. Bir dine müntesip birinin başkalarını rahatsız etmeden kendi kutsallarını dilediği gibi nasıl yaşayabileceği belirtilir. Bu anayasa 623 senesinde yazılmıştır. İnsanlar arasında farklı dinler ve grupların bir arada huzur içinde yaşaması dünya üzerinde yeni bir mesele değildir. Bu Hz. Peygamber zamanında bile kanun olarak konulan bir durumdur. Benim annem çocuklara Kur'an-ı Kerim okumayı öğreten bir kadındı. Evimizde 400 tane çocuğa Kur'an öğretiyordu. Ben hafız olduğumda yedi yaşındaydım. Ve daha sonra okula başladım. Kur'an-ı Kerim'den sonra bence bakılması gereken en önemli şey Medine Anayasasıdır. Çünkü burada insanların bir arada nasıl yaşayabilecekleri anlatılmaktadır. İşte bu aslında yurttaşlıktır. Yurttaş olmak budur. Yani sonuç olarak Sultan Kâbus insanlara adaleti, insanlar arasında adaletli olmayı, fırsat eşitliği ve vatandaşlık, yurttaşlık değerlerini inşa ederek ülkesini inşa etmeye başlamıştır. Ülkenin inşası bu değerler üzerine kuruludur. Adaletle tüm insanlar rıza gösterir. İşin özü buradadır. Zulmü hiç kimse kabul etmez.

3-S: Sultanlık sistemi olmasına rağmen, Sultan kendi ailesine diğer Körfez ülkelerinde olduğu gibi çok ciddi ayrıcalıklar tanımıyor gibi görünüyor. Bu işin aslı nedir?

C: Onlar devlet kademelerinde belli görevlerde bulunmaktadırlar. Bu görevlere sahiptirler ama hükümdar makamında değildirler. *يملكون ولا يحكمون*. Onlar hükümete malik olan ailedir. Ama hükümette hâkim olan aile değildir. *هم اسرة مالكة وليست أسرة حاكمة*.

Bütün Körfez ülkelerinde iktidarda olan aile, hükümdar ailedir. Burada hâkim olan tek kişi Sultan'dır. Bu arada Sultan da kendi istediğine göre insanları yönetmez. Kanunlar ve müesseseler aracılığı ile devlet yönetilmektedir. Elbette ki Sultan'ın ailesi ve aile bireyleri saygı ve takdir makamındadır. Burada bunu da belirtmek gerekir.

4-S: Sultan Kâbus modern devleti inşa ederken İbadî mezhebinin fikirlerine göre mi inşa etmiştir?

C: Hayır. Sultan Kâbus, devleti inşa ederken İslâm esaslarına göre devleti inşa etmiştir. Herhangi bir kişinin mezhebinin, devletin mezhebi olmasına da izin vermemiştir. Başkalarını da o ya da bu mezhebe bağlı olmaya zorunlu kılmamıştır. Bu önemli bir noktadır.

5-S: Fakat bazı yabancı kaynaklarda ülkenin resmi mezhebi İbadiliktir diye ibareler geçmektedir. Bu nasıl okunmalıdır?

C: Bizde ülkenin resmi mezhebi diye bir şey yoktur. Mesela bizim müftümüz tüm Uman'ın müftüsüdür. Tüm mezheplerin müftüsüdür. Aynı şekilde Evkaf Bakanlığı'nin ismi Evkaf ve Din İşleri olarak geçer. Burada din işlerinden kasıt Müslümanların dışındaki azınlıkların dinlerine nispetendir. Hristiyanlar, Hindular, Buziler gibi diğer dinlere inananlar kendi kutsal mekanlarına giderler ve ibadetlerini yaparlar. Bunda herhangi bir sıkıntı yahut kısıtlama yoktur." Din de zorlama yoktur. Doğruluk, sapıklıktan ayrılmıştır." (Bakara-256)

6-S: Uman Toplumunu herhangi bir mezhepsel ihtilaflar olmaksızın tek bir kültür altında nasıl toplanmıştır?

C: Kültür nedir? Kültür toplumun üretimidir. Toplumun ürettiği; fikir, düşünce, eğilim, iş tüm bunlar kültürü oluşturur. Sen burada kalkıp diyemezsin ki bu şu mezhebin fikridir, bu diğerinin düşüncesidir. Umanlıları bir arada tutan şey yurttaşlıktır, mezhepsel arka plan değildir. Mesela benim ailem Şafî mezhebindedirler. Ben şahsen mezhepçilik yapmayı sevmiyorum. Ben Müslümanım. Hz. Peygamber zamanında mezhep var mıydı? Yani Uman toplumunu tek bir kültür potasında toplayan şey, yurttaşlıktır. Yurttaşlık ise adaletin tesis edildiği bir ortamda yaşanabilir. Herkes dilediği inanma ve yaşama özgürlüğüne sahiptir.

7-Uman'ın yaşadığı bu bir arada yaşama örneği diğer İslâm topluluklarına özellikle yarımada'daki diğer ülkelere bir örnek olarak yansiyabilir mi sizce?

C: Unutulmaması gereken önemli bir nokta bulunmaktadır. O da şudur ki; Uman'ın tarihinde dinsel ve mezhepsel bir savaş yoktur. Tarihimizde savaşların hepsi iktidar savaşıydı. Uman toplumu Emevi hilafetini kabul etmemiştir. Abbasi hilafetini de kabul etmemiştir. Çünkü hilafet sistemleri İslâm'da olması gerektiği üzere değildi. Bu hilafetler Umanlılarla savaşmışlardır. Fakat Uman o zamanda dahi bu hilafet sistemlerine tabi olmadan varlığını korumaya çalışmıştır. Sultan Kâbus devletin temel esaslarını koyduktan sonra şunu devreye sokmuştur; kimsenin iç işlerine karışmamak ve başkalarının da bizim iç işlerimize karışmasına müsaade etmemek. Karşılıklı saygı çerçevesinde ülkeler arası ilişkilerin yürütülmesi ve ülke egemenliklerine saygı gösterilmesi. Tüm bunlar bakıldığında devletin dış politika esaslarıdır. Fakat Uman insanı bu esasları kendi hayatına da uygulamıştır. Umanlılar bu değerleri kendi aralarında sosyal ilişkilerinde de uygulamaktadırlar. İşte bu yüzden Uman'da tüm Umanlılar istisnasız Sultanlarını severler. Sevgi karşındakinden istenmez. İnsanın içinden gelir. Sultan Kâbus söylediklerini önce kendisi uygulamıştır ve halkı arasında da uygulanmasına zemin oluşturmuştur. Böylelikle ülkenin dış politika esasları zaman içerisinde iç siyasette de yansıma bulmuştur. Yani örneğin, biz eğer diğer dünya ülkelerine saygı duyup karşılıklı saygı çerçevesinde ilişkiler yürütüyorsak ülke içinde de bunu yapmak durumundayız. İnsanların hak ve özgürlüklerine dikkat ediyorsak bunu kendi ülkemizde de uygulamak durumundayız. Biz başka ülkelerin iç işlerine karışmıyorsak neden kendi aramızdaki farklı düşünen insanların fikirlerine ya da yaşamlarına karışalım? İşte bu nedenle bu siyaset hem dışarıda hem de içeride uygulanabilir, başarılı bir siyaset olmuştur.

8-S: Sultan Kâbus göreve geldikten sonra bir anayasa belirlendi ve her şey kanunlar ile düzenlendi. Uygulamada hiçbir sorun yok mu? Tek güç kanunların varlığı mı?

C: Adalet devam eden bir süreçtir. Bir zamana bağlı bir şey değildir. Bazen bize birtakım şikâyetler geliyor tabii ki. Yakınlarını göreve alan belli kurumlarda görevli bazı kişilerden. O zaman Sultan'ın söylediği şey şu olur: Böyle bir uygulama söz konusu değildir. Herkese açılın ve herkes eşit olarak yarışın ve hak eden ilgili göreve getirilsin. Uygulanan mantık budur ülkede. Ben şahsen kardeşimi yahut bir yakınımı uygulanan bu sisteme göre bir yere getiremem, bu mümkün değildir. Yahut böyle bir şeyin olmasına da müsaade edemem. Çünkü biz ilerleyen bir toplum olmak istiyorsak işi ehline vermek zorundayız.

9-S: Sultan Kâbus'un ülkesini bu seviyeye getirmesindeki başarısının sırrı sizce nedir?

C: Sultan'ın ülke gezileridir. Sultan arabasına biner ve ülkesini karış karış kendisi gezerdi. Bir de düşünün o dönemlerde yollar asfalt değildi. Yol yok iz yok öyle dönemlerde Sultan halkıyla bire bir görüşmek için onları evlerinde görmeye giderdi. Elektrik mi yok, su mu yok? Nelere ihtiyaçları var? İnsanların dertlerini kendisi dinlerdi. Mesela insanlar ile birlikte oturur onların dertlerini dinlerken, yağmur yağardı oturduğu yerden kalkmazdı. Bazen kum fırtınası çıkardı, vatandaşının söyleyeceklerini bitirmeden yerinden kalkmazdı. İnsanlar Sultan'ın dürüst ve samimi olduğunu birebir kendi gözleriyle gördüler. Sultan Kâbus, söylediklerini yapan nadir insanlardan biridir. İlk göreve geldiği günden beri söylediklerinin hemen hemen hepsi hayata geçmiştir. Ayrıca Sultan'ın getirmiş olduğu bu ahlâki değerleri Uman halkı özümsemiş ve onlar da bu değerleri muhafaza etmişlerdir. Sultan Kâbus, Sultan olarak adaleti yeryüzünde yaşatan nadir liderlerden biridir. Allah'ın bize verdiği bu coğrafya bir defter gibidir. Biz yaptığımız amellerle bu defteri dolduruyoruz. Önemli olan ahirette Allah katında makbul olacak amellerle doldurmayı Allah bizlere nasip etsin.

10-S: Ülkenizle ilgili gelecekte olması muhtemel gelişme yahut olaylarla ilgili korkularınız var mı?

C: Bu soru bana çok soruldu. Yabancıardan yahut Umanlı vatandaşlarımızdan buna benzer çok sorular geldi. Aslında herkes olayları inceliyor. Herkes savaşları kendi gözleriyle görüyor ve bu yangınları seyrediyor. Kim bunların aynısını kendi ülkesinde yaşamak ister? Elbette ki hiç kimse istemez. Bu nedenle Umanlılar gerçekten birbirlerine bağlılardır ve bu yaşanan olaylardan sonra daha da kenetlenmiş durumdadırlar. Daış'e yahut el Kaide'ye katılan bir tane bile Umanlı yoktur. Biz bu nimeti muhafaza etmeye çalışıyoruz. Bizde belli fikirlere eğilimler yok mu? Var. Ama biz insanların bu fikirlerini eyleme dönüştürmedikçe bir yaptırım uygulamayız. Biz insanların fikirlerine göre değil amellerine göre davranıyoruz. Mesela diyelim ki biri geldi cuma günü fetva verdi. Fetvasında hutbenin dışında çıktı ve söylenmemesi gereken şeyler söyledi. Namaz sonrası cemaat bunu sorar. Neden? Çünkü herkes kendini, ailesini, evladını, yurdunu korumak istiyor. Hiç kimse savaş istemiyor.

11-S: Malum bölgenizde (Körfez de) sıkıntılar var. Siz Uman'ın geleceğini nasıl görüyorsunuz?

C: Biz bölgede yaşanan çatışmaların ve savaşların söndürülmesi yahut anlaşmazlıkların giderilmesinde arabuluculuk yapmaya çalışıyoruz. Çünkü

bakıldığında bu savaş ve gerginliklerin hepsi inanç eksenli değil fikir menşelidir. Eğer bir insan bir şeyi düzgün düşünürse pis olan bir şeyden bile güzel bir şey üretir, çıkarır. Şüphe yok ki bu savaşın ülkeler arasında anlaşmazlıklar olduğu için savaşıyorlar. Ama benim ümidim var. İnsanlar ne kadar savaşılırlarsa savaşınlar daha sonra tek bir kelime de bulaşacaklar. Şu anda bu coğrafyanın yaşamış olduğu şeyleri daha önce Avrupa da yaşadı. Şimdi biz de aynılarını yaşıyoruz. Katolik ve Protestanlar arasında savaşlar az mı sürdü? Tüm savaşların hepsi din kökenli değil miydi? Eninde sonunda duracak, sükuna erecek, bitecekti. İnsanlar insanlığın ilk gününden beri savaşıyorlar. Habil ile Kabil arasında olan çekişmeden sonra Kabil Habil'i öldürmedi mi? Bir açıdan bakıldığında biz katilin çocukları değil miyiz? İnsan içinde bazı insani eğilimlerin olduğunu görmemezlikten gelemiz. Bir insan için olmazsa olmaz üç şey vardır bana göre; birincisi, yaşam hakkı ve gıda ihtiyacı, ikincisi; cinsel istekleri, diğeri de hürriyetidir. Bunları insandan uzaklaştırırsanız insan hayatını yaşanamaz kırsınız. Bu üç şeyi insana sunduğunuz zaman insanı birey olarak toplum içerisinde faal olarak görebilirsiniz.

12-S: Gelecekle ilgili korkularınız var mı?

C: Hayatta değişim sürekli. Yani hayat sürekli değişen bir şeydir. Biz Allah'tan değişimin olumlu yönde olmasını temenni ediyoruz. İslâm dünyasının sorunu problemleri sürekli ertelemesidir ve sürekli geriye bakmasıdır. Bu nedenle de sorunların çözümünde geç kalmasıdır. Biz ileriye bakıyoruz.

13-S: Sultan Kâbus şu anda ülkesi ile ilgili olan bu tabloyu nasıl görüyor?

C: Sultan çok gerçekçi bir insandır. Bize gerçekçi olmayı kendisi öğretmiştir. Yani bize olayları kendi istediğimiz gibi değil, olduğu gibi okumayı o öğretmiştir. Olguyu olduğu gibi kavramak. Bu ne demektir? Bir şey karşısında eğer bir gerçeklik varsa ona göre davranman gerekir. Kendini kandırma ve olması gerekeni yapmak için çalış. Gerçekçi olmak budur. Sultan şuna inanır; kesinlikle insan zirveye hiçbir zaman ulaşamaz. Sadece bunun için çalışmamız gerekir. Hayat devam eden bir süreçtir. İnsana düşen sürekli uğraşmaktır. Altın çağ yoktur. Sultan çok iyimserdir ve çok çalışır.

14-S: Sultan'a has birkaç özelliğten bahsedebilir misiniz?

C: Sultan'ın sufi bir yönü vardır. Allah'a yakın ve aynı zamanda insanlara da yakın biridir. Ve aynı zamanda kendisine de yakın biridir. Bu bir üçgen. Sultan da Sultanlık gururu yoktur. Bu çok önemli bir noktadır. İnsanlar ile görüştüğü zaman doğal bir şekilde görüşür. Protokol yapmaz. Tabii ki burada devlet adamlarını ve resmi görüşmeleri kastetmiyorum. Bu ayrı bir şey. Ben genel üslubundan bahsediyorum. Mesela bazen Berka'da ki sarayında toplanır sohbet ederiz. O zamanlar bize bu şekilde davranır. Sultan ile birebir yaşanan şeyler sırdır. Anlatılmaz. Bunları korumak gerekir. Bunları anlatamayız. Fakat bir anı anlatayım; bir keresinde Calan'a sefere çıkmıştık. Grupta 12 bakan ve müsteşarlar vardı ve geceydi. Ben kendisine beraberimize bir grup asker alalım dedim, almadı. Bir şey demedi. Calan'a vardık. Oralar uzak yerler. Çöl. Kamp kurduk. Bu kamplar bir aydan uzun süren kamplar oluyordu. Ve çöl şartları ve ortak kullanılan bir tuvalet var. Biz ne kullanıyorsak aynısını kullanıyordu. Neydi bundaki amaç? İnsanlar, toplum ne yaşıyorsa aynısını yaşamak. Onların neye ihtiyaçlarının olduklarını hissetmek, birebir buna şahit olmak

için. Sultan'ın bir felsefesi vardır. "İnsanın öncelikle zaruri ihtiyaçlarını gidermesi gereklidir, zevklerini değil." Araba ile ev ev dolaşıyorduk. Ev ev insanların kapılarını çalıyorduk. Soruyordu kapıyı açana. Nasılsınız? İhtiyacınız var mı? Mesela bir keresinde bir kadın kapıyı açmıştı, eşini sormuştu. Eşim hasta yatıyor demişti. Ayağa kalkacak durumda değil demişti. Hayatın her şekli ile karşı karşıya kalıyorduk. 24 sene Medya Bakanı idim. Bu nedenle insanlar benim Sultan hakkında söylediklerime inanmayacak boyuta gelmiş olabilirler. O nedenle ben Sultan hakkında az konuşurum. Belki de bu konuştuklarımda abartı olarak anlaşılabilir. Çünkü ben çok uzun yıllar onunla yaşadım.

15-S: Nasıl bu kadar uzun süre Sultan ile birlikte olabildiniz? Çok uzun bir süre. Kesinlikle sizi çok seviyor olmalı. Nedir bu işin sırrı?

C: Ben Sultan adına konuşamam ama ben kendi adıma konuşabilirim. Ben onu gerçekten insan olarak çok seviyorum. Çünkü onun dürüst ve doğru bir şekilde yaşadığını biliyorum. İsteklerinin Allah rızası için ve halkı için olduğunu biliyorum. Bizim hizmetimiz belli esaslar üzerine kuruludur. Vatan birliği, sosyal adalet, yurttaşlık ve Uman kimliği. Bizim tarihimizde de sahip olduğumuz şeyleri korumamız lazım. İnsan sevdiği şeyleri korur. Biz tarihimizi seviyoruz. Sultani seviyoruz. Sultan bizim için Allah'ın gönderdiği bir nimettir. Sevgi bir şeyle satın alınmaz. Ülkede herkes Sultani sever. Bu zorla olabilecek bir şey değildir. Sultani sadece Umanlılar değil herkes seviyor. Şunu söylemek istiyorum. İnsanlar asil bir örnek arıyorlar. Sultan Kâbus cömertliği, doğruluğu, sadeliği temsil eder. Aşırıya gitmez, uçlarda değildir.

16-S: Sultan'ın özel olarak takip ettiği dosyalar var mı?

C: Sultan ülke ile ilgili birçok şeyi kendi takip eder. Mesela bazen böyle usulsüz yerleştirme, tayin, atama gibi şeyler olduğunda Sultan'ın bu işler için görevlendirdiği bir müsteşarı vardır. Hemen ilgili kişilerle irtibata geçilir. Gereken işlem neyse yapılır.

ALİ B. HASAN EL LEVATİ
SOHAR UYGULAMALI İLİMLER FAKÜLTESİ'NDE HOCA
AKADEMİSYEN, UMAN VE KÖRFEZ TARİHİ ARAŞTIRMACISI
Şİİ MERCİİ
10/12/2016
SOHAR

1-S: Uman'da mezhepler arasında ihtilaf yokmuş gibi bir hava var. Gerçekte durum nedir?

C: Şunu başlangıç olarak teyit edelim; mezhepler arası ihtilaf var. Olmamış olsaydı bir isim ayrışması olur muydu? Fakat buna rağmen bir arada yaşama pratiği -teayüş- var. Şunu söylemek zaruri; her mezhepten radikal insanlar vardır. Fakat bunlar çoğunluğu oluşturmuyorlar.

2-S: Ülkede mezhepler arasındaki ihtilaflar nelerdir?

C: Bazıları akidevi, mesela; Şîlerde imamiyet var. Diğer mezheplerde bu durum farklı... Bu ve buna benzer ihtilaflar var. Fakat bu ihtilaflar özel bir alanda kalıyor, bunlar geneli ilgilenlendiren sahalarda tartışma konusu olmuyor. Diğer yandan fıkhi konularda da bazı ihtilaflar var, örneğin Şîler, namazları birleştiriyorlar. İbadîler ise namazı cem etmeyi sefer halinde tercih ediyorlar. Fakat bu ihtilafları ilmi daireler içinde tutmalıyız. Zira insanların çoğu dini konularda uzman değildir. Bunları halka indirmemeliyiz. Diğer yandan Şîler, aynı İbadîler gibi elleri bağlamadan namaz kılarlar. Şîler de İbadîler gibi Allah'ın ahirette görülemeyeceğine inanırlar. Uman müftüsü el Halili, mutedil bir insandır. Her mezhebi kucaklayan, tekfir etmeyen, herkesi saygı ile karşılayan biridir. Onun da Uman'da oluşan bu tabloda büyük rolü bulunmaktadır.

3-S: Uman'da mezhepler arası hoşgörü ve uyum var dediniz. Bunlara örnek verebilir misiniz?

C: Ülkemizde her mezhebe saygı duyulur. Mahkemeye giden biri, hâkime mezhebini söyleyerek kendi mezhebine göre fetva alabilir. Ülkede bulunan bu hoşgörü ortamı ve saygı insanı rahatlatıyor. Kendi mezhebine göre inandıklarını yapıyor. Şia burada hürdür, ibadetlerini ve inançlarını yaşama noktasında serbesttir. Bilakis hükümet bizim burada haklarımızı koruyor. Bunu biraz örneklendirecek olursak;

1-Matem günlerinde biz rahat ve hür bir şekilde bu günlerimizi kutlarız. Diğer yandan Huseyniler, mescitler, mezarlıklarımız Evkaf Bakanlığı'na bağlı olarak düzenlenir. Ruhsat ve izinleri onlarla birlikte yürütmekteyiz ve hiçbir sorunumuz yok. İnsanlar burada şunu hissediyor; haklarımız korunuyor.

2-Licanil Evkaf, Evkaf Bakanlığı'nın ilçelerdeki temsilcileridir. Buralarda da her mezhepten temsilciler bulunur. Şîlerden de temsilciler var ve biz bu konuda da rahatız.

3-Uman'da 1970 öncesi, "Nizam Küttab" vardı. Hocalar evlerinde Kur'an öğretirlerdi. Bir hocanın evine her mezhepten öğrenci gelirdi. Bu hocalardan, yani küttablardan Şiller de vardı. Bakıldığında mezhepler arası bir arada saygı içerisinde yaşama kültürü eskiden beri ülkede vardı ve hiçbir sıkıntı olmadan da yaşanıyordu, uygulanıyordu.

4- Yine görevlendirmelerde de ayrımcılık bulunmamaktadır. Hocalar, bakanlar, vekiller diğer tüm mezheplerden herkes istediği yerde görevlendirilir. Zaten siz iş ararken size mezhebini sorulmaz, yeterliliğe bakılır. Mesela; Maskat Belediye Başkanı Muhsin Eş Şeyh, Şî'dir. Diğer yandan Dr. Fuad Cafer Secvani Ziraat ve Balık Bakanıdır, Şî'dir. Meclis Şura'da, Saade Tefvik b. AbdulHuseyn el Levati ve yine Meclis Devle'de Başkan Vekili Suad b. Muhammed el Levati, Şî'dir. Bu verdiğim örneklerden görevlendirme de herhangi bir mezhebe bağlı kalınmadığı anlaşılabilir.

5- Önemli bir örnek; Sultan'ın Maskat merkezde bulunan Kasr El Alem sarayına bakalım. Bu sarayın etrafında her mezhepten camiler vardır. Mescid el Hac Cağfer Abder Rahim ve Seyyid Hişam bunlar saraya yakın Şî mescitleridir. Buradan Sultan'ın mezheplere eşit mesafede olduğunu anlayabilirsiniz.

4-S: Uman Şiileri hakkında bilgi verir misiniz? Hangi ilmi havzaya bağlısınız?

C: Şiiler'de içtihat kavramı halen devam etmektedir. Buna göre Şiilerde geleneksel mercii mürsit olmalıdır ki biz buna Havza-ı ilmiye diyoruz. Uman Şiileri, Necef Şiilerine bağlıdır. Nasıl ki Hristiyan âleminde Vatikan ve Papa'nın manevi bir konumu varsa Şiilerde de burası manevi güç alınan yerdir. Oradan fihri görüşler alırız. Burası siyasi liderlik mesabesinde bir yer değildir bizim için. Diğer yandan eğer hükümet Uman'daki Şiiler'den bir şey talep ederse bizlerle irtibata geçerler, fikir ve görüşlerini alırlar.

5-S: Uman Şiilerinin kökenlerinden bahsedebilir misiniz?

C: Uman'da farklı etnik gruplar var. Mesela Uman tarih boyunca Hindistan, Pakistan (Sind), Afrika ve İran ve Yemen'den göçler almıştır. Uman'daki Şî mezheplerinin asılları şu şekildedir;

1-el Acem; İran kökenlidir. İçlerinde az bir bölüm Sünnî de vardır.

2-el Levatiye; Pakistan kökenlidir.

3-el Bahrani; Bahreyn yani Arap kökenlidirler.

4-Şeybaniyyun, Bu bir Arap kabilesidir, kökenleri Abdulkays'a kadar gider, bu kabile de her üç mezhepten gruplar vardır.

6-S: Farklı kökenlerden gelen bu kabileleri nasıl tek birlik oldular ve Uman milliyetçiliği altında birleştiler?

C: Farklı gruplar nasıl birleşmişlerdir? Bu ülkelerden bu topraklara gelenler çalışmaya, ticaret yapmaya gelmişlerdir. Dolayısı ile dini duygularla davranmamışlardır. Dini alt yapıyı bir kenara bırakıp ticaret yapmışlardır. Bundan dolayı buradan gelen gelenek ile ve daha sonraları da vatan duygusunda birleşmişlerdir. Buna bir örnek verecek olursak; Şiilerin matem günlerinde yapılan törenlerine ve mevlid kutlamalarına diğer

mezheplerden de insanlar katılmaktadırlar. Şîler kutsal günlerine karşı iltizamlıdırlar ve bu törenlere çoğu Şî katılır. Aynı zamanda diğer mezheplerden de kişiler gelirler. Örneğin Sultan Kâbus Camiisi ki bu cami Maskat'ta en büyük camidir. Sene içerisinde Kutlu Doğum haftası kapsamında bazı etkinlikler burada yapılmaktadır. Bazen bu programları Şîler bazen de diğer mezheplerden kardeşlerimiz düzenlemektedirler. Ama buna herkes katılmaktadır. Diğer yandan ülkemizde aşırıçılık, radikallik olmaz. Bunun nedeni; kanunlar ile sınırlandırılan ve siyasi bir kimlik kazanılmasına müsaade edilmeyen sınırların çizilmesidir. Ayrıca başsavcılık tarafından arada yayınlanan uyarılar ile de bu hava korunmaktadır.

7-S: Uman'da Şîler'in buraya gelişi hangi tarihe uzanır?

C: Uman'da Şia'nın varlığı, Umanlı kaynaklara göre hicri II. asra kadar gider. II. İmam, Gassan b. Abdullah Yahmedi zamanında Sohar'da bazı imamların ve davetçilerin olduğu belirtilmektedir. Bu belirtilen ilk delildir. Yine hicri III. yüzyılda el Hasan ibn ebi Akil el Umani adından zatın Şîlerden fakih olduğu söylenmektedir. Hac mevsiminde Mekke'de diğer Şîler ile birleştiklerinde onun görüşlerini sordukları belirtilir.

8-S: Sultan'la ilgili şahit olduğunuz bir anınız var mı?

C: Sultan günlerden bir gün Sohar'a ziyarete geldi. Yaşlı bir kadınla karşılaşır ve ona nereye gidiyorsun diye sorar. O'da matemden geliyorum diye cevap verir. Sultan daha sonra, cebinden bir miktar çıkarıp kadına verir. Sultan ayırt etmeksizin her mezhepten insana yardım ve ihsanda bulunur. Sultan ile röportaj yapan Kuvaytli gazeteci Ahmed el Cabiri Sultan'a sorar: Uman Şîleri nasıldır? Bizim vatandaşlarımız, ihlâslıdır, vefalıdır der. Bu anlamda Uman'daki Şî'ler kesinlikle farklıdır. Haklarımız korunmaktadır. Önemli bir noktayı daha belirtmek isterim. Bizim Umanlı Şîler olarak Havza-ı Şî'ye gitmemiz yasak değildir. Bunlar Necef'de ve İran'da vardır.

9-S: Uman Şîleri neden farklıdır?

C: Uman kesinlikle savaşırlara girmiyor. Bu savaşlarda taraf da olmuyor. Biz okullarda verdiğimiz eğitimlerde de aşırıcı değiliz. Biz okullardan mezhepsel köktencilikle mezun olmuyoruz Ülke yönetiminin savaşlarda taraf olmaması halka da yansıyor diyebiliriz. Buna karşılık diğer ülkelerde mezhep şemsiyesi siyasette kullanılmaktadır. Bizim Uman Şî'leri olarak bağlı bulunduğumuz Necef merciimiz bize: siz Uman'da çok rahat yaşıyorsunuz, bu halinizi koruyun diyerek nasihat ediyorlar.

10-S: Mezhepleri sadece mezhep mesabesinde değerlendiren itidal üzerinde olan Şî imamlar var mı? Bir örnek verebilir misiniz?

C: Seyyid Şeref el Musevi, büyük Şî âlimlerindendir. El Halili ile uluslararası konferanslara katılmışlardır. Şeyh Muhammed Rıza b. Ali el Acemi ve yine Şeyh Hilal b. Hasan el Levati bu isimler önemli Şî âlimlerdir.

11-S: Medyatik bir Şî âlim var: Yaser Habib. Onu nasıl değerlendiriyorsunuz?

C: Değerlendirecek bir şey yok. Şîler onun İngiltere ajanı olduğunu dile getirdiler.

12-S: Önümüzdeki günlerde ülkenizde bu konularla bağlantılı olabilecek bir meydan okuma görüyor musunuz?

C: Ülkemize dışardan gelen tehditler var. Dalgalar var. Bu herkes için tehdit. Burada bölgeden kasıt Uman'ın içinde bulunduğu Arap yarımadası ve hali hazırda coğrafyanın çok hassas dengeler üzerinde durması. Bu durum ister istemez bir tehdit unsuru oluşturmaktadır.

13-S: Uman mezhepsel çeşitliliği ve örnek yaşam biçimi ile dünyaya örnek bir ülke olabilir mi?

C: Olabilir ama devletler, dinler ve mezhepler ile yönetiliyor. Aynı siyasetler diğer ülkelerde kullanılmadığı için bu durum sadece burada kalıyor ve örnek oluşturmuyor. Uman'ın 46. yıl kutlamalarında her dinden insanlar bu kutlamalara katılmıştır. Bence bu durum bir örnek olarak tüm dünyaya yayılmalıdır.

MUHAMMED EL MA'MERİ
EVKAF BAKANLIĞI MÜSTEŞARI
08/10/2016
MASKAT

Muhammed el Mamari İslâm'da Din ve Siyaset başlıklı tezi ile yüksek lisansını tamamlamış, dini asabiyet üzerine ikinci yüksek lisansına halen devam etmektedir. "Rısaletül İslâm" www.islam-in-oman.com adlı projenin kurucusu ve yöneticisi olan el Mameri Evkaf Bakanlığı bünyesinde bu projeyi yürütmektedir. Projeye 2009 yılında başlamıştır. İlk iki senede 30'dan fazla ülkeyi ziyaret ederek İslâm'ı ve Uman'ı anlatmıştır. el Mamari, akıl, adalet ve ahlâk kavramlarında tüm insanlığın birleşeceğini savunmaktadır. Zira insan akıl ile hayvandan ayrılır. Adalet ile toplum oluşturulur. İnsan akıl ve adalete ancak ahlâk ile sahip olmalıdır. Ahlâksız birinde bu iki sıfatın olmasının bir anlamı yoktur şeklinde düşüncelerini ifade etmektedir.

1-S: Uman'da hoşgörü örneğini nasıl değerlendiriyorsunuz?

C: Bunu anlayabilmemiz için meselenin köklerine yani İslâm'ın Uman'a geldiği ilk zamanlara dönmemiz gerekir. Uman, Hz. Peygamber'in İslâm'a davet gönderdiği beş ülkeden biridir. Uman bu İslâm davetini karşı koyarak, direnerek, savaşarak karşılamamıştır. Bilakis bu durumu rasyonelce saygı ve açılımla karşılamıştır. Amr b. As Uman'ın Sohar vilâyetine geldiğinde, o dönemde Uman yönetiminde Abd ve Culande kardeşler vardı. Zira Sohar o dönemde başkentti ve ticaret gemileri için de büyük bir limandı. Culande kardeşler gönderilen mektubu aldılar. Bir müddet onun hakkında bilgi edindiler, daha sonra bu mektup üzerinde düşündüler, aralarında istişarelerde bulundular. Yine kaynaklar aynı dönemde Uman'dan bir heyetin Hz. Peygamber'a ziyaret için görevlendirildiğini zikreder. Bu heyet İslâm hakkında daha fazla bilgi almak için Hz. Peygamber'le görüşmeye gitmiştir. Tüm bu merhaleler şunu gösteriyor ki; Umanlılar, yeni fikirlere açık insanlardır. Açık görüşlüdürler. Umanlılar düşündükten sonra ikna olduktan sonra İslâm'a girmişlerdir. Kitaplarda yazdığı gibi davet gelir gelmez İslâm'ı kabul ettiler diye bir şey söz konusu değildir. Çünkü kaynaklar şunu söylüyor. "Amr b. As Uman'da bir müddet yaşadı." Bu süreçte de Umanlıların bu yeni dini öğrenmeleri için yeterli vakitleri olmuştur. İki kardeş kralın İslâm'ı kabul etmelerinden sonra Uman halkı da İslâm'a girmiştir. Uman halkının Müslüman olması ile ilgili şu hadis çok önemlidir.

Hiz. Peygamber bir bölgeye bir elçi gönderir. Elçi bir müddet sonra geri döner ve Hiz. Peygamber'e Ya Rasulallah gönderildiğim yerdeki insanlar beni dövüp bana sövdüler. Davetine karşı büyük bir karşı koyma ve zorbalık gösterdiler, şeklinde yaşadıklarını ifade eder. Bunun üzerine Hiz. Peygamber:

- لو أتيتهم بالهدى فليأخذوا ما سبواكم وما سبواكم -

(Eğer Uman'a gitseydin seni ne döverler ne de sana küfrederlerdi) Bu Hadis-i Şerif, Muslim'in Sahih'inde geçer. Bu Uman insanının ahlâkını görmemiz açıdan önemli bir konudur.

2-S: Yani Uman Hiz. Peygamber döneminden beri uyumlu ve sakin bir halk olduğu gözükmektedir. Sizce bunun nedenleri nedir?

C: Umanlılar deniz ehlidir. Uman'dan yola çıkan deniz kabileleri İslâm'dan öncesine dayanır. Umanlılar, sürekli seyahat eden denizci bir kavimdir. Umanlılar, Hindistan, İran, Afrika'dan, Çin'e, Uzak Doğu'ya ve hatta Brezilya'ya kadar gitmişlerdir. Genel olarak deniz toplumları hoşgörülü, anlayışlı ve karşısındakini kabul eden bir tabiata sahiptirler. İşte bu deniz toplumu olma özelliği Uman insanına hoşgörü, açılım ve hikmetli olma özelliklerini katmıştır. Hz. Peygamberin genel olarak âdeti İslâm'a giren topraklara vali atmasıdır. Hz. Peygamber Uman'a vali atamamıştır. Bu durum Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman dönemlerinde de devam etmiştir Uman bağımsız bir devlet olarak İslâm dinine bağlı kendi ülkelerini kendileri yöneten devlet olmuşlardır.

3-S: Hz. Peygamber'in Uman'a has bu siyasetini nasıl okuyorsunuz?

C: Hz. Peygamber Umanlıların tarihini biliyordu. Uman insanını tanıyordu. Uman halkı başkalarının kendilerini yönetmelerine asla izin vermez. Bu açıdan Uman tarihine bakarsanız eğer, Uman çok kısa süreli İran ki bu İslâm öncesidir, daha sonra Portekizlerin yönetimi altına girmiştir. Bu da 1500'lü yıllardadır. 150 sene sürmüştür. Bu işgal döneminde Portekizliler ancak sahil bölgelerini ele geçirebilmişlerdir. Uman'ın tümü hiçbir zaman bir ülkenin kontrolü altına girmemiştir. Aynı şekilde Irak Valisi Haccac b. Yusuf Uman'ı kontrol altına almak istemiştir ama bunu başaramamıştır.

4-S: İbadîlerin fikirsel yapısını sizden dinleyebilir miyiz?

C: Umanlılar, Hz. Ali döneminde büyük fitne olayları çıkınca ne Ali tarafında olmuşlardır ne de Muaviye tarafında olmuşlardır. Umanlılar tarafsız kalmayı tercih etmişlerdir. Bu nedenle (Ka'de), oturanlar olarak isimlendirilmişlerdir. Çünkü Müslümanların kanına ortak olmak istememişlerdir. İşte bu olayla birlikte İslâmî fikirler, ekoller şekillenmeye başlamıştır. Daha sonra Ehli Sünnet, Şia ve İbadiyye gibi gruplar oluşmuştur. Uman ilk günden beri herhangi bir tarafın taraftarı olmamıştır. Bu tarafsızlık politikası bir günde olmuş bir şey değildir. Bu Umanın tarihinden gelen bir durumdur. Bu durum Uman hoşgörüsünün nedenlerinden biridir. Yani Uman olarak biz bir sorunun parçası olmak istemiyoruz. Ya da çözümünde parçası olmak istemiyoruz. Bizden istendiği zaman, biz barışta bir parça olmak istiyoruz.

5-S: İdeolojik bir grubun taraftarı olmak istemeyen Uman halkı Hz. Ali döneminde yaşanan bu olaydan sonra hoşgörülü olmaya ve bunu sürdürmeye mi karar verdi. Sosyal kültürünüzün oluşmasında başka faktörler yok mu?

C: Elbette ki var. Birden fazla nedeni var. Bunları sıralayalım;

1-Jeopolitik – Coğrafya: Uman 3200 km'lik bir deniz sahiline sahiptir. Hicr sıra dağları, deniz sahili ile Rub'ul Hali çölünü ikiye böler. Bu dağların denizden yüksekliği 3800 metreye kadar uzanmaktadır. Bu farklı coğrafi yapının da Uman toplumu üzerinde bir etkisi vardır. Uman'da çiftçilik de vardır kırsal köy yaşamı da vardır. Bu sosyal ilişkilerin daha güçlü olmasına sebebiyet veren bir durumdur. Yine aynı şekilde ülkemizin bir bölümü çölken, güneyin coğrafi yapısı tamamen farklıdır. Yani kısacası bizde denizciler vardır, bunlar denizle meşguldür. Ticaret ve balıkçılıkla uğraşırlar. Çöl insanı vardır ki, bunlar bedevilerdir ve yine tarımla uğraşan bir çiftçi kesimi de vardır.

2- Kabile Yapısı: Umanda kabile kavramı önemlidir. Peki neden? Uman'da merkezi otorite yahut devlet güçlü olmadığında devleti korumak için kabileler güçlenir. Ya da merkezi otorite güçlü olduğunda, kabilelerin rolü zayıflar. Mesela Nasır b. Mürşid döneminde Uman kabileler arasında dağıtılmıştı. O dönemde Uman'ı yönetenler kabile reisleriydi. Bu açıdan bakılınca iyi; çünkü ülkeyi dış saldırılardan korudular. Ama Nasır b. Mürşid'den sonra, devletleşme olduğunda kabilelerin daha geri plana çekildiğini görürüz. Umanlılar, güçlü iken devlet, zayıf iken kabilecilerdir. Bu nokta çok önemlidir. İmam Ahmed b. Said zamanında ise, devlet yapısı güçlenmiştir ve kabilelerin rolü daha zayıflamıştır. Şu anda da mesela Uman'da güçlü bir merkezi devlet yapısı vardır. Kabileler, doğal ve olağan yapısını korumaya devam etmektedir. Devletten yahut kabileden beklenen şey, ülkeyi, toplumu, toprağı korumasıdır.

3-Dini Yapı-Denge Siyaseti: Bu dini yapının arka planında bir denge politikası yatar. Bu denge nedir? Akıl ve nakil arasındaki dengedir. Biz aklın rolünü pas geçmiyoruz. Akli meselenin yarısında vahiy ve nas kısmını da diğer yarısında görüyoruz. Allah bize içtihadı da farz kıldı. Eğer her ikisi arasında bir denge olmaz ise, o zaman ortaya çıkan şey radikalizmdir, aşırıcılıktır.

4- İmam Seçimi: Biz imamların Kureyşten olması gerektiği gibi şart sunmuyoruz. Yahut Sultan Kureyşten olmak zorunda değildir. Bizce tüm insanlar eşittir. Tabakalaştırma bu belaların esas sebebidir. Tabakalaştırma haramdır. Umanlı olan herhangi biri imam da olabilir, sultan da olabilir. Biz böyle düşünüyoruz.

5- Siyasi Dengelerde Açılım: Uman'ın siyasi deneyimi çok önemlidir. Zira bu önemli ve büyük bir siyasi tecrübedir. Öyle sanyorum ki, İslâm tarihinde yaşanmış en uzun siyasi tecrübedir. Uman'daki imamlık bu yönü ile İslâm ülkeleri arasında ilk siyasi tecrübedir. İlk imam 132 yılında seçilmiştir.

6- Ekonomik Açılım: Deniz ehli olduğumuz için, birçok ülke ve halk ile alışveriş içindeyiz. Umanlılarda çok zengin bir iktisadi bakış açısı vardır. Dünyanın her yanından gelen tüccarlar ile Umanlılar ile alışveriş içinde olmuşlardır. Hatta Arap yarımadasında ilk dinar Uman'da basılmıştır. Umanlılar ticaretlerinde faizde fazilet görmezler. Çünkü bu durum onlara ticarete daha uzun vadeli bakabilmeyi getirmiştir. Umanlılar geçmişte deniz ticaretinde çok önemli konumlara gelmiş bir halktı ve büyük deniz filolarına sahiplerdi. Seferlere bu gemilerle giderler ve mallarını satarlardı.

6-S: Bir Umanlı gözü ile bakınca siz Uman'daki mezhepsel uyum ortamının ana nedenlerini nasıl sıralarsınız?

C: Biz İmamlar Kureyştedir dayatmasına karşıyız. Bir grubu diğer gruba üstün tutmuyoruz. Yani Uman'da ayrıcalıklı grup diye bir şey yoktur. Bakıldığında biz Kureyş dairesinden imamlık düşüncesi ile çıkmış oluyoruz. Bu açıdan bakılınca şunu diyebiliriz; bu çok büyük bir açılım. Bir diğer nokta ise Uman'da gerçekten tarihi uzun bir zamana dayanmış imamlık müessesesi yani Şura vardır. Hicri II. asırdan XIV. asra kadar bu devam etmiştir. Bu on dört asırlık süreç içinde imamlık gelenekleri de devam etmiştir. Tüm bu saydıklarımız Uman'ın yaşadığı tecrübedir. Biz dünyada tekiz demiyoruz. Biz sadece kendimizde olanı anlatıyoruz. Bu tecrübe için de eşsiz demiyoruz. Uman, merkezi devlet idaresinde iken çok güçlü bir devlettir. Devletin görevi halkı ve toplumu korumaktır. Biz buna dünya siyaseti ve dini aynı anda

korumak diyebiliriz. Eğer devlet güçlü olursa bu değerleri koruyabilir. Bu devletin üzerine düşen roldür. Biz Uman olarak bunu çok iyi idrak etmiş durumdayız.

7-S: Bölgede bu kadar şiddetli çatışmalar varken, tüm bu bahsettiğiniz tecrübe ile neden bölgesel ve ulusal krizlerin çözümünde yer almıyorsunuz?

C: “Allah insanları yaratırken onlara bazı hak ve hakuklar belirlemiştir. Biz Allah’ın arzında yaşıyoruz ve Allah’ın koymuş olduğu kanunlara uymak zorundayız. İslâm’da geçilmemesi gereken üç tane kırmızı çizgi vardır. Bunlar; haram olan kana, mala ve namusa bulaşmamaktır. Bunlar insan için kutsaldır ve bunlara müdahale söz konusu olamaz. Eğer devlet bu üç önemli hususa dikkat ederse ve bunu korursa diğer konuların hepsi içtihat yolu ile aşılabılır. O nedenle herhangi bir dış müdahaleye gerek olması halinde bu üç unsur var mı yok mu diye bakılır. Eğer varsa, o zaman devletin bu işlere girişmemesi gerekir. Çünkü ilahi kanun şöyle diyor; bu üç tane önemli hakkın çiğnenmesi halinde ya bir musibet gelir yahut da bir cezalandırma gelir. Biz Uman’da olayları bu açıdan değerlendiriyoruz.⁶¹⁴ Bu olayı bir örnekle anlatmak gerekirse; en son Yemen dış müdahalesinde Körfez Yemen’e ortaklaşa girme kararı aldığında biz olayın iç yüzüne baktık. Bu müdahale ile üç tane hassas olan en önemli şeylere saldırı vardı. Bu nedenle biz körfezdeki kardeşlerimize kusura bakmayın biz sizinle birlikte hareket edemeyiz dedik.

8-S: Yemen’de bir grup insan silahlandı. Geldiler seçilmiş hükümeti indirdiler. Siz komşu ülke olarak hiç ses çıkarmadınız. Bu anlamda, yarın aynı durum sizin başınıza gelirse nasıl olacak? Bu bir iç meseledir. Kendi kendimize savaşmamız gerekir mi diyeceksiniz?

C: Kur’an’da bunun örnekleri âyetlerle açıklanmış. İki taraf savaşıyorsa, savaşı durdurun diyor. Sonuç bir şekilde bulunur, önemli olan bu üç önemli sınırı çiğnemenin sorunu çözmektir. Uman’ın diğer yandan dış siyaseti gerçekten çok açıktır. Şüpheye meydan verecek açık olmayan bir durum söz konusu değildir. Hz. Ali ve Muaviye zamanından beri bizim tarafımız bellidir. Bırakın bize (Ka’de) oturanlar desinler. Bunun çok da önemi yok bizim için. Siz savaşın biz oturuyoruz savaşmıyoruz.

9-S: Uman Sultan Kâbus öncesi iç savaşların olduğu bir coğrafya idi. Sultan Kâbus ile birlikte her şeyin değişmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

C: Devletin görevi siyasetini ve dini korumaktır. Daha önce de zikretmiştim. Uman’da merkezi otoritenin güçlendiği zamanlarda kabile zayıflar. Eğer merkezi otorite zayıflar ise kabile yapısı güçlenir. Sultan Kâbus’dan önceki dönem kabilelerin merkezi otoritenin zayıfladığı bir zamanda boşluğu doldurduğu bir dönemdi. Ve aralarında çekiştiği bir dönemdi aynı zamanda. Çıkar çatışmaları vb. her şey bu nedenleydi. Peki Sultan bu ülkeye ne yaptı;

1-Sultan şunu çok iyi idrak etmiş durumdaydı. Din, Uman toplumunu oluşturan temel öğelerden. Bu nedenle Uman’da cami yaptırılması, dini okullar, hafız okulları gibi

⁶¹⁴ Marad Selam Projesi Müdürü, Evkaf Bakanlığı Müsteşarı Muhammed el Mamari ile *Uman’da Hoşgörü* üzerine Mülakat, 08/10/2016, Uman,

yerlerin açılmasını teşvik etmiştir ve günümüzde bu projeler, bizzat kendisine bağlı Sultan Kâbus Yüksek İlim ve Kültür Merkezi tarafından yönetilmektedir. Yani Sultan halkın elinden dinlerini almamıştır.

2- Sultan Kâbus, devleti kurumlardan oluşan bir yapıya soktu. Mesela bu anlamda biz ne Türkiye gibi dinin tamamen dışa atıldığı bir ülkeyiz. Bu anlamda Türkiye tam laik bir modeldir biz böyle değiliz. Ya da Suudi Arabistan gibi din devleti de değiliz. Biz sivil bir devletiz.

3- Biz Uman'da, dini tamamen siyasetten sökü� çıkarmadık. Tamamen içine de almadık. Dini koruduk. Sultan'ın tam olarak Uman'da yaptığı budur. Dini siyasetten korumuştur. Yani bunu anayasada belirtmiştir. Demıştır ki; devletin dini İslâm'dır. İslâm Şeriatı da kanunların esasını teşkil etmektedir. Yasama yetkisi ise İslâm şeriatındadır. Bu anlamda devletin görevi dini korumaktır, kullanmak değil ya da siyasallaştırmak da değildir. Ya da bir dindarın dini siyasi olarak kullanması da uygun değildir. Bu nedenle herkes sınırını bilir. Kim ne yapmak istiyorsa yapar. İbadetlerini yapar yahut yapmaz. Ama kalkıp bunu İslâm bize şöyle emrediyor, gelin bunu böyle yapalım vs. gibi şeyler dini siyasete alet etmektir. Yine biz aynı şekilde din dili ile siyasi açıklamalar yapmıyoruz.

10-S: Yabancıların yazdığı kitaplarda devletin resmi mezhebinin İbadilik olduğu yazmaktadır. Bu doğru mu? Bunu bu şekilde kabul edebilir miyiz?

C: Bu ibare doğru değildir. Devletin dini vardır. Uman Umanlılarıdır. Bu nedenle Umanlılar açısından diğer dinlerle ilgili herhangi bir problem yoktur. Uman'da birçok din mensubu hala yaşamaktadır. Onlarında mabedleri vardır. Gidip ibadetlerini yaparlar.

11-S: Uman insanını diğer Körfez ülkelerine göre çok daha uysal ve sakin ve farklı bulduk. Gerçekten sizce de Uman insanı farklı mı?

C: Bütün halkları diğer halklardan ayıran özellikler vardır. İbn Haldun halkların adetlerini okumuştur. Bir Çinli, bir İranlı farklıdır. Halklar değişiklik gösterir. Umanlıları birleştiren ortak akıldır. Bundan dolayı ben Umanlıların bu özelliklerini koruduklarını inanıyorum. Uman'da kültür değişiktir. Burada bütün mezhepler arasında ortak nokta Umanlı olmaktır. Din Uman'da Umanlı olmanın bir kısmını oluşturur. O nedenle ben şunu çok rahat söyleyebilirim. Uman'da İbadiyye'de Sünnîlik de Şîîlik de bir kültürdür.

12-S: Sizce Sultan'dan sonra neler olacak?

C: Hiçbir şey değişmeyecek. Neden çünkü Uman tarihi bir günde oluşmuş bir tarih değildir. Uman tarihi çok eskidir. Devlet ve yönetim geleneği de kadimdir. Sultan'dan Allah razı olsun. Ülkede birçok kurumu kendisi kurdu. Devleti sıfırdan oluşturdu ve anayasa belirlendi. Yöneticinin nasıl seçileceği de anayasa da belirtilmiş durumda. Ona göre her şey olacak ve bu şekilde sistem devam edecek. Çünkü ortak akıl bu yöndedir.

13-S: Şiiler dünyanın birçok yerinde sorunların kaynağı olarak gösteriliyor. Neden Uman'da durum farklı? Uman da Şiiler mi farklı? Yoksa siz mi Uman'da Şiilere farklı davranıyorsunuz?

C: Bunu daha önce de söylemiştim. Durum şu ki Uman'da kültür farklı. Şia'nın burada kendilerine ait ibadet yerleri vs. her şeyleri var. Bu anlamda onlara da diğerlerine olduğu gibi karışmıyoruz kesinlikle. Bizim kültürümüz Uman kimliğidir. Herkesi Uman kimliği birleştiriyor. Mezhep kimliği değil. Geneli ilgilendiren bir durum var ise, herkes Umanlıdır. Başka bir şeye gerek yoktur. Bu ülkede olan gerçeklik Uman kültürüdür, Uman medeniyettir. Bu nedenle ben sürekli bunu söylüyorum. Umanda din, toplumdaki önemli öğelerden biridir. Tamamı değildir. Çünkü baktığında ülkede dindar olmayanlar da var. Dinden konuşacaksak eğer, ülkede sadece İslâm yok ki, diğer dinler de var. Müslüman var, Hristiyan var, Hindular var. Bu nedenle biz dini bir şeye empoze etmiyoruz. Herkes kendi istediği gibi dinini yaşasın diyoruz. Devletin çökmesi/ parçalanması Allah'ın bir cezasıdır. İnhiyari devle ukube min Allah. Uman'da en önemli şey Uman'ın birliğidir. Bir diğer unsur da şudur; Uman da mezhepsel oranlara göre görevlendirme yoktur. Her makamda her mezhepten kişiler vardır. Sünnîler şu anda devlet kademelerinde en büyük oranı kaplayanlardır. Biz mezhep devleti değiliz. Teknokrat devletiz. Bu nedenle bunlar bizim için önemli değil. Dış İşleri Bakanı, Taşımıcılık Bakanı, Zufar Valisi, Sultan'ın yakın kurmaylarından altı müsteşarı Sünnîdir.

AHMED ALİ EL MUHANNİ
SERBEST ARAŞTIRMACI, YAZAR
29/12/2016
MASKAT

1-S: Bağımsız araştırmacı olarak siz Uman'ın toplumsal sosyolojisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

C: Ben ilk olarak şunu açıkça söyleyebilirim; Uman'da gerçekten bir mezhepsel ve dinsel bir arada yaşama örneği mevcut. Bu bahsedilen örnek ikiyüzlüce yapılan ya da göstermelik bir şey değil. Hakiki anlamda böyle bir şey mevcut... Fakat bu durum ne zamana kadar ne şekilde devam eder bunun üzerinde durmak lazım. Şu soruyu sormak lazım: Bu bir şahsi kanaat olarak seçildi de mi uygulanıyor? Yahut bunu kanunlar mı insanlara zorladı ya da gerçekten ihtiyaç mıydı? Bunlar sorulması gereken sorular. Bunun arkasında yatan sebepler var. Her şeyden önce bu duruma sebebiyet verecek alt yapı ülkede mevcuttu. Bu çok önemli bir neden başlangıç açısından... Daha sonra kanunlar bu durumu sabitleştirdi ve daha sağlam hale getirdi yani bu durumu kanunlar da koruma altına aldı. Aynı zamanda ülkedeki mevcut iktisadi yapının da buna bir neden oluşturduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Yani pragmatik olarak diğer bir ifade ile işlevsel olarak bakılırsa bu saydığımız nedenler kendiliğinden bu ortamın oluşmasına sebep ve neden olan önemli maddeler.

2-S: Kanunlar açısından meseleyi değerlendirmek gerekirse eğer bize ülkenizdeki hukuki yapıyı ve kanunları biraz anlatır mısınız?

C: Uman'da kanunların iki kısmı yani iki hareket noktası var. Birisi siyasi hareket noktası (muntalak siyasi) diğeri de işlevsel hareket noktası (muntalak ameli) Muntalak Siyasi; işin bu kısmı Edeb Sultaniyye başlığı ile özetlenebilir. Bu ne demektir? Emeviler'den bu yana sultanlarla yönetilen ülkelerde sultanlar ve onların yaptırımlarına bakınca şunu okumak gerekir; Sultan'ın varlığı bizatihi birliğin sembolüdür. Bu Emevi halifelerinde de böyledir. Uman'da da Sultan'ın durumu ve kanunları incelediğimiz zamanda Sultan'ı her şeyin önünde ve üstünde olduğunu görürüz. Yani bir Sultan var her şeyin önünde ve üstündedir. Özellikle Sultan Kâbus, iş başına geldiği zaman ülke parçalanmış bir halde idi. Mezhepler arası çoğulculuk, kabileler arası dağınıklık ve çekişmeler vardı. Böyle bir halde bile o zaman için kısmen de olsa insanlar arasında bir barış vardı. Uman insanı Sultan Kâbus ile birlikte yeni bir merhaleye girmiştir. Peki Sultan ne yaptı? Sultan mezhepsiz Uman insanı icat etti. Sen Umanlısın. Mezhebini bir kenara bırak dedi.

Bu meselenin kanunlarla güvence altına alınması ise 1996 'da Anayasa ilanında olmuş, 17. madde de bu kanun ile de belirtilmiştir. Bundan önce 1972-73 yıllarında Ceza kanunu yayınlandı. Burada ne diyordu? Burada mezhepler arasında konuşmak, yaygara fitne çıkarmak yahut aşırıcilik yapmak gibi şeyler tamamen yasaktır deniyordu. Bunların yapılması halinde hapis cezası verileceği de aynı zamanda burada belirtilmişti. Bu sadece o dönem için mezhepler ile alakalı değil, dinler arası yahut varsa cemaatler arası, yani insanların belli bir din, cemaat, yapılanmalara karşı varsa içlerinde bir meyil bunların sembolleri üzerinden öne çıkmak vs. tüm bunların hepsi

de bu kanunla tamamen yasaklanmış oluyordu. Yahut herhangi bir dini inanışın sembol haline getirilmesi insanların bunların etrafında toplanılmaya çalışılması da yasaklandı. Sadece insanları bir araya getiren şey vatan olabilirdi. Bu kavramın dışında tüm kavramlar ilga edildi. Zihinlerden uzaklaştırıldı. İnsanlar bu tarz eylemlerden fikinsel olarak bile uzaklaştırıldı. Mesela ben Müslümanım inandığım bir şey var ve insanları bunun etrafında toplamak istiyorum ve bunun için insanları benimle birlikte olmaya davet ediyorum demek istiyorum. İşte bu yasaklandı.

1997'de Anayasa ilanından sonra ayrıca ek bir kanun çıkarıldı. Bu kanun ahval şahsiyye ya da Aile Hukuku ile alakalı kanunların içerisine eklendi. Burada ne diyordu? Sekiz mezhep arasında ortak hareket edilecek alanlar belirlenmiştir. Dört Sünnî mezhep, İbadiyye, Zahiriyye, Zeydiyye ve iki Şîî mezhep. Bu kanuna göre mezhepler arası belirtilen sahalarda ortak hareket edilecekti. Peki bunlar hangi konulardı? Boşanma, miras, emzirme, aile ile ilgili bazı konular. Burada tüm âlim ve fukahanın üzerinde ittifak ettiği noktalar alındı ve yasaya eklendi ve konulardaki hükümler yasa olmuş oldu. Yani mezhepler arasında görüş farklılıklarını uygulamada ortadan kaldırmak için hepsinin ortak olduğu bir yol bulundu ve bu hüküm ve fetvalardan yola çıkarak bunlar yasa oldu. Ve kanun şunu da söylüyor aynı zamanda. Taraflardan biri eğer kendi mezhebinin hükmüne ve fetvasına dönmek isterse bunda hürdür. Peki bu ne demek? Eğer mezhebinde senin durumunla ilgili verilen fetva ve hüküm daha keskin ise daha ağır ise mezhebine dönebilirsin. Aksi durumda kanunlarda belirtilen ortak hareket edilecek kanunlar kapsamında verilen hüküm ve yasaya uymak zorundasın.

Önceden âlim ve fukahanın elinde olan fetvalar şimdi medeni kanun oluyor. İnsanlar mezheplerini bırakıp kanunlara göre hareket etmek zorundalar. Kanunlar da şeri usullere göre hazırlanması gerekiyor. O nedenle bu durum ilgili kanuna bend olarak ekleniyor. Ancak kim ilgili konu hakkında kendi mezhebinin görüşüne ve fetvasına uygun hareket etmek isterse bunda özgürdür. Peki nasıl özgürdür. Ancak ve ancak mezhebinde verilen fetvanın kanunlarda belirtilenden daha ağır olması halinde kendi mezhebinin fetvasına dönebilir. Bununla ne hedeflenmektedir? Herkesin ortak hareket ettiği bir fetva yani kanununun olması ve böylece mezhepçilikten uzaklaşılması, insanları bir arada tutan ortak fetvaların olması... Çünkü kanunlar yapılırken üç aşağı beş yukarı tüm mezheplerin üzerinde ittifak ettiği hususlar ele alınmış ve orta bir yol izlenmiş, bu önemli bir konu ve durum. Çünkü bu durumla şeriat medeni yasa halini almış oluyor. Ve herkes üzerinde bir bağlayıcılığı olması zorunlu olmuş oluyor. Aslında bu bağlayıcılık ile mezhepler de kendiliğinden işin içinden çıkmış oluyor. Yasalar şeriata göre oluyor. Ve ayrıntılardan ve insanları bölen şeylerden de bu vesile uzaklaşmış oluyor. Aslında burada mesele mezheplerden uzaklaşılması değil, şeriati devreden çıkarıp onun üzerinden oynamak ve tartışmak da değil. Bu durum uygulamayı medeni yasa haline getirip herkesin üzerinde birliğini sağlamak.

Eğer fetva ve içtihat yargı mensuplarının, kadıların eline kalsaydı bu kez mesele kadıların elinde o yana bu yana sarkacaktı ve bir mezhebin fikri diğeri ile çarpışacaktı ve bunun üzerinden mezhepçilik yapılacaktı. Bu yapılan hamle ile sorun kökünden çözülmüş oldu. Çünkü ülkede yaygın mezhep İbadîlik. İbadî kadı bunu kendi mezhebine göre uygulamak isteyebilir sonra başka bir yargıç gelir yarın der ki ben Sünnîyim. Bunu ben kendi düşünceme göre uygulamak istiyorum vs. Yani kısacası tüm bu krizlerden olmadan meselenin haledilmesi 1997 yılında yapılan bu düzenleme ile oldu. Bu da zekice bir siyasetin sonucudur. Bu meselenin siyasi kısmıydı.

Diğer kısmı ise şu: Bence Uman'da yaşanan bu durumun asıl nedeni iktisadi durum. Yani insanların iktisadi olarak birbirlerine muhtaç olması... Sultan öncesi durumlara bakalım o zamanın şartlarına göre de kısmen bir arada yaşıyorlardı ama şimdi herşey değişti ülkede. Zaten bir ayrışma durumu yok kavgaya mahal de yok kavga unsuru olabilecek her şey ortadan kalktığına göre neden insanlar bir arada huzur içinde yaşamasınlar? Yani bence birinci sebep insanların birbirlerine olan ihtiyacı... Diğer sebep de ülkede yaygın olan mezhep olan İbadîler bölgede azınlıkta olan mezhep. Etrafında herkes Sünnî... Coğrafyada azınlıklar ve kendilerinden başka kimse yok. Bu mezhebin ne yapması lazım? Bir yandan cazip olması lazım ki insanları çöksin. İbadîlerin cazip yanı herkesi oldukları gibi kabul etmeleridir. Onların bu konudaki hoşgörülerini aslında belirleyici olmuş olabilir denilebilir.

3-S: Umanlılar İslâm'dan önce nasıldı?

Uman şu ana kadar gerçek anlamda da bir mezhepsel bölünme ya da buna benzer bir şeyler karşılaşmadı. Umanlıların buraya binyıllar önce gelen Hindistanlılar ile de iyi anlaştıklarını anlatan bilgiler var kaynaklarda. O zaman ülkede din de yoktu İbadî mezhebi de yoktu. Yani Uman insanı İslâm'dan önce de bölgede diğer halk ve milletler ile pragmatik siyaset takip etmiş. Yani Uman insanının hoşgörüsü ne itikadi ne de değerler üzerinedir. Pragmatiktir. O nedenle de bunu sadece İslâm'a mal etmek ne kadar doğru olur onu da bilmiyorum. Yani bunu da bu vesile ile söylemek lazım. Uman gerçek manada bir mezhepsel kriz ya da sorun yahut fitne ile henüz karşılaşmış değildir. Fakat böyle bir şey olduğunda halk nasıl bir tepki içinde olur onu bilemiyorum.

4-S: Son yorumunuza binaen ülkede 2011 yılında yaşanan olaylar sert bir imtihan değil miydi sizin için?

C: Hayır kesinlikle değildi. Uman'da İslâmî Hareketlerin geçirdikleri evereler ve olaylara bakmak lazım. Mesela Uman Şîî, Sünnî ve İbadî devrim girişimlerine de tanıklık etmiştir. Bunların hepsi 2011 yılından önce olmuştur Uman'da. Fakat bunların hiçbirinde bir emare görülmemiştir. 1979-1980 yıllarında Şîîler tarafından başlatılan hareket hemen söndürülmüştür. Şîî imam ülkeden çıkmış, Suudi Arabistan'a gitmiştir. Devam edelim; 1994 yılına geldiğinde ülkede yeniden bir İslâmî bir yapılanma olduğu fark edilmiştir. Bu kez bu oluşum İhvandı. Teşkilatlanıyorlardı. Aralarında bir idari meclisleri vardı. Belirsiz de olsa yönetim kurulları vardı. Sonra Mısır ve İngiltere İstihbaratı aracılığı ile içlerine sızıldı. Bu insanlar tutuklandı ve hapis yattılar. Neden peki bunlar bir şey yapmadan bunların üstüne gidildi? Bir şey yapmadan oldu çünkü bir şey yapmalarını engellemek için. Tabi burada bu anlattıklarım resmi bilgiler kendi bilgilerimi anlatmıyorum. 2004 yılına geldiğimizde ise, bu kez yapılanma İbadî hareketi tarafındandı. Bu imametini yeniden ihya edilmesine yönelik bir hareketti. Sonra bu kişilerde gözaltına alındı sonra serbest bırakıldılar.

5-S: 2011’de Umanlılar neyin değişmesini isteyerek sokaklara çıktı?

C: Bazı siyasi isimlerin değişmesi şiddetle isteniyordu. İktisadi yapının değişmesini istiyorlardı. İslâmî iktisat yapısının oluşturulması isteniyordu. Ülkede yolsuzluklara karşı sosyal adaletin zayıf olması... Kısacası değişikliği istenen listeye göz attığımız zaman şunu diyebiliriz. Tüm taleplerin %80 i ekonomi ile ilgiliydi.

6-S: Taleplerinize karşılık verildi mi?

C: İslâmî Bankalar açıldı. Daha sonra Şura meclisine daha fazla yasama yetkisi verildi. Değişikliği istenen siyasi isimler değiştirildi. İş alımı yapılması isteniyordu. Belli rakamlarda yeni iş alımları yapıldı. Yani %70 oranında talepler gerçekleştirildi. İktisadi olanların çoğu yapıldı ama siyasi olanlar ile ilgili henüz ciddi değişiklikler yapılmadı.

7-S: Sultan Kâbus 2011’de Arap Baharı olaylarını ülkenizde başarıyla yönetmiş gibi görünüyor?

C: Ülkede Sultan Kâbus ilk ve son sözü söyleyen ve söyleyecek kişidir. 2011 öncesi Sultan sürekli yıllık konuşmalar yapardı ve burada neler yaptığını anlatırdı. 2011 olaylarında Sultanlıktan görevli kişiler meydanlara indiler. Halkla konuştular, fotoğraflar çektiler. Tüm istekleri ve talepleri ilettiler. Bunlar Sultan tarafından görevlendirilmiş kişilerdi. Aynı zamanda bazı bakanlar ve görevli kişilerde bu meydanlarda halkın yanına inip neler olduğunu takip ediyorlardı. Sonra vatandaşların isteklerini alıp bunları Sultan’a ulaştırıyorlardı. Sultan da bu isteklere uygun olarak bazı kararnameler çıkardı. Olaylar Ocak 2011’de başladı. 25 Şubat’a kadar devam etti. Nerede ise bir ay boyunca bu gösteriler devam etti. Ve bu süre zarfında Sultan bir sürü kararname çıkardı. Bu süre zarfında halk şunu gördü, Sultan bizi dinliyor.

8-S: Sultan Kâbus’un bu kadar sevilmesinin nedeni nedir? Kendisinden sonra gelecek kişinin işi çok zor görünüyor?

C: Sultan’ın şöyle bir durumu vardı. Ne erkek kardeşi var ne ailesi var ne oğlu var ne de geçmişinde şu bu cemaat ve tarikat mezhep kökeni var. Sultan bunların hiçbirine salt olarak bağlı değildi. Bunlar yoktu zaten. O nedenle Sultan aslında çok rahattı. Birçok şeyi yaparken hiçbir açıdan şahsi hesaplama yapmadı yapmasına da gerek olacak bir durum da yoktu. Şimdi Sultan’dan sonra gelecek kişilere bakalım. Bu insanların hepsi İbadî, hepsinin çocukları ve torunları var. Hepsinin ticari işleri ve devlet ile bağlantıları var. Sonra bunların hepsinin orta ve uzun vadede bazı yapılar ile bağları ve ilişkileri var. Yeni gelecek Sultan’ın çok iyi hesaplamalar yapması gerekiyor. Çünkü kendisinden önceki Sultan’ın sahip olmadığı bir alt yapı ile geliyor. Bunda mezhepten tutun birçok bağa kadar. Sultan Kâbus tüm bunlardan uzaktı ve tüm bunların üstünde idi. O yüzden yeni gelecek Sultan’ın yönetimde Kâbus’un kaldığı gibi aynen kalması pek de mümkün görünmüyor. Aynı zamanda yeni gelecek Sultan’ın görev ve güç dağılımında da bu dengeyi kurması lazım ki işlerin daha sağlıklı yürümesini sağlayabilsin.

Halk Sultan’a her şey olması için izin verdi. Evet Sultanı Sultan yaptı. Çünkü halk Sultanı sevdi. Sultan da halkın gönlünü kazandı. Yani halk ile Sultan arasında bir sevgi

ilişkisi vardı. Bu sevgi ilişkisinden doğan sebeplerden biri de halk Sultan'ın hatalarına göz yumdu, izin verdi, ses etmedi.

Bu yüzden yeni Sultan'ın halk tarafından sevmeye ihtiyacı var. Halka ihtiyacı var. Kendi yaptığım bir tahlili de paylaşmak istiyorum; 2003 yılına geldiğimizde Sultan'ın hitaplarından anladığım ve tahlil ettiğim kadarıyla şöyle bir yöneliş oldu. Sultan bu hitaplarda konuşuyor ve sanki kendi yönetimin en başında ve sanki orada bir hükümet var ve aynı zamanda da bir halk var. Böyle bir hitap tarzı içinde bulunmaya başladı. Aranızda yardımlaşmanız lazım. Aranızda anlaşmanız lazım. Cümleler hep bu sigada gelmeye başladı. Yani bu ne demek kendisini üst bir seviyeye koydu ve kendisinden altta olan kademelere de bunların nasihatini veriyor. Bir tabaka söz konusu oldu. Kendisini bir üste aldı ya da orada yeni bir yönetim tabakası oluşturdu. İşte burada Uman Meclislerine bir nüfuz vermeye ve güç vermeye çalışmaktadır. Bu çok ama çok önemli bir gelişmedir. 2003 yılları sonrasında olan hitaplara bakarsan eğer, şu ifadeler vardır. Bu yük şimdi sizin sorumluluğunuz da gibi. Yani Sultan burada şunu demek istiyor olabilir. Artık devletin kurumları var. Şimdi herkes görevini tam yapsın ve sorumluluğunu da alsın demek istiyor olabilir.

9-S: Gelecekte korkuyor musunuz?

C: Hayır ben korkmuyorum. Neden? Ben Uman halkının bir çözüm bulacağından eminim. Önceden tarihte nasıl buldular? Nasıl bu ülkede bu insanlar bir arada yaşadılar? Şimdi de buna uygun bir yol bulacaklardır diye düşünüyorum. Çünkü halkın içinde yaşamış oldukları coğrafya da çok fazla seçenekleri yok. Dertleri var, sıkıntıları var. Neden sorunlarını çözmek istemesinler ki? Yani Uman'da hüküm halkın elinde şu anda. Sultan'dan sonra yetkili merci halk... Şu an ki müsteşarlar ve yeni gelecek Sultan halen sultanın yanında olan kişiler. Asker Sultanın yanında şu anda; Sultan'da halkın yanında... O zaman Sultan yok ise asker kimin yanında olur? Halkın yanında olur.

10-S: Ülkede kanunlar tam manası ile uygulanıyor mu?

C: Evet ülkede kanunlar uygulanıyor. Ama insan hakları konusunda olan kanunlar kısıtlı ve sınırlı. Ülkenin genel güvenliği ile alakalı her şey senin hakkının üstünde. Ticari ve diğer konularda çok iyi uygulanıyor. Yani şunu demek lazım: Bazı kanunlar insan hakları ile örtüşmüyor, özellikle ifade özgürlüğü ve dernek açma ve topluluk oluşturma vb. şeylerle ilgili. Son olarak bu konu ile alakalı şunu söylesem konu çok daha iyi anlaşılır. Uman'da yürütülen kanunlar ve yasalar diğer Körfez ülkeleri ile kıyaslandığında çok ileri seviyede ve insanidir. Fakat Uluslararası İnsan Haklarına göre bakılırsa oldukça geride sayılabilir. Ben Kuveyt ve Dubai 'de çalıştım ve yaşadım. BAE'de Şeyh trafik cezalarından kesilen parayı da kendisi alıyor. Böyle bir yasa var. Merkezi devlet denilen şey mesela Dubai'de asla yoktur, bulamazsınız. Yani buraları görünce Uman çok medeni bir ülkedir. Dubai de yönetim ülkeyi büyük ticari bir şirket olarak yönetiyor. Yani ben bunları neden burada anlatıyorum. Doğruyu her yanı ile görmek ve en iyi olanı yaşamak için. Ben akıllı bir insan olarak en iyiyi kendim ve ülkem için istemek durumundayım.

11-S: Sizce Uman bahsedilen anlamda mezhepler arası bir arada yaşama modeli olarak örnek sayılabilir mi?

C: Sayılır. Çünkü tüm coğrafya mezhepler savaşında boğuşuyor halk bile kendi arasında Sünnî Şiî ayrımı yapıyor. Uman genel olarak İbadî kimliğine bürünmüş bir ülkedir. O nedenle Ne Sünnî aşırıdır ne de Şiî. Mesela Dubaiye gidin. Halk arasına inin. Halkın çoğunluğu Malikî Sünnî; Şiîler hakkında çok kötü konuşurlar. Bir başka örnek Suudi Arabistan... Vitri üç rekât birleşik olarak kılanları tekfir ediyorlar. Düşün olay daha buradan başlıyor. Bu nasıl bir radikalliktir? Ben Kabe'de hutbe dinledim. Yani onlar hutbede herkesi tekfir ediyorlar. Bunu bizzat kendileri yapıyorlar. Böyle hutbeler verilir mi? Cuma hutbeleri asla ama asla siyasi olamaz ve asla mezhepleri de konuşmaz konuşmamalı.

YAHYA EL HARİSİ
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
EĞİTİM MÜFREDATLARINDAN SORUMLU MÜDÜR
HAMED B. SALİM ER RACİHİ
İSLAMİ İLİMLER MÜFREDATINDAN SORUMLU MÜDÜR
04/12/2016
EĞİTİM BAKANLIĞI
MASKAT

1-S: Uman'da eğitim müfredatında izlediğiniz özel bir yöntem var mı?

C: Uman'da kanunlar çıkış noktasını İslâm şeriatından alır. İnsanları hoşgörüyeye, bir arada yaşamaya, uyuma, diyaloga çağırır. Bu minvalde genel anlamda eğitim müfredatında başlangıç noktasını buradan alır. İslâm şeriatı ile birlikte Sultan Qâbus yaptığı konuşmalarda bu fikri sürekli olarak vurgulamıştır. Ülkenin genel olarak nasıl yönetildiğine dair ipuçları veren bu hitaplar ülkenin genel politikası olmuştur. Eğitimde bundan etkilenen alanlardan biridir. Bu hitaplar birçok fikrin ve programın kaynağı ve başlangıç noktasıdır. İlk yıllardan itibaren ülkede bir Eğitim Politikası kurulmak istendiğinde de Sultan'ın hitapları ana mihver olmuştur. Nedir bu ana mihver? Hoşgörü ve anlayış, karşılıklı saygı içerisinde bir arada yaşama. Bu eğitim politikası anayasada belirlenen kriterler baz alınarak hazırlanmıştır. Kısaca ifade etmek gerekirse ilk olarak İslâm'a uygun daha sonra anayasaya uygun ve daha sonra da ülkenin kendi gelenek, adet ve kültürleri ile birlikte kendimize has bir eğitim müfredatı belirledik.

2-S: Ders kitaplarınız belli bir mezhebe göre mi hazırlanıyor?

C: Elbette ki hayır. Biz derslerin içerik ve kitaplarını hazırlarken ilmi araştırmalar ve çalışmalar yapıyoruz. Bu bakış açısını hangi yaşa hangi derse ve hangi sınıf aralığına uygun ise o şekilde kitaplara uyguluyoruz. Bunu kim yapıyor. Eğitim müdürlüğünde komisyonlar var. Her alanın kendine has bir çalışma grubu var. Bu kişiler bu kitapları hazırlıyor ve içeriklerini yazıyor ya da kontrol ediyor. Mesela diyelim ki, hoşgörü kavramını hayat bilgiler dersinde belli konuların içeriklerine serpiştiriyoruz. Ya da kardeşlik duygusunu sözümona din kültürü ve ahlâk bilgisi ya da İslâm kültüründe belli konular içinde işliyoruz. Her dersin kendine göre işleniş şekli var. Buna uygun olarak yapılıyor. Fen bilimlerindeki ilimler alan bilgisine yönelik olduğundan ona uygun bir komisyon tarafından hazırlanıyor. Sonuç olarak ne çıkıyor ortaya. Mesela bir kişi kitapları eline aldığı anda işlenen konu ve derslere baktığında bu program falanca grup ve kişilerce hazırlanmıştır düşüncesi bulamaz. Yahut şu kişi ve düşünce üzerine çalışılmış ve yazılmış bunu da bulamaz. Bunu biraz daha açarsak eğer, kitaplarda mezhepçilik yapılmıyor. Biz kitaplarda mezhepleri de işlemiyoruz. Bir mezhep ve bir fıkıh ekolünü de baz almıyoruz.

3-S: Peki eğitim müfredatlarını kim hazırlıyor?

S: Uman'da Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı Müfredat Müdürlüğü Birimi bunu hazırlıyor. Bunun içinde farklı alanlarda farklı komisyonlar var. Hazırlanan

programlar kendisinden sonraki bir üst komisyona gönderiliyor ve orada okunup kontrol ediliyor. Gözden geçiriliyor uygunluklarına bakılıyor.

4-S: Komisyonlarda çalışan uzmanlar Umanlı mı?

Evet Umanlı. Mesela komisyonlarda hazırlanan ders kitapları kendisinden sonra bir üst komisyona gönderilir dedik. Burada üst komisyonda Evkaf Bakanlığında, akademisyenler ve alan uzmanları tarafından kontrol ediliyor. Bunu yapmamızın nedeni kitap basılıp dağıtıldıktan sonra birden fazla açıdan uygunluğu ne durumda, bunu kontrol ediyoruz. Yani kısaca kitapların yazım işinde çoğunlukla bakanlık bünyesinde çalışan hocalar olurken kontrol ve okuma aşamasında bakanlık dışı üst komisyonlarda danışmanlık yapan kişiler olabiliyor.

Hamed b. Salim er Racihi

İslâmî İlimler Müfredatından Sorumlu Müdür

5-S: Biz Uman'da mezhepler arasında bulunduğunuz coğrafyaya göre değerlendirildiğinde oldukça uyumlu görünen bir toplumla karşılaştık. İnsanların temel prensipleri kavradıkları ilk eğitim dönemlerinde nasıl kitaplarla eğitildiklerini anlamak için özellikle mezheplerin okullarda nasıl öğretildiğini hazırlayanlardan duymak için buraya sizi ziyarete geldik. İslâmî İlimler Kitaplarınızı nasıl hazırlıyorsunuz? Mezhepler arasındaki hoşgörüden bir de siz bahseder misiniz?

C: Öncelikle bu üzerinde konuştuğumuz tesamuh kavramı Uman örneği Allah'dan bize bir lütuftur. İkinci olarak bu Hz. Peygamber'in risaletidir. Uman'da ilk Müslüman olan kişi Mazin b. Gazubedir. Sahabidir. Allah Hz. Peygamberi insanlara hayrı ve şerri öğretirken onları iyiliğe ve güzelliğe çağırmasını emretmiştir. Hz. Peygamber'in aslında yaptığı şey insanları kardeşliğe davet etmektir. Bunlar Peygamberin hadislerini anlatan ve yazan kitaplarda yer alıyor. Hz. Peygamber bazı sahabileri oraya buraya gönderdiğinde aralarından bazıları dövülmüş ve saldırıya uğramışlardır. Bunun üzerine Hz. Peygamber; "Eğer Uman'a gitseydin ne döverlerdi ne de söverlerdi" demiştir. Uman'ın genel yapısına ait örnek bu hadistir. Bu halkın tabiatı insanlara saldırı ve düşmanlık üzerine kurulu değildir. Bu olay çok eski bir olaydır. Hz. Peygamber'den de öncedir. İşte biz bu özelliğimizden dolayı aslında insanlar arasında bir arada yaşama örneğini iyi bir şekilde uyguluyoruz. Bu asıl ve ana nedendir. Peki başka hangi sebepler ve nedenler var bu sonuca gelmemize vesile olan? Uman'da insanlar farklı etnik köklerden gelmektedirler. Bu farklı kökleri bir arada yaşatabilmek ve tutabilmek hatta ve hatta birlikte ilerleyebilmek için insanların bu özelliklerini geliştirerek kullanmaları gerekliydi. Yani şunu demek mümkün gibi görünüyor. İnsanların tarihten gelen bazı fitratsal özelliklerinin yanı sıra zamanla oluşmuş etnik farklılıklar da bu özelliklerimizi daha da geliştirerek kanıksamamıza yardımcı olmuştur diyebiliriz. Bu işin iç kısmı yani Uman içindeki olaylara yansıyan kısmı. Aynı zamanda Sultan'ın ve hükümetin bu politikası bizim Uman olarak bölgede de örnek bir ülke olmamıza vesile olmuştur. Uman bugün barış görüşmelerinde önder ülkedir. Öncü rolü vardır. Orta Doğu'da çekişen ülkeler arasında her zaman Uman arabulucu ve sakinleştirici görevi olan bir ülkedir.

Eğitim müfredatına gelelim. Uman'da İbadî mezhebi yaygın mezhep olmasına rağmen biz kitaplarımızı hazırlarken daha çok %95 Sünnî kaynaklardan istifade ediyoruz. Fikri

olarak baktığımızda ihtilaflar neden gündemde? Neden onlar öncelikli yani? Din ve İslâm bir tane olmasına rağmen neden insanların yoğunluğu mezhepler üzerinde ve ayrılıkçı fikirler ve bazı ihtilaflar üzerinde. Biz aslında biraz da ülkemizde bu yoğunluğun yönünü değiştirdik. Biz ihtilaflar yok demiyoruz. Biz onlara öncelik vermiyoruz diyoruz. Sonra mesela gelelim ihtilaflara, itikadi olarak biz bir insana gel böyle inan zorla bunu yap diyemeyiz ki. Normalde bu doğru ve mümkün olan bir şey değil yani. Diğer anlamda da fıkhi farklılıklar. Onda da aynı şey söz konusu... Herkes yüzde yüz aynı şeyi aynı şekilde yapamaz ki.

6-S: Sınıflarda Şî ve Sünnî öğrencilerde var. Bahsettiğiniz müfredatı uygularken sorunlar oluyor mu?

C: Biz meselelerin cevheri ile ilgileniyoruz. Ayrıntıları ile değil. Bu anlamda o nasıl inanıyor bu nasıl inanıyor bunlara girmiyoruz. Peki izlenen yöntem nedir? İslâmî bir meselede biz mezhepler arasında çoğunluk tercih edilen görüşü baz alıyoruz. Ama bunu farz olarak da sunmuyoruz. Bu tercih edilen görüştür olarak veriyoruz. Mezhepler ne diyor diye bir başlığımız yok. Asıl olan İslâm da olan ne ise onu görüyor çocuk ve alıyor. İşin kalan kısmı illaki takip etmek istiyorsa o zaman kendi bunu öğreniyor zaten. Aslında üzerinde durulması gereken konu Mezhepler yani fıkıh ekolleri. Ana esasları bilen ve uygulayan halk ve kişi çoğunlukta. Bugün insanların kaçta kaç mezhepleri ve arada yaşanan ihtilafları biliyor. Böyle bir algı oluşturmaya ne gerek var?

7-S: Şîlerde dört halifenin farklı yorumlanması ve farklı konularda hassasiyetler var. Bu meseleyi kitaplarda nasıl çözdünüz?

C: Biz bu konulara böyle hassas öyle hassas diye bakmadık. Biz dört halifeyi işledik. Olması gerektiği gibi sırayı da verdik yaşananları da siyasi kısımlarına girmeden verdik. Hasan ile Hüseyin'i de verdik Fatıma'yı da verdik. Kıyle ve kale kısmını vermiyoruz. İnsanlar sonra diledikleri gibi açsın okusunlar. Baksınlar araştırınsınlar. Okulun görevi taraf tutmak değildir. Olması gereken bilgiyi olması gereken şekli ile vermektir. Biz Ehli beyti genel olarak hepsini veriyoruz.

8-S: Diğer namaz oruç vs. şeylerde nelere dikkat ediyorsunuz?

C: Taharet, abdest, ezan ve namaza geçiyoruz. Bunu bu şekilde verdikten sonra da namazın içinde olan şeyleri anlatıyoruz. Namaz sınıfta uygulama da zaruri değil. Evde annesinden babasından gördüğü gibi şekilleri uygulayabilir. Biz bunu zorunlu tutmuyoruz.

9-S: Peki sizin bu anlattıklarınız doğrultusunda çocuk okulda mezhep ayrılığını öğrenmemiş oluyor doğru mu? Yani ihtilaftır vs. bu konulara girmemiş oluyor?

C: Biz mezhepleri 10. sınıftan sonra ayrıntıları ile veriyoruz. Medeniyetler tarihini verdikten sonra İslâm Devletlerini veriyoruz. Buradan da fıkhi ekol başlığını kullanarak mezhepleri işliyoruz. Sonra mesela bunları verirken de bunların doğuşlarını veriyoruz. Şu doğrudur bu yanlıştır diye bir saf tutma söz konusu değil kesinlikle. Bu aradaki en büyük farklardan biri... Mesela Ebu Hanife nasıl ortaya çıktı? Hanefî fıkhi nasıl ortaya çıktı? Kitapları nedir? Fikirleri nedir? İmam Şafî kimdir? Nerede yaşadı? Nasıl ortaya çıktı? vs. Bunların hepsi bilgi olarak veriliyor. Taraf tutma ve olma şeklinde değil. Sonra da aralarında şu farklıdır demiyoruz. Şunları farklı düşünürler,

şunlarda ayrılırlar gibi ayrılıkçı ve bölmece bir siyasetle bunları vermiyoruz. Rabi bin Habib'den veriyoruz. İmam Buhari'den ve Muslim'den de veriyoruz. Bize göre önemli olan sıhhat derecesi kimin söylediği değil.

10-S: Hocalardan falanca mezhebe mensup olan biri, kendi mezhebine uygun bir metot izlemesi halinde ne yapıyorsunuz?

C: Müfredat dışına kimse çıkamaz. Kanunlar oldukça sert. Herkes buna uymak zorunda. Öğretmenleri denetleyen ve takip eden komisyon var. Onların da bağlı bulunduğu başka bir komisyon da var. Bunlar ilgili eylem ve söylemi tespit etmeleri halinde ilgili kişi ve kurumlara bunu rapor olarak yazıyor. Her şey kanun ve yasalara göre işliyor ve devam ediyor. Bu arada şunu da söylemek isteriz; okullarda farklı ülkelerden hocalar var. Bu farklı hocaların biz mezhebinin ne olduğunu bilmiyoruz. Bilmek zorunda da değiliz. Ama dediğimiz gibi belli bir metot var uygulanan herkes buna uygun davranmak zorunda. Mesela öğretmen derste kitap işliyor bir de öğretmen kitabı var. Diyelim ki hoca ek olarak bir faaliyet verdi ya da vermek istiyor bunları takip komisyonundaki ilgili hocaya göstermek zorunda. Ders müfredatına uygun bu siyasete uygun şeyler olmak zorunda.

Umunda her şubat kitap fuarı oluyor. Bu fuara bizim bakanlığımızdan da katılanlar oluyor. Her sene yeni çıkan kitapları ve müfredatları incelemek için yapıyoruz bunu. Bu vesile ile belli bir mezhep kitaplarını toplamıyoruz herkes ne yazmış basmış alıp bakıyoruz. Bunlardan da istifade ediyoruz. Sabitlere belli. Bunun üstüne ilave ediyoruz. Aynı zamanda şunu da ilave edelim. Biz bu mezhepler arasında olan yanlış anlaşılmalara ve yanlış uygulamalara ile alakalı olarak şöyle düşündük. İslâm kültürü diye bir ders ilave ettik. Burada İslâm kültüründe olmaması gereken şeyleri de uygun olan bir dille anlatıyoruz. Bu da öğrenci için güzel bir öğrenme yöntemi oluyor. Bu olması gereken şey aslında... Değerlerde yapılan hatalar nelerdir. İnsanın ahlâki özelliklerinde değişen ve doğru gibi yapılan hataların bu ders aracılığı ile de öğrenciye verilmesi zaruri bir durum.

11-S: Siz tüm yaptıklarınızdan sonra kendi ülkenizde eğitimi hem içerik olarak hem de kalite olarak nasıl görüyorsunuz. Hedeflerinizi gerçekleştirdiniz mi?

C: İnsan her zaman daha iyisi için uğraşır. Bizde hala uğraşırız. Yoldayız. Hiç kimse yolun sonuna gelmiş ver her şeyi başarmış sayılamaz. Böyle bir şey mümkün değil. İslâmî ülkelere bakalım. Neler öğretiliyor nasıl yetişiyor bu çocuklar. Bu anlamda bakınca belli ölçüde başarılı olduğumuzu söyleyebiliriz. Birde eğitimin amacı nedir? Alışkanlık sahibi yapmaktır. Biz bunu yapmaya çalışıyoruz. İşin sırrının burada bu olduğunu söylemek mümkün... Uman insanı anlayışlıdır, sakindir. Biz bunun üzerine inşa ediyoruz. İhtilaf dairesi dardır. Ama anlama ve anlayış dairesi İslâm dairesi geniştir. Bundan dolayı da ortaya olumlu sonuçlar çıkıyor. Bir de biz abartmıyoruz. Bir şeyi abartılı vermiyoruz. Tevazu da bizim çok önem verdiğimiz şey. Bir de kaliteden kasıt nedir. Uygulamada görüyorsak öğrettiklerimiz işe yarıyor ya da yaramıyor bu bir nevi kalitenin habercisi olmuş oluyor. Okulda öğretilen şeylerin İslâm değerlerine ters olmaması lazım... Toplumda pratiğe inmesi için insanların bunu benimsemesi lazım. Bu açıdan da değerlendirmek lazım... Kalite sadece ulusal başarı peşinde koşmakta değildir. Mezhepler bugün dünya gündeminde konuşulan şeyler. Ama bakınca bunların hepsi insanların bulup iliştiirdikleri şeyler. Bir insanın hata yapması mümkün, diğerinin bu hatayı alıp tekrarlaması mümkün, sonra bir başkasının çıkıp düzeltmesi de mümkün... Bu bu şekilde devam edip gider. Sen buna dahil

olmadan da ana esaslar ile de işini halledebilirsin. Bu tartışmalar ilahi kelimeler üzerinde yapılan tartışmalar değil. İlahi de değil. Müslümanlar kardeşlerdir. Şiar her zaman bu olmalıdır. Allah'ın varlığını ve peygamberliği kabul ettiği sürece kişinin İslâm'da korunması gereken beş hakkı devreye girmektedir.

Biz Müslümanlar olmayanlarla nasıl alışveriş içinde olacağız. İnsani yollarla. Buradan da yola çıkarak Müslümanlarla nasıl yaşayacağımızı öğrenip görüyoruz. Uman'da şunu görürsün. Söylenenler yapılır. Yapılanlar söylenir. Öğrettiklerimizi de yaşıyoruz. Sonra biz gizli saklı şeyler de yapmıyoruz. Çok açık seçik bir yöntem izliyoruz. Sonra mesela çok fazla aldığımız ödül ve başarı sertifikası var dünyanın diğer ülkelerinden. Peki bunları neden reklam yapmıyorsunuz? Bu genel olarak hükümet politikası. Uygulamada reklam üzerinden bir hayat seçmiyoruz. Ana gündem bu değil. Bazı ülkeler mesela, daha yaptıkları kurumadan reklamı dünyada dolaşılıyor bu yapılanları daha aza indiriyor. Ama sen yaparsın çok ilerlersin sonra bu reklam olur haber olur. Biz bu ikinci olanın bize daha uygun olduğunu düşünüyoruz.

12-S: Peki toparlarsak eğer son olarak nasıl bir sıralama ile bize hem siyasi olarak hem de eğitimsel politikalar olarak Uman'ın takip ettiği prensipler nelerdir?

C: 1- Uman'ın tarihten gelen geleneği. Yani İslâm'ı kabul edenlerden bugüne kadar Umanlı ve Uman insanı din ve mezhepler üzerinden bir tartışma ve kavga da bulunmamıştır.

2- Eğitim metodu ile takip edilen şey radikal olmayan orta halli yoldur. İslâmî değerler üzerine uygulanan eğitim modeli diyebiliriz kısaca.

3- Anayasa ve Sultan'ın konuşmaları toplumun sürekli olarak bu düşüncelere alışması ve inanılan bir kültür haline dönüşmesi.

4- Uman'da eğitim müfredatı toplumun değerleri ile örtüşüyor. Uman kültürü, insanı ve her şeyi ile uyumlu bir eğitim müfredatı uygulanıyor.

5- Uman'da söylenenler yapılır. Yalan ve gıybet haramdır. O nedenle söylenenler yapılır ve mübalağaya gerek yoktur.

13-S: Uman'da hükümet okullarında farklı yabancı ülkelere, dinlerden insanlar var mı?

C: Yabancılar kendi okullarında okuyorlar.

14-S: Umanda kaç farklı okul tipi bulunmaktadır?

C: Hükümet okulları her ülkede olduğu gibi bizde de aynı. Temel eğitim üçe ayrılıyor. İlkokul, ortaokul ve lise... İlk kademe kız-erkek bir arada okuyorlar. Ortaokulla beraber ayrılıyorlar. Kız ortaokulu-erkek ortaokulu ve aynı şekilde lise de öyle. Bunlar devlet okulu ve Arapça Eğitim veriliyor ve hükümetin ve bakanlığın belirlediği müfredat kullanılıyor.

15-S: Peki ya özel okullar?

C: Eğitim Bakanlığı tüm okulları koordine ediyor. Ayrıca belirtilmesi gereken önemli bir nokta var. Anaokulu şu an için Uman'da henüz zorunlu eğitime girmiyor. O nedenle ilk kademe için özel eğitime tabi tutmak isteyen aileler çocuklarını ilk kademe için özel okula, kreşe gönderiyor olabilir. Ülkemizde anaokulu ve kreşler hala

özel sektörün elinde. Henüz hükümet buna müdahil olmadı. Özel sektörü teşvik amaçlı bu halen bu şekilde uygulanıyor. Özel okullar Uman'da genel olarak şu şekilde:

1- Tek Yabancı Dilli Okullar: Bunlar Uman hükümetinin müfredatını uyguluyorlar. Ama özel okul statüsünde olan okullardır. Özel eğitime tabiler. Öğrenci sayısı az olduğu için de ihtimam daha çoktur bu okullarda.

2- İki Yabancı Dilli Okullar: Bu okullar, İslâmî İlimleri ve hükümet müfredatını ilgili derslerde uyguluyorlar. Diğer fen bilimleri ve bazı dersleri İngilizce okutuyorlar. Bu da Arapça ve İngilizce iki dilli özel okul oluyor.

3- Bölgesel Yabancı Okullar: Hindistan, Filipin okulları. Bu ülkeler tarafından ülkemizde açılan okullardır. Kendi ülkelerinin müfredatlarını kullanıyorlar. Bu ülkelerden insanlar kendi okullarında okumak istiyorlar. Bu nedenle bu okullar ülkemizde açılmıştır. Bunlar kendi dillerinde eğitim alıyorlar. Ayrıca burada bir örnek verelim; Umanlılarında bu okullarda okumalarına müsaade ediliyor. Bu da diğer dinlere karşı yaklaşımımızı göstermek açısından önemli bir örnek... Bu tür okul az ama mevcut.

4- Uluslararası Okullar: Bu uluslararası sistem müfredatını uygulayan okullar. Cambirdge yahut başka türde eğitim programları uygulayan okul olup ulusal okul statüsündedir.

ÖZGEÇMİŞ

HATİCE CENGİZ

2013 yılında İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2014'de İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nde Temel İslâm Bilimleri Bölümü, Mezhepler Tarihi Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. 2017 yılında "Uman'da Sultan Kâbus Döneminde Mezhepler Arası Bir arada Yaşama Örneği" tez çalışmasıyla mezun oldu. Özelde Uman, genelde Körfez ülkeleri üzerine çalışmalarına serbest araştırmacı olarak devam etmektedir. haticengz@gmail.com

KAYNAKÇA

TÜRKÇE KAYNAKLAR

Albayrak, İsmail: İbadî Tefsir Usulüne Genel Bir Bakış, **Ekev Akademi Dergisi**, sayı 61, 2015.

Ateş, Orhan: **Günümüz Uman İbadiyesi**, Bursa, 2007.

Bauman, Zygmunt: **Sosyolojik Düşünmek**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2017.

Bilgin, A. Azmi, “Muhakkime-i Ula”, *Ankara: TDV İslam Ansiklopedisi*, c.XXX, 1997.

Cleveland, William L.: **Modern Ortadoğu Tarihi**, Birinci Baskı, (Çev.: Mehmet Harmancı), İstanbul: Agora Kitaplığı, 2008.

Demircan, Adnan: **Din-Siyaset İlişkisi**, 2. Baskı, İstanbul: Beyan Yayınları, 2015.

el Eş'ari, Ebu'l Hasan, **İlk Dönem İslâm Mezhepleri**, (Çev. : M. Dalkılıç, Ö. Aydın), İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 2005.

Erkilet, Alev: **Ortadoğu'da Modernleşme ve İslâmî Hareketler**, 7. Baskı, İstanbul:

Büyüyen Ay Yayınları, 2017.

Giddens, Anthony: **Siyaset, Sosyoloji ve Toplumsal Teori**, (Çev. : Tuncay Birkan).

İstanbul: Metis Yayınları, 2014.

Giddens, Anthony: **Sosyoloji Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş**, (Çev. : Ülgen Yıldız Battal), 6. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016.

Onat, Kutlu, Hasan, Sönmez: **İslâm Mezhepleri Tarihi**, 4. Baskı, Ankara: Grafiker Yayınları, 2015.

Hamidullah, Muhammed: **İslâm Peygamberi**, (Çev. : Mehmet Yazgan), İstanbul: Beyan Yayınları, 2000.

Kalın, İbrahim: **İslam ve Batı**, İstanbul: İsam Yayınları, 2017.

Keykavus: **Kabusname**, (Hz.: Orhan Şaik Gökyay), İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 2007.

Kağıtçıbaşı, Cemalcılar, Çiğdem, Zeynep: **İnsan ve İnsanlar**, 17. Baskı, İstanbul: Evrim Yayınevi, 2015.

Lewis, Bernard: **İnanç ve İktidar-Ortadoğu'da Din ve Siyaset**, Ankara: Akılçelen Kitaplar, 2017.

Mauss, Marcel: **Antrososyoloji ve Antropoloji**, (Çev.: Özcan Doğan), 3. Baskı, Ankara: Doğu- Batı Yayınları, 2011.

Öz, Mustafa: **Başlangıçtan Günümüze İslâm Mezhepleri Tarihi**, İstanbul: Ensar Yayınları, 2011.

Şehristani: **Milel ve Nihal**, (Çev.: Mustafa Öz), İstanbul: Litera Yayıncılık, 2008.

Şahin Utku, Nihal: **Kızıldeniz, Çöl, Gemi ve Tacir**, İstanbul: Klasik Yayınları, 2012.

Yıldız, Harun: İbadîlik Araştırmalarında Önemli Bir İsim: TADEUSZ LEWICK, **İslâmî İlimler Dergisi**, Cilt 10, Birinci sayı, 2015.

Yavuz, Yusuf Şevki: Halku'l Kur'an, Ankara: **TDV İslam Ansiklopedisi**, c. XV. 1997.

YABANCI KAYNAKLAR

A Quarterly Magazine Issued by the Special Economic Zone Authority at Duqm, 6. sayı, Ekim 2016.

Abdrabbu, Seyyid AbdulHafız: **el İbadiyye Mezheb ve Suluk**, 2. Baskı, Kahire, 1987.

Abdüsselam, Salim b. Abdullah b. Nasır: **Ahd ve Vefa**, Uman: Mektebet Maarif, 2011.

al Balushi, Maryam: **esr el Alakat el Umaniyye el İraniyye fi emn Duvel Meclis et Teavun ba'd er Rabi el Arabiy**, Uman, ts.

al Harisi, Muhammed: **Mecelle Sekafiyye**, 18. sayı, Uman, Temmuz, 2013.

al Shammari, Abdullah: el Mevkıf es Siyasi el Umani tucahu Asufat el Hezm, **Yemen min el İmame ile Asifatul Hezm**, Dubai: el Mesbar Studies and Research Centre, 2016.

Amal Nedve Tatavvur el Ulum el Fıkhiyye, fikh ru'yet El alam el Ays el Müsterek, Uman: Vizarat Evkaf, 2013.

bin Türki, Berfeş b. Said Muhammed, **Kitab Uman Tarih ve Emcad**, 1. baskı, Uman: Dar el Macan Lilneşr, 1. cilt, 2012.

Bedr, Mustafa: **Sultan ve Arş**, Kahire, 2010.

Clinton, Hillary: **el Khiyarat es Sa'ba**, (Çev. : Mey Semir), Kahire: Kunuz lilneşr ve tevzi, 2014.

Cuperly, Pierre: **Medhal ila Dirasat el İbadiyye ve Akıdethe**, 1. Baskı, Uman: Beyt Ğaşşam, 2014.

Ebu Avn, Nasır: **Felsefetül Hükm ve Devletül Müesseset fi Uman**, Ürdün: Darul Kunuz el Marife, 2014.

Ebu Avn, Nasır: **Sahafiyyun Balad Sahib Celale 1971-2011**, 1. Baskı, Ürdün: Dar el Kunuz, 2015.

Ebu Zehra, Muhammed: **İslâmda Fıkhi Mezhepler Tarihi**, (Çvr: Abdülkadir Şener), İstanbul, 1976.

ed Dakhil, Abdülkerim b. Hamud: **Uman ed Devlet v Et Tahdis Es Siyasi ve Mucabeha el Ekhtıra el Ecnebi**, Riyad: Matabi er Reca, 2010.

el Abri, Ali b. Hilal b. Muhammed: **el İmame fi Fikh İslâmi**, 1. baskı, Uman: Mekteb Zamiri, 2015.

el Ağberi, İsmail b. Salih: **el İbadiyye beyne Hiraset Din ve Siyaset Dünya**, Uman, 2013.

- el Ağberi, İsmail Ahd İmam Salt b. Malik ve Umguhu el Hadari ve Ebaduhu el Hakikiyye, Uman, 2012.
- el Anabi, Zehr: **Sultan Kâbûs**, Ürdün, 2005.
- el Arab, Muhammed Sabr: **ed Devle Fi Fikr İbadî**, İkinci baskı, Mısır: Dar el Şuruk, 2013.
- el Bahrani, İmad b. Casim, **Muvahhid Uman Sultan Kâbûs b. Said**, Beyrut: Darul Arabiyye LilMevsuat, 2010.
- el Busaidi, Salim: **er Rai fi Tarih Umani**, Uman: Mektebet Enfal, 2009.
- el Ezkevi, Serhan b. Said, **Keşfûl Ğumme el Cami li Ahbar el Umme**, (Tahkik: Muhammed Ali Salih, Muhammed es Salimi), Uman: Vizaret Turas ve Sekafe, 2013.
- el Hadrami, Mesud b. Said bin Nasır: **Alakat Umaniyye Arabiyye**, Kahire, 2014.
- el Halili, Ahmed b. Hamed: **İstibded**, Birinci baskı, Beyrut: Şeriket fuad el ba'yu liteccid, 2013.
- el Harisi, Abdullah b. Nasır b. Süleyman: **Uman fi ahd beni Nebhan**, Maskat, Sultan Kâbûs Üniversitesi Uman Araştırmaları Merkezi, 2004.
- el Harisi, Mohammed b. Salim b. Abdullah: **el Kerasi el ilmiyye ve edvarihe elhadariyye**, Uman: Merkez Sultan Qabus el Ali lilsekafe ve el Ulum, 2016.
- el Haşmi, Said Sultan: **Uman İnsan ve Sulta**, Beyrut: Merkez Dirasat el Vihde el Arabiyye, 2013.
- el Hicri, Hilal: **Uman fi uyun er Rahhale el Biritaniyye**, Uman: el İntişar el Arabi, 2013.
- el Hitab, Sultan Haşim: **Saltana ve Sultan**, Ürdün: Dar el Urube, 2014.
- el Kadiri, İbrahim: **Butşiş, et Tevasul el Hadari beyne Uman ve Bilad el Mağrib**, Uman: Camiat Sultan Qabus Vihdet el Buhus ve ed Dirasat el Umaniyye, 2000.
- el Kasimi, Sultan b. Muhammed: **Taksim İmparatoriyye el Umaniyye 1856-1862**, 5. Baskı, B. A. E. , 2012.
- el Khansuri, Emel b. Seyf b. Said: **Uman fi kitabat er Rahhale el Urubbiyyin**, Uman: Dar el Verrak, 2017.
- el Mahrubi, Amir: **Uman kable ve ba'de İslâm**, Kahire: Milli Tarih ve Kültür Bakanlığı, 12, 1976.
- el Mahruki, Muhammed: **er Rabi el Umani**, (Ed. : Said Sultan el Haşimi), Beyrut: Dar el Farabi, 2013.
- el Mavafî, Abdulhamid: **Uman bina ed Devle el Hadise**, Mısır: el Ahram Ticariyye, 2002.
- el Meskeriy, Seyf b. Addiy b. Sultan: **El İmame ve eş Şura ala Sultan fi Uman Evahir Devle Yarubiyye 1162-1749**, Uman, 2012.
- el Tai, Hatım: **El Huviye ve el Kitabe**, Uman: el Ru'ye lilsahafe ve Neşr, 2016.
- el Vehibi, Hamud b. Abdullah b. Hamud; **Esr el Mevki el Coğrafi ala el Siyasat el Khariciyye li Sultanate Uman 1970-2011**, Uman: Camiat Şark Avsat, 2012.

el-Kitabel ihsa es Senevi 2013, Uman, el Merkez el Vatani lil İhsa ve el Malumat, 2013.

en Nami, Ömer Halife: **Dirasat an el İbadiyye**, 1. Baskı, Beyrut: Dar el Ğarb İslâmi, 2001.

en Nevfeli, Seyf b. Hamed: Cemıyyat es Sadaka el Umaniye ed Devliyye, “**et Tavasul el Hadari beyne Uman ve Alem**”, Salalah, 2015.

en Nizam el Esasi Liddevle, Uman, 1996.

er Rabi, İbrahim Halife b. Raşid: **Teayüş Mezhebi Fi Saltanete Uman Mukavvımet ve Mazahir**, Uman, 2015.

er Riyami, Nasır b. Abdullah: **Zencibar Şahsiyat ve Ahdas 1828- 1972**, Uman: Beyt el Ğaşşam, 2016.

es Salimi, Abdullah: **Tuhfetul Ayan**, (Tahkik: Ebu İshak Itfayş), Uman, 1995.

es Salimi, Assaf, Muhammed b. Abdullah, Naci: **Tarih Yetekellem**, Dimaşk, ts.

es Sekafe İslâmiyye ve et Tahaddiyat el Muasara, Uman: Sultan Qabus Yüksek İlim ve Kültür Merkezi, 2013.

es Senidi, Hilal b. Mesut b. Ali: **Celale Sultan Kâbûs**, 1. Baskı, Uman: Medya Bakanlığı, 2008.

es Siyabi, Ahmed b. Suud: **Dave inde İbadiyye beyne el Mazi ve Hadır**, Uman: Mekteb Damiri, 2010.

es Siyabi, Salim b. Hamud b. Samin: **Uman abr Tarih**, Uman: Milli Tarih ve Kültür Bakanlığı, 1. Cilt, 1982.

es-Siyabi, Ahmed b. Suud: **el Vasid fi Tarih Umani**, 3. baskı, Uman: Mektebe Damiri, 2015.

es-Sufi, Ali Hamza Abbas Osman: **Uman fi Ahd Sultan Qâbûs b. Said**, İskendriye: el cami el Hadis, 2014.

eş Şaibiyye, Bedriyye bint Ali b. Cum’a: **Tesamuh Dini ve Esarihi fi Hukume Said b. Sultan**, 1. baskı, Uman: Beyt Ğaşşam, 2015.

eş Şenferi, Hatım b. Behit: **er Rabi el Umani**, (Ed. : Said Sultan el Haşimi), Beyrut: Dar el Farabi, 2013.

eş Şeydi, Asım: Dar el Opera Sultaniyye fi Maskat, **Mecelle el Arabi**, 707 Nisan 2017.

Et Ta’lim ve hıvar es Sekafat, Uman: Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2010.

Gabbaş, Hüseyin: **Uman, ed Demokratiyye İslâmiyye Tekalid İmame ve Tarih Siyasi Hadis 1500-1970**, 4. baskı, Beyrut: Dar el Farabi, 2006.

Halifat, Ivaz Muhammed: **el Usul et tarihiyye**, lil Fırka İbadiyye, 3. Baskı, Uman, 1988.

Hamudi, Hadi Hasan: **Sultan Uman min Nutk Sami ile Nizam Esasi**, Uman: Medya Bakanlığı, 1998.

Hany, NESİRA: "Havle Kharita el Akaliyyat fi el Alem el Arabi”, **et Taifiyye sahva el fitne en Naima**, Dubai: el Misbar, 2011.

Haşim, Mehdi Talib: **el Hareke el İbadiyye fi el Meşrik Arabi**, 1. baskı, Londra: Dar el Hikme, 2001.

Hicazi, Abdurrahman Osman: **Tatavvur el Fikr et Terbevi el İbadî fi Şemal Afriki**, 1. baskı, Beyrut: Mektebe Asriyye, 2000.

Himmet, Abdulmenam: **el Menhec el Felsefi inde Sultan Qabus**, İngiltere: Biddles, 2016.

ibn Rızzik: **Siyra el Celiyye**, Maskat: Milli Kültür ve Tarih Bakanlığı, 2007.

İbn Rızzik, Hamid b. Muhammed: **Fethul Mubin**, (Tahkik: Abdulmenam Asır, Muhammed Mursi Abdullah), Uman: Milli Tarih ve Kültür Bakanlığı, 1983.

İncazat Maclis Şura el Fetre es Sabia 2011- 2015, Uman, 2015.

İsmaili, Ahmed: “**et taddudiyye el İsniyye ve el lugaviyye ve diyniyye fi Uman ve Alakatuhe bilistikrar Siyasi**”, Omran İnsani ve Sosyal İlimler Dergisi, 11, 2015.

Kechichian, Joseph A. : **Power and Succesion in Arab Monarchies**, (Çev: Muhammed b. Hamed Abdullah el Harisi), 1. cilt, Libnan: Riad El Rayes Books, 2013.

Kelimet ve Khutab, Uman: Medya Bakanlığı, 2010.

Kovca, Munsef: **Tarih İbadiyye Dini ve Siyasi**, 1. Baskı, Tunus, 2014.

Levatiye, Sadık Cevad Süleyman: **er Rabi el Umani**, (Ed: Said Sultan el Haşimi), Beyrut: Dar el Farabi, 2013.

Londen, Robert Ciran: **Uman münzü Mesiyra 1856 Mesiyran Masiyran**, (trc: Muhammed Emin Abdullah) 6. baskı, Uman: Milli Tarih ve Kültür Bakanlığı, 2016.

Macionis, John J: **Sosyoloji**, (Editör: Vildan Akan), Ankara: Nobel Yayınları, 2015.

Uman 2015, Medya Bakanlığı: Uman, 2015.

Uman 2016, Medya Bakanlığı: Uman, 2016.

Uman fi Tarih, Medya Bakanlığı, Londra: Dar Emil lil Neşr el Mahdude, 1995.

Megbel, Taher b. Ali b. Taher: **Esr el Muhaddedet el Coğrafiyye Tarikhyye İktisadiyye fi Siyase Khariciyye Umaniyye 1970-2008**, Ürdün, 2010.

Mesiyrat Şura fi Saltanate Uman Khilal rub Garn 1981-2006, Uman, 2011.

Muammar, Ali Yahya: **İbadiyye fi Mevkeb Tarih**, 3. Baskı, Uman: Mekteb Zamiri, 2008.

Muammar, Ali Yahya: **Mezheb İslâmî Mutedil**, 1. Baskı, Londra: Dar el Hikme, 2013.

Muhammed, Haşim Osman: **el A'mal et Tarihiyye lil Sultan Kâbûs**, Kahire, 2011.

Nasır, Muhammed Salih: **Menhec Da've endel İbadiye**, Cezayir: Dar Nasır, 4. Baskı, 2015.

Oman National Plan for the Alliance of Civilizations, 2011-2014, Uman.

Pappas Funsch, Linda: **Uman Fecr Cedid**, (Çev.: Nasır b. Said b. Ahmed elKindi), Uman: Mekteb Müsteşar Celala Sultan Lişuun Sekafiye, 2016.

Phillips, Wendell: **Tarih Uman**, (Çev.: Muhammed Emin Abdullah), 3. Baskı, Uman: Milli Tarih ve Kültür Bakanlığı, 1989.

Belikhanof, Sergey: **Mushh el arşKabus b. Said Sultan Uman**, (Çev. : Hayri ed Damin), Kahire: Darul Kutub ve el Vesaik el Kavmiyye, 2004.

Raşvan, Asım: **Sultan em Sahib Risale**, Beyrut: Riad el Rayyes Books, 2016.

Salimi, Nureddin Abdullah: **Nahdatul Ağyan Bahriyyet Uman**, Beyrut: Darul Ceyl, 1998.

Şehdad, İbrahim: **es Sıra ed Dakhili fi Uman**, Beyrut: Dar el Evzai, 1989.

Şeybani, Tarık Sasi: **el İbadiyye, usuluhe ve A'lamuhe**, Fas: Isesco 2013.

Takrir Meclis ed Devle lilfetre el Hamise 2011-2015, Uman, 2015.

Tesamuh Dergisi, 1. Sayı, Ürdün: Matbaa Camia el Ürdüniyye, 2013.

Uman Ansiklopedisi, **Mevsua Umaniye**, Uman, Tarih ve Kültür Bakanlığı, 8. cilt, 2013.

Uman Ansiklopedisi: **Mevsua Umaniye**, Uman: Tarih ve Kültür Bakanlığı, 1. Cilt, 2013.

Uman İstatistik Kurumu, **Monthly Satatiscal Bulletin 2017**, Uman, Mayıs, 28. Sayı.

Uman Millî Eğitim Bakanlığı, 1, 2, 3, 4. Sınıf İslâm Terbiyesi Ders Kitapları, Uman, 2016.

Uman Millî Eğitim Bakanlığı, 9, 10, 11, 12. Sınıf İslâm Terbiyesi Ders Kitapları, Uman, 2016.

Univesity Profile Statistical Overview 2015, Uman: Sultan Qabus University Press, Maskat, 2016.

Usbu et Tekarub ve el Viem el İnsani es Sani, 2-6 Şubat 2013, Merkez Sultan Qabus el Ali lissekafe ve el Ulum, Uman, 2013.

Uman ve Terbiyet es Selam, Uman: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2008.

Wilkinson, John C. : **el İmame fi Uman**, (Çev. : Fatih Hac Ettum ve Taha Ahmed Taha), 3. Baskı, BAE, 2010.

Vesika **menhec et Terbiye ve es Sekafe el İslâmiyye**, Uman: Eğitim Bakanlığı Yayınları. ts.

National Human Rights Commission, Vesika İmam Salt b. Malik.

Zaher, Mesud: **Sultane Uman Erbaun Aman min et tenmiyye el müstedame**, Beyrut: Farabi, 2010.

Zehran, İbrahim, el Havalid, İbrahim A. , Cemal A. , Mustafa: **Sayıl el Cebbur, Zuaama Sanau Tarih**, Uman: el Mektebe el Vataniyye, 2003.

SEMİNER

el Mamari, Muhammed: İslâm Risaleti Semineri, Sultan Qabus Camisi, 26/10/2017, Maskat, Uman.

İNTERNET SİTELERİ

Uman Evkaf ve Dini İşler Bakanlığı: <http://www.mara.gov.om>

Sultan Qâbus Üniversitesi: <https://www.squ.edu.om/Default.aspx>

Sultan Qabus Yüksek İlim ve Kültür Merkezi: <http://www.sqhccs.gov.om>

Uman Milli İstatistik Kurumu <http://www.data.gov.om/ar/DataAnalysis/>, Erişim tarihi: 21.02.2017.

Yüksek Öğretim Bakanlığı <https://mohe.gov.om>

Millî Eğitim Bakanlığı <https://www.moe.gov.om>

Uman Medya Bakanlığı: <https://www.omaninfo.om>

Al Amana Center: <http://www.alamanacentre.org>

Al Amana Merkezi, <http://www.islam-in-oman.com/tr/fuarlar-islam-hosgoerue/virtual-exhibition.html>

<http://www.isesco.org.ma/ar/events/>

Bariş Sergisi: <http://www.islam-in-oman.com/tr>

T. C. Dışişleri Bakanlığı: Türkiye-Uman Siyasi İlişkileri: <http://www.mfa.gov.tr/oman-siyasi-iliskileri.tr.mfa> Erişim tarihi: 27.10.2016.

T. C. Ekonomi Bakanlığı,
<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Uman/html>, Erişim tarihi: 05.08.2016.

ندوة تطور العلم الفقهية <http://nadwa.mara.gov.om/ar/conference/>

İNTERNET HABER VE MAKALELERİ

Karşılıklı Anlayış, <http://www.islam-in-oman.com/tr/fuarlar-islam-hosgoerue/virtual-exhibition.html>

İnternet Haberi, <http://www.kureselcatismalar.com/birlesik-arap-emirlikleri-iran-arasinda-tunb-ve-ebu-musa-adalari-sorunu/> Erişim tarihi: 01.11.2016.

al Rashed, Madawi: Uman'dan Suudi Arabistan'a Körfez Birliği Vetosu, <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2013/12/oman-rejects-gcc-union-insults-saudi-arabia.html>, son çevirimiçi: 27-10-2016

al Muhrami, Zekeriyya: Tatarruf ve Hisana Umaniyye: <https://www.dzak.net>, Erişim tarihi:21.02.2017.

Tarakçı, Nejat: Yemen Yeni Bir Afganistan Olabilir mi?: http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/17483/yemen_yeni_bir_afganistan_olabilir_mi, Erişim tarihi: 28.10.2016.

el Watan Gazetesi: <http://alwatan.com/details/60438>, Erişim Tarihi: 27.10.2016.

Cafioro, Giorgio: Oman breaks from GCC on Yemen conflict: <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2015/05/oman-response-yemen-conflict.html>, Erişim Tarihi: 28.10.2016.

Hürriyet Gazetesi: <http://www.hurriyet.com.tr/umman-a-acildi-14413184>

Dursunoğlu, Alptekin: Körfez'in Medine-yi Fazılası, http://www.ydh.com.tr/YD483_korfezin-medine-yi-fazilasi-.html, Erişim Tarihi: 29/06/2017.

Gömbeyaz, Kadir: Haricilerin Günümüzdeki Devamı İbadîler mi? Selefilere mi? – Metodik bir Tartışma: <http://www.emakalat.com/issue/24603/260452>

Uysal, Ahmet: İran-Uman İlişkileri Neden Farklı, <http://www.iramcenter.org/iran-Uman-iliskileri-neden-farkli>, Erişim tarihi: 27.10.2016.

Ahmed El Şukeyr, Barnamac Khavatr, https://www.youtube.com/watch?v=wScP_qiKE5I, Son Erişim Tarihi: 29/06/2017.

Adnan İbrahim, <https://www.youtube.com/watch?v=KEpmWdgFiJE>, Son Erişim Tarihi: 29/06/2017.

[1] قناة الرسالة الفضائية - لقاء الجمعة - الشيخ احمد الخليفي,

<https://www.youtube.com/watch?v=eRtU1JgSWEc>

[1] مباحثات بين قطر و عُمان لتعزيز العلاقات الثنائية,

<http://www.aljazeera.net/news/arabic/2017/6/5/مشاورات-بين-قطر-و-عمان-لتجاوز-الأزمة-الخليجية>

[1] مفتي عُمان لـ «عكاظ»: التعرض لأئمة الإسلام يوجب الفتنة,

<http://okaz.com.sa/article/1549707/محلّيات/مفتي-عمان-ل-عكاظ-التعرض-لأئمة-السلام-يوجب-الفتنة>

[1] موانئ جديدة تفتح ذراعيها لقطر أبرزها عمان والهند,

<https://www.alaraby.co.uk/economy/2017/6/11/موانئ-جديدة-تفتح-ذراعيها-لقطر-أبرزها-عمان-والهند>

MÜLAKATLAR

Ali el Muhanni ile Uman'da Mezhepler konulu mülakat, 29/12/2017, Sultan Kabus Kütüphanesi, Maskat, Uman.

Ali b. Hasan el Levati, Uman'da Şiîler konulu mülakat, 10/12/2016, Uygulamalı İlimler Üniversitesi, Sohar. Uman.

Ali Hilal el Abri ile Üniversite'de Mezhepler Nasıl Okutulmaktadır konulu mülakat, 08/12/2016, Sultan Qâbus Üniversitesi, İslâmî İlimler Kampüsü, Uman.

Abdulaziz el Revvas, Uman'da Mezhepler ve Qabus'un Siyaseti adlı mülakat, 09/10/2016, Maskat Müsteşarlık Binası, Uman.

Hamed b. Salim er Racihi ile Eğitim Müfredatı üzerine mülakat, 04/12/2016, Maskat Millî Eğitim Bakanlığı Binası, Uman.

Şeyh Kehlan ELKharusi, Uman'da Mezhepler Arası Birarada Yaşama Örneği konulu mülakat, 14/12/2016, Müftülük Binası, Maskat, Uman.

Hüseyin Ali el Hilali, Uman'da Mezhepler'in Yargı'daki Yeri ve Önemi başlıklı mülakat, 12/12/2016, Başsavcılık Binası, Maskat, Uman.

Yahya el Harisi ile Uman'da Eğitim Müfredatı üzerine mülakat, 04/12/2016, Maskat Millî Eğitim Bakanlığı Binası, Uman.